

ULKOSUOMALAISVARUSMIESTEN KANSALLISEN IDENTITEETIN RAKENTUMINEN

Jaana Kenola-Krusberg
Tampereen yliopisto
Kasvatustieteiden yksikkö
Lisensiaatintutkimus
Helmikuu 2012

Tampereen yliopisto

Kasvatustieteiden yksikkö

KENOLA-KRUSBERG JAANA: Ulkosuomalaisvarusmiesten kansallisen identiteetin rakentuminen

Lisensiaatintutkimus, 137 sivua, 10 liitesivua.

Helmikuu 2012

Tutkimuksen tarkoitus oli kuvata ketä ja millaisia suomalaisia ulkosuomalaiset varusmiehet ovat. Lisäksi tarkoitus oli kuvata varusmiespalveluksen ja kansallisen identiteetin merkittävyyttä ja yhteyksiä.

Tutkimuksen aineistona oli viidessä eniten ulkosuomalaisia vastaanottaneissa varuskunnissa palvelleille varusmiehille tehty kysely (n=73) sekä tästä joukosta valitun 9 varusmiehen haastattelut. Tutkimusaineistossa oli mukana 72 prosenttia tutkimusajankohdan ulkosuomalaisvarusmiehistä. Tutkimusaineistot olivat erilaisia, mutta ne täydensivät toisiaan ja pyrkivät vastaamaan tutkimuskysymyksiin eri näkökulmista.

Ulkosuomalaiset varusmiehet olivat useimmiten ulkomailla syntyneitä ja pysyvästi Euroopassa, useimmiten Ruotsissa, asuvia toisen polven siirtolaisia, joiden molemmat vanhemmat olivat suomalaisia. Runsas kolmannes oli kaksoiskansalaisia, jolloin varusmiespalveluksen suorittamiseen liittyi vapaaehtoisuuden piirteitä. Suhteet Suomeen olivat melko tiiviit ja suomalaisuutta oli ylläpidetty monin eri tavoin. Suomalaisuutta arvostettiin, mutta sitä kuvattiin yllättävästi melko perinteisillä tavoilla ja asioilla. Kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskuntaa laajemmin oli melko löyhä. Tutkimusaineisto vahvistaa näkemystä siitä, että siirtolaisten identiteetti on monimutkainen yhdistelmä kahdesta tai useammasta identiteetistä.

Tutkimusaineiston perusteella voi sanoa, että traditionaalinen ajattelu armeijan suorittamisesta oli vahva malli, jonka ulkosuomalaisnuori oli omaksunut perheessään ja suvussa. Syyt varusmiespalveluksen suorittamiselle osoittautuivat moninaisiksi ja vaihtelivat riippuen siitä, miten vahvasti suomalaisena vastaaja piti itseään. Tärkeimpinä syinä pidettiin kansalaisvelvollisuuden suorittamista ja varusmiespalveluksesta saatavaa hyötyä. Hyötynäkökohdat olivat useimmiten henkilökohtaiseen elämään liittyviä kuten kielitaidon pa-

rantaminen, elämäkokemuksen hankkiminen tai Suomeen ja sukulaisiin tutustuminen. Varusmiespalveluksen koettiin tarjoavan mahdollisuuksia luoda omakohtainen, aikuisen suhde suomalaisuuteen ja suomalaiseen identiteettiin. Varusmiespalvelus antoi lisäksi mahdollisuuden lunastaa suomalaisuus. Tutkimuksessa selvisi myös, että armeija-aika oli ollut hämmentävä ja ristiriitaisia tunteita herättävä, sillä käsitys omasta itsestä ja yhteenkuulumisesta oli muuttunut ja armeija-aika oli aiheuttanut identiteettikriisin. Varusmiespalveluksen aikana suomalaisuutta oli joutunut pohtimaan uudesta näkökulmasta ja sitä oli joutunut puolustelemaan.

Asiasanat: ulkosuomalaiset, varusmiespalvelus, asevelvollisuus, kansallinen identiteetti, suomalaisuus

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	v
2 MUUTTUVA SUOMALAISSUUS	3
2.1 Suomalaiset maailmalla	3
2.2 Muuttuva moderni suomalaisuus	4
2.3 Muuttuvan suomalaisuuden jäsenyyksiä	7
3 ASEVELVOLLISUUS SUOMESSA.....	10
3.1 Asevelvollisuuden historia ja nykyinen merkitys	10
3.2 Varusmies palveluksessa	13
3.3 Ulkосуomalaisena varusmiespalvelukseen	15
4 KANSALAISSUUS MUUTOKSESSA.....	17
4.1 Kansalaisuus jäsenyytenä	17
4.2 Kansalaisuus kaksois- tai monikansalaisuutena.....	21
5 IDENTITEETIN MONIMUOTOISUUS.....	24
5.1 Monenlaiset identiteetit.....	24
5.2 Kansallinen identiteetti.....	28
5.2.1 Kansallisen identiteetin kansa	30
5.2.2 Yhteenkuuluvuus ja erojen tekeminen kansallisen identiteetin lähtökohtana ...	32
5.3 Kieli ja identiteetti.....	34
5.3.1 Kieli osana identiteettiä ja äidinkieli	34
5.3.2 Kaksikielisyys ja identiteetin monimuotoisuus	36
6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN.....	38
6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	38
6.2 Tutkimusaineiston keruu.....	39
6.3 Tutkimusaineiston analyysi.....	45
6.4 Kohdejoukon kuvaus	47
7 SUOMALAISSUUS KANSALLISENA IDENTITEETTINÄ JA VARUSMIESPALVELUKSEN SUORITTAMINEN	50
7.1 Suomalaisuuden määrittelyä ja kuvausta	50
7.1.1 Mitä suomalaisuus on?.....	50

7.1.2 Suomalainen minäidentiteetti	58
7.2 Suomalaisuuden ylläpitäminen	65
7.2.1 Yhteydenpito Suomeen ja yhteydenpidon kiinteys	65
7.2.2 Symbolinen suomalaisuus	69
7.3 Kansallisuus ja yhteenkuuluminen	72
7.3.1 Kansalaisuus ja kansalaisuuden merkitys	72
7.3.2 Kielitaito ja kielellinen identiteetti	78
7.4 Varusmiespalveluksen suorittaminen ja kansallinen identiteetti	84
7.4.1 Syyt asevelvollisuuden suorittamiselle Suomessa	84
7.4.2 Armeija-ajan merkitys kansalliselle identiteetille	92
8 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTOJA	97
8.1 Identiteetti, suomalaiseksi samastuminen ja suomalaisuuden ylläpitäminen	97
8.2 Kansallinen identiteetti ja varusmiespalveluksen suorittaminen	104
LÄHTEET	112
LIITTEET	
Liite 1. Kyselylomake	
Liite 2. Haastatteluteemat	
Liite 3. Suomalaisuutta parhaiten kuvaavat sanat	
KUVIOT	
Kuvio 1. Identiteetin käsite	25
Kuvio 2. Ulkosuomalaisvarusmiesten jakautuminen syntymävuoden mukaan	48
Kuvio 3. Suomalainen perheenjäsen	50
Kuvio 4. Koettu suomalaisuus	59
Kuvio 5. Suomessa oleskelun useus ennen varusmiespalvelusta	65
Kuvio 6. Oleskelu Suomessa yksin	66
Kuvio 7. Suomessa oleskelun paikka	67
Kuvio 8. Suomalaisuuden ylläpitäminen	69
TAULUKOT	
Taulukko 1. Suomalainen siirtolaisuus	4
Taulukko 2. Kyselylomakeaineiston jakautuminen varuskunnittain	42
Taulukko 3. Ulkosuomalaisvarusmiesten pysyvä asuinpaikka	49
Taulukko 4. Kokemukset erilaisesta suhtautumisesta	62
Taulukko 5. Koettu suomalaisuus syntymäpaikan mukaisesti	62
Taulukko 6. Toisen kansalaisuuden jakautuminen alueittain	72
Taulukko 7. Kaksoiskansalaisten jakautuminen koetun identiteetin mukaan	76
Taulukko 8. Ulkosuomalaisten varusmiesten äidinkieli	79
Taulukko 9. Kielenkäytön merkityserot Paavon ja Jannen puheissa	83
Taulukko 10. Armeijaan tulon syyt	85
Taulukko 11. Varusmiespalvelus kansalaisuusvelvollisuutena ja koettu identiteetti	85

1 JOHDANTO

Suomi on ollut väestömäärään suhteutettuna huomattava maastamuuttomaa. Valtamerten taakse suuntautunut varhainen siirtolaisuus on ollut luonteeltaan pysyvää. Nykysiirtolaisuus suuntautuu lähemmäksi Suomea ja on lyhytaikaisempaa (Korkiasaari 2003). Nykysiirtolaisille on tyypillistä myös korkea koulutus ja perheen kanssa muuttaminen. Merkittävää on myös Suomea lämpimimmille seuduille suuntautuva talvikausien tilapäinen siirtolaisuus. (Korkiasaari 2003, 2-4) Viime vuosina Suomesta on muuttanut ulkomaille noin 12 000 henkilöä vuodessa (Tilastokeskus 2011).

Ulkomailta varusmiespalvelukseen saapuville miehille kansalaisuus luo juridisen kuulumisen Suomeen ja velvollisuuden asevelvollisuuden suorittamiseen. Maanpuolustuksesta tai asevelvollisuuden suorittamisesta puhutaan kansalaisvelvollisuutena. Lisäksi varusmiespalvelusta pidetään kaikkia suomalaisia miehiä yhdistävänä kokemuksena, joka muovaa suomalaisen miehen maskuliinisuutta. Suomalaisella asevelvollisuudella on ollut jo Suomen itsenäistymisestä lähtien erityinen merkitys kansakunnan ja suomalaisuuden rakentamisessa. Kuitenkin, Suomessakin kansalaisuuden kirjo on monimutkaistunut Euroopan Unionin kansalaisuuden, kaksoiskansalaisuuden, Suomeen muuttaneiden ja ulkosuomalaisuuden myötä. Keskustelu kansalaisuuteen liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista saa uusia piirteitä samoin kuin kansalaisuuteen perustuva yhteenkuulumisen tunne ja identiteetti (Joppke 2007). Lisäksi nykynuoret elävät toisaalta oman kansallisen kulttuurinsa arvomaailmassa, mutta samanaikaisesti keskellä globaalia verkostoitumista ja virtuaalimaailmaa, jossa yhteydenpitoa ja ystävyyssuhteita hoidetaan ympäri maailmaa ja jolloin kansallista identiteettiäänkin määritellään moninaisesti (Beck & Beck-Gernsheim 2009).

Armeija-aika sijoittuu nuoren elämässä nuoruuden ja aikuisuuden välimaastoon tai aikuisuuden kynnykselle, jolloin omaan elämään liittyvien itsenäisten ratkaisujen pohdinta on keskeistä. Armeija-aika irrottaa nuoren lapsuudenkodistaan, mutta ulkosuomalaisten kohdalla irtautuminen on ainakin fyysiseltä välimatkalta pidempi kuin Suomessa koko ikänsä asuneilla. Muutostilanteessa identiteetti voi olla uhattuna ja herkkänä. Ulkosuomalaisen suomalaisyhteisö muuttuu. Sukupolvien ketju voi olla hajallaan useassa maassa. Erilaiset instituutiot, kuten päivähoito tai koulu, eivät ole tukeneet suomalaisiksi kasvamista, mutta

siitä huolimatta koko ikänsä ulkomailla asunut nuori mies on valmis suorittamaan asevelvollisuuden Suomessa. Kaikki nämä herättävät monenlaisia kysymyksiä. Ketä ulkosuomalaiset nuoret ovat? Millainen on heidän suomalaisuutensa kansallisena identiteettinä? Miksi he haluavat tulla Suomeen armeijaan?

Lähtökohtana tutkimukselleni on ollut ajatus siitä, että armeijan suorittamisella on jokin erityinen merkitys ulkosuomalaisille nuorille. Olen kuitenkin pohtinut, nouseeko varusmiespalveluksen erityinen merkitys suomalaisuudesta vai ulkosuomalaisuudesta? Luoko kansalaisuus jäsenyytenä automaattisesti yhteenkuuluvuudentunteen suomalaisten yhteisöön? Onko varusmiespalveluksen suorittamisessa kyse olemassa olevan kansallisen identiteetin etsimisestä, selkiyttämisestä tai vahvistamisesta? Onko kyse omien juurten etsimisestä tai vanhempien ja isovanhempien maahan tutustumisesta? Vai onko kyseessä vain nykynuoren seikkailunhalu? Tutkimukseni tarkoituksena onkin kuvata, ketä ulkosuomalaiset varusmiehet ovat sekä etsiä ymmärrystä heidän ratkaisulleen suomalaisen identiteetin kautta.

Tutkimusaineisto on kerätty kesällä 2007 viidessä eniten ulkosuomalaisia vastaanottaneissa varuskunnissa. Ulkosuomalaisvarusmiehiä ei aiemmin ole tutkittu lainkaan, joten olen aluksi kerännyt kyselylomakkeella lähinnä tutkittavien taustoihinsa liittyviä tietoja. Näin olen kyennyt hahmottamaan, ketä ulkosuomalaiset varusmiehet ovat ja miten heidän suomalaisuutensa näyttäytyy yhteydenpidon, itsemäärittelyyn kansallisen identiteetin ja erilaisen suomalaisuutta ylläpitävien tapojen näkökulmasta. Tämän jälkeen olen haastatellut muutamia kyselyyn vastanneita, jotta olen saanut kuuluviin ulkosuomalaisvarusmiesten kokemuksia, käsityksiä ja tuntemuksia siitä, mitä suomalaisuus heille merkitsee.

Suomalaisuutta laajasti tutkinut Jorma Anttila (2007) on todennut, ettei kansallista identiteettiä, suomalaisuutta, itsessään ole olemassa vaan se on määrittelyyn ja kuvaamisen kysymys. Suomalaisuutta ei voi määrittää, mutta sitä voi tarkastella suhteessa erilaisiin teoreettisiin lähtökohtiin, jolloin on tärkeää myös muistaa se, että yksilöiden ja ryhmien väliset erot ovat suuret. Koska tutkimusaiheesta ei juurikaan ole vertailukelpoisia aikaisempia tutkimuksia, niin olen pyrkinyt kytkemään tarkasteluja vaihtelevasti erilaisiin teoreettisiin näkökulmiin. Teoreettisena kehyksenä tarkastelen suomalaisuuden piirteitä erityisesti muuttuvan suomalaisuuden näkökulmasta, kuvaan suomalaisuuden jäsenyyksiä sekä pohdin kansalaisuutta jäsenyytenä ja yhteenkuulumisena. Tulososio koostuu neljästä kokonai-

suudesta. Ensimmäinen luku hahmottaa ulkosuomalaisvarusmiesten käsityksiä Suomesta ja suomalaisuudesta sekä heidän identiteetistään. Toisessa luvussa kuvaan niitä keinoja, joilla varusmiehet ja heidän perheensä ovat ylläpitäneet suomalaisuutta. Kolmannessa luvussa käsittelen kansalaisuuden ja kielellisen identiteetin merkitystä. Neljännessä luvussa kuvaan varusmiespalveluksen suorittamista ja sen yhteyttä kansalliseen identiteettiin.

2 MUUTTUVA SUOMALAISUUS

2.1 Suomalaiset maailmalla

Ulkomailla asuvien suomalaisten määrää on vaikea, ellei mahdotonta, sanoa. Suomalais-syntyisiä arvioitiin 1990-luvun puolivälissä asuvan ulkomailla noin 310 000 ja heille siellä syntyneitä lapsia suunnilleen saman verran. Ensimmäisen ja toisen sukupolven ulkosuomalaisen määrä olisi yhteensä lähes 630 000. Yli puolet heistä asuu Ruotsissa ja kolmasosa Pohjois-Amerikassa. (Korkiasaari 2003, 2). Todellisuudessa suomalaisperäisiä on paljon enemmän, mikäli mukaan lasketaan kansalaisuudesta luopuneet tai toisen ja kolmannen sukupolven siirtolaiset. Esimerkiksi Norja ei ole hyväksynyt kaksoiskansalaisuutta, joten useat siellä asuvat suomalaiset ovat luopuneet Suomen kansalaisuudesta. Yhdysvalloissa väestölaskennassa kysytään vastaajan etninen alkuperä. Tämän perusteella yksinomaan Yhdysvalloissa oli vuonna 2000 yli 600 000 suomalaissyntyistä henkilöä (Korkiasaari 2004, 6). Kaiken kaikkiaan suomalaisia arvioidaan olevan ulkomailla noin 1,5 miljoonaa (Korkiasaari 2004, 4).

TAULUKKO 1. Suomalainen siirtolaisuus

Kohdema	-1860	1861-99	1900-29	1930-44	1945-60	1961-99	2000-01	Yht
Venäjä/NL	105 000	45 000	3 000	10 000	100	2 600	100	165 800
Pohjoismaat	14 000	35 000	5 000	5 500	145 000	427 000	9 800	641 300
Muu Eurooppa	2 000	5 000	81 000	10 300	98 300
Aasia	..	100	100	100	500	6 200	700	7 700
Oseania	200	1 200	1 500	500	6 000	13 900	200	23 500
Afrikka	..	500	1 000	100	500	2 700	100	4 900
Lat. Amerika	..	100	500	400	500	2 700	100	4 300
Yhdysvallat	2 500	75 000	225 000	2 200	7 000	12 000	1 600	325 300
Kanada	..	5 000	57 000	3 500	15 000	6 900	200	87 600
Yhteensä	121 700	161 900	293 100	24 300	179 600	555 000	23 100	1358700

(Korkiasaari 2003)

Korkiasaaren (2003) mukaan suomalainen siirtolaisuus on perinteisesti koettu ikään kuin lopullisena etupäässä taloudellisten syiden sanelemana elämänratkaisuna. Muuttajille on ollut ominaista suhteellisen vähäinen koulutus ja heikko ammattitaito. Nykyiset muuttajat ovat enimmäkseen pitkälle koulutettuja ja lähtevät ulkomaille ainakin aluksi vain määräajaksi. Opiskelu, kielitaidon kartuttaminen, urakehitys, uusien elämäkokemusten hankkiminen ja ihmissuhteet ovat muuton syinä ohittaneet toimeentuloon liittyvät motiivit. Lähteenmäen (2007, 32) mukaan mielenkiintoisempi ja haasteellisempi työ sekä ja parempi palkka ovat esimerkiksi tyypillisiä brysselinsuomalaisten muuttomotiiveja. Lisäksi muuttaja on tyypillisesti lähtöisin eteläisestä Suomesta. Suomalaisten kausisiirtolaisten määrä on myös kasvanut viime vuosina. Arvioidaan, että esimerkiksi Espanjan Aurinkorannikolla on kylmimpien talvikuukausien aikana vuosittain lähes 15 000 suomalaista. Sotien jälkeen ulkomaille muuttaneista puolet on palannut takaisin Suomeen. Taloudelliset syyt saattavat olla paluumuuton syynä, mutta useimmiten paluumuuton perimmäiset syyt liittyvät tunteisiin. (Korkiasaari 2003, 4)

2.2 Muuttuva moderni suomalaisuus

Ulkosuomalaisten elämää on tutkittu melko monipuolisesti maissa, missä on paljon suomalaissiirtolaisia. Tutkimuksen ovat perinteisesti käsitelleet pitkään maassa asuneiden

ulkosuomalaisten sopeutumista (esim. Björklund 1998; Roinila 2000), kielenoppimista ja koulumaailmaa (esim. Lasonen 1981, Rönholm 1999) ja identiteetin ylläpitämiseen liittyviä tapoja (esim. Susag 1999). Viime vuosina tutkimusintressi on kohdistunut identiteetin moninaisuuteen, globaaliin talouteen liittyviin kysymyksiin ja siirtolaisuuden merkitykseen laajemmin (esim. Junila & Westin 2007; Levä 2008; Wilkman 2005).

Suomalainen siirtolaisuus näyttäytyy useissa tutkimuksissa naisten elämän kautta (esim. Järvinen-Tassopoulos 2005; Mikkola 2001). Virkistävä poikkeus on Sintosen (1999) kuvaus kanadansuomalaisista miehistä. Naisnäkökulma selittyy sillä, että useat tutkijat ovat naisia ja lähtevät tutkimuksissaan liikkeelle omista kokemuksistaan esimerkiksi avioituttuaan ulkomaalaisen kanssa. Usein myös erilaisiin kyselyihin vastaavat naiset. Naisten näkökulma lastenkasvatuksessa ja kulttuurin siirtymisessä sukupolvelta toiselle onkin erittäin merkittävä (Haavio-Mannila, Majamaa, Tanskanen, Hämäläinen, Karisto, Rotkirch & Roos 2009, 42-44; Levä 2008, 63-64), sillä arkipäiväinen kasvatustavoittelu ja sukuyhteydenpito ovat useimmiten enemmän äidin kuin isän harteilla.

Suomalaissiirtolaisuuden tutkimus on pääosin käsitellyt ensimmäistä siirtolaissukupolvea, mutta viime vuosina on erityisesti korkea-asteen opinnäytetöinä tutkittu jonkin myös toisen polven kokemuksia perinteisen suomalaissiirtolaisuuden maissa (mm. Ahola 2008; Weckström 2008). Nuorten ja lasten näkökulma voi nousta esille myös ulkosuomalaisia perheitä tutkittaessa (esim. Salakka 2006). Tutkimuksessani näkökulma on toisen polven suomalaissiirtolaisten yhteydenpito ja yhteydet vanhempiensa alkuperäiseen kotimaahan, mitä kansainvälisestäkin on tutkittu vähän (King & Kristou 2008, 2; Wessendorf 2007, 1084). Seuraavassa tarkastelen laajemmin joitakin viime vuosina ilmestyneitä suomalaisten siirtolaisten uuteen maahan muuttamiseen liittyviä tutkimuksia yleisesti sekä niitä harvoja, joissa nuorten näkökulma tulee esille.

Suomalaisten on todettu sopeutuneen hyvin uuteen kotimaahansa (Leinonen 2003; Levä 2008; Mikkola 2001; Taramaa 2007; Wikman 2005). Mikkolan (2001, 70-75) mukaan maittain tarkasteltuna sopeutumisessa ei ole eroa Kreikkaan lukuun ottamatta. Kreikassa pitkään asuneet kokevat itsensä hyvin vähän suomalaisiksi. Tätä Mikkola selittää mm. rakastumisella muuton motiivina. Järvinen-Tassopoulosin (2005) mukaan naiset saavuttavat avioliiton solmimisen myötä paikan kreikkalaisessa yhteisöön ja yhteisö toimii turvaverkko-
na. Avioliiton myötä yhteisöön sisälle pääseminen on helpompaa kuin esimerkiksi työn

vuoksi ulkomaille muutettaessa. Lisäksi maasta riippumatta sopeutumista ja suomalaisuuden ylläpitämistä ovat edistäneet erityisesti vanhimpien siirtolaisten keskuudessa aktiivinen yhdistystoiminta ja omakieliset palvelut kuten eläkeläisten lepokodit, museot tai juhlat. (Korkiasaari 2003, Raitis 2007, Saastamoinen 2007)

Tutkimuksissa ulkosuomalaisten suomalaisidentiteettiä kuvataan vahvaksi, mutta muuttuneeksi tai siten, että suomalaisen ja toisen identiteetin suhde vaihtelee. Österlund-Pötzch kuvaa (2003, 108-110) toisen ja kolmannen siirtolaissukupolven suomenruotsalaista identiteettiä käsitteellä 'American Plus'. Identiteettiin sisältyvät kaikki Yhdysvaltojen kansalaisuuteen tai amerikkalaisuuteen liittyvät positiiviset asiat, mutta etninen identiteetti (=suomalaisuus, mutta mahdollisesti myös kielellisen yhteenkuuluvuuden vuoksi skandinaavisuus) tuo siihen jotain enemmän. Tämäntyyppinen tilanne on mahdollista, kun amerikkalainen identiteetti ja vanhempien kulttuuriperintö eivät ole keskenään ristiriidassa. Järvinen-Tassopoulosin (2005) mukaan kreikansuomalaisten naisten identiteetti on jatkuvassa prosessissa, mutta lapset sitovat äidit erityisellä tavalla paikalliseen yhteisöön. Kreikansuomalaisten nuorten identiteetti on Aholan (2008) mukaan useimmiten yhdistynyt kaksikulttuurinen identiteetti, jolloin nuoret kokevat suomalaisuuden ja kreikkalaisuuden omakseen. Jurvan ja Jayan (2008) mukaan kanadansuomalaisten nuorten identiteetti sen sijaan on vahvasti kanadalainen, mutta suomalaisuus on osa sitä. Toisen polven ruotsinsuomalaisuus taas näyttäytyy Weckströmin (2008) mukaan abstraktina rakennelmana ja mielikuvituksen tuotteena. Suomalaisuuden perinteikkäät elementit ovat tärkeitä, mutta niiden merkitys on selkeästi vähenemässä ja eri sukupolvien suomalaisuus on erilaista.

Belgian ja Luxemburgin uudentyyppisen suomalaisyhteisön nuorten käsitys itsestä ja elinympäristöstä perustuu kansainvälisyyteen eikä niinkään kahteen kulttuuriin tai niiden yhteensovittamiseen (Karjalainen (2005). Vanhoihin suomalaissiirtolaisuuden maihin verrattuna länsieurooppalaisuus korostuu (Lähteenmäki 2007, 46). Aalto (2007, 84) toteaa, että brysselinsuomalaisten lasten ja nuorten elämässä kaksi kulttuuria ei sulaudu, vaan suomalaisuus määrittyy suhteesta toiseen kansalaisuuksiin. Kansallisuus ja kieli ovat tärkeitä identiteetin osatekijöitä, mutta toisten kansalaisuuden hahmottaminen ei ole kovin tärkeää.

Tiiviiden sukulaissuhteiden merkitys suomalaisuuden ylläpitämisessä nousee esille tutkimuksissa, mutta useimmiten ensimmäisen siirtolaissukupolven näkökulmasta. Kansainvä-

lisissä tutkimuksissa (King & Kristou 2008, 9) on todettu, että transnationaalia yhteydenpitoa on kuitenkin myös toisen polven siirtolaisilla, vaikka aihetta ei kansainvälisestikään ole juurikaan tutkittu. Tutkimukseni voi toimia päänavaajana hahmotettaessa toisen sukupolven suomalaissiirtolaisten yhteydenpitoa ja yhteenkuuluvuutta vanhempiensa alkuperäiseen maahan. Sukupolvikäsite on nykyisin monimutkaistunut, kun pohditaan siirtolaisuutta esimerkiksi nuorten näkökulmasta tilanteessa, jossa vain toinen vanhemmista on siirtolainen. Tässä tutkimuksessa tarkoitan toisella siirtolaissukupolvella perinteisen määritelmän (Martikainen & Haikkola 2010, 10-16) mukaisesti maahan muuttaneiden vanhempien uudessa maassa syntyneitä lapsia.

2.3 Muuttuvan suomalaisuuden jäsenyyksiä

Suomalaisuus kansallisena identiteettinä on tekemisen, rakentamisen, ylläpitämisen ja määrittelyn kysymys. Tutkija voi käyttämänsä aineiston perusteella jäsentää tai määritellä kansallista identiteettiä tai yrittää luoda siitä mallia, mutta näkökulmat voivat olla erilaisia tai jopa ristiriitaisia. Seuraavassa tarkastelen suomalaisuuden jäsenyyksiä lähinnä ulkosuomalaisuuden näkökulmasta, vaikka samanaikaisesti haluan myös kyseenalaistaa ulkosuomalaisuutta ja käsityksiä ulkosuomalaisuudesta. Kun puhumme ulkomailla asuvista suomalaisista, niin se nostaa vääjäämättä esille 'sisäsuomalaisuuden' ja kysymyksen siitä, kuka voi kuulua 'sisäsuomalaisiin ja 'ulkosuomalaisiin'. Suomalaisuutta pohtiessa voikin miettiä, ovatko sisä- ja ulkosuomalaisuus eri asioita. Tai miksi täytyy tehdä ero ja puhua ulkosuomalaisista? Tämä tutkimuksen tarkoitus on tuoda ulkosuomalaisnuorten, erityisesti ulkosuomalaisen nuorten miesten ääni kuuluviin, sillä ulkosuomalaisvarusmiehet toteuttavat suomalaisuuteen liitettyä maanpuolustusvelvollisuutta. Samanaikaisesti he myös mahdollisesti kyseenalaistavat suomalaisuutta, koska he ovat kasvaneet Suomesta katsoen 'ulkona'.

Anttila (2007) ja Hannula (1997, 2007) ovat tarkastelleet suomalaisuutta Suomessa. Hannula (1997) on haastatellut merkittäviä suomalaisia vaikuttajia ja hän rakentaa suomalaisuutta itseymmärryksenä käsitteen kautta. Poliittisina käsitteinä Hannula (1997, 260-261) puhuu suomalaisuudesta konservatiivisesta, liberaalista, postmodernista ja perifeerisestä näkökulmasta. Kansallisuus, suomalaisuus, on Hannulan mukaan hybridi, monien erilaisten osien summa. Tarkastellessaan suomalaisuutta seuraavan sukupolven kautta Hannula

(2007) korostaa muutosta, murrosta ja muuttumattomuutta. Suomi ja suomalaisuus ovat 'niiden prosessien ja tapahtumasarjojen hahmottamista, jotka ovat meneillään, poistumassa tai vasta tulollaan tämän löyhän ja silti yhteenkokoavan raamin sisällä' (mt. 271).

Anttilan (2007, 305-308) mukaan suomalaisuudessa kansallisena identiteettinä on olemassa kaksi puolta: identiteetti meille ja identiteetti muille. Lisäksi Anttilan mukaan sukupolvikokemukset selittävät suomalaisuuden erilaisuutta. Vanhemmille sukupolville lähipiirin ihmissuhteisiin viittaavat yhteydet ovat suomalaisiksi samastumisen konteksteja. Identiteetti näyttäytyy heille olemuksellisempänä ja moraalisesti velvoittavampana. Nuoremman sukupolven suomalaisuudessa vertailu on keskeistä. Suomalaisuus määrittäytyi siksi, mitä olemme suhteessa muihin esimerkiksi ollessamme ulkomaalaisten kanssa. Sukupolvikokemukset liittyvät myös sodankäyntiin ja armeijaan. Vanhempi sukupolvi on voinut itse kokea sodan, mutta on joka tapauksessa elänyt lähempänä sodan kokenutta sukupolvea kuin nykyinen varusmiessukupolvi. Tämä herättääkin pohtimaan kysymyksiä siitä, miten ulkosuomalaisten varusmiesten suomalaisuutta voisi tulkita tai ymmärtää näillä suomalaisuuden jäsenyyksillä, sillä ulkosuomalaisnuoret ovat mahdollisesti eläneet koko ikänsä melko kaukana sodan kokeneesta sukupolvesta.

Hannulan ja Anttilan suomalaisuuden jäsenyykset saattavat olla 'totta' ulkosuomalaisvarusmiesten suomalaisille vanhemmille. Kuitenkin, mikäli ulkosuomalaisvarusmiehen suomalainen vanhempi tai suomalaiset vanhemmat ovat asuneet lähes koko ikänsä ulkomailta, niin heidän suomalaisuutensa on muuttunut ja se siirtyy muuttuneena seuraavalle sukupolvelle. Taramaa (2007) ja Weckström (2008) kuvaavat väitöskirjoissaan tämäntyyppistä toisen sukupolven muuttunutta (ulko)suomalaisuutta. Taramaan (2007) tarkastelunäkökulma on suomalaisuus persoonallisina ominaisuuksina tai käyttäytymistapoina sosiaalisessa elämässä sekä kulttuurisina piirteinä (mt. 102). Suomalaisuuden piirteet tiivistyvät suomalaiseen sisuun, joka näyttäytyy mm. itsepäisyytenä, uskonnollisuutena, auttavaisuutena, siisteytenä, vaiteliaisuutena, luonnonrakkautena, utteruutena tai vapaudenkaipuuena. Suomalaisuus on muuttunut symboliseksi etnisyydeksi, jolloin yksilöillä on vapaus valita sitoutumisensa aste suomalaisuuden vaatimuksiin. Taramaan (2007, 183-185) mukaan amerikansuomalaisuutta ilmentävät tavat ja tunnusmerkit ovat suomalaisuuteen liitettyinä saaneet osaksensa sellaisia arvoja ja toimintamalleja, jotka symbolisen ja epäsäännöllisen luonteensa vuoksi ovat helpommin hyväksyttäviä monikulttuurisessa ympäristössä.

Weckström (2008) jäsentää suomalaisuutta paikan, omien juurten tuntemisen, rohkeuden ja sosiaalisten taitojen kautta. Suomalaisuutta kuvataan 'paikkana, jonka nimi on Suomi' (mt. 157-163) ja missä mielikuvat ja todellisuus yhtyivät. Weckströmin tutkimuksessa informantit tunsivat emotionaalista yhteenkuuluvuutta Suomeen, mikä näkyi myös suomen kieleen suhtautumisessa. Suomen kieli on tunteiden kieli tai kieltä taitamattomalle kieli, johon liittyy mystisiä piirteitä, joten kielitaidon uskottiin avaavan uusia ulottuvuuksia suomalaisessa kulttuurissa. Yhteenkuuluvuuden voimakkuutta kuvasi myös se, että kaikki Weckströmin tutkimuksessa mukana olleet toisen polven nuorehkot suomalaissiirtolaiset sanoivat heidän juurtensa olevan Suomessa, vaikka he kaikki olivat kasvaneet Ruotsissa. Weckström ehdottaakin (mt. 166), että 'juuret' ei enää kuvasta samoja asioita kuin joskus aikaisemmin. Toisen polven siirtolaiset tarvitsivat tunnetta juurista, jotta he kykenivät määrittämään itsensä paremmin sekä määrittämään itsensä 'suomalaisiksi Ruotsissa'. Kuitenkin, suomalaisuus on jatkuvasti liikkeessä ja muutoksessa. Suomalaisuudesta puhuminen laajemmin ja yleisemmällä tasolla saattoi olla vaikeaa (mt. 178), sillä tutkimuksessa mukana olleet tarkastelivat asioita oman perheensä ja omien sukulaisten kautta saatujen kokemusten avulla. He eivät tunteneet suomalaisia laajasti.

Lähtökohtana tutkimuksessani on ollut oletus siitä, että ulkosuomalaisten varusmiesten joukossa on paljon Ruotsissa pysyvästi asuvia. Tämä on nostanut esille myös sen mahdollisuuden, että ruotsinsuomalaisten ulkosuomalaisvarusmiesten joukko voisi olla heterogeeninen. Levän (2008) laajaan survey-aineistoon perustuva tutkimus hahmottaa 2000-luvun suomalaisuuden hajanaisuutta ja moninaisuutta Ruotsissa. Levän mukaan Ruotsissa on nähtävissä kolme identiteettityyppiä: assimiloituneet, Suomeen takaisin kaipaavat ja Ruotsiin integroituneet. Assimiloituneet ovat ruotsalaistuneet ja elävät lähes täysin ruotsalaisesta elämään eikä suomalaisuudella ole juurikaan merkitystä heidän identiteetilleen tai elintavoilleen. Joukkoon kuuluu paljon vanhempaa väestöä, mutta myös nuoria toisen polven ruotsinsuomalaisia, jotka ovat asuneet koko ikänsä Ruotsissa ja joiden äidinkieli on ruotsi. Identiteetin ylläpidon kannalta tämä on Levän mukaan menetetty joukko, joten tähän ryhmään kuuluvien tuskin voi olettaa saapuvan Suomeen armeijaan. Levä (2008) toteaa, että Suomeen takaisin kaipaavat sen sijaan elävät jollakin tavoin eristyneenä ruotsalaisesta yhteiskunnasta, sillä he ovat monessa suhteessa suomalaisia ja kaipaavat Suomeen. Identiteetin- ja kulttuurin ylläpidon kannalta tämä ryhmä on osittain katoava, sillä joukossa on paljon ikääntyviä ruotsinsuomalaisia. Levän tutkimuksessa lähes puolet vastaajista edusti kolmatta identiteettityyppiä eli Ruotsiin integroituneita suomalaisia. He piti-

vät suomalaisuutta tärkeänä, mutta ovat täysin kotiutuneet Ruotsiin eivätkä kaivanneet Suomeen.

Suojanen ja Suojanen (2000) kuvaavat Yhdysvalloissa Miamiassa asuvia suomalaisia hiukan samantyyppisesti. Miaminsuomalaiset edustavat uudentyyppistä suomalaisuutta, sillä he työskentelevät dynaamisessa liike-elämässä, josta saadaan myös elämäntapamallit. Uudenlaiset elämäntapamallit ovat muokkautuneet mahdollisesti pitkänkin ulkomailla asutun ajanjakson kuluessa, jolloin identiteetti on voinut muokkautua kuten Taramaa (2007) esitti, mutta kyse voi olla myös syvemmistä arvomaailman muutoksista. Tällöin identiteetti ei voi enää olla 'American Plus' (Österlund-Pötzch 2003), sillä uusi ja entinen kulttuuri voivat olla ristiriidassa keskenään.

Tämän tutkimuksen lähtökohta on siinä tosiasiassa, että ulkosuomalaisen varusmies on kansalaisuutensa perustella jollakin tavoin suomalainen. Tutkimuksessani en tarkastele tai vertaa, millaista varusmiesten suomalaisvanhempien suomalaisuus on, mutta on pidettävä mielessä, että kansallisen identiteetin luonne ja vahvuus ovat yhteydessä kasvuun, kasvuympäristöön, vanhempien kasvatustekoihin ja vanhempien arvomaailmaan. Myös yhteiskunnalliset olosuhteet, ulkosuomalaisten asuinpaikka tai asuinmaa vaikuttaa perheiden ja nuorten mahdollisuuksiin tai halukkuuteen toteuttaa suomalaisuuttaan kansallisena identiteettinä. Myös nämä näkökulmat nostavat esille kysymykset ulkosuomalaisuudesta ja suomalaisuudesta sekä haastavat pohtimaan, mitä suomalaisuudella tarkoitetaan.

3 ASEVELVOLLISUUS SUOMESSA

3.1 Asevelvollisuuden historia ja nykyinen merkitys

Asevelvollisuuden lainsäädännöllinen historia alkoi autonomisen Suomen aikana vuonna 1878. Suomen asevelvollisuuden ja kansallisen puolustuksen historiallisia tekijöitä ja teemoja tutkineen Laitisen (2005, 47–58) mukaan oma armeija legitimisoi Suomen kansakunnaksi muiden joukkoon. Asevelvollisuudella oli suuri merkitys itsenäisen valtion rakentamisessa, sillä yleisen asevelvollisuuden voi katsoa lähentäneen kansakunnan erilaisia ryh-

miä ja vähentäneen katkeruutta. Armeija omaksui jo tuolloin kasvatusroolin, mikä vaikutti myönteisesti yhteiskunnallisiin ja sosiaalisiin oloihin ja kansalliseen kulttuuriin (Laitinen 2006, 33).

Suomen itsenäistymisen jälkeen yleinen asevelvollisuus lähensi erilaisia ryhmiä ja muokkasi suomalaisuuskäsitystä, sillä asevelvollisuusjärjestelmän hengen mukaisesti Suomessa pyrittiin kansalaisten tasaveroiseen kohteluun (Laitinen 2005, 57-58). Kansalaissodan jälkeen käsitys kansallisesta identiteetistä muokkautui kuitenkin kapeammaksi, jolloin 'itäinen suomalaisuus' suljettiin pois samoin kuin suhtauduttiin penseästi teollisuustyöläisten ja ruotsinkielisten edustamaan suomalaisuuteen (Ollila 1998, 129). Talvisodan kokemukset ovat merkittäviä suomalaisuuden rakentajia, sillä lähes kaikki suomalaiset osallistuivat maanpuolustukseen. Myös nuorison kasvattamista maanpuolustustoimintaan ja maanpuolustushenkeen vahvistettiin suojeluskuntien poikaosastoissa ja pikkulotissa (Nevala 2007, 46-48, 62,81). Laitisen (2005, 60–79) mukaan armeijan toimintakykyä vahvisti hyvän sotilasjohdon lisäksi demokraattinen asevelvollisuus ja demokraattinen poliittinen järjestelmä. Talvisotaan liittyy paljon nostalgistakin puhetta ja nykyhistoriassa talvisodalle annetaan uudenlaisia tulkintoja (Mälkki 2009).

Asevelvollisuus on osa suomalaista itsenäistymisen tarinaa, mutta asevelvollisuutta on myös tuotettu historiankirjoituksessa ja kulttuurin kautta, joten asevelvollisuus on aikojen saatossa muotoutunut lähes pyhäksi instituutioksi. Turvallisuuspolitiikka ja kulttuurinen/kansallinen identiteetti kohtaavat Suomessa erikoisella tavalla, jota voisi kutsua puolustukselliseksi eetokseksi tai puolustukselliseksi mentaliteetiksi. Suomea, suomalaisuutta ja Suomen kansaa määrittää uhka ulkoisesta, joten suomalaisuutta on kuvattava puolustamisen kautta. (Anttonen 1997,52; Laitinen 2005.)

Keskustelu puolustuspolitiikasta tai yleisen asevelvollisuuden merkityksestä ja uudistamisesta on ollut Suomessa vaikeaa (Laitinen 2005, 60-62; Metsämäki 2006, 178-184). Asevelvollisuuden tärkeyttä ja puolustusvoimien asemaa on kuitenkin kritisoitu jo 1960-1970-luvuilla vasemmistoradikalismien aikana ja nykyisinkin. Cronberg (2006,75) kyseenalaistaa suomalaisen identiteetin, maanpuolustustahdon ja yleisen asevelvollisuuden kolmiyhteyttä. Suomalainen identiteetti pitäisi pikemminkin pohjautua sellaisiin tekijöihin, jotka lisäävät kilpailukykyämme, turvallisuudentunnettamme ja kansainväliseen yhteisöön kuulumista. Myös asevelvollisuuden korkeita kustannuksia on kritisoitu (Poutvaara 2008), kyseenalais-

tettu kehityspsykologian riittävää huomioimista armeijakoulutuksessa (Huhtinen & Keinänen 2009, 13–14), kyseenalaistettu armeijan rakenteita ja palveluksen sisältöjä sekä tähdennetty maanpuolustuksen muuttuneita merkityksiä (Hoikkala, Salasuo & Ojajärvi 2009).

Laaja yhteiskunnallinen keskustelu asevelvollisuudesta syntyi jälleen vuoden 2009 loppupuolella, kun hallitus jätti eduskunnalle puolustuspoliittisen selonteon. Puolustusministeri asetti myös yleisen asevelvollisuuden yhteiskunnallisia vaikutuksia ja järjestelmän toimivuutta selvittävän työryhmän, joka jätti syyskuussa 2010 mietintönsä *Suomalainen asevelvollisuus*. Mietintö luo jonkin verran neutraalimpaa kuvausta suomalaisesta asevelvollisuudesta kuin aiemmin on esitetty. Yhtenä esimerkkinä asevelvollisuuden ajankohtaisuudesta on myös vuoden 2010 Nuorisobarometri, jonka teemana on ulko- ja turvallisuuspolitiikka.

Kansallinen kulttuuri, historialliset kokemukset, sotilaallinen uhka, itsenäisen puolustuksen tarve sekä yleisen asevelvollisuuden voimakas kannatus vaikuttavat yleisen asevelvollisuuden ylläpitoon eri tavoin eri maissa ja lisäävät paineita yleisen asevelvollisuuden vähentämiseksi tai lakkauttamiseksi. Samanaikaisesti puhutaan myös armeijan vapaaehtoisuuden lisäämisestä tai ammattiarmeijasta, mutta Suomessa ammattiarmeijaa ei pidetäkään realistisena vaihtoehtona (*Suomalainen asevelvollisuus 2010*, 18–19). Naiset ovat aina kuuluneet armeijaan ja maanpuolustukseen ja sodankäyntiin, kun on puhuttu kotirintamasta ja sotarintamasta, vaikka sotilaallisista ja siviilitehtävistä olisikin erilaiset näkemyksiä (Jukarainen & Terävä 2010; Yuval-Davis 1997, 95,99). Tosin armeijakoulutus on useimmissa maissa ollut tiukasti sukupuolisidonnaista ja vain miehille tarkoitettu, mutta armeijakoulutuksen ja sodankäynnin muutos lisää naisten osuutta (Nokkala 2006; Yuval-Davis 2005, 99).

Suomi on yksi harvoja eurooppalaisia valtioita, missä on yleinen ja pakollinen asevelvollisuus. Asevelvollisten osuus ja sotilaallinen reservi ovat Suomessa huomattavan suuria väestöön suhteutettuna. Kalustoltaan suomalainen armeija sen sijaan on pieni. (Alho & Kaitila 2003.) Tutkimuksellisesti kansallisesti erityinen asevelvollisuus merkitsee sitä, että on erittäin vaikea löytää esimerkiksi asevelvollisten kokemuksista suoraan verrattavia tutkimuksia länsimaisesta valtiosta, jossa olisi koko ikäluokkaa kattava asevelvollisuus. Yhdysvaltalainen tutkimus hallitsee armeijatutkimuksen kenttää, mutta sen sovellettavuus suomalaiseen kontekstiin on vaikeaa, koska asevelvollisuusjärjestelmä ja asevelvollisuuden merkitys poikkeavat suomalaisesta. Suomalaiset armeijatutkimukset ovat tyypillisesti

armeijan kantahenkilökunnan tekemiä. Hoikkalan, Salasuon ja Ojajärven (2009) laaja etnografinen tutkimus on yksi harvoista nykyarmeijaa ja varusmiehiä käsittelevä puolustusvoimien ulkopuolisten tekemä tutkimus. Myös tutkimuksen kohdejoukko, ulkomailla asuvat valtiokansalaiset, tekee omasta tutkimuksestani erityisen kansallisen.

Suomessa yleisen asevelvollisuuden säilyttämisen kannatus on ollut vahva kaikenikäisten vastaajien keskuudessa (Terho 2010, MTS 2010; Myllyniemi 2010, 53), mutta viime vuosina on havaittavissa suhtautumisen muutoksia. Asevelvollisuuden merkitystä tukee myös se, että miesten ikäluokasta yleensä 80 % suorittaa asevelvollisuuden ja vapaaehtoisia naisekin on armeijassa vuosittain noin 500 (Taskutietoa Puolustusvoimista 2005, 20). Toisin tätäkin näkökulmaa on viime aikoina kyseenalaistettu (Myllyniemi 2010, 40), sillä tilastot valmistuvat viiveellä. Puhutaan myös nostalgisesta suhtautumisesta maanpuolustukseen, jolloin perinteiden merkitys on huomattava (Sinkko 2005, 165). Metsämäen (2006,174) mukaan puolustusvoimat toimii lisäksi aktiivisesti mahdollisen maanpuolustustahdon hiipumisen ehkäisyksi, sillä 1960-luvulla aloitettujen maanpuolustuskurssien avulla Suomeen on kasvanut maanpuolustushenkinen poliittinen eliitti. Maanpuolustuskurssin avauspuheita voi Salon (2004, 59-60) mukaan pitää maanpuolustuksellisina linjapuheina. Yleistä asevelvollisuutta perustellaan mm. seuraavilla yhteisillä argumenteilla: yleinen asevelvollisuus on hyväksytty kansalliseksi instituutioksi, varusmieskoulutus on osa kansalliseksi sosiaalistumista ja osa elinikäistä oppimista, varusmieskoulutuksessa saatava 'oikea' tieto maanpuolustuksesta luo perustan hyvälle maanpuolustustahdolle, varusmiespalvelus kasvattaa työelämää varten ja tukee nuoren itsenäistymistä. Huolimatta armeijaan liittyvistä muutospaineista Salo (2004,60) toteaa kuitenkin korkean maanpuolustustahdon, yleisen asevelvollisuuden ja tiedotusvälineiden välityksellä tapahtuvan symbolisen väkivallan ansiosta viestin olevan nuorille miehille selkeä: nuorelta miespuoliselta Suomen kansalaiselta odotetaan varusmiespalveluksen suorittamista.

3.2 Varusmies palveluksessa

Varusmiespalveluksen suorittaminen on osa perustuslain määräämää maanpuolustusvelvollisuutta, joka koskee kaikkia Suomen kansalaisia (Suomen perustuslaki 1999). Lainsäädännössä asevelvollisuus tarkoittaa miesten velvollisuutta osallistua maanpuolustukseen suorittamalla asevelvollisuus, mutta naiset voivat hakea vapaaehtoiseen asepalve-

lukseen. Miehet voivat suorittaa asevelvollisuuden uskonnollisen tai eettisen vakaumuksen perusteella aseellisena, aseettomana tai siviilipalveluksena. Siviilipalvelukseen liittyvät asiat eivät ole tässä tutkimuksessa tarkastelun kohteena. Huomattavaa on kuitenkin ero toimeenpanelevassa viranomaisessa: yleinen asevelvollisuus on puolustusministeriön, mutta siviilipalvelus työministeriön toimialueeseen kuuluvaa.

Vuosittain syys-marraskuussa järjestetään kutsunnat kaikille sinä vuonna 18 vuotta täyttävälle Suomen miespuolisille kansalaisille. Kutsunnoissa todetaan asevelvollisten palveluskelpoisuus ja päätetään palveluksen aloittamisesta viimeistään kolmen vuoden kuluttua kutsunnan jälkeen. Varusmiespalvelus alkaa tammi- tai heinäkuussa. Palveluspaikan määrittymiseen vaikuttavat asevelvollisen toiveet sekä puolustusvoimien tarpeet ja koulutusmahdollisuudet. Yleisenä periaatteena on, että asevelvolliset sijoitetaan kotipaikkaa lähellä oleviin joukko-osastoihin¹. Lisäksi asevelvollisten aikaisempi koulutustausta, tulevaisuudensuunnitelmat, taidot ja harrastukset pyritään huomioimaan sijoituspaikkaa mietittäessä.

Asevelvollisuuslain (2007) mukaan asevelvollisten opetuskieli on suomi tai ruotsi, mutta muita kieliä voidaan käyttää opetuskielenä, mikäli opetus liittyy kansainväliseen kriisinhallintaa tai muun kielen käyttämiseen on erityinen syy. Suomen- tai ruotsinkielisellä asevelvollisella on, ellei hän halua muuta, oikeus tulla määrättyksi palvelukseen sellaiseen paikkaan, jossa hän saa opetuksen äidinkielellään. Kielilaki (2003) säättää puolustusvoimien komentokieleksi suomen, joten ruotsinkielisessä varuskunnassa opetuskieli on ruotsi ja komentokieli suomi. Vaikka armeija on kaksikielinen, niin erikoiskoulutus ja uralla eteneminen on mahdollista vain suomeksi.

Kaikki rauhanajan varusmiehet saavat pääosin samanlaisen sotilaan peruskoulutuksen, jonka tavoitteesta asevelvollisuuslain (2007) 36§:ssä todetaan, että 'asevelvolliset koulutetaan ja harjaannutetaan sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja siten osaltaan luodaan edellytykset sodan ajan varalta tarvittavien joukkokokonaisuuksien tuottamiselle'. Varusmiespalveluksen alussa on 8 viikon kasvatustavoitteinen peruskoulutuskausi, joka on eri-

¹ Maavoimilla on keskeinen merkitys maanpuolustuksessa. Maavoimiin kuuluu jalkaväki-, pioneeri-, viesti- ja huoltojoukkoja. Suurin osa varusmiehistä on maavoimissa. Joukko-osasto on sotilasosasto, joka on useimmiten maanpuolustusalueen alainen. Joukko-osastoa voidaan kutsua perinteisillä nimillä prikaatiksi, rykmentiksi, lennostoksi tai meripuolustusalueeksi, riippuen siitä onko kyseessä maavoimat, merivoimat, ilmavoimat vai rajavartiolaitos. Yhteistä joukko-osastolle on se, että niillä on tietyt lain määrittelemät hallinnolliset tehtävät ja kurinpitovalta. Yleensä yksittäinen joukko-osasto on sijoitettu yhdelle paikkakunnalle. Eli yleisimmin puhutaan varuskunnasta. (Varusmies 2007).

tyisen tärkeää ”talon tavoille” oppimisessa (Salo 2004, 63). Peruskoulutuskauden aikana alokkaat kykenevät muodostamaan käsityksen siitä, mihin ovat tulleet ja mikä on sen merkitys alokkaalle itselleen. Yleisjärjestelyjen, koulutuksen ja kasvatuksen avulla yritetään vaikuttaa alokkaisiin siten, että he kokevat armeijankentän itselleen läheisimmäksi. Armeijan piilo-opetussuunnitelma on myös merkittävä, kun esimerkiksi sotilasslangi muuttuu yhteiseksi kieleksi ja tuo mukanaan myös arvoja ja asenteita (Jokinen 2000, 143,150).

Peruskoulutuskauden jälkeen suoritetaan ’taistelijan tutkinto’ ja osallistutaan valatilaisuuteen, jossa vannotaan sotilasvala tai annetaan sotilasvakuutus. Tilanderin (2005, 72-174) mukaan valaan valmistautuminen on arvokas ja syvälinen kehitysvaihe alokkaan koulutuksessa. Sotilasvala ilmentää suomalaisen sotilaan arvopohjaa. Sotilasvalassa luvataan ja vakuutetaan uskollisuutta isänmaalle ja sitoudutaan isänmaan puolustukseen.

Peruskoulutuksen jälkeen koulutus eriytyy. Osa varusmiehistä koulutetaan johtajiksi, pääosa kuitenkin taistelijoiksi tai erikoistehtäviin, joten koulutusajan pituus vaihtelee puolesta vuodesta vuoteen. Asevelvollisuuslain (2007) mukaan varusmies ”määrätään koulutettavaksi”. Periaatteessa tämä tarkoittaa sitä, ettei varusmies ei voi valita palvelusaikaansa, mutta käytännössä palvelusajasta neuvotellaan ja varusmies joutuu ottamaan kantaa omiin koulutuksellisiin ratkaisuihinsa.

Varusmiespalveluksen jälkeen asevelvollinen kuuluu reserviin 50- tai 60-vuotiaaksi saakka riippuen siitä, miten hänet on varusmiespalveluksessa koulutettu (Asevelvollisuuslaki 2007). Reservissä oleville järjestetään kertausharjoituksia, joiden aikana täydennetään ja ylläpidetään varusmiespalveluksen aikana saatua koulutusta. Puolustusvoimien merkittävyys suurena koulutusorganisaationa näkyy varusmieskoulutuksen lisäksi myös reserviläisten koulutuksessa. Vuosittain puolustusvoimat kouluttaa noin 30 000 reservissä olevaa (Taskutietoa Puolustusvoimista 2005, 20).

3.3 Ulkomaalaisena varusmiespalvelukseen

Ulkomailla asuvat asevelvollisuusikäiset miehet pyydetään väestökisterissä olevien tietojen perusteella kutsuntoihin. Koska väestökisteritietojen ajan tasalla pitäminen perustuu ulkomailla asuvan henkilön omaan ilmoitukseen, niin väestökisteritiedoissa on usein

puutteellisuuksia tai virheitä, mikä vaikeuttaa tai viivästyttää ulkosuomalaisten asevelvollisten kutsuntoihin osallistumista. Ulkosuomalaiset voivat hoitaa kutsunnat Suomessa valtakirjalla asianhoitajan välityksellä tai ulkomailla Suomen konsulinviraston kautta.

Kutsuntojen ja varusmiespalvelukseen astumisen välillä nuoren elämässä voi tapahtua muutoksia. Nuori voi esimerkiksi hakea vapautusta, jolloin hän mahdollisesti luopuu Suomen kansalaisuudesta. Ulkomailla pysyvästi asuva voi säilyttää Suomen kansalaisuuden 22 vuotta täytettyään vain mikäli hänellä on 'riittävä yhteys Suomeen' (Kansalaisuuslaki 2003). Riittävä yhteys on esimerkiksi kotikunta tällä hetkellä tai 7 vuoden asuminen Suomessa ennen kuin on täyttänyt 22 vuotta, mikäli henkilö asuu nyt Pohjoismaissa. Riittävä yhteys on myös se, että henkilö on suorittanut tai tulee suorittamaan varusmies- tai siviilipalveluksen Suomeen.

Kaksois- tai monikansalaisuus tuo omat erityispiirteensä asevelvollisuuden suorittamiseen (Legomsky 2000). Asevelvollisuutta edellyttävän valtion on otettava kantaa siihen, miten suhtaudutaan, jos kaksoiskansalainen on suorittanut vapaaehtoisen asevelvollisuuden toisen kansalaisuutensa maassa. Miten suhtaudutaan siihen, että asevelvollisuutta suorittaa henkilö, jolla on kahden tai useamman valtionkansalaisuus. Entä miten toimitaan tilanteessa, jossa kaksoiskansalaisen pitäisi kansalaisuuden perusteella suorittaa asevelvollisuus kahdessa maassa, mutta hän asuukin pysyvästi kolmannessa maassa. Millä perusteella asevelvollinen määrätään armeijaan ja kuka kriteerit asettaa? Legomskyn mukaan (mt. 88) sota-aikaa lukuun ottamatta kaksoiskansalaisella pitää olla oikeus luopua kansalaisuudestaan välttääkseen armeijaan menoa, vaikka hän asuisi pysyvästi tämän kansalaisuuden maassa. Mikäli tämä ei olisi mahdollista, niin vierailut voivat aiheuttaa hänelle jatkuvaa uhkaa ja epävarmuutta siinä maassa oleskellessaan. Tosin lojaliteetin välinen ristiriita voi silti säilyä (Sen 2009, 52).

Kaksoiskansalaisten asemaan asevelvollisuuden suorittamisessa yritetään selkiyttää kansainvälisillä sopimuksilla, mutta useimmiten kahden tai useamman valtion väliset keskinäiset sopimukset ovat toimivimpia. Yleinen kansainvälinen käytäntö on se, että yhdessä valtiossa suoritettu asevelvollisuus korvaa toisen valtion asevelvollisuuden (Legomsky 2000, 30). Suomella on erityissopimukset Norjan, Ruotsin tai Tanskan ja Yhdysvaltojen kanssa, jolloin näissä maissa asuvat kaksoiskansalaiset eivät ole kutsuntalain alaisia eikä heidän tarvitse suorittaa asevelvollisuuttaan Suomessa sinä aikana, kun he asuvat kansalaisuu-

tensa mukaisessa sopimusvaltiossa. (Varusmies 2007). Asevelvollisuuslain (2007) mukaan kaksoiskansalainen voidaan lisäksi vapauttaa asevelvollisuuden suorittamisesta, jos hakija on asunut viimeiset seitsemän vuotta muualla kuin Suomessa ja hänen tosiasialliset siteensä ovat muualle kuin Suomeen.

Kun Suomen kansalaisuuslaki mahdollisti kaksoiskansalaisuuden vuonna 2003, niin vapautushakemusten määrä lisääntyi. Asevelvollisuuslain uudistuksen yhteydessä vuonna 2007 nostettiin esille myös se mahdollisuus, että ulkosuomalaiset vapautettaisiin kokonaan Suomessa suoritettavasta asevelvollisuudesta, mutta asevelvollisuus säilyi lainsäädännössä. Asevelvollisuutta pohtinut työryhmä sen sijaan esittää, että ulkosuomalaisten asevelvollisuudesta luovuttaisiin (Suomalainen asevelvollisuus 2010, 46). Yleisen ja yhtäläisen asevelvollisuuden sekä kansalaisten tasavertaisuuden näkökulmasta tämä herättää kuitenkin ristiriitaisia näkemyksiä.

Ulkomailta palvelukseen tulevat varusmiehet pyritään sijoittamaan niihin, pääosin maa-voimien, joukko-osastoihin, joissa on eniten kokemusta ulkosuomalaisten kouluttamisesta. Kaartin Jääkärirykmentissä Helsingin Santahaminassa on perinteisesti koulutettu ne ulkosuomalaisvarusmiehet, joiden suomen tai ruotsin kielen taito on puutteellinen. Ruotsinkieliset hakeutuvat pääosin ainoaan ruotsinkieliseen varuskuntaan. Varusmiehen omat toiveet otetaan huomioon esim. siitä, että pääsisivät lähelle sukulaisiaan. Joissakin varuskunnissa on lisäksi kyetty tarjoamalla tilapäisasuntoja vapaa-ajanviettoon ulkosuomalaisille varusmiehille. Varusmieskoulutus on periaatteessa kaikille samanlainen. Rajallinen kielitaito tai koulutukselliset puutteet vaikuttavat siihen, että ulkomailta palvelukseen saapuvien palveluksen aikaisissa käytännöissä joustetaan, palvelusaika on useimmiten puolivuotta eikä heitä kutsuta kertausharjoituksiin kuin aivan poikkeustapauksissa.

4 KANSALAIUUUS MUUTOKSESSA

4.1 Kansalaisuus jäsenyytenä

Modernin kansalaisuuden käsitteellistämässä T.H.Marshallin toisen maailmansodan jäl-

keen luoma jaottelu on ollut keskeinen. Marshallilaisen paradigman mukaan kansalaisuus on määriteltävissä kolmen eri alueen oikeutuksilla: kansalaisoikeuksilla (esim. sananvapaus, yhdenvertaisuus lain edessä), poliittisilla oikeuksilla (esim. äänioikeus, vaalisalaisuus) ja sosiaalisilla oikeuksilla (esim. perusturva, jota toteuttaa hyvinvointivaltion sosiaaliturva ja koulutusjärjestelmä). Vaikka teoriaa onkin kritisoitu mm. siitä, että kansalaisuus nähdään statuspositiona ja yhdentyypisenä oikeuksia korostava kansalaisuutena, jolloin esimerkiksi kulttuuriset ja ekologiset oikeudet puuttuvat, niin näkemykset ovat olleet länsimaissa valtioissa kansalaisuuden määrittelyn perustana ja poliittisen jäsenyyden kriteereitä pidetään melko samantyyppisenä. (Kalekin-Fishman, Tsitselikis & Pitkänen 2007, 9-13; Saastamoinen & Kuusela 2006; Thomas 2002, 328-339; Turner 2001) Länsimaisissa valtioissa on perinteisesti korostettu kansalaisuuden poliittisia oikeuksia, 'civic', kun taas muualla on korostunut enemmän kulttuurinen kansalaisuus, 'ethnic' (Thomas 2002, 324–326).

Kansalaisuuden on ajateltu olevan selkeä luokittelutapa (Westin 2003). Kaksi suvereenia toimijaa, valtio ja asukas, tekevät yhteistyösopimuksen, jolloin kansalaisuus määrittyy yksilön ja yhteisön kautta. Yksilö on tai ei ole organisaation, valtion jäsen. Periaatteessa kansalaisuudella ei ole mitään välimuotoa, mutta arkikäytännössähän tilanne on toinen. Esimerkiksi Euroopan Unionissa valtiollisten rajojen lisäksi EU:n ulkorajat määrittävät asukkaiden maassaolemiseen liittyviä oikeuksia. Toisaalta kuitenkin puolet Euroopan vakituudesta ulkomaalaisväestöstä on sellaisia, joilla vain osittaiset kansalaisoikeudet ja EU:n ulkopuolisten valtioiden, kuten Sveitsin ja Norjan, eurooppalainen kansalaisuus kyseenalaistuu tämäntyyppisissä tilanteissa (Eder 2005).

Suomi on perinteisesti nähty kansallisvaltiona, jossa asuu yhden kansallisuuden edustajia, jolloin Suomessa syntyneiden valtiokansalaisten on katsottu automaattisesti tuntevan yhteenkuuluvuutta kaikkien suomalaisten kanssa. Kansalaisuuteen liittyvät muutokset vaikeuttavat kansalaisuusjäsenyyden käsittelyä poliittisissa yhteisöissä (Jopple 2007; Thomas 2002, 328–339), jolloin juridista jäsenyyttä ja kansallista identiteettiä on Suomessakin jouduttu tarkastelemaan uudelleen. Maahanmuutto Suomeen on lisääntynyt, media ja erilaiset tietoverkot luovat ja määrittävät kansalaisuutta esimerkiksi puhumalla maahanmuuttajista ei-kansalaisina tai yleistäen (Horsti 2005, 35; Kangasaho 2007, 188; Suvanto 2005, 39). Kansalaisuuden tarkastelu sukupuolinäkökulmasta on myös todettu tärkeäksi (Gordon, Komulainen & Lempiäinen 2002). Ulkосуomalaisen suomalaisuudesta keskustellaan pienemmällä äänenpainolla kuin maahanmuuttajien suomalaisuudesta eikä heidän suoma-

laisuuttaan yleensä kyseenalaisteta. Tämän vuoksi voisi ajatella, että ulkosuomalaiset varusmiehetkin tuntevat automaattisesti yhteenkuuluvuutta muiden suomalaisten kanssa. Kuitenkin, ulkosuomalaisten kasvuympäristö on erilainen kuin koko ikänsä Suomessa asuneilla eikä heillä ole mahdollisuuksia käyttää kaikkia kansalaisuuteen liittyviä oikeuksiaan.

Kun inkerinsuomalaisille saivat paluumuuttajastatuksen, niin Suomessakin nousi keskustelu siitä, mitä tarkoittaa perinteisenä pidetty polveutumisen tai perimän (Thomas 2002, 328–339) luoma kansalaisuus. Myös toisen ja kolmannen polven ulkosuomalaisten Suomen kansalaisuuden saamisessa ilmoitusmenettelyllä on tämäntyyppisiä piirteitä. Kansalaisuus voisi liittyä myös elämäntavan tai kulttuurin hyväksymiseen. Jäsenyydestä voisi luopua ja hankkia tilalle uuden jäsenyyden esimerkiksi opettelemalla toisen kulttuurin syvärakenteet, poliittisen kulttuurin ja uuden kielen. Tällöin jäsenyys korostaa yksilöllisiä valintoja, kun yksilö hyväksyy yhteisön arvot ja periaatteet ja päättää sitoutua niihin. Arvoihin perustuva jäsenyys korostuu Yhdysvalloissa kansalaisuuden kriteerinä, mutta näkökulma on noussut entistä yleisemmäksi myös eurooppalaisessa kansalaiskeskustelussa. Myös Suomen maahanmuuttajiin liittyvässä keskustelussa on tämäntyyppisiä piirteitä esimerkiksi, kun puhutaan maahanmuuttajalapsista ja koulun uskonnonopetuksesta. Vanhan ja uuden yhteisön välisistä arvoriitidoista voi myös syntyä muukalaisuus, jolloin todellinen yhteenkuuluminen tai kansalaisuus uudessa yhteisössä voi olla vaikeaa (Selbourne 2005, 127) tai yhteenkuuluminen syntyminen asumisen perusteella kestää vuosikymmeniä (Bond 2006, 622).

Valtiokansalaisuuden voi ajatella olevan sopimus, jolloin jäsenyys viittaa kumpaakin osapuolta velvoittaviin yhtäläisiin oikeuksiin ja velvollisuuksiin (Thomas 2002, 332-335). Jäsenyyden voi saada tai lunastaa vastuullisella ja pyyteettömällä osallistumisella heikompiensa auttamiseen tai maanpuolustukseen, vaikka maanpuolustusvelvollisuus perustuukin lainsäädäntöön. Jäsenyys on tällöin aktiivista ja yhteistoiminnallista jäsenyyttä, mutta usein myös sukupuolen mukaan eroteltua. Selbournen (2005, 20-21, 171, 262) mukaan jäsenyys on näennäistä, mikäli siihen ei liity velvoittavuuden periaatetta, sillä velvollisuuksien, oikeuksien, etujen ja hyötyjen mukaan erotellaan kansalaiset ja ei-kansalaiset. Velvollisuuden periaate velvoittaa kansalaiset jakamaan yhteisössä olevat työt ja tehtävät. Kansalaisside vahvistuu velvollisuuden periaatetta noudattamalla, sillä silloin yksilö ilmaisee tukevansa oman yhteisönsä eettistä ohjenuoraa. Aktiiviseen kansalaisuuteen pohjau-

tuvaa toimintaa onkin esimerkiksi Iso-Britanniassa nostettu hyvinvointiyhteiskunnan rinnalle (Thomas 2002, 334). Uusien valtionkansalaisen integroitumista ja mahdollista kansalaisuuden toteuttamista voi auttaa vapaaehtoinen kansalaisjärjestöissä toimiminen (Ong 2007). Kansalaisjärjestöt voivat myös mahdollistaa uudenlaisen kansalaisuuden toteuttamisen kuten erilaiset vaihtoehtoliikkeet ovat Suomessakin osoittaneet. Myös ulkosuomalaisten varusmiespalvelusta voi tarkastella velvollisuuden näkökulmasta, sillä olettavasti osa ulkosuomalaisista varusmiehistä voisi saada vapautuksen asuinmaan tai ulkomailla asumisen perusteella.

Siirtolaiskeskustelussa korostuu helposti jäsenyyden lunastaminen taloudellisen kontribuution kautta (Thomas 2002, 335-339). Tämä näkökulma saattaa tuoda kansalaiskeskusteluun sellaisia oikeuksia, joita on vaikea hyväksyä, kun puhutaan esimerkiksi maasta toiseen liikkuvista siirtotyöläisistä. Tällöin voidaan pohtia, minkä valtion tosiasiallisia kansalaisia he ovat, mihin valtioon heidän pitäisi maksaa veronsa ja missä ovat oikeutettuja sosiaaliturvaan. Toisaalta kansalaisuuden saaminen voi lisätä siirtolaisen integroitumista ja parantaa työnsaantimahdollisuuksia (Bloemenraad 2008, 16-19) ja taata työnmahdollisuuksien paranemisen voi taata paremman taloudellisen tulevaisuuden (Bevelander & Veenman 2008, 87), vaikka samalla voidaan ottaa kantaa myös siihen, minkä tyyppisille siirtolaisille ylipäätään annetaan uuden valtion kansalaisuus (Faist & Gerdes 2008, 153).

Erityisesti yhteisön uusilla jäsenillä on kyse myös kasvusta ja sosiaalistumisesta yhteisöön, kansalaisuuteen tai kansakuntaan, mutta samantyyppisiä piirteitä on myös ulkosuomalaisten tilanteessa, kun eläminen ja asuminen ovat pysyvästi muualla kuin valtiokansalaisuuden maassa. Miten kasvaa valtiokansalaiseksi ja miten olla kansalaisena? Thomasinkin (2002) esittämät oikeus työhön, osallistumisvapaus ja -oikeus tai oikeus koulutukseen voivat tukea kansalaisuuteen kasvua ja kansalaisuuteen sitoutumista. Kasvu valtiokansalaisuuteen on kuitenkin monimutkainen prosessi, mistä Ruotsin ja Suomen vähemmistöryhmät on oiva esimerkki. Saamelaiset identifioituvat helpommin saamelaisiksi kuin ruotsalaisiksi, vaikka heillä olisi Ruotsin passi (Lauhamaa ym. 2006; Westin 2003). Ruotsissa on ollut tyyppistä, että väestön enemmistö (=”alkuperäiset ruotsalaiset”) ei ole pitäneet ulkomaalaista alkuperää olevia ruotsalaisina. Suomessa sen sijaan ruotsinkielistä vähemmistöä pidetään suomalaisena, samoin suomalainen romaniväestö kokee itsensä voimakkaasti suomalaiseksi (Nordberg 2006). Selbourne (2005, 246-247) mukaan tilanteesta tai olosuhteista huolimatta jokaisella yksilöllä on piilevä kyky aitoon kansalaisuu-

teen, mutta sen herättämiseksi tarvitaan kasvatusta. Institutionalisoitunutta varhais- tai koulu- kasvatuksen lisäksi kasvatuksen voi tulkita laajasti kansalaiskasvatuksena, itsekasvatuksena, mahdollisuutena kasvaa kansalaiseksi sekä mahdollisuutena osallistua yhteiskuntaan työn ja erilaisten instituutioiden kautta. Suomessa myös armeija on laaja ja merkittävä kasvatusinstituutio, joka osaltaan vastaa kansalaisuuteen ja jäsenyyteen kasvattamisesta.

4.2 Kansalaisuus kaksois- tai monikansalaisuutena

Kansalaisuus kaksois- tai monikansalaisuutena ei ole mitenkään uusi ilmiö, mutta vasta viime vuosikymmeninä siitä on alettu puhua laajemmin. Kaksois- tai monikansalaisuuden syntyyn ovat vaikuttaneet ihmisten liikkuvuus, valtion/alueen ja kansalaisuuden välisen suhteen muutokset ja kansallisvaltioiden suhteiden muutokset sekä erilaiset kansainväliset sopimukset. Lisäksi myös olemassa olevat tosiasiat ovat johdattaneet keskustelua. Esimerkiksi Yhdysvalloissa arvelaan olevan 40 miljoonaa henkilöä, joilla olisi mahdollisuus kaksoiskansalaisuuteen esivanhempiansa sukujuurien perusteella (Bloemenraad 2007, 169).

Kaksois- tai monikansalaisuus tarkoittaa kahden tai useamman valtion juridista ja poliittista jäsenyyttä, jonka yksilö saa valtiokansalaisuuden kautta. Käytän yksinkertaisuuden vuoksi kaksoiskansalaisuus -termiä ellei erityisesti ole kyse monikansalaisuudesta. Kaksoiskansalaisuudessa on toisaalta kyse henkilöistä, jotka ovat saaneet useamman valtion kansalaisuuden syntymässään, mutta myös kansalaisuuden vaihtajista. Yli puolet maailman valtioista hyväksyy kaksoiskansalaisuuden jollakin tavoin (Faist 2007, 3-5) ja useimmat Euroopan Unionin pitkäaikaiset jäsenvaltiot hyväksyvät kaksoiskansalaisuuden lapsille, joiden vanhemmat ovat eri valtioiden kansalaisia (Joppke 2007, Faist 2007, 5). Kaksoiskansalaisuuden rekisteröinti on kuitenkin suurissakin siirtolaisia vastaanottavissa maissa puutteellista (Bloemraad 2007, 171) eikä aiheesta ole juurikaan olemassa kattavia tutkimuksia (Kivisto 2007, 285).

Suomen kansalaisilla on ollut vuodesta 2003 lähtien mahdollisuus kaksoiskansalaisuuteen. Kansalaisuuslain on sanottu helpottavan entisten Suomen kansalaisten kansalaisuuden saamista, mutta ei Suomeen muuttaneiden Suomen kansalaisuuden hakemista. Ronkaisen (2009, 142) mukaan Suomessa ”kaksoiskansalaisten sukupolvena” voi pitää kor-

keintaan reiluja kolmekymppisiä tai siitä nuorempia, jotka ovat saaneet kaksoiskansalaisuutensa vanhempien ja/tai asuinpaikan mukaan jo syntymästä tai lapsina. Ulkosuomalaisen kaksoiskansalaisten keskuudessa ikäjakauma voi olla suurempi, sillä joukossa voi olla uudelleen Suomen kansalaisuuden hakeneita iäkkäämpiä henkilöitä.

Kaksoiskansalaisuuteen liittyviä asioita voi tarkastella valtio ja yksilön kannalta saamisena tai luopumisena, jolloin samatkin asiat saattavat näyttäytyä positiivisina tai negatiivisina. Siirtolaisia vastaanottavassa valtiossa kaksoiskansalaisuus voi aiheuttaa ongelmia kansalaisuuden rekisteröintiin liittyvistä asioista, erilaisista käytännöllisistä kysymyksistä kuten asevelvollisuuden suorittamisesta tai alkuperäisen ja kaksoiskansalaisväestön suhteista. Eri valtioiden välillä voi olla myös eroja siinä miten määritellään täysi-ikäisyyttä tai ikään liittyviä velvollisuuksia kuten äänestysoikeutta (Kalekin-Fishman & Tsitselikis 2007, 1, 26). Myös monikansalaisissa perheissä syntyneiden lasten kansalaisuus ja sen määrittely sekä siihen liittyvät oikeudet, velvollisuudet ja vaikutusmahdollisuudet ovat aiheuttaneet monimutkaisia tulkintoja (Kalekin-Fishman & Tsitselikis 2007, 1, 26; King & Christou 2008). Paljon siirtolaisia vastaanottavissa Euroopan maissa helppoa ja nopeaa uuden kansalaisuuden saamista ja kaksoiskansalaisuutta perustellaan sillä, että käytäntö lisää siirtolaisten turvallisuuden tunnetta ja parempaa integroitumista uuteen yhteiskuntaan ja valtioon (Faist & Gerdes 2008, 146). Todennäköisemmin uuden valtion kansalaisuutta hakevat pitkään maassa asuneet ja kouluttautuneet siirtolaiset, poliittiset siirtolaiset tai perheenyhdistämisen takia maahan muuttaneet sekä naiset (Bevelander & Veenman 2008, 80), mikäli he voivat säilyttää entisen kansalaisuutensa (Bevelander & Veenman 2008, 65-66; Bloemraad 2007, 160-161, 175; Faist 2007, 9). Kyse voi olla myös siitä, että pitkään maassa asunut siirtolainen mieltää itsensä jo täysivaltaiseksi asukkaaksi, jolloin kansalaisuus ei tuo mitään lisää (Bloemraad 2007, 170).

Yksilön näkökulmasta tarkasteltuna kaksoiskansalaisuutta pidetään etuoikeutena ja sitä arvostetaan (Harinen & Ronkainen 2003, 338; Preston ym. 2007, 219), vaikka kaksoiskansalaisuudella ei välttämättä olisikaan mitään erityistä merkitystä kansalaiselle (Ronkainen, Pitkänen & Harinen 2007; Schröder & Reinhold 2007, 73-74, 83). Harisen (2000, 207) mukaan kaksoiskansalaisuus näyttäytyy kuitenkin kulttuurisesti, sosiaalisesti ja intellektuaalisesti rikkauden lähteenä. Nuorten Suomessa asuvien kaksoiskansalaisten kokemuksissa kaksi kulttuuria ei kilpaile keskenään, vaikka niiden läheisyys onkin erilainen. Pitkänen ja Kalekin-Fishman (2007, 189) toteavat, että kaksoiskansalaisuus yleensä vahvistaa ja pa-

rantaa kansalaisen olosuhteita, mutta Bloemraadin (2007, 179) mukaan kaksoiskansalaisuudella on siirtolaisille enemmänkin symbolista arvoa, sillä se osoittaa, että uusi valtio on heille avoin. On kuitenkin huomattu, että syntymästään saakka olevat kaksoiskansalaiset pitävät kaksoiskansalaisuutta tärkeämpänä integraatioprosessissa kuin myöhemmin kansalaisuuden saaneet. Useimmat myöhemmin kansalaisen saaneet kieltävät uuden kansalaisuuden merkityksen. (Schöder & Reinhold 2007, 87.)

Kaksoiskansalaisuus tuo mukaan erilaisia velvollisuuksia, kuten armeijan suorittaminen, mutta kaksoiskansalaisuuden ei yleensä nähdä tuovan mukanaan erityistä haittaa. Ainoastaan henkilökohtaisen elämäkokemukset, esimerkiksi maasta toiseen muuttaminen hankalassa elämänvaiheessa, ajavat kaksi kulttuuria ja kaksi kansalaisuutta ristiriitatilanteeseen (Harinen 2000). Jonkinlaisena negatiivisena piirteenä voi olla kaksoiskansalaisuuteen liittyvät valtioiden väliset hierarkiat. Euroopassa kahden EU-valtion kansalaisuudella ei nähdä mitään eroa, mutta sen sijaan Yhdysvaltojen ja Suomen kaksoiskansalaisuudella voi olla merkitystä esimerkiksi liikuttaessa mantereiden välillä (Harinen & Ronkainen 2003; Ronkainen ym. 2007, 95; Schröder & Reinhold 2007).

Kansalaisuuden ja yhteenkuulumisen tunteen välinen side ei kuitenkaan ole yksiselitteinen. Lojaliteettikysymysten on huomattu olevan kaksoiskansalaisille vaikeita, luultua monimutkaisempia tai sellaisia, joista ei haluta puhua. (Ramos ym. 2007, 57-58; Schröder & Reinhold 2007, 81). Asuinmaahan liittyvät lojaliteettikysymykset ovat käytännöllisiä ja arkisia, mutta syntymämaahan liittyvät kulttuurisia, symbolisia ja emotionaalisia (Ramos ym. 2007, 62). Arkielämässä lojaliteettiin liittyviä ongelmia ei ole, mutta poikkeustapauksissa, kuten sodan aikana, niihin suhtautuminen pitäisi mieltä erikseen (Schröder & Reinhold 2007, 57). Ulkosuomalaisten varusmiesten voi ajatella osoittavan lojaliteettia Suomea kohtaan suorittamalla asevelvollisuuden Suomessa, vaikka asevelvollisuuteen ja lojaliteettiin onkin huomattu liittyvän ristiriitaisia näkemyksiä (Harinen & Ronkainen 2003, 329-330).

Kaksoiskansalaisuus on myös dynaaminen käsite, joka muuttuu henkilön elämäkulun ja elämäkokemusten myötä ja johon vaikuttavat mm. siirtolaiskokemukset, maassaoloaika, ikä ja sukulaisuussuhteet (Berry, Phinney, Sam & Vedder 2006; Harinen & Ronkainen 2003, 305-306; Johnson 2007, 181-186; Schröder & Reinhold 2007, 88; Wessendorf 2007, 1097). Kaksoiskansalaisuudessa on sukupolvien välisiä eroja, mikä on pidettävä mielessä tässäkin tutkimuksessa, kun puhutaan kasvatuksesta, kasvusta tai sukupolvelta toiselle

siirtyvästä arvomaailmasta ja kansallisesta identiteetistä. Isovanhemmat ja vanhemmat ovat voineet säilyttää lähtömaan kansalaisuuden, mutta toivovat nuorisolle kaksoiskansalaisuutta. Isovanhemman näkökulmasta kaksoiskansalaisuus voi mahdollistaa paremman yhteydenpidon ja mahdollisesti turvatumman taloudellinen tilanteen lähtömaahan ja nykyisen asuinmaan välillä. (Preston ym. 2007, 214.) Side lähtömaan kansalaisuuteen säilyy emotionaalisesti voimakkaana, kun kaksoiskansalaisuus on saatu iäkkäänä (Ronkainen 2009, 143) ja tämäntyyppisten siirtolaisten on huomattu olevan kiinnostuneempia alkupe- räisestä lähtömaastaan kuin koko ikänsä maassa asuneet kaksoiskansalaiset (Ramos ym. 2007, 57; Ronkainen ym. 2007, 111). Aloittaessani tätä tutkimusta sain vain hajanaisia tietoja ulkosuomalaisvarusmiesten kaksoiskansalaisuuden valtioista, mutta en osannut kuvitella, miksi he ovat kaksoiskansalaisia tai millaisia kaksoiskansalaisia he ovat tai millainen olisi heidän suhteensa kaksoiskansalaisuuteen. Yksi kimmoke tutkimukselleni onkin ollut pohdinta siitä, miten kansalaisuus, yhteenkuuluminen ja suomalaisuus kansallisena identiteettinä liittyvät toisiinsa, sillä nuoremman sukupolven on huomattu suhtautuvan kaksoiskansalaisuuteen luontevammin osana heidän omaakin henkilöhistoriaansa (Kalev & Ruutsoo 2007, 160) eivätkä he välttämättä tunne tarvitsevansa kansalaisuutta kyetäkseen tuntemaan yhteenkuuluvuutta (Ronkainen, Pitkänen & Harinen 2007, 104; Schröder & Reinhold 2007, 73-74).

5 IDENTITEETIN MONIMUOTOISUUS

5.1 Monenlaiset identiteetit

Identiteetin käsite on monimerkityksinen ja sitä käytetään eri tavoin eri tieteenaloilla. Kehityspsykologiassa identiteetin kehittyminen on ollut keskeistä, sosiaalipsykologiassa on tutkittu hyvin paljon ryhmien ja yksilöiden välisiä suhteita, sosiologiassa tai kulttuurintutkimuksessa on tarkasteltu identiteetin rakentumista esimerkiksi sukupuolen tai yhteiskunnallisen luokan kautta. Identiteetin synnystä, kehityksestä ja merkityksestä on erilaisia näkemyksiä myös silloin, kun identiteettiä tarkastelee yhteiskunnallisena ilmiönä. Identiteetistä on tullut liikkuva, joka muotoutuu ja muokkautuu jatkuvasti (Hall 1999, 23, 223). Yleensä identiteetillä tarkoitetaan tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittävät itsensä suhteessa

itseensä, sosiaaliseen ympäristöönsä ja kulttuuriinsa. Identiteetti vastaan kysymykseen Kuka minä olen? Jonkinlainen yksimielisyys identiteettikeskustelussa vallitsee myös siitä, että identiteetin saavuttamisessa keskeistä on se prosessi, minkä kautta yksilö saavuttaa identiteettinsä: omakohtainen pohdinta ja etsintä, reflektiivinen itsetietoisuus, mutta myös sitoutuminen eli omiin kiinnostuksiin, arvoihin ja näkemyksiin pohjautuvat valinnat. (Fadju-koff 2009, 181; Saastamoinen 2006, 170-172.)

Tämän tutkimuksen kannalta identiteetin syntyminen, rakentuminen ja ylläpitäminen ovat keskeisiä ja selkeämpiä, mutta omakohtainen pohdinta sen sijaan ongelmallista. Lapsen vanhemmat vaikuttavat valinnoillaan ja kasvatusteoillaan lapsen identiteetin rakentumiseen tai jopa rakentavat sitä tietoisesti. Lapsi ei voi valita asuinmaataan eikä siirtolaisuuttaan eikä hänellä yleensä ole mahdollisuuksia esimerkiksi poismuuttamiseen. Identiteetin omakohtainen pohdinta lisääntyy iän myötä ja nuori voi alkaa tehdä itsenäisiä ratkaisuja tai ainakin kykenee tietoisemmin pohtimaan omaa identiteettiään. Nuoruuden kehitysvaiheessa tai varhaisaikuisuudessa identiteettiä kyetään hahmottamaan tarkemmin ja tietoisemmin. Tässä tutkimuksessa on keskeistä itsemääritely ja toisten määrittelemä identiteetti samoin kuin yksilöllinen ja ryhmään liittyvä identiteetti.

Identiteetti					
Itsemääritely				Toisten määrittelemä	
Yksilön sisäinen		Ryhmän sisäinen		Toisten määritelmä virallinen yksilöidentiteetti	Toisten määrittelemä sosiaalinen identiteetti
Ego-identiteetti	Minä-identiteetti	Sosiaalinen identiteetti	Kollektiivinen identiteetti		

KUVIO 1. Identiteetin käsite (Lange 1983, teoksessa Westin 2003)

Itsemääritely identiteetti rakentuu oman sisäisen identiteetin synnystä ja määrittelystä sekä toisaalta ryhmässä syntyvästä identiteetistä. Olemisen kokemuksellisuus (minä olen) ja tunteet on keskeistä itsemääritellyn identiteetin synnyssä. Yksilön on kyettävä näkemään itsensä ainutlaatuisena ja erilaisena kuin toiset (Reicher & Hopkins 2001, 33).

Ryhmäidentiteetit, kollektiivinen ja sosiaalinen identiteetti, syntyvät vuorovaikutuksessa

toisten kanssa. Ryhmän identiteettiä tehdään vertailemalla ryhmää, ei yksioita, toisiinsa ja ryhmä yrittää löytää positiivista ymmärrystä sille, mikä tai mitä ryhmä on. Ryhmän merkittävyys, siihen kuulumisen tunne ja kiinteys ovat tärkeitä. Kokonaisuudella, esimerkiksi suomalaisuudella, on yhteiset ominaisuudet, vaikka yksilöt eivät ominaisuuksiltaan tai identiteetiltään siihen sopisikaan. Oleellista on se, mitä toisten oletetaan uskovan. Usein kollektiivinen identiteetti kuvataan ryhmäidentiteettinä, joka koetaan yksilöllisesti. (Anttila 2007, 23.) Tämän tyyppisiä identiteettejä kutsutaan myös kulttuurisiksi tai kulttuuri-identiteeteiksi, joista kaikkein selvimpiä ovat etniset, uskonnolliset ja kansalliset identiteetit. Etnisyyttä määritellään hyvin eri tavoin eri tieteissä ja sillä viitataan esimerkiksi samastumiseen, yhteenkuulumiseen, sitoutumiseen tai ryhmän arvomaailman jakamiseen (Liebkind 2009; Phinney, Horenczyk, Liebkind & Vedder 2001). Myös ulkosuomalaisuudesta voi puhua etnisyytenä, mutta käytän tässä tutkimuksessa mieluummin vähemmistö- tai enemmistöidentiteetin käsitettä, sillä etnisyyteen liitetään usein vähämerkityksellisyyttä tai vähäpätöisyyttä.

Sosiaaliselle identiteetille on ominaista tärkeys, intensiteetti ja emotionaalinen lataus. Sosiaalisena identiteettinä voi pitää esimerkiksi ammatti-identiteettiä. Sosiaalisen identiteetin lähtökohtana on tieto siitä, että yksilö kuuluu jäsenenä ryhmään. Yhteiskunnassa ryhmät ovat järjestäytyneet hierarkisesti erilaisiksi sosiaaliryhmiksi, jotka ovat valta- ja statussuhteissa toisiinsa. Ryhmän jäsenyyden merkittävyys perustuu siihen, miten arvokkaana ja emotionaalisesti tärkeänä yksilö kokee ryhmän. Yksilön sosiaalinen identiteetti rakentuu kolmessa perustavassa prosessissa: kategorisoinnissa eli luokittelussa, identifioinnissa ja vertailemisessa. Kategorisointi tarkoittaa havaintojen jäsentelyä vastinparien avulla esimerkiksi mies/nainen. Tätä voi pitää sosiaalisen identiteetin kognitiivisena puolena. Kategorisoinnin jälkeen on luontaista, että yksilö määrittää tai asemoi (identifioi) itsensä johonkin luokkaan tai ryhmään kuuluvaksi, jolloin korostetaan samaan (sisä)ryhmään kuuluvien samankaltaisuutta ja muihin (ulko)ryhmiin kuuluvien erilaisuus nähdään liioitellusti erilaisena. Yksilön identiteetti on yhdistelmä niistä ryhmäjäsenyyksistä, joihin hän katsoo kuuluvansa. Sosiaalisen identiteetin teorian mukaan tärkeää on myös se, mitä ryhmään kuulumisen tarkoittaa ja miten ryhmä toimii pitääkseen ryhmää koossa tai toteuttaakseen ryhmän päämääriä. Itsekategorisoinnin myötä ryhmä luo arvot, tärkeinä pidetyt asiat ja päämäärät omalle toiminnalleen. (David & Bar-Tal 2009, 358-361; Reicher & Hopkins 2001, 33-34, 37-38; Westin 2003.)

Sosiaalisen identiteetin teoriaa on kritisoitu tai siihen on tuotu uudenlaisia näkökulmia. Sen (2009, 50) pohtii, synnyttääkö luokittelu tai erojen tekeminen uskottavan tunteen identiteettistä vai voiko identiteetti olla riippumaton sosiaalisista suhteista? Senin mukaan järjellä hankalasti oikeutettava tai perusteltava luokitus voi kuitenkin joskus muodostua tärkeäksi yhteiskunnallisen järjestyksen ansiosta. Mikäli luokittelu jää häilyväksi, niin luokiteltu ryhmä tai aihe voi kuitenkin saada merkityksen ja se voi olla tarpeeksi vakuuttavaa identiteetin määrittelylle. Gibsonin ja Condorin (2009, 314) mukaan kategorisointi ei kata kaikenlaisia sosiaalisen identiteetin syntymisen muotoja, sillä instituutiot eivät kuulu näihin. Instituutiot ovat itsenäisiä ja hybridejä olemukseltaan, sillä ne edellyttävät tai vaativat yhteisön tai ihmisryhmän olemassaolon (esimerkiksi yliopiston henkilökunta), mutta samanaikaisesti ne ovat materiaalisia (esimerkiksi rakennukset, paikat) tai proseduureja (sopimukset, lait, byrokraattiset systeemit). Myös kehityspsykologiassa käytetty sosiaalistumisen käsite luo ryhmään kuulumiselle toisenlaisen näkökulman. Identifioitumistutkimuksessa puhutaan yhteisen identiteetin rakentamisesta, kun taas sosiaalistumistutkimuksessa tarkastellaan usein yksilön sosiaalistumista johonkin jo olemassa olevaan kulttuuriin. Yhteistä kummasakin tarkastelutavassa on prosessien vuorovaikutuksellinen luonne.

Jos identiteettikeskustelussa vallitsee yksimielisyys prosessin tärkeydestä identiteetin saavuttamisessa, niin yksimielisiä ollaan myös siitä, että ihmisellä on monenlaisia ja vastakkaisiakin ryhmäidentiteettejä samanaikaisesti. Erityisesti siirtolaisperheissä, kuten ulko-suomalaistenkin nuorten perheissä, identiteetin lähtökohdat vaihtelevat, sillä perheen ja ympäröivän yhteisön kulttuuri voivat poiketa suurestikin. Miten esimerkiksi suomalainen identiteetti 'syntyy', jos nuori ei koskaan ole asunut tai vierailut Suomessa? Primaaryhteisö, perhe, luo pohjan lapsen identiteetinkehitykselle, mutta iän myötä muiden merkitys kasvaa. Identiteetin kehitys etenee eri tahtiin elämän eri alueilla henkilökohtaisen kiinnostuksen, elämäntilanteiden ja ympäristön tarjoamien mahdollisuuksien mukaisesti. Parhaimmillaan identiteetti on vahva usealla elämänalueella. (Fadjukoff 2009, 184.) Kaikkien identiteettien ei myöskään tarvitse olla pysyvästi tärkeitä ja identiteetit voivat ovat myös vastakkaisia ja ristiriitaisia. Mutta, kuten Sen (2009, 47-52) toteaa, niin yksilö voi järkeilyn kautta löytää esimerkiksi identiteetin voiman, jolloin yksilö voi tehdä identiteettivalintoja. Mielenkiintoista onkin pohtia, mikä voima nostaa toiset identiteetit toisia tärkeämmiksi. Uudessa ja ristiriitojakin aiheuttavassa tilanteessa, kuten maasta toiseen muutettaessa, identiteetti-pohdinnat monimutkaistuvat. Lisäksi on tärkeää pohtia, miten ryhmä käyttäytyy sosiaalisen identiteetin odotusten mukaisesti ja mitä ihmiset tekevät tai eivät tee ilmaistessaan tai tuot-

taessaan omaa yksilöllistä kansallista identiteettiään (Reicher & Hopkins 2001, 46).

5.2 Kansallinen identiteetti

Suomessa kansallisen identiteetin tutkimus on seurannut kansainvälisiä trendejä. Kiinnostus oli 1970-luvulla elämäntapatutkimuksessa, 1980-luvulla painotettiin suomalaisen mentaliteetin tutkimista ja 1990-luvulla kiinnostuttiin globaalien trendien myötä identiteetin tutkimisesta (Ollila 1998, 136). Käsitteellinen jäsentymättömyys, määrittelyvaikeudet ja hahmottomuus vaikeuttavat kuitenkin kansallisen identiteettitutkimista ja käsittelyä (Anttila 2007, 36). Esimerkiksi Peltonen (1998, 20) puhuu kansallisesta omakuvasta välttämiseen oletusta suomalaisen kulttuurin, identiteetin tai yhteiskunnan homogeenisuudesta. Suomessa kansallisen identiteetin tutkijat eivät Ollilan (1998, 134-135) mukaan ole olleet erityisen innostuneita omakuvasta tai suomalaisesta mentaliteetista, vaikka esimerkiksi ranskalaisessa sosiologiassa tutkimusperinnettä on ollut paljon. Kansallisesta identiteetistä puhutaan kuitenkin yleisesti, mutta lienee hyvä pitää mielessä Reicherin ja Hopkinsin (2001, 46) muistutus siitä, että hyväksyessämme kansallisen identiteetin käsitteen hyväksymme myös sen, että on olemassa kansoja, jotka ovat jollakin tavalla itsellisiä omine oikeuksineen ja arvoineen.

Kansallista identiteettiä voi pitää kollektiivinen identiteetin muotona, mutta sitä käytetään myös yksilön identiteettinä. Anttilan (2007, 22-26) mukaan kansallinen identiteetti on kollektiivinen identiteetti, jolla tarkoitetaan pelkkien yksittäisten jäsenten suhtautumistavat ylittävää kollektiivisen kokonaisuuden suhdetta itseensä, ei kollektiivista yhteyttä. Yksinkertaisimmillaan kollektiivinen identiteetti vastaa kysymykseen 'Keitä me olemme?'. Kollektiivista identiteettiä luodaan eronteolla, poissulkemisella ja 'meidän' ominaisuuksien määrittelyllä. Identiteettiä on jatkuvasti määriteltävä, sillä määrittelyyn kuuluvat myös erilaiset näkemykset.

Kansallista identiteettiä voi pitää kuviteltuna (Anderson 2007), mutta valtiosidonnaisuuden virallisuus tuo kansalliselle identiteetille erityisyyden muihin kollektiivisiin identiteetteihin verrattuna. Monet erilaiset instituutiot kuten armeija ja koululaitos sekä erilaiset taloudelliset tai hallinnolliset resurssit muokkaavat ja määrittävät valtion alueella olevien identiteettiä. Hall (1999, 48-51) kuvaa kansallisten identiteettien muutosta toteamalla, että kansalli-

nen kulttuuri tuottaa merkityksiä kansakunnasta, joihin kansakunnan yksilöt voivat identifioitua. Kansakunnan kertomus eli 'kuviteltu yhteisö', kansan alkuperän korostaminen, kansalliset traditiot ja perustamismyytti sekä kuvitelma puhtaasta, alkuperäisestä kansasta luovat kaikki kansallista identiteettiä. Myöhemmät tutkijat ovat luoneet syvyyttä ja erilaisia näkökulmia Hallin esittämiin kriteereihin, mutta useimmiten yksilöiden tasolla kansallisesta yhteenkuulumisesta ajatellaan hyvin samalla tavoin, vaikka kansallisvaltiot eroavatkin toisistaan taloudellisesti, poliittisesti tai uskonnollisesti (Jones & Smith 2001, 58-59).

Saukkonen (2005,104) tiivistää kansallisen identiteetin moninaisuuden ja monimerkityksen eri näkökulmiin: valtion identiteetti, maa-alueidentiteetti, genealoginen identiteetti, kulttuuriin perustuvan yhteisöidentiteetti ja/tai yhteenkuuluvuuden tunteeseen perustuva yhteisöidentiteetti. Anttila (2007, 38-48) puhuu kansallisen identiteetin teemakokonaisuuksista viittaustasoina tai –ulottuvuuksina kuten ihmisen tai kulttuurin viittaustasosta, ajallisen jatkuvuuden viittaustasosta tai systeemin tasosta. Anttilan mukaan kyse on vain mittakaavan valinnasta. Kansallisen identiteetin ilmiöt tulevat psykologiselta kannalta ymmärrettäviksi kun nähdään niiden rooli jatkuvuuden, paikan ja osallisuuden tunteiden tuottamisessa (mt. 129). David ja Bar-Tal (2009) kuvaavat hiukan samantyyppisesti kansallista identiteettiä mikrotason ryhmään identifioitumisen ja makrotason kollektiivisen identiteetin kautta. Kollektiivinen identiteetti muodostuu kahdella eri tasolla. Toisaalta on kyse yleisistä piirteistä kuten tunne yhteisestä kohtalosta, kollektiivista aktiviteeteista, yhteisistä arvoista ja asenteista ja ajallisesta jatkuvuudesta, mutta toisaalta myös erityisistä piirteistä kuten omasta alueesta ja siihen identifioitumisesta sekä kulttuurista ja kielestä. Bond (2006, 611, 623) sen sijaan tiivistää kansallisen identiteetin kolmeen keskeiseen tekijään: asuminen, syntymä sekä historiallinen perimä ja esi-isät (residence, birth, ancestry). Mikäli henkilö voi tuntea kansallista yhteenkuuluvuutta näiden kriteerien kautta, niin näillä tekijöillä on merkitystä myös hänen kansalliselle identiteetilleen. Kansalliseen identiteettiin liittyy kansalaiseksi kasvaminen ja siinä Bond pitää asumista, sitoutumista ja valintaa keskeisinä. Sitoutuminen ja valintaa, kuten esimerkiksi armeijan suorittaminen, ovat Bondin mukaan merkityksellistä kansalliselle identiteetille.

Kansallisesta identiteetistä puhuttaessa käsitteellistä sekavuutta aiheuttaa toisaalta kansallisen, kulttuurisen ja etnisen identiteetin käyttäminen rinnakkaisina, mutta myös kansan ja kansakunnan rinnastaminen. Kansakunnalla tarkoitetaan kuitenkin yleensä valtion kansoista muodostamaa kokonaisuutta riippumatta ihmisten kansallisuudesta. Kansallisuus

kuvastaa kansaan kuulumista. Kansan määrittely tai paikannus kansallisessa identiteetissä on kuitenkin tarpeen vähintäänkin ryhmään kuulumisen kannalta, mutta myös yhteenkuulumisen ja erojen tekemisen vuoksi. Mikä on se (Suomen) kansa, johon yksilö voi kokea kuuluvansa ja millä kriteereillä erottelu ja yhteenkuuluminen tapahtuvat? Huolimatta kansallisen identiteetin määrittelyn vaikeudesta, niin yksimielisyyttä vallitsee myös siitä, että yhteenkuuluminen, samuus ja erottelu kuuluvat kollektiiviseen ja kansalliseen identiteettiin.

5.2.1 Kansallisen identiteetin kansa

Suomalaisuuden rakentamisessa 1800-luvun lopulla kielellä oli suuri merkitys, sillä kielen kautta alkoi määrittyä yhteinen suomalainen kansa. Kielen tärkeyttä Suomessa kuvastaa myös se, että Suomessa on kaksi valtiollista kansalliskieltä, jotka turvataan perustuslaissa, vaikka kieliriidat ovat ajoittain olleet voimakkaitakin (Ollila 1998, 132). Useissa valtioissa puhutaan virallisista kielistä. Kieli liittyy aina oleellisesti valtaan ja vallankäyttöön, jolloin törmätään väijäämättä kysymykseen siitä, mikä määrittää kieleksi ja mikä murteeksi ja mitä oikeuksia kielen käytölle annetaan kansallisvaltiossa (Jones & Smith 2001, 50; Reicher & Hopkins 2001, 8). Andersonin (2007) mukaan kaikki kielelliset yhteisöt ovat historiallisesti väistämättömiä, mutta ne ovat samanaikaisesti avoimia ja suljettu. Kaikkiin kieliin liittyy tietty yksityisyys, mikä tavallaan suojelee kieltä ja sen käyttäjiä. Jos yksilö haluaa päästä kansan jäseneksi, niin hänen on useimmiten sitouduttava opettelemaan sen kieltä.

Toinen keskeinen kansaan ja kansallisen identiteettiin liittyvä tekijä on uskonto, jota Suomessakin jouduttiin tarkastelemaan yhteenkuuluvuutta luovana tekijänä toisen maailmansodan jälkeen, sillä siirtokarjalaisten joukossa oli ortodokseja. Ortodoksinen uskonto oli vierasta muulla kuin itäisessä Suomessa ja ortodoksisuus liitettiin venäläisyyteen. (Ollila 1998, 132). Uskonnollista identiteettiä pidetään usein ensisijaisena tai ainoana luokittelun perusteena, mutta Senin (2009, 37, 86-106) mukaan oleellisinta olisi kuitenkin pohtia sitä, miten uskonnollisuus yhdistetään muihin henkilökohtaisiin tärkeisiin asioihin kuten arvoihin, asenteisiin tai muihin identiteetteihin. Ihmisen uskonnollisen suuntautumisen ei tarvitse merkitä kaikenkattavaa ja muuta poissulkevaa identiteettiä. Suomessakin uskonto nostetaan esille kulttuuristen törmäysten esiintyessä ja pohdittaessa siirtolaisten sopeutumista

uuteen ympäristöön, vaikka kansainvälisesti on todettu että uskonto ei ole keskeinen siirto-
laisten sopeutumisessa (Berry ym. 2006, 115). Erityisen merkitykseltä uskonnon merki-
tys on Pohjoismaissa (Jones & Smith 2001, 51) ja vain muutama prosentti suomalaisista
pitää uskontoa kansallisen identiteetin tärkeänä rakennusaineena (Oinonen 2005, 8).

Kansan määrittely etnisen alkuperän kautta korostaa kansaa laajana sukuna, jolla on yh-
teiset sukujuuret tai perustamisjuuret (Hall 1999, 49). Suomalaisten etnisyydestä puhutaan
harvoin, mutta meillä on kuitenkin kauan pidetty yllä käsitystä suomalaisten alkukodista.
Alkukoti on jossain ja sieltä meidän kaikkien yhteiset esi-isämme ovat aikoinaan lähteneet.
Suomea on pidetty kansana, jolla on itäinen kieli, mutta läntiset geenit. Myös sukupuoli
määrittää voimakkaastikin kansaa, kansalaisuutta tai kansakuntaa. Miehillä on ollut ja on
yhä vahva osuus kansojen historiankirjoituksessa. (Gordon, Komulainen & Lempiäinen
2002; Hall 1999; Mäki 2005; Saukkonen 2005; Tervo 2002). Naisten poisjättäminen kan-
sakunnan synnystä onkin mielenkiintoista, kun usein sanotaan, että kansakunta perustuu
sukulaisuuteen (Yuval-Davis 1997). Maanpuolustuksen ja asevelvollisuuden yhteydessä
kansalaisuusside ja kansalaisuus määrittyvät kuitenkin voimakkaasti sukupuolittain erilai-
sena, kun puhutaan miesten velvollisuudesta ja naisten oikeudesta suorittaa suomalainen
asevelvollisuus.

Andersonin (2007, 39-41) kuvaus kansasta kuviteltuna poliittisena yhteisönä on yksi mer-
kittävimpiä kansallisten yhteisöjen analyysejä, missä tiedonvälityksen ja painetun tekstin
synty ja levittäminen on tärkeä kansaa yhdistävä tekijä. Andersonin mukaan kansat ovat
kuviteltuja, koska pienimmätkin kansat ovat niin (a) suuria, että kansan yksittäinen jäsen ei
voi tavata ja tuntea kaikkia, mutta kaikkien mielessä elää kuva kansan jakamattomasta
yhteydestä. Kansakunnat on lisäksi kuviteltu (b) rajallisiksi ja (c) täysivaltaisiksi ja (d) yh-
teisöksi. Täysivaltainen valtio suvaitsee moninaista aatteellista vapautta. Andersonille ih-
miset eivät ole kansakuntiansa jäseniä, elleivät he itse miellä sitä olevansa (Nurmiainen
2007, 20). Usein luullaan, että kuvitellut yhteisöt olisivat Andersonille jotenkin huonompi tai
toissijaisia. Nurmiaisen (2007, 11) mukaan tämä on kuvitellun yhteisön käsitteeseen liittyvä
väärinkäsitys tai väärintulkinta. Kaikki sellaiset yhteisöt, jotka ovat niin laajoja, etteivät jä-
senet voi tuntea toisiaan henkilökohtaisesti, ovat kuviteltuja. Kuvitellun yhteisön rinnakkais-
käsitteenä käytetäänkin nykyisin käsitteitä anonyymi yhteisö tai yhteisöllisyys. Reicherin ja
Hopkinsin (2001, 15-17) mukaan Andersonin teoriaa täytyy tarkastella suhteutettuna tä-
mänhetkiseen globaaliin tilanteeseen. Nykyisin tiedonvälitys on painetun tekstin lisäksi

molempiin suuntiin nopeasti liikkuvaa sähköistä tiedonvälitystä. Kuvitteellinen kansa syntyy ja muokkautuu yhteiskunnallisten liikkeiden vaikutuksesta jatkuvasti ja hyvin nopeasti. Sen vuoksi onkin tärkeää miettiä, miten kansa on kuviteltu.

Kuvitellutkin kansat realisoituvat siinä, että jäsenyys on rajoitettu. Suomessa on perinteisesti yhdenvertaistettu Suomi valtiona ja suomalaiset kansana toisin kuin esimerkiksi Iso-Britanniassa, missä kansalaisuudesta ja kansalliseen ryhmään kuulumisesta neuvotellaan jatkuvasti (esim. Condor 2006; Reicher & Hopkins 2001; Smith & Verna 2007). Sodan jälkeisessä Suomessa valtiollisiin rajoihin pitäytyminen helpotti tietyistä asioista puhumista, sillä valtiolliset rajat tekivät selkeät erot 'meille' kuuluneista asioista. Kun Suomi liittyi Euroopan Unioniin, niin huoli suomalaisuudesta nosti esiin puheen Suomesta kulttuurikansana, joka näkyi peruskoulun opetussuunnitelman perusteiden uudistuksessakin (Piattoeva 2010). Yhtenä muutoksen merkinä oli suomen kielen merkityksen korostuminen. Ruuskan (1998, 292-298) mukaan tällä puheella yritettiin ratkaista kansakunnan identiteettiin liittyvä ongelma, mutta monikulttuuristuvassa Suomessa suomen kielen tärkeyttä suomalaisuuden kriteerinä voi kyseenalaistaa. Kuvitellunkin kansan yhteenkuuluvuuden kriteerit on löydettävä jostain muualta.

5.2.2 Yhteenkuuluvuus ja erojen tekeminen kansallisen identiteetin lähtökohtana

Kansallinen identiteetti on aina tietoisten valintojen tulos. Se muodostuu itseyden tulkitsemisesta ja toisista erottautumisella – ei samanlaisuudesta sinänsä. Kyse on itsensä aktiivisesta tunnistamisesta (Hannula 2007, 153; Kaunismaa 1997, 222). Kansallisen identiteetin yhteenkuuluvuutta tuotetaan erilaisten symbolien, myyttien, kertomusten ja kulttuuristen representaatioiden avulla. Symboli voi olla mikä tahansa, joka on muokkautunut tunnuskuvaiksi ja edustaa tai havainnollistaa jotakin tärkeäksi koettua ilmiötä, arvoa, asennetta, myyttiä tai uskomusta (Halonen & Aro 2005, 7). Kansallista identiteettiä sellaisenaan ei ole olemassa, vaan kansallinen identiteetti, yhteenkuuluminen ja erojen tekeminen elävät kuviteltuna todellisuutena. Suomalaisuus sosiaalisena identiteettinä on sosiaalinen representaatio eli se on ihmisten tulkintoja maailmasta. Representaatiot edustavat kollektiivista muistia, sillä niissä on mukana menneisyyden ajatuksia, kieleen kätkeytyviä kuvia, tulkintoja ja tunteita. (Anttila 1993, 108-109, Hall 1999, 46.)

Symbolointitapojen valikointi on keskeistä, sillä kaikki mikä jollakin tavalla koskee ryhmää, ei kuitenkaan ole kansallisen identiteetin rakennusainetta. Yhteisöllistä identiteettiä symboloivien ominaisuuksien otaksutaan kertovan jonkinlaista ”totuutta”, minkä vuoksi niiden on oltava abstrakteja. Illuusio kollektiivisesta identiteetistä latistuu helposti, jos se tulee symboloiduksi liian konkreetilla tavalla. Esimerkiksi Suomen lippu symboloi suomalaisuutta ilman, että se itsessään kertoo jotain konkreettista (Kaunismaa 1997, 223). Suomalaisuutta symboloi myös tietynlainen maisema, musiikki, tietty tapa viettää juhlapyyhiä tai kaksikielisyys ja luterilaisuus (Halonen & Aro 2005) tai urheilusankarien (Tervon 2002) ja sotaveteraanien (Rainio-Niemi 2005) maineteot.

Kansallinen identiteettikin syntyy, kasvaa, muokkautuu ja muuntuu jokaisen yksilön, mutta myös ryhmän normaalin kasvun ja kehityksen myötä (Reicher & Hopkins 2001, 30-31). Kollektiivinenkin symboli voi saada uudentyypin merkityksen tai voi jopa tuntua oudolta, kun se siirtyy uuteen ympäristöön. Pohjanmaalaiselle karjalanpiirakat ovat nykyisin kiinteästi suomalaiseen ruokaperinteeseen kuuluvaa, vaikka harva oli niitä maistanut ennen siirtokarjalaisten muuttamista Pohjanmaalle (Sallinen-Gimpl 1993, 149-159). Ulkomailla suomalaisuus muuttuu nopeammin kuin mitä se Suomessa muuttuisi (Karisto 2008, 423-427). Amerikansuomalaisten symbolit (Susag 1999) saattavat tuntua vierailta, mutta ne ovatkin jo muuttuneet suomalaisuuden symboleista amerikansuomalaisuuden symboleiksi. Ajan kohtaisiin suomalaisuuden symboleihin tutustuminen voi ulkosuomalaisen näkökulmasta olla hankalaa, sillä populaarikulttuuri tuottaa jatkuvasti uusia kansallisia symboleja. Median esille tuomat ilmiöt alkavat vähitellen vaikuttaa tärkeiltä yhteisön jäsentenkin mielestä, sillä ne vaikuttavat yhteisön elämään ja niitä opitaan käyttämään. Oppimisvaiheen jälkeen symboleita käytetään yleisesti ja niiden avulla samaistutaan yhteisöön. (Halonen & Aro 2005, 10.)

Yhtenäisen kansan historian tutkimisen ja tuntemisen kautta historialliset maineteot vaikuttavat sukupolvien yhtenäisyyden tunteeseen. Oman historian tunteminen vahvistaa yksilön ja yhteisön identiteettiä, mutta luo samalla myös eroja. (Ahonen 1998, 25,169; Keltikangas-Järvinen 2008, 21). Historiankirjoitukseen on aina suhtauduttava kriittisesti. On tärkeää pohtia kenen näkökulmasta historia on kirjoitettu ja kuka on ollut kirjoittajana samoin kuin sitä, miten historiaa käytetään kansallisen mielikuvituksen rakentajana. Erilaiset tulokset voivat saada samat tapahtumat näyttämään erilaisilta ja palvelemaan erilaisia tarkeitusperiä. (Condor 2006, 661; Jokisipilä 2005, 20-21; Reicher & Hopkins 2001, 218-219).

Lisäksi menneisyys on avattava tai tulkittava nykyisyyteen niin, että sillä on yhtymäkohtaa nykyajan kokemusten kanssa, sillä muuten se ei puhuttele. Ajallisen jatkuvuuden kannalta myös tulevaisuuden mukaanotto olisi tärkeää (Ahonen 1998, 25; Anttila 1993, 109-110; Hannula 1997, 158-159; Reicher-Hopkins 2001, 24). Salmen (2008, 11-21) toteaa, että kulttuurin 'minä', sen ydin ja tyyli, perustuu monisyisesti ajan, muistin, tahdon, toivon ja pelon vuoropuheluun. Ihminen osaa suhtautua kriittisesti tämän vuoropuhelun tuottamaan historiantulkintaan vasta vanhetessaan. Nuoren ihmisen historia ei yllä kovin kauas menneisyyteen. Armeija ja varusmiespalveluksen suorittaminen voivat osaltaan liittää nuoren miehen miessukupolven ja miessukupolven historiaan, mutta sodan käyneeseen sukupolven ja sodan historialliseen merkitykseen nuorilla on jo etäisyyttä (Salasuo 2010).

Yhteenkuulumisessa ja erojen tekemisessä 'me' ja 'he' eivät viittaa vain kahteen erilliseen ihmisjoukkoon, vaan eroon kahden täysin toisistaan poikkeavan asenteen välillä. Kun tuntee oman ryhmänsä, niin voi tuntea olonsa siinä turvallisiksi ja se voi olla paikka, jossa haluaa olla tai johon palaa huojentuneen (Bauman 1997, 53). Ryhmään kuulumiseen liittyy kiintymys, antipatia, luottamus ja epäluottamus, turvallisuus ja pelko sekä yhteistyöhalu ja epäsopu. Kansallisen identiteetin henkilökohtaisuutta (minä) ei ole olemassa ellei ole olemassa ryhmän (me) identiteetin tunnetta. Identiteetti korostaa käsitystä yhdenkaltaisten ihmisten ja yhdenkaltaisten kulttuuristen seikkojen muodostamasta yhteisöstä (Kaunismaa 1997). Useimmiten ei kuitenkaan riitä, että tuntee kuuluvansa yhteisöön tai kansakuntaan ja tietää, mikä kuulumisessa on tärkeää, vaan on tarpeellista tietää myös, minkälainen kollektiivinen toiminta tai kollektiivissa toimiminen on toivottavaa ja mahdollista.

5.3 Kieli ja identiteetti

5.3.1 Kieli osana identiteettiä ja äidinkieli

Kansallisvaltioissa kielen merkitys osoitetaan valtiollisella kielipolitiikalla, jolloin useimmiten turvataan valtakielen käyttö, mutta kieliohjelmia on tehty myös vähemmistökielille. Suomen virallista kielipolitiikkaa kuvastaa koulujen kielipetuksen lisäksi se, että suomen kieltä opetetaan eri puolilla maailmaa yliopistoissa ja valtio tukee ulkosuomalaisen lasten kielinopimista Suomi-kouluissa. (Hakulinen ym. 2009, 45-54; Piri 2001, 66-68, 91.)

Kielellä on symbolinen arvo ryhmälle, sillä kielen kautta yksilö voi määritellä itsensä suhteessa muihin ja luoda eroja tai yhteenkuuluvuuden tunnetta. Meillä on sanat ja nimet sellaisille asioille ja ilmiöille, jotka ovat keskeisiä kulttuurissa tai elinympäristössämme. Kieli on keskeinen myös kasvussa ja kasvatuksessa, kulttuurin omaksumisessa, välittämässä ja kulttuurin rajojen luomisessa sekä kansallisen identiteetin syntyemisessä ja ylläpitämisessä. Nykyisyys ja menneisyys heijastuvat myös kielessä ja kielenkäytössä. (Dufva 2002, Iskanius 2006,187; Skuttnabb-Kangas 1988).

Perinteisten kielikäsitteiden mukaan kielitutkimuksessa kieliä on tarkasteltu autonomisina ja erillisinä. Uusin monikielisyyden tutkimus (Pietikäinen, Dufva & Mäntylä 2010) korostaa kielten ja murteiden ja puhetautojen jatkuvaa ja joustavaa vuorovaikutusta. Skuttnabb-Kangas (1998) toteaa, että ihmisellä on useita eri äidinkieliä ja hän voi identifioitua useisiin kieliin äidinkielen tyyppisesti. Dufva (2002, 25, 36-38) pitää kielellistä identiteettiä moniäänisenä kokonaisuutena, joka koostuu kielen ulkoisista muodoista kuten kieliopista, mutta myös ajattelutavoista, merkityksistä ja tyyleistä. Kaikkonen (2004, 119-123) sen sijaan korostaa äidinkieltä kieli-identiteetin ytimenä. Yksilön muut kielet rakentuvat äidinkielen ympärille. Yksilöllä voi olla arkielämässä syntynyt monikielinen identiteetti, kun erilaisissa elämäntilanteissa on käytetty eri kieliä. Iskaniuksen (2006) mukaan kielen ja identiteetin välisestä suhteesta ei kuitenkaan ole päästy täysin yksimielisyyteen, sillä kieltä ja kielenkäyttöä on tutkittu eri näkökulmista ja eri tieteenaloilla. Kieli-identiteetti nähdään pikemminkin moninaiseksi ja hajanaiseksi ja ennen kaikkea ajassa ja paikassa muuttuvaksi (mt. 78). Kielellinen identifioituminen voi tarkoittaa myös kielellistä identifioitumista asuinalueen, yhteiskuntaluokan tai alakulttuurin kieleen (Uusi-Hallila 2006, Kangasaho 2007,186).

Äidinkieli on kieli-identiteetissä kuitenkin keskeinen, vaikka äidinkieltä määritellään eri tavoin riippuen siitä, puhutaanko alkuperästä, kielen hallinnasta, kielen käytöstä, samaistumisesta tai automaattisesta kielen käytöstä. Skuttnabb-Kangas (1988, 34-38) tarkoittaa äidinkielellä sitä kieltä, jonka yksilö on oppinut ensin ja johon samastaa itsensä. Skuttnabb-Kangas korostaa äidinkielen moninaisuutta ja joustavuutta, sillä äidinkieliä voi olla useita tai voi vaihtua ihmisen elämänkaaren aikana tai päivittäisessäkin elämässä, jos esimerkiksi työkieli, arkielämän ja muu kieli ovat eri kieliä.

Kielellinen identiteetti on tärkeä osa ihmisen persoonaa ja sen merkitys korostuu, kun on

poissa omasta kieliympäristöstä, jolloin persoonalliset, kasvatukselliset ja intellektuaaliset syyt ovat tärkeitä kielen säilyttämisessä. Esimerkiksi maahanmuuttotilanteessa vahva äidinkielen taito voi vahvistaa kestävänsä uuden elämäntavan, kulttuurin ja kielen opetteluun liittyvän epävarmuuden ja huonommuuden tunteen. Siitosen (2009) mukaan kuvitelma äidinkielen pysyvyydestä, säilymisestä ja osaamisesta on kuitenkin harhaa ja esimerkiksi maahanmuuttotilanteessa äidinkielen tukeminen lapsuudessa on tärkeää. On myös huomattu, että hyvä valtakielen taito lisää siirtolaisten yhteenkuulumisen tunnetta ja voi vahvistaa enemmistöidentiteettiä (Berry ym. 2006; Schröder & Reinhold 2007, 83), sillä kieltä puhuvia kohdellaan paremmin.

5.3.2 Kaksikielisyys ja identiteetin monimuotoisuus

Suurin osa maailman kaksikielisistä on kaksikielisiä sen vuoksi, että heidän on hallittava vähintään kahta kieltä selviytyäkseen ja kaksikielisiä onkin maailmassa enemmän kuin yksikielisiä. Tosin valtioiden muutosten sekä kielirajojen ja ihmisten lisääntyvän liikkuvuuden vuoksi kaksikielisyyden sijaan usein voitaisiin puhua monikielisyydestä. Kaksi- tai monikielisyyden määrittelyyn liittyy samantyyppisiä ongelmia kuin äidinkielen määrittelyyn. Kielen hallinnan näkökulmasta kaksikielisyyttä on mm. puheen ymmärtäminen ja tuottaminen, luku- ja kirjoitustaito sekä kyky käyttää kieliä ajattelun tasolla. Kaksikielisyys voidaan määrittellä kielten omaksumisiin ja -menetelmän, kielten hallinnan tason ja käyttämisen ja samaistumisen perusteella. (Skutnabb-Kangas 1988, 63.) Kaksikielisyyteen liitetään kahden kulttuurin ymmärtäminen, vaikkei välttämättä niiden hyväksymistä.

Kaksikielisyys voi syntyä kaksikielisessä perheessä tai samaistumisen kautta. Kielenoppimisen nopeus vaihtelee kummassakin kielessä, sillä kielen oppimiseen vaikuttaa kieleen liittyvät emotiot, kielen kielioppi ja oppijan henkilökohtaiset ominaisuudet. Emotionaaliset kytkökset saattavat liittyä esimerkiksi kielenoppijan ja toisen henkilön välisiin suhteisiin, paikkoihin tai kielenkäyttötilanteen tunnetilaan. Lapsi esimerkiksi vaihtaa kieltä kuulijan mukaan. (Hassinen 2004, 249-250; Pietikäinen ym. 2010). Porter ja Hao (2002) totesivat laajassa siirtolaisten kielenkäyttöä käsitelleessä tutkimuksessaan, että siirtolaisperheissä kielen ylläpitäminen ja käyttö muuttuu sukupolvien myötä. Ensimmäinen sukupolvi käyttää alkuperäistä kieltä yksikielisesti, toinen sukupolvi elää kaksikielisesti ja oppii uuden kielen, mutta puhuu vanhempien kanssa omaa kieltä ja kolmas sukupolvi ei enää osaa alkupe-

räistä kieltä. Alkuperäinen kieli muuttuu kotona käytettäväksi yksityisasiaksi ja valtakieleen kuuluu julkisuus ja virallisuus, mikä voi olla yhteydessä myös kielten arvostukseen. Vähemmistökielen voi liittyä alemmuuden tunnetta, jolloin kielenkäyttöä voi joutua peittelemään, vaikka nykyisin monet vähemmistökielet voimistuvat (Häggman 2010). Ruotsin-suomeakin pidettiin aluksi sekakielenä, alatyylisenä ja ilmaisutavoiltaan alempien kieliryhmien kielimuotona, mutta 1980- ja 1990-luvulla ruotsinsuomen arvostus on kasvanut huomattavasti ja kieltä on ruvettu käyttämään enemmän viestimissä ja muissa julkisissa yhteyksissä. Siirtolaisten kieli myös muuttuu ja nykyisin ruotsinsuomalaisetkin puhuvat useita eri suomen kielen aluemurteita, joissa on lisäksi suomenkielelle epätyypillisiä piirteitä (Kangasaho 2004, 53). Suomen kielen säilymisen näkökulmasta esimerkiksi Australiassa ei kielenvaihtoa voi selittää millään yksittäisellä tekijällä (Kovacs 2004, 203-204, 210-219). Toisaalta kyse voi olla kielen rakenteisiin liittyvistä seikoista, mutta myös mahdollisuuksista käyttää kieltä. Kielen säilymisen kannalta käyttäjien määrä on joka tapauksessa yksi ratkaiseva tekijä (Häggman 2010; Kangasaho 2007, 196).

Kaksikielisen ihmisen käsitys itsestään ja muiden käsitys hänestä vaikuttaa hänen identiteettiinsä kaksikielisenä tai jommankumman kielen puhujana. Iskaniuksen (2006, 180-182) mukaan kyse on erilaisista tavoista käyttää enemmistö- ja vähemmistökieltä, mutta myös erilaisista kahteen kulttuuriin identifioitumisen tavoista. Suomessa asuvat venäjää puhuvat kaksikieliset käyttivät kahta kieltä lähes tasavahvasti ja mielsivät itsensä kahteen kulttuuriin kuuluviksi, vaikka he saattoivatkin virallisesti olla yksikielisiä. Myös ruotsinkielisiksi väestörekisteriin kirjattujen henkilöiden on Suomessa huomattu pitävän itseään käytännössä kaksikielisinä (Anttila 2007, 176). Sukupuolittain eroteltuna naisten on todettu olevan sujuvammin kaksikielisiä (Berry ym. 2006, 114; Porter & Hao 2002).

Kielitaidolla on kiinteä yhteys siirtolaislasten koulumenestykseen, ammatilliseen koulutukseen sekä työmarkkinoille siirtymiseen (Cruz 2009; Rönholm 1999). Koulumenestyksen liittyy kuitenkin monenlaisia tekijöitä, kuten perheen siirtolaistaustasta tai vanhempien valtakielen kielitaito ja sen myötä mahdollisuus ja kyky osallistua lastensa koulunkäynnin tukemiseen. Kaksikielisyydessä ja kaksikielisissä perheissä kasvavan lapsen ja nuoren näkökulmasta on kuitenkin erittäin tärkeää, että lapsi pystyy ilmaisemaan itseään kahdella kielellä ja tulee ymmärretyksi omien tarpeittensa mukaan, vaikka kahden kielen taso ei koskaan olisikaan täysin samanvertainen. Siirtolaisperheissä, kuten ulkosuomalaistenkin nuorten perheissä, elävä kaksikielisyyys on useimmiten arkipäiväisen kommunikoinnin edel-

lytys ja lapselle mahdollisuus kiinnittyä vanhempiensa ja isovanhempien kulttuuriseen taustaan. Kaksikielisyys auttaa nuoren identiteetinmuodostumisessa, koska se auttaa ymmärtämään vanhempien kulttuuria (Iskanius 2006; Porter & Hao 2002).

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

6.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tutkimukseni tarkoituksena oli tuoda esille toisen siirtolaissukupolven näkökulmaa suomalaisuudesta ja (ulko)suomalaisuudesta käytävään keskusteluun. Lähtökohtana tutkimuksessa oli ajatus siitä, että ulkomailla koko ikänsä asuneen nuoren suomalaisuus on jollakin tavoin erilaista kuin Suomessa koko ikänsä asuneiden nuorten suomalaisuus. Sitoutuminen varusmiespalveluksen suorittamiseen nosti esille myös kysymyksen ulkosuomalaisvarusmiesten suomalaisuuden voimakkuudesta ja vahvuudesta samoin kuin suomalaisuuden merkityksellisyydestä. Tutkimustehtäväni oli kahtalainen. Toisaalta tutkimuksen tarkoitus oli kuvata, ketä ja millaisia suomalaisia ulkosuomalaiset varusmiehet ovat. Lisäksi tarkoituksena oli kuvata ulkosuomalaisvarusmiesten varusmiespalveluksen ja kansallisen identiteettinsä merkittävyyttä ja yhteyksiä. Lähestyin aihetta kolmen pääkysymyksen kautta.

1. Miten ulkosuomalaiset varusmiehet määrittävät ja kuvaavat kansallista identiteettiään?

Ensimmäinen tutkimuskysymys oli kuvaavan tason kysymys, jolla oli tarkoitus hahmottaa kansallista identiteettiä suomalaisuutena. Ryhmät ja yksilöt tekevät kansallisen identiteetin määrittelyä jatkuvasti luomalla ja käyttämällä erilaisia symbolointitapoja, joiden kautta yhteenkuulumista voi luoda ja arvioida. Tutkimuskysymyksen avulla etsin vastauksia siihen, mitä ulkosuomalaisvarusmiehet tarkoittavat puhuessaan Suomesta ja suomalaisuudesta. Lisäksi etsin vastauksia siihen, miten ulkosuomalaisvarusmiehet määrittävät omaa identiteettiään ja miten he kuvaavat suomalaisuuden rakentamiseen ja ylläpitämiseen liittyviä keinoja ja tapoja.

2. Mitä suomalaisuus kansallisena identiteettinä merkitsee ulkosuomalaisille varusmiehille?

Toinen tutkimuskysymys liittyi kansalaisuuteen, kansalaisuuksiin sekä yhteenkuulumisen tunteeseen. Tarkastelin yhteenkuulumista juridisen kansalaisuuden lisäksi erityisesti kielenhallinnan kautta, sillä kielellä on merkitys kulttuurin syvärakenteiden syntyisessä, luomisessa, ylläpitämisessä ja siirtymisessä. Kansalaisuus, kielenkäyttö ja kielenhallinta voivat luoda yhteenkuuluvuutta, mutta myös eroja. Lisäksi kieli on myös merkittävä yksilön ja yhteisön itseilmaisun väylä.

3. Miten ulkosuomalaisvarusmiehet kuvaavan varusmiespalveluksen ja kansallisen identiteettinsä välisiä yhteyksiä?

Ulkosuomalaiset nuoret miehet joutuvat ottamaan kantaa asevelvollisuuden suorittamiseen kansalaisuuteen liittyvän velvoittavuuden, yhteenkuulumisentunteen ja oman elämäntilanteensa mahdollisesti ristiriitaistenkin odotusten ja toiveiden keskellä. Kolmannella tutkimuskysymyksellä hain vastauksia siihen, miksi ulkosuomalaiset miehet ovat tulleet armeijaan. Armeijan suorittamisen ajankohta on nuorten elämässä merkittävä, mutta varusmieskoulutus myös haastaa nuoria, sillä armeijan aikana varusmiehet joutuvat kohtaamaan itsensä uudella tavalla. Toinen näkökulma kolmannessa tutkimuskysymyksessä oli armeija-ajan ja varusmiespalveluksen merkitys kansallisen identiteetille, sillä ulkosuomalaisvarusmiehillä haasteita liittyy toisaalta varusmiespalvelukseen, mutta myös Suomessa oleskeluun.

6.2 Tutkimusaineiston keruu

Tutkimuksen aluksi keräsin isommalta joukolta tietoja kyselylomakkeella. Tämän jälkeen haastattelin muutamia kyselylomakkeeseen vastanneista. Aineistonkeruuta voi nimittää yhdistettyjen menetelmien käytöksi tai 'mixed method' tutkimukseksi (Johnson & Onwuegbuzie 2004, 21-22). Oletin tutkittavan ilmiön olevan sen verran monimutkainen, että erilaisten tutkimusotteiden yhdistäminen oli perusteltua, sillä yhdistettyjen menetelmien avulla tarkasteltavaa ilmiötä on mahdollisuus kuvata monipuolisesti.

Keräsin tutkimusaineiston viidessä eri varuskunnassa. Näihin varuskuntiin odotettiin saa-

puvan kaikkein eniten ulkosuomalaisia varusmiehiä kesällä 2007, yhteensä noin 250. Oletin, että olisi mahdollista saada riittävästi tutkimusaineistoa, mikäli varuskunnissa aloittaisikin varusmiespalveluksensa vain pieni osa kutsutuista. Valituissa varuskunnissa palvelee yleensä suurin osa ulkosuomalaisista. Varuskunnat lienevät alokkaan kannalta melko tavallisia, vaikka niissä onkin joitakin erityispiirteitä. Kaartin Pataljoonassa Helsingin Santahaminassa koulutetaan paljon ulkosuomalaisia varusmiehiä ja iso osa Suomessa asuvista ulkomaalaistaustaisista varusmiehistä. Uudenmaan Prikaati Dragsvikissa on ainoa ruotsinkielinen varuskunta, joten Ruotsista saapuvista ulkosuomalaisvarusmiehistä suurin osa suorittaa varusmiespalveluksensa siellä. Tutkimusvaruskunnista kolme kuuluu maavoimiin ja kaksi merivoimiin.

Kyselylomakeaineiston keruu

Ensimmäisen tutkimusaineiston keräsin kyselylomakkeella (Liite 1) 2-3 viikon kuluttua varusmiespalveluksen aloittamisesta ennen varusmiesten ensimmäistä (koti)lomaa. Toisen vaiheen aineistonkeruun vuoksi oli tarpeellista saada mahdollisimman pian selville ulkosuomalaisvarusmiesten taustatietoja. Lisäksi pidin tärkeänä saada kerättyä ensimmäiset vaikutelmat ennen kuin alokkaat olivat olleet ensimmäisellä kotilomallaan. Järvinen ja Järvisen (2000, 155) mukaan kysely sopii tilanteeseen, missä tiedusteltavia asioita on suhteellisen vähän ja vastaajia suhteellisen paljon. Tutkimuksen aihepiiristä tai kohdejoukosta ei ollut olemassa aikaisempia tutkimuksia, niin pidin tarpeellisena lähteä liikkeelle laajalta tasolta. Oletin lisäksi, että kohdejoukko on sen verran heterogeeninen, että laajemmat aineiston kerääminen oli perusteltua.

Rakensin kyselylomakkeen tätä tutkimusta varten käyttäen apuna aihetta sivuavia aikaisempia tutkimuksia (mm. Rönholm 1999, Susag 1999, Vasama 2003, Järvinen-Tassopoulos 2005). Järvinen ja Järvinen (2000, 156-158) toteavat, että kyselylomakkeella tehdyn tutkimuksen virhelähteitä voi olla esimerkiksi epätarkasti tehty lomake. Pyrin tekemään kyselylomakkeesta tiiviin ja kattavan. Käytin yleiskieltä ja muokkasin kysymykset yksinkertaisiksi. Lisäksi pyrin tekemään yleisiä kysymyksiä ennen kuin mentiin henkilökohtaiselle tasolle. Kyselylomakkeen rajoitteena on yleensä tiedon luonne. Kyselylomakkeessa piti esim. jättää kaikki uskontoa käsittelevät asiat pois niiden monimutkaisuuden vuoksi, vaikka ne teoriataustan valossa olivatkin tärkeitä kansalaisuuteen ja kansalliseen identiteettiin liittyviä asioita. Kyselylomaketta kommentoivat prosessin eri vaiheissa naispuolinen ul-

kosuomalainen vaihto-opiskelija, jatko-opintojen tutkimusryhmän jäsenet sekä lomakkeen ruotsiksi ja englanniksi kääntäneet miespuoliset henkilöt, joista jälkimmäinen ikäänsä lukuun ottamatta edustaa tutkimuksen kohdejoukkoa.

Strukturoidun kyselylomakkeen lähtöajatuksena on yleensä usko siihen, että kaikki vastaajat ymmärtävät kysymykset samalla tavalla (Järvinen & Järvinen 2000, 155). Kielellisiä ongelmia pyrin helpottamaan tekemällä kyselylomakkeen identtiseksi kaikille tutkimukseen osallistuville suomi-englanti tai suomi-ruotsi versiona. Käännökset ovat tehneet syntyperäinen kanadalainen englanninkielen opettaja ja suomalainen äidinkielenään ruotsia puhuva henkilö konsultoiden ruotsin kielen opettajia. Tiedossani oli, että tutkittujen joukossa saattaisi olla vastaajia, joiden englannin kielen taito ei ole kovin hyvä, mutta päädyin suomi-englanti version käyttämiseen, sillä englanti on kuitenkin yleisesti osattava kieli. Ruotsinkielisessä versiossa ei käytetty englantia, koska oletin, että ruotsiksi vastaavat ovat tulleet Ruotsista ja heidän kielitaitonsa on vahva. Lomakkeen käännösvaiheessa tosin suomenruotsin ja ruotsinruotsin käyttäminen aiheutti hienoisia vaikeuksia esimerkiksi sana suomalaisuus. Vastaajat saivat valita vastauskielensä eli avoimiin vastauksiin saattoi vastata myös esim. ranskaksi, espanjaksi tai venäjäksi, mutta kukaan ei käyttänyt tätä mahdollisuutta. Kyselylomakkeeseen saattoi myös vastata nimettömänä, mutta pyysin yhteystietoja haastatteluaineiston hankintaa varten. Muutama poikkeusta lukuun ottamatta kaikki vastasivat kyselylomakkeeseen nimellään. Kyselylomakkeen täyttämiseksi oli varattu aikaa 2 tuntia.

Varuskuntien sosiaalikuraattorit (yhdessä varuskunnassa liikuntavastaava), jotka ovat armeijan siviilityöntekijöitä, toimivat yhteyshenkilöinä. He noukkivat alokasrekisteristä sellaiset varusmiehet, joiden pysyvä asuinpaikka oli ulkomailla tai jotka olivat muuttaneet pysyvän asuinpaikkansa Suomeen hankittuaan Suomesta vuokra-asunnon armeija-ajaksi. Sosiaalikuraattorit informoivat alokkaita tutkimuksesta, sen vapaaehtoisuudesta ja järjestivät kyselyyn vastaamiselle ajankohdan. Yhteistyö sosiaalikuraattorin kanssa oli tärkeää, jotta aineistonkeruusta voitiin saada arkinen ja ei-sotilaallinen tilaisuus. Olin itse paikalla kolmessa varuskunnassa. Kerroin omat kokemukseni muihin varuskuntiin ja pystyin näin auttamaan tilanteen luomista samantyyppiseksi kaikissa varuskunnissa. Läsnäoloni olikin alussa merkityksellistä, sillä oli vaikea ennakoida kyselomakkeen täyttämiseen liittyviä ongelmia tai kysymyksiä. Jonkin verran informantit kaipasivat yksinkertaisissakin sanoissa kielellistä apua. Näissä tilanteissa varusmiesten toisilleen antama apu oli arvokasta. Lisäk-

si jotkut informanteista halusivat täydentää omia vastauksiaan sanallisesti kun he kokivat, että strukturoituun lomakkeeseen vastaaminen oli vaikeaa.

Kyselylomake annettiin yhteensä 80 alokkaalle ja sillä saatiin 73 tutkimukseen kelpavaa vastausta. Hylätyt kyselylomakkeet olivat tyhjiä. Armeijaolosuhteet vaikuttivat ilman muuta korkeaan, 91 prosenttia, vastausprosenttiin. Oletettavasti nuoret alokkaat suhtautuivat varusmiespalveluksensa alussa kyselylomakkeen täyttämiseen velvollisuutena, vaikka sosiaalikuraattorit korostivat koko prosessin ajan tutkimuksen vapaaehtoisuutta ja asia toistettiin vielä kyselylomakkeen täyttötilaisuudessa. Oletin, että informantit vastaavat kyselylomakkeeseen rehellisesti, sillä aiheeltaankaan kyselylomake ei ollut vaikea tai liian henkilökohtaisiin asioihin liittyvä. Kyselylomakkeet olivatkin pääasiassa täytetty huolellisesti ja asiallisesti sekä niin, että vastauksia ei tarvinnut tulkita. Muutamiin kyselylomakkeisiin oli kirjoitettu tutkijalle kommentteja, kommentoitu kriittisesti armeijaan liittyviä asioita tai tehty korjauksia, mutta pystyin ottamaan nekin tutkimukseen mukaan.

Kesällä 2007 aloitti koko Suomessa 105 ulkosuomalaista nuorta varusmiespalveluksen, joista 101 suoritti palveluksensa loppuun (Pääesikunta 2009). Tutkimusaineistossa on mukana 72 prosenttia em. saapumiserän ulkosuomalaisvarusmiehistä, joten kyselylomakkeella kerättyä aineistoa voi pitää lähes kokonaisuutena ja tutkimusentuloksia voi yleistää koskettamaan saapumiserän ulkosuomalaisvarusmiesten joukkoa. Puuttuvista suurin osa oli palveluksessa Kaartin Jääkärirykmentissä, missä aikatauluongelmat eivät mahdollistaneet kyselyn suorittamista kaikille ilman, että kyselylomakeaineiston kerääminen olisi pitkitynyt suhteettomasti. Mikäli olisin saanut heidätkin tutkimukseen mukaan, niin informanttien joukko olisi voinut olla heterogeenisempi, mutta se olisi voinut mahdollistaa monipuolisten tilastollisten menetelmien käyttämistä.

TAULUKKO 2. Kyselylomakeaineiston jakautuminen varuskunnittain

<i>Joukko-osasto/varuskunta</i>	<i>n</i>
Suomenlahden Meripuolustusalue, Upinniemi	13
Uudenmaan Prikaati, Dragsvik	34
Kaartin Jääkärirykmentti, Santahamina	18
Porin Prikaati	5
Panssariprikaati, Hämeenlinna	3

Haastatteluaineiston keruu

Toisen tutkimusaineiston keräsin haastattelemalla. Kyselylomakkeen tietojen perusteella valitsin kattavasti 20 erityyppistä haastateltavaa. Valinnan kriteereinä olivat maantieteellinen edustavuus Suomessa ja ulkomailla, kielitaito tai kielialueen edustavuus sekä mahdollinen kaksoiskansalaisuus. Haastatteluun valituilla oli sähköpostiosoite ja jotkut olivat antaneet puhelinnumerosakin, mutta yhteydenpito näillä keinoin oli hankalaa. Pysin varmentamaan haastattelupyynnön perillemenon sekä saamaan vastauksen haastattelupyyntöön, joten lähetin valituille haastattelupyyntökirjeen sosiaalikuraattorien kautta ja sosiaalikuraattorit lisäksi muistuttivat varusmiehiä noin viikon kuluttua haastattelupyyntöön vastaamisesta. Esimerkiksi kun varusmies oli laivalla sotaharjoituksissa, niin yhteydenpito oli hoidettava sosiaalikuraattorin kautta. Kolme haastateltavaksi valittua oli keskeyttänyt varusmiespalveluksensa, kolme kieltäytyi kiireisiinsä vedoten ja viisi pyydettyä ei vastannut haastattelupyyntöni lainkaan. En etsinyt uusia haastateltavia kieltäytyneiden tilalle, sillä tutkimusasetelman vuoksi halusin tehdä kaikki haastattelut suurin piirtein samanmittaisen armeijakokemuksen jälkeen.

Haastatteluun valituista 9 suostui haastatteluun. He olivat kolmessa eri varuskunnassa. Vaikka haastateltavien määrä pienenikin, niin asuinmaiden maantieteellinen ja kielellinen vaihtelevuus säilyi. Haastatelluista kuusi oli syntynyt nykyisessä asuinmaassaan, kaksi oli muuttanut pois Suomesta 2-3 -vuotiaana ja yksi oli asunut puolet elämästään ulkomailla. Haastatelluista neljä asui Ruotsissa, kaksi Yhdysvalloissa, kaksi Euroopassa ja yksi Latinalaisessa-Amerikassa. Kuusi haastatelluista oli kaksoiskansalaisia. Haastateltujen ikäkauma oli melko suuri, sillä vanhin haastatelluista oli suorittamassa varusmiespalvelustaan 24-vuotiaana ja nuorin juuri 19 täytettyään.

Haastatelluista viisi oli varusmiespalveluksessa puoli vuotta ja heitä haastattelin juuri ennen kotiutumista, muutamia juuri kotiutumista edeltävänä iltana. Neljää varusmiestä haastattelin 7-8 kuukauden palveluksen jälkeen. Kaikki haastattelut on siten suoritettu lähes yhtä pitkän palvelusajan jälkeen. Kuulan (2006, 87) mukaan tutkimukseen osallistuminen on oltava vapaaehtoista koko tutkimuksen ajan, joten tähdensin vapaaehtoisutta vielä haastattelun alussa. Haastattelutilan valitsin siten, että se oli tuttu ja helppo saavuttaa,

mutta kuitenkin arkipäivän varusmiespalveluksesta erillään. Yksi haastattelu tehtiin varusmiehen isovanhempien kodissa viikonloppuloman aikana, muut varuskunnissa sosiaalikuuraattorin huoneessa, kirjastossa tai kokoushuoneessa arki-iltana. Haastattelukieli oli varusmiespalveluksen kieli eli ruotsinkielisessä varuskunnassa ruotsi ja muualla yhtä lukuun ottamatta suomi. Haastattelut kestivät noin tunnin ja nauhoitin ne.

Useiden kielten käyttämisestä johtuen haastattelu oli melko strukturoitu (Liite 2). Haastattelua voi pitää teemahaastatteluna (Hirsjärvi & Hurme 2004), sillä kaikissa haastatteluissa käsiteltiin samoja teemoja, mutta kuitenkin kysymysten määrää ja sijoittelua joustavasti vaihdellen. Lisäksi pyysin haastateltuja laittamaan Anttilan (2007) väitöskirjassaan käyttämää suomalaisuutta kuvaavia sanoja oman mielensä mukaiseen järjestykseen (Liite 2). Haastattelun avulla toivoin voivani löytää tutkittavien kokemuksia, elämyksiä ja kuulla heidän tutkimukseen liittyville asioille antamia merkityksiä ja tulkintoja (Järvinen & Järvinen 2000, 154-155). Haastattelussa ja siitä saatavassa aineistossa on fenomenologisia piirteitä, sillä siinä ei tutkita ajatteluprosessin oikeellisuutta tai loogisuutta vaan ainoastaan ihmisten käsityksiä tutkittavasti ilmiöstä ja ympäröivästä maailmasta (Järvinen & Järvinen 2000, 86-90). Kuitenkin, vaikka haastattelu on merkittävä ulkosuomalaisvarusmiesten äänen kuuluville saamiseksi, niin on muistettava, että parhaimmillaankin haastattelu antaa välähdyksen tutkittavien elämäntilanteesta. Todellisuudessa on paljon sellaista, mihin tutkitut eivät ole suhteessa ja asioilla ei ole heille merkitystä. Perttulan (2008, 116, 149-150) sanoin, yksilöllä ei ole merkityssuhdetta kokemukseen, asiaan tai tapahtumaan.

Haastattelut aloitettiin palaamalla kyselylomakkeeseen, jotta pystyttiin helposti palauttamaan mieleen haastattelun tarkoitus ja käsiteltäviä aiheita sekä luomaan yhteistä maaperää (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 24). Lisäksi 'jäänmurtamiseen' tarkoitetut aloituskysymykset liittyivät haastatteluajankohtaan erityisesti silloin, kun haastattelu tehtiin juuri ennen armeijasta kotiutumista. Muutamit haastatelluista halusivat myös korjata tai täydentää kyselylomakkeen tietoja. Haastattelutilanteessa pyrin pitämään tilanteen ja ajankäytön hallinnassa olemalla neutraali haastattelija, en keskustelija (Hirsjärvi & Hurme 2004, 97; Ruusuvoori & Tiittula 2005, 44-51), sillä uskon, että vapaasti kertomalla tutkitut ovat voineet vastata juuri niin kuin he itse ajattelivat (Perttula 2009, 156-157). Neutraaliutta ja haastateltavien tasapuolista kohtelua pyrin pitämään yllä myös siten, etten tavannut haastateltavia etukäteen ja haastatteluajankohdatkin sovittiin pääasiassa tekstiviesteillä. Sen verran luovuin neutraaliudesta, että pyrin käyttämään huumoria ainakin haastattelun alussa jäänmur-

tamiseen ja lopussa tilanteen keventämiseen.

Ruusuvuori ja Tiittulan (2005, 23, 26-27) mukaan haastattelutilanteet voivat muistuttaa spontaania keskustelua, mutta ne eroavat arkisista keskusteluista institutionaalisuutensa vuoksi. Haastattelulla on tietty päämäärä ja tutkimuksen päämäärä ohjaa keskustelua. Lisäksi tutkimushaastattelu rakentuu olennaisesti kysymysten ja vastausten varaan, jolloin kysymys toimii haastateltavalle velvoitteena. Haastattelutilanteessa kommentoinkin saatuja vastauksia pääasiassa hyvin lyhyesti antamalla minimipalautetta (mt. 26). Joidenkin haastateltujen oli kuitenkin niin vaikea ymmärtää kysymyksiä, että oli aiheellista kommentoida vastauksia laajemmin. Tutkimuksen vapaaehtoisuus tarkoittaa Kuulan (2006, 155) mukaan myös sitä, että informanteja on motivoitava tutkimukseen. En kokenut motivointia ongelmallisena. Sen sijaan joidenkin haastattelujen jälkeen jäin miettimään, mikä merkitys haastattelulla oli haastatellulle. Tutkimuseettisistä näkökulmista katsottuna oli tarpeen antaa palautetta tai nostaa keskustelu yleiselle tasolle, kun haastateltava aivan ilmeisesti koki haastatteluteemat itselleen läheisiksi ja sen vuoksi myös hankaliksi ja tunteita nostattaviksi. Haastattelu saattoi olla vapauttava kokemus ja uskon sen vuoksi haastateltujen vastanneen kysymyksiin rehellisesti. Lisäksi pyysin jokaiselta haastatellulta palautetta tilanteesta ja haastatteluteemoista.

6.3 Tutkimusaineiston analyysi

Kyselylomakkeella hankitun aineiston kirjasin SPSS -ohjelmaa. Tässä vaiheessa huomasin, että yksi tutkituista ei vastannut ulkosuomalaisuudelle annettuja kriteereitä, joten jätin hänet pois aineistosta. Samoin koodausvaiheessa yhdistelin ja muokkasin aineistoa sekä loin uusia muuttujia.

Kyselylomakkeella kerättyä aineistoa kuvaan pääosin frekvenssijakaumilla ja ristiintaulukoinneilla. Ryhmittelyanalyysin käyttö olisi ollut luontevaa käsiteltäessä tämäntyyppistä aineistoa, mistä ei ole aikaisempia tutkimuksia, ei kyetä asettamaan oletuksia aineiston jakautumisesta eikä, aiheen kansallisen erityisyyden vuoksi, oikein kyetä asettamaan tutkimushypoteesejakaan. Järkevääntuntuksia ryhmiä nousi kuitenkin tarkastelemalla frekvenssijakaumia, joten ryhmittelyanalyysin käyttö ei tuntunut tarpeelliselta. Aineistoa yritet-

tiin lisäksi faktoroida sekä käyttää log-lineaarista mallinnusta, mutta aineisto osoittautui liian heterogeeniseksi.

Haastatteluaineiston analyysi alkoi ensimmäisen haastattelun jälkeen, sillä jokainen haastattelu toi lisäymmärrystä teemahaastattelun toteuttamiseen yleisesti, haastattelulomakkeen toimivuuteen sekä erityisesti ruotsin kielellä tapahtuvan haastattelun toteuttamiseen. Tein lyhyitä muistiinpanoja jokaisen haastattelun sujumisesta ja pyysin haastateltavilta palautetta. Useat haastateltavat ilmaisivat itseään niukasti, mutta nuorten miesten onkin huomattu olevan suhteellisen lyhytsanaisia tutkimustilanteissa (vrt. Määttä 2007, 95; Ronkainen 2009, 149). Litteroin haastattelut pääasiassa sanatarkasti lukuun ottamatta tilanteita, jolloin haastattelujen aikana pohdittiin sanojen merkitystä tai haastateltavan oli vaikea ymmärtää kysymystä tai kysymyksen sanoja, jolloin tarvittiin laajempaa keskustelua ja auttavia apukysymyksiä. Ruotsinkieliset haastatteluaineistot on tarkistanut äidinkielenään ruotsia puhuva henkilö.

Pyrin suhtautumaan koko tutkimusaineistoon avoimesti, vaikka olinkin määritellyt kyselomakkeen kysymykset ja haastattelun teemat etukäteen. Analysointi oli aineistolähtöisestä, mutta kiinnittyi kuitenkin teoreettisiin lähtökohtiin. Haastatteluaineistosta kirjoitin ensin auki yksittäiset haastattelut ja sen jälkeen yhdistin eri haastatteluista aiheet teema-alueittain. Aineiston huolellisen lukemisen jälkeen kokosin yhteen haastatteluissa nousseet uudet teemat sekä sellaiset teema, joita oli käsitelty useissa kohdissa haastattelun aikana. Tutkimusaineistot ovat erilaisia, mutta kokonaisuudessaan ne täydentävät toisiaan ja pyrkivät vastaamaan tutkimuskysymyksiin eri näkökulmista ja joskus jopa ristiriitaisesti (Johnson & Onwuegbuzien 2004, 21). Tulososiossa tarkastelu alkaa määrällisen aineiston kuvauksella, mikäli aiheesta on kummallakin menetelmällä kerättyä aineistoa. Määrällinen aineisto kuvaa asioita kokonaisvaltaisemmin ja yleisemmällä tasolla (Johnson & Onwuegbuzien 2004, 19) kuin laadullinen, joten uskon, että pystyn osoittamaan ulkosuomalaisvarusmiesten tilanteesta jollakin tasolla yleistettävää, säännönmukaista ja objektiivista tietoa. Teemasta riippuen käytin haastatteluaineistoa kyselylomakeaineistoa varmentavana, täydentävänä, kuvailevana tai rikastavana (Hirsjärvi & Hurme 2004, 30-33), mutta joitakin teemoja kuvaan ainoastaan haastatteluaineiston perusteella. Haastatteluaineistoa olisi voinut olla enemmän, jotta vivahteikkaus olisi mahdollisesti tullut paremmin esille. Esitän haastatteluaineiston tulokset yhdessä laajemman aineiston kanssa, jolloin ne täydentävät tai saavat tukea laajemmasta aineistosta. Tämän vuoksi katson, että haastatteluaineiston tuloksia voi myös

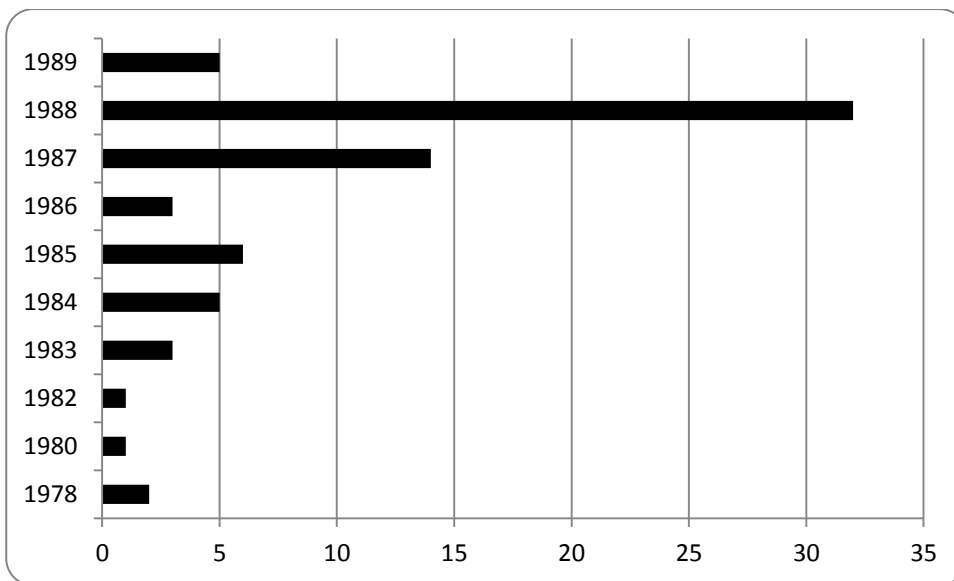
siirtää toisiin olosuhteisiin ja yleisemmälle tasolle esimerkiksi koskettamaan koko alokkaiden joukkoa laajemmin.

Haastattelutilanne on aina vuorovaikutustilanne, jossa haastattelija kysymyksillään ja haastateltava vastauksillaan yhdessä tuottavat asiaa ja luovat asioille merkityssisältöjä (Ruusuvuori & Tiittanen 2005, 29), vaikka haastateltu puhuisikin vapaasti ilman tutkijan väliintuloa. Tämän vuoksi esitän tulososiossa haastatteluaineiston, samoin kuin kyselylomakkeen avoimet vastaukset, pääosin siten kuin ne on kerrottu tai kirjoitettu alkuperäisellä kielellä. Käytän hakasulkija tarvittavien selitysten merkitsemiseen ja kolmella pisteellä kuvaan puhujan taukoja tai empimistä. Muokkasin haastattelutekstejä informanttien tunnistettavuuden häivyttämiseksi ja helpommin luettaviksi pitäen mielessä haastateltujen persoonallinen puhetyyli. Koska kyseessä on kuitenkin selkeästi rajattu tutkittavien joukko, niin lukija voi mahdollisesti oman kokemuksensa pohjalta sattumalta tunnistaa informantteja. Varusmiehet suostuivat tutkimukseen mukaan ja tiesivät, että teen aineistosta julkaisun, joten katson saaneeni luvan kuvata tarpeelliseksi katsomiani kontekstittietoja asian ymmärrettävyyden vuoksi. Tulososiossa käytän vastaajien järjestysnumeroiden mukaan merkin-tää esim. V27, kun kuvaan kyselylomakkeen avoimia vastauksia. Kaikki haastateltujen nimet olen muuttanut suomalaisiksi nimiksi.

6.4 Kohdejoukon kuvaus

Suurin osa ulkosuomalaisvarusmiehistä aloitti varusmiespalveluksensa 19-vuotiaana eli normaali-ikässä. Ikähajontaa on kuitenkin 11 vuotta, mikä on suhteellisen suuri ottaen huomioon aineiston pienuuden. Yleensä noin 4 % varusmiehistä on yli 22-vuotiaita aloittaessaan armeijan (Kiuru & Riipinen 2007, 7), mutta tässä aineistossa heitä on enemmän. Osittain ikähajontaa voi selittää se, että opiskelulukuvuosi loppuu esimerkiksi monissa Keski-Euroopan maissa kesällä myöhemmin kuin Suomessa. Varusmiespalveluksen aloittaminen siirtyy vuodella eteenpäin, sillä ulkosuomalaisen lienee helpompi aloittaa armeija kesällä kuin pimeänä vuodenaikana keskitalvella. Haastatteluaineiston perusteella vaikutti myös siltä, että ammatti- tai urasuunnitelmat olivat selkeitä tai toteutuneita, mikä myös on tuonut vuosia koulun lopettamisen ja asevelvollisuuden suorittamisen väliin. Varusmies-

palveluksen aikana on vaikea keskittyä pääsykokeisiin, opiskeluun tai opiskelusuorituksia on vaikea hyödyntää myöhemmin opiskelusuorituksena (Laaksonen 2004,39; Simola 2007, 4-5, 14, 25). Ulkosuomalaisen kohdalla tämä lienee mahdotonta, joten on järkevämpää tulla armeijaan silloin, kun opiskelupaikka on valmiita tai ammatti hankittuna. Ikähajontaa voi toki selittää myös puolustusvoimista johtuvat seikat tai kutsuntoihin liittyvät epäselvyydet. Vastaajien sukupuolta ei kyselylomakkeessa kysytty, sillä ennakkotieto oli se, että kaikki tutkittavat ovat miehiä. Etunimen perusteella voi kuitenkin päätellä, että joukossa on yksi nainen, mutta tuloksissa sukupuolta ei voi erotella.

KUVIO 2. Ulkosuomalaisvarusmiesten jakautuminen syntymävuoden mukaan (n=73)

Syntymäpaikan mukaisesti informantit jakoutuivat selkeästi kolmeen ryhmään: runsas kolmannes on syntynyt Suomessa (n=26, 35,6 prosenttia), runsas kolmannes Ruotsissa (n= 29, 39,7 prosenttia) ja vajaa kolmannes muualla (n=18, 24,7 prosenttia). Muualla syntyneet edustivat 12 eri valtiota pääosin Euroopassa. Suomesta katsoen kaukaisimmat syntymämaat olivat Argentiina ja Australia, joita kumpaakin voi pitää vanhoina suomalaissiirtolaisuuden kohteina.

Ulkosuomalaisvarusmiehet asuivat 20 eri maassa. Suurin osa heistä asui pysyvästi Euroopassa, joista luonnollisesti eniten (n=33 henkilöä, 45,2 prosenttia) Ruotsissa. Keski- ja Etelä-Euroopan valtioissa asui tutkimuksen osallistuneita Espanjassa (4), Iso-Britanniassa (3), Saksassa (4) sekä yksittäisiä henkilöitä mm. Belgiassa, Itävallassa, Italiassa, Ranskassa ja Unkarissa. Espanjassa ja Iso-Britanniassa asuvista kukaan ei ollut syntynyt siellä,

mikä kuvastanee suomalaissiirtolaisuuden viime vuosikymmenten trendiä. Siirtolaisuus Espanjaan on lisääntynyt ja toisaalta myös muutto sellaiseen maahan, jonka kieltä opetetaan ja hallitaan Suomessa. Siirtolaisuutta Saksaan on ollut kauemmin ja kaikki Saksassa asuvat olivat myös syntyneet Saksassa. Yllättävä voi ehkä pitää kreikkalaisten pientä määrää, kun muistaa sen, että Kreikkaan on avioitunut suhteellisen paljon suomalaisnaisia (vrt. Mikkola 2001; Järvinen-Tassopoulos 2005).

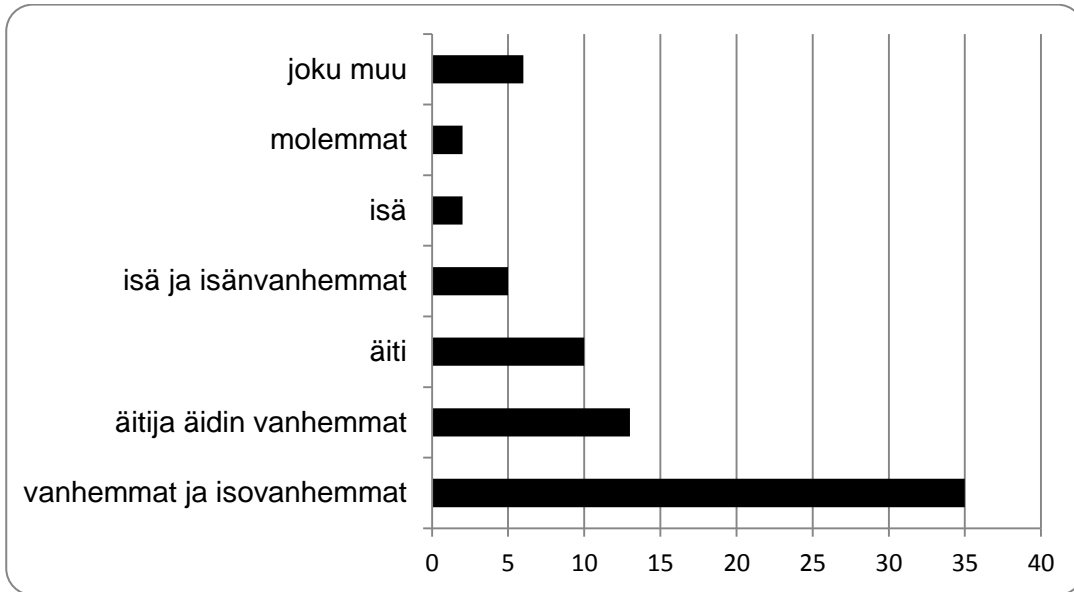
TAULUKKO 3. Ulkosuomalaisvarusmiesten pysyvä asuinpaikka

<i>Pysyvä asuinpaikka</i>	<i>n</i>
Eurooppa	57
Pohjois-Amerikka	11
Latinalainen-Amerikka	1
Afrikka	1
Australia ja lähialueet	2
Kiina ja Kaukoitä	1
Yhteensä	73

Kansainvälistyneiden työmarkkinoiden myötä maasta toiseen muuttaminen on lisääntynyt, mutta suomalaissiirtolaiset näyttävät asuvan pysyvästi yhdessä maassa. Lähes kaksi kolmasosaa (78 prosenttia) informanteista oli asunut nykyisessä asuinmaassa kaikkien pisimpään. Lähes koko ikänsä nykyisessä asuinmaassa asuneet olivat syntyneet Suomessa, mutta muuttaneet ulkomailla 2-3 -vuotiaana. Useassa maassa asuneita oli tässä tutkimusjoukossa ainoastaan 8 henkilöä (11 prosenttia). Saman verran oli myös Suomessa kaikkein pisimpään asuneita.

Vajaa puolet (n=35, 47,9 prosenttia) ulkosuomalaisvarusmiehistä on vastannut kyselylomakkeeseen, että heidän vanhempansa ja isovanhempansa ovat suomalaisia. Heitä voi selkeästi pitää toisen sukupolven siirtolaisia (mm. King & Kristou 2008, 7). Osa informanteista oli täydentänyt kyselylomakkeen vaihtoehtoja, joten voi olettaa, että muissakin ryhmissä isovanhemmat saattavat olla suomalaisia. Esimerkiksi 'Joku muu' vaihtoehdossa oli muutama vastaaja, joka piti vanhempiaan suomalaisina, mutta yksi isovanhemmista oli ei-suomalainen. Vajaa puolet ulkosuomalaisvarusmiehistä on kuitenkin sellaisia, joilla ainoastaan toinen vanhemmista, useimmiten äiti, on suomalainen. Tämän tyyppisissä tilanteissa-

han sukupolvikäsité ja kansallisen identiteetin idea monimutkaistuu, sillä mahdollisesti toinen vanhemmista edustaa nykyisen asuinmaan valtaväestöä.

KUVIO 3. Suomalainen perheenjäsen (n=72)

7 SUOMALAISUUS KANSALLISENA IDENTITEETTINÄ JA VARUSMIESPALVELUKSEN SUORITTAMINEN

7.1 Suomalaisuuden määrittelyä ja kuvausta

7.1.1 Mitä suomalaisuus on?

Anttilan (1993, 108) mukaan suomalaisuus liittyy aina joihinkin asioihin, paikkoihin, ilmiöihin, tapoihin tai ihmisiin eikä suomalaisuutta yhtenä selkeänä asiana tai käsitteenä ole todellisuudessa olemassa. Suomalaisuudesta kansallisena identiteettinä kuitenkin puhutaan ja useimmiten sen merkityksestä vallitsee jonkinlainen yhteinen näkemys. Suomella ja suomalaisuudella voidaan kuitenkin viitata ainakin asukkaisiin, kansaan, kansakuntaan, valtioon, hallitukseen tai jossakin tapauksissa myös valtion hallitsijaan (Anttila 2007, 48-49; Condor 2006, 659). Suomalaisessa kielenkäytössä kansa, kansakunta ja valtio yhdentyvät ja suomalaisnuortenkin on havaittu samaistavan maan ja kansan (Ahonen 1998, 138). Muissa kielissä sanojen välillä on eroa. Haastatteluissa pyrittiin selkiyttämään tai määritte-

lemään, mitä Suomi tai suomalaisuus ovat tai mitä niillä voisi tarkoittaa, sillä ulkosuomalaisuus voi muokata suomalaisuuden käsitettä (esim. Susag 1999; Taramaa 2007). Teeman käsittely oli odotetusti useimmiten vaikeaa, vaikka koko ikänsä Ruotsissa asunut Harri määritteli asian nopeasti.

Finland är alltid folket, därför att utan folk det finns ju ingenting. Folket är viktigaste. Jag ser det så, att folket styr ett land. (Harri)

Anttilan (1993, 116) mukaan suomalaisuus on erilaista eri ihmisille ja siihen vaikuttavat mm. harrastukset, ikä ja elämäntilanne. Seuraavassa Jannenkin puheessa voi kuulla, että Suomeen ja suomalaisuuteen liittyvät asiat löytyvät ajankohtaisista asioista tai sellaisista asioista ja ilmiöistä, jotka ovat itselle läheisiä ja tärkeitä.

Janne:....ääh, hmmm...no, siis...sanotaan ett mä katon näit ilmatilan loukkauksia, siinä vaiheessa tulee vähän sellanen fiilis ett no niin nyt Suomen kunniaa loukataan...jos YK:ssa jotain tapahtuu se on jotenkin niin kaukana. Sitt kun on taas lätkämatsit, jos Suomi voittaa...

JK: Kuka voittaa, jääkiekkjoukkue tai joku muu?

Janne: Siinä voittaa, tota...siinä voittaa koko Suomi, siinä voittaa, ne edustaa, ne pelaajat, Suomee ja Suomi voittaa. Ei se oo ikinä ett joukkue voittaa tai yks jätkä voittaa se on tota, se on uskomattoman hieno tunne kun Suomi voittaa. Se on niinku, se jos mikä tuo isänmaallisuuden esiin, suomalaisuuden. (Janne)

Ulkosuomalaisuus antaa suomalaisuuden tarkastelulle oman viitekehyksensä, Suomi ja/tai suomalaisuus ovat toisaalta jotain konkreettia kuten rajallinen valtio, mutta myös jotain ulkomailla olevaa rajatonta, ulkosuomalaisuutta. Myös yhteiskunnalliset olosuhteet vaikuttavat käsitteisiin, jos suomalaisuutta tarkastelee etnisenä ryhmänä tai vähemmistönä. Ruotsissa suomalaiset eivät enää ole siirtolaisia vaan yksi näkyvä, äänekäs ja merkittävä vähemmistöryhmä, mutta monissa maissa suomalaisvähemmistö on pieni eikä sillä ole samanlaista yhteiskunnallista merkittävyyttä. Seuraavassa pitkässä haastattelulainauksessa Ruotsissa koko ikänsä asunut Seppo pohtii käsitteiden eroja määrittelemällä vähemmistön ja enemmistön nation-käsitteen kautta.

Jag tänkte ju liksom på det där, det finns ju vissa länder som är liksom det där i konflikt med varandra. Som till exempel Spanien och baskien. Liksom baskien dom är, dom har sitt eget språk men Spanien vill ju integrera dom med Spanien så att dom ska tala spanska och bla bla bla men dom vill behålla sitt språk. Men trots det, så, dom har ju gått med på det att i baskien så har dom spanska i skolan, och dom ska kunna spanska men dom får behålla sitt språk alltså,... att priserna står på baskiska i affärerna och allting men liksom här i Finland så är det ju det här att är man sveskspråkig så behöver man ju int' kunna nån finska alls. Det känns trixit..... [...] (Seppo)

Keskustelu jatkuu pohdinnalla siitä, miten Ruotsissa olevia turkkilaisia tai Suomen ruotsin-

kielisiä voisi määritellä. Sepon mukaan Suomessa ruotsinkieliset ja suomenkieliset ovat integroituneet suomalaisiksi (vrt. Westin 2003). Tilannetta ei voi verrata Ruotsin tilanteeseen, koska Ruotsissa erikieliset elävät enemmän eristäytyneenä omille asuinalueilleen kuin Suomessa. Seppo pohtii kuitenkin kansaa ja valtiota yhteenkuulumisena tai erojen tekemisenä ja palaa vielä edelliseseenkin aiheeseen.

Seppo: ...hmm... nation så tänker jag mig, sammanhörigheten, det är liksom vi alla tillsammans på nå't vis. Och folk, så tänker jag mig, det här... kulturella likheter och skillnaden. Och stat, så tänker jag mig, det är det här ytliga att längs med den här gränser går Finland, här går Ryssland och vi har alla samma valuta och... alltså det är det här lagliga. Nation det är ju det här sammanhörigheten i det stora hela och sen så finns det ju folk. Alltså det här folket är liksom...till exempel ... finnar och finlandsvenskarna det är som två helt olika saker.

JK: Finnar och finlandsvenskar?

Seppo: Ja, ja, det har man ju sett flera gånger på tv det här liksom det finns nån, dom brukar ju ofta ta upp det där, att det finns nån'ting som är typiskt för finlandssvensk. Det är liksom handboll och det där...[...] , det tillhör det där folket.

JK. Men om du tänker på finska folket till exempel utomlands. Du säger att du är en finne. Och till exempel dom som har finskt medborgarskap och som bor i Argentina, USA eller i Tyskland. Kan man säga att det i världen finns en finsk nation? Vad tycker du?

Seppo:... Jag vet int... det är ju....

JK: Eller är det finska folket?

Seppo: ...Ja-a, dom tar ju med sig...det där... sin kultur härifrån till deras länder men det kan, man kan inte riktigt jämföra med Sverige för att det är liksom, det är nästan... man ser ju inte riktigt skillnad på en svenska och en finne, till deras sätt. Men till exempel då man åker ner till Argentina är det ju liksom så här att folk tittar. (Seppo)

Vertailujen kautta puhumista voi pitää myös tyypillisenä nuorten puhetapana (Ahonen 1998, Anttila 2007), jolloin määritellään myös sitä, mitä suomalaisuus ei ole (Anthias 2009, 13). Ulkosuomalaisuus tuo informanttien puheeseen kuitenkin laajan perspektiivin ja ehkä myös kyseenalaistaa perinteistä kansakuntapuhetta. Ulkosuomalaisilla on kokemuksia monikulttuurisista yhteiskunnista, missä on mahdollista vertailu useisiin erilaisiin ryhmiin ja oman identiteetin pohdinta sitä kautta (Liebkind 2009, 26). Kansasta, kansakunnasta tai valtiosta puhuminen voi olla riippuvainen myös käsitellystä aiheesta (Condor 2006, 670-672), kansan valtiollisesta 'civic' tai kulttuurisesta 'ethnic' merkityksestä tai käytetystä kielestä. Edellä Sepon, kuten seuraavassa Jannenkin puheessa, suomalaisuus näyttäytyy yhteneväisenä kulttuurina, kulttuurisuomalaisuutena sekä samankaltaisuutena (Kaunismaa 1997) ja yhdenmukaisuutena. Kuvauksessa on viitteitä myös käsitykseen suomalaisten yhteisestä alkuperästä. Suomalaisen kansan pienuus tekee suomalaisista helpommin

hahmotettavan ja kuviteltavan (Anderson 2007). Haastattelukatkelmassa Janne pohtii ovatko ulkomailla asuvat suomalaissyntyiset samanlaisia suomalaisia kuin hän itse. Lopussa Janne nostaa mielenkiintoisesti esille myös maahanmuuton, mikä osaltaan voi muokata tai kyseenalaistaa suomalaisuutta.

Joo, se on vaikeeta. Mä oon tavannut suomalaisia jenkeissä. Ihan sattumalta. Ne ei vaikuta suomalaisilta. Mietin oisko samanlaisia. Mutt...en mä oo samanlainen. Ne on asunu siellä koko ikänsä ja käy Suomessa kesällä. Ajatuksena, että mä voin helposti hahmottaa mielessäni minkälainen on suomalainen kansa, kun taas jenkkikansa, sellanen käsitys,...sellasta käsitystä ei oo koska jenkeissä on niin äärettömän erilaisia ihmisiä, erilaisia sääolosuhteita ja... sosiaalisia olosuhteita. Siis sehän on ihan, se on Euroopan kokonen maa niin siellä on vaikeeta hahmottaa sellasta perinpohjin, sellasta amerikkalaista stereotyyppiä. Se on niin monta ihmistä eri taustoista, iso maa...se on, niin kun sanoin äsken, niin se pakotettua sellasta pakotettua isänmaallisuutta [viittaa kansallislaulun laulamiseen koulupäivän alussa]. Suomessa me ollaan kaikki niin samanlaisia, kaikki luterilaisia ja paljon blondeja, sinisilmäisiä ja ei meil oo tällästä maahanmuuttoon ja tällasta sukupolvee oikeen vielä. Tulee siitähän. (Janne)

Suomalaisuus luontosuomalaisuutena

Suomalaisuuden rakentamisessa luonto on ollut tärkeää ja tietynlaisella maisemalla on kansallismaiseman arvo (von Bonsdorf 2005). Tutkimusaineistossa suomalaisuus ja luonto nousivat esille kolmen eri näkökulman kautta: lapsuudenmuistojen näkökulmasta, ulkosuomalaisuuden näkökulmasta ja ulkosuomalaisvarusmiesten asuinpaikkojen näkökulmasta. Kyselylomakkeiden perusteella mieluisia lapsuusmuistoja Suomesta ovat kesiin liittyvät muistot kuten kesämökillä oleminen ja sukulaisten luona vierailut. Suomalaisuudessa korostuvat luonnon merkitys ja suomalaisuus maaseutukulttuurina. Esimerkit lienevät suhteellisen tavanomaisia, mutta ulkosuomalaisen näkökulmasta näihin liittyy ehkä enemmän hämmennystä tai tunteisiin vetoavia muistoja ja sentimentaalisuutta (Hannula 2007). Muistoissa tiivistyvät suomalaisuuden ydinasiat ja niiden kautta kuvataan ja pohditaan suomalaisuutta myös ulkosuomalaisuuden näkökulmasta. Jälkimmäisessä kyselylomakkeen esimerkissä vapauden tunne ja itsenäistymisen mahdollisuudet voivat liittyä normaaliin lapsen kasvuun ja kehitykseen, mutta myös suomalaisen fyysisen ympäristön luotettavuuteen.

Livet på en bondgård, ingen tv eller data utan lekte utomhus och på så sätt fick man vara ganska kreativ. Vattenkrig med min morfar är nog det bästa minnet från Finland. (V61)

När man kunde springa själv ner till R-kiosk och spela på maskinena och tipsa och köpa godis. Och spela fotboll med alla andra. Och sen på kvällen äta lihapiirakka och bada bastu. (V47)

Luonnon kauneusarvot korostuivat haastateltujen kuvauksissa.

Suomi on kaunis maa, jos miettii kaikkia asioita järviä, metsää. Myös Helsinki on ihan kiva paikka, mukava kaupunki. Siisti kaupunki ja turvallinen. (Paavo)
Ensi se on kaunis maa. Ne järvet, ne metsät, kaikki nää. Se ilmakin on puhdas. Kun sä astut Suomeen sä näet, että se on vähän erilainen. (Aki)

Ympäristön tai maiseman ja identiteetin suhde on kuitenkin monimutkainen ja monisäräinen sekä eri henkilöillä erilainen. Eletty ja koettu maisema on toisten kanssa jaettava ympäristöä, joten henkilökohtainen suhde merkitsee aina myös suhdetta kollektiiviseen yhteisöön. (von Bonsdorf 2005, 44-48; Pitkänen 2008; Reicher & Hopkins 2001, 115) Säilytettävät ja purettavat rakennukset samoin kuin kaupunkisuunnittelu kertovat kansallisista tärkeistä symboleista ja arvomaailmasta (Gibson 2005; Gibson & Condor 2008; Reicher & Hopkins 2001, 17), mutta Ahosen (1998, 169) mukaan rajun modernisaation seurauksena suomalainen rakennettu ympäristö ei kerro suomalaisille nuorille paljonkaan kansakunnan historiasta eikä näin ollen tue kansallisen identiteetin syntymistä tai vahvistumista. Lähes koko ikänsä ulkomailla asuneelle Juhalle suomalaisuus on ollut maaseutu, sillä säännölliset Suomenvierailut on tehty kesällä ja aikaa on vietetty useimmiten kesämökillä (vrt. Pitkänen 2008, 180-182). Armeija-aikana suomalaisuus näyttäytyy hänelle kaupunkimaisema ja kaupunkikulttuurina. Palvelusvaruskunta sijaitsee Juhalle aikaisemmin tuntemattomalla alueella ja sen vuoksi Juha liikkuu viikonloppulomilla Helsingissä asuvien sukulaisten luokse. Perheen kanssa yhdessä koettu ja eletty maaseudun maisema on armeija-aikana muuttunut toiseksi. Rakennetun ympäristön merkitys suomalaisena maisemana pohdituttaa Juhaa, mutta muutos sopiikin paremmin Juhan nykyiseen elämäntilanteeseensa.

JK: Miltä tuntuu olla Helsingissä, jossa liikut paljon?

Juha: Se on vähän vieraampi tunne. Helsingissä on semmoinen vanhempi tunne. Amerikassa on semmoinen uudempaa.

JK: Kulttuuriko?

Juha: Ei se kulttuuri, mutta kaikki niinku paikat. Ja sitten kun Helsingissä miettii kaikkia niitä isoja rakennuksia joita ei ollu neljä, viisi vuotta sitten. Se ei oikein tunnu Suomelta mun mielestä. Mun niinku nää, ajattelen, peltoja ja punasia taloja, metsiä. Sitten Helsinki on mun mielestä hieno koska se on vähän erilainen kun muu Suomi.

JK: Kun kerroit pelloista ja punaisista taloista. Onko se sellaista, minkälaisena ajattelet Suomea?

Juha: No joo, se on niinku pienenä ajattelin, että kaikki Suomessa on tämmöistä. Hirveesti peltoja ja sitten metsiä ja sitten semmosia, maalaistaloja. Se on mulle kaikkein eniten, kun mä tulin vierailemaan. En mä hirveesti ollu silloin Helsingissä. (Juha)

Suomalaisuus luonteenpiirteinä

Kansanluonteella tai kansallisilla stereotyyeilla kuvataan jollekin kansalle tyypillisiä tunto-merkkejä, jotka erottavat kansan toisesta kansasta. Kansanluonne on tutkimustarkoituksiin liian epämääräinen (Keltikangas-Järvinen 2008, 21-22) tai jopa fiktio (McCrae & Terracciano 2006), mutta kaikki kuitenkin tietävät mistä siinä on kyse, mitä sillä tarkoitetaan ja eri kansojen edustajien tyypillisiä piirteitä pystytään kuvaamaan melko yhdenmukaisesti (Kai-vola & Rikkinen 2003, 158). Weckström (2008, 168) esimerkiksi toteaa, että 'sisusta' puhuttiin ironisesti ja naureskellen, mutta siitä huolimatta se on yksi suomalaisuuden rakennuspalikka Ruotsissa. Yksilöiden välinen vaihtelu on kuitenkin suurempaa kuin kansojen välinen vaihtelu, mutta yleensä ollaan yksimielisiä eri kansoihin tai ihmisryhmiin liittyvistä stereotyyeista. Reicherin ja Hopkinsin (2001, 31) mukaan kansallisista piirteistä puhuminen pitäisi kääntää keskusteluksi siitä, miksi ihmiset pitävät toisia erilaisina kuin itseään, sillä kansalliset ryhmät voivat muuttaa käyttäytymistään ja toimintaansa hyvinkin dramaattisesti lyhyen ajan sisällä.

Vuoden 2010 Nuorisobarometrissä huomattiin, että suomalaisnuorten suomalaisuuteen liittämät ominaisuudet ovat vuosikymmenten saatossa muuttuneet, mutta on vaikea sanoa, onko suomalaisnuorten kuva suomalaisista hyvä vai huono. Ahkeruus ja oikeudenmukaisuus esitetään suomalaisen luonteenlaadun myönteisinä ominaisuuksina, mutta esille nousee myös vähemmän mairittelevia kuten kateus, itsekkyyd ja välinpitämättömyys. (Myllyniemi 2010, 110-11). Tässä tutkimuksessa suomalaisuus näyttää haastateltujen puheissa ikään kuin henkilön ominaisuutena, vaikka puhutaan kollektiivista. Esille nousee tyypillisiäkin suomalaisuuteen liittyviä piirteitä kuten pitkäjänteisyys, sisu, päättäväisyys (vrt. Taramaa 2007). Haastatelluista Kerkko pitää Suomea oikeudenmukaisena ja demokraattisena maana, missä asioita tehdään oikein ilman korruptiota. Kerkko on asunut koko ikänsä latinalaiskulttuurissa, joten näiden asioiden tärkeys on hänelle keskeistä Suomessa ja nämä liittyvät myös hänen arviointiinsa omasta suomalaisuudestaan. Ehkä Kerkko on Suomessa ollessa huomannut tämäntyyppisiä piirteitä itsessään, kun hän viittaa 'here is like this', täällä asiat ovat näin.

My Finnish part is that I try to do everything correct. Because here is like that this is a correct country. Try to do right things, always hear everybody. (Kerkko)

Aki pohtii haastattelussa armeijan alkuun liittyviä asioita. Yksi syy armeijan alkuvaikeuksiin

oli Akin mukaan ollut suomalaisten hiljaisuus, sillä kukaan ei puhunut tai avautunut pohtimaan alkuvaikeuksiaan. Suomalainen mentaliteetti ja kielellinen identiteetti (Dufva 2002; Kaivola & Rikkinen 2003, 157; Knuutila 2005, 22-23; Taramaa 2007) näkyivät vähäpuheisuutena, hiljaisuutena tai varautuneisuutena. Asioita ehkä ymmärrettiin tai koettiin samalla tavalla, mutta kukaan ei puhunut niistä tai jokainen halusi vetäytyä omaan rauhaansa. Toisaalta Aki kokee tämän itselleen tutuksi suomalaiseksi ominaisuudekseen, mutta toisaalta hän on kaivannut enemmän latinalaiskulttuuriin liittyvään eloisuutta, spontaania puhetta ja asioiden pohdintaa. Akin kokemuksia voisi peilata myös yhteisön ja yksilön välisen suhteen tiiviiden tai lämpimyyden näkökulmaan. Akin ja Kerkonkin kasvuympäristöissä lähiyhteisön ja sosiaalisen ryhmän tiiviyden ja merkityksen arkielämässä on suurempi kuin Suomessa.

Suomalaista...no ett...jos mä niinku haluun tehdä jotain mä yritän ett mä teen sitä. Se on on yks juttu. Se toinen juttu on niinku sä tiedät kaikki nää Espanja, Italia, Kreikka on vähän niinku ne menis suoraan ilman miettimistä vaan kattoo et se on kiva ja ne menee sinne mitä varten...No tota mä luulen ett mussa on vähä enempi suomalaista. Mä ensin katon, mä mietin ja sitten teen. [myöhemmin haastattelussa] Ja muitakin juttuja. Ei tartte niin paljoo puhuu jostain jutuista, jos päättää et tehdä. Kreikassa voi olla ett ne puhuu, puhuu, puhuu ja sitte ei ne ees tee sitä. Täällä jos päättää jotain et jos päättää jotain, et ei tartte niin paljon puhetta. Voi olla joku niinku matka, lomamatka tai jotain tämmöstä. Ei tartte olla jotain tärkeitä. Kreikassa voit puhuu tosta koko vuos kun tulee se aika tehdä se matka, ei ne teke. Voi olla ett mä päätän tollanen kahess päivässä ja sit mä lähen. Tommonenkin juttu mä luulen et se on aika suomalainen. (Aki)

Suomalaisuutta parhaiten kuvaavat sanat

Kansallisen identiteetin kuvaamisessa ja määrittelyssä on käytetty erilaisia poliittisia, valtiollisia ja kulttuurisia sanoja sisältäviä sanalistoja, vaikka esimerkiksi Hannula (1997, 297-298) toteaa, että kansallinen identiteetti, Suomi ja suomalaisuus, tulisi pitää avoimina käsitteinä. Sanalistoja voi tuki pitää rajoittavana, mutta niiden avulla voidaan nostaa esille myös sellaisia näkökulmia, jotka muuten saattaisivat jäädä vastaajilta huomioimatta. Anttila (2007, 197- 201) mukaan tärkeimpien sanojen kannalta suomalaisuus näyttää valtiollis-poliittiselta, jolloin korostuvat sanat kuten itsenäisyys, kotimaa, perustuslaki ja valtio. Kansainvälisessä vertailussa myös 'koulu' on Suomessa tärkeämpää kuin muissa maissa.

Pyysin haastateltuja laittamaan Anttilan (2007) tutkimuksessa esiintyneet 20 tärkeintä sanaa järjestykseen sen mukaan, miten hyvin sanat vastaajan mielestä kuvaavat Suomea ja/tai suomalaisuutta. Tehtävä oli useille haastatelluille vaikeaa. Toisaalta oli vaikeaa lait-

taa sanat järjestykseen, sillä useat sanat olisivat voineet olla samalla sijalla, mutta toisaalta kieli vaikutti asiaan. Esitin sanalistan suomi-ruotsi/englanti versiona, sillä Anttilan (mt.194) mukaan sanoille ei aina ole selkeitä käännöksiä tai suorat käännökset voivat aiheuttaa vivahteikkua liikaa. Haastateltujen listauksessa sanojen vaihtelu on suurempi kuin Anttilan tutkimuksessa. Tulosta voi pitää odotettuna, sillä informanttien joukko oli pieni ja on ymmärrettävää, että ulkosuomalaisuuden vuoksi jotkut sanat saattoivat olla merkityksellisiä.

Tärkeimpien sanojen (Liite 3) mukaan useille haastatelluille Suomi on vapautta. Tulkitsen vapauden liittyvät vastaajien henkilökohtaisiin kokemuksiin, mutta myös yleiseen yhteiskunnalliseen käsitykseen Suomesta. Useille haastatelluille Suomi on edustanut lapsuudessa vapauden kesiä ja ihania loma-aikoja (vrt. King, Christou & Teerling, 2009). Ehkä Suomeen liittyy vapaus myös armeijan myötä, kun asutaan poissa kotoa. Kerkko näkee Suomen demokraattisena maana, jossa on vapautta ja erilaisen olemisen mahdollisuuksia. Latinalaisen-Amerikan valtiossa koko ikänsä asuneen Kerkon näkökulmasta vapaus voi myös liittyä armeijaan, sillä armeija turvaa ja puolustaa järjestystä ja valtiollista vapautta.

Freedom you can have your own, you are free to say what you want. Everybody will respect you: OK you think like that, it's OK. I don't agree with you but you can think what you want. (Kerkko)

Anttilan (2007, 304) mukaan alle 30-vuotiaat korostavat suomalaisuuteen liittyvinä sanoina yhteiskunnallis-taloudellisia käsitteitä kuten elintaso, kansalainen, demokratia tai kaupankäynti. Ulkosuomalaisvarusmiesten listoissa näiden sanojen vaihtelu oli suuri ja ne sijoituivat useimmiten sanalistan loppupuolelle. Samoin sijoittui myös koulutusta kuvaavat kaksi sanaa. Huolimatta maanpuolustuksen erityisestä asemasta ja merkityksestä suomalaisessa yhteiskunnassa sekä vastaajien elämäntilanteessa, niin maanpuolustuskin on yleensä listan puolivälissä.

Kaikkein eniten haastateltuja pohdituttivat isänmaa ja kotimaa. Isänmaa oli yleensä tärkeämpi kuin kotimaa. Yleensä isänmaa oli merkitty listan puoliväliin.

Isänmaa ja kotimaa ovat samanlaisia, mutta isänmaa enemmän ehkä viittaa siihen historiaan ja mitä meidän isät on tehny. (Janne)

Antti määritteli kotimaan ja isänmaan eron liittämällä yhteen asuinpaikan ja siihen liittyvät tunteet sekä isänmaan ja maanpuolustukseen.

Fosterland on se mitä puolustaa ja hemlandet var jag bor. Mitt hemland är Sverige men mitt fosterland är Finland (Antti)

Haastateltujen puheessa kansan, kansakunnan tai valtion käsitteisiin liittyy kielellisiä merkityseroja² ja elämäkokemuksista nousevia eroja kuten edellä on jo todettu (Sepon puheessa s. 53-54). Lisäksi käsitteitä voi tarkastella yleisellä ja yksityisellä tasolla, mutta isänmaa ja kotimaa liittyvät myös kielellisiin merkityksiin kuten seuraavassakin Yhdysvalloissa asuva Juha pohtii.

JK: Mitä sulle tarkoittavat isänmaa ja kotimaa?

Juha:.....(pitkä tauko) Isänmaata mä ajattelen...Suomea, sitt kun mä...kotimaata, en mä tiedä, siihen mun on ...vaikeeta vastata. Mä en oikein osaa sanoa.

JK: Mitä noin yleensä ajatellen olis kotimaa

Juha: Missä maassa on syntynyt ja asuu kaikkein eniten.

JK: Mikäs tekee isänmaan?

Juha: Suomi on isänmaa, koska amerikkalaisena ei voi sanoa isänmaaksi.

JK: Amerikkaa ei voi sanoa isänmaaksi. Miksi?

Juha: No, kahden maailmansodan jälkeen ei se ollu kiva sanoa.

JK: Onko se niin, että native country on syntymämaa?

Juha: Fatherland on yhtä kuin isänmaa. Homeland on kotimaa. Se on eri asia kuin native country. (Juha)

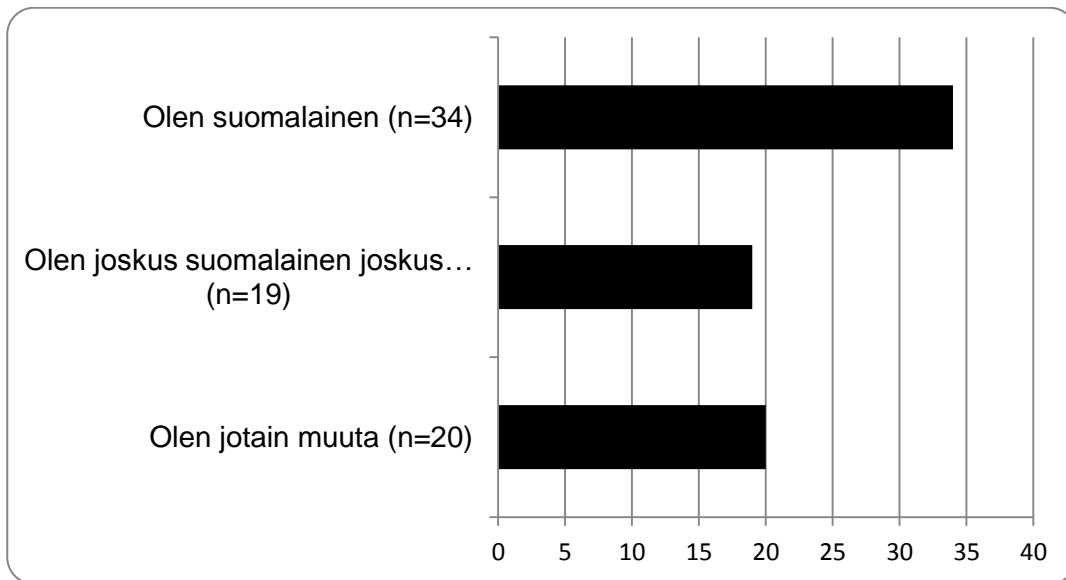
7.1.2 Suomalainen minäidentiteetti

Kyselylomakeaineisto

Minäidentiteetti on tunne minän jatkuvuudesta menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden välillä ja tuntemus siitä, että sisäiset tarpeet, kyvyt ja itsestä tehdyt havainnot ovat sopuossuudessa keskenään. Tällöin yksilö on tietoinen omasta ainutlaatuisuudestaan. Keskeistä on myös suhde toisiin ja käsitys siitä, minkälaisena toiset pitävät minua ja mikä on paikkani yhteisössä (Fadjukoff 2009, 180), vaikka identiteettiin voi liittyä myös hierarkioita (Anthias 2009, 10). Mikäli kansallista identiteettiä pidetään yksilön minäidentiteettinä, niin on tärkeää myös hyväksyä se, että jokaisella on oikeus valita, miten ensisijaisina pitää eri identiteettejä (Sen 2009, 55, 62). Suomalaisuuden kriteerinä Suomessakin pidetään yleisesti siitä, että henkilö kokee olevansa suomalainen eli pitää itse suomalaisuuttaan tärkeänä (Oinonen 2005, 11).

² (Englanti) Fatherland=isänmaa, homecountry=kotimaa, own country=isänmaa, native=syntyperäinen (Hurme, Pesonen & Syväoja 2000). (Ruotsi) Hemland=kotimaa, fosterland=isänmaa

Identiteettimäärittelyä kysyttiin kyselylomakkeessa suoraan kolmella kysymyksellä (kysymykset 22-24). Kysymyksen *'Kuka minä olen?'* (kysymys 22) lähtökohtana oli ajatus siitä, että identiteetti kuvaa vastaajan yleistä tunnetta omasta itsestään. Tulokset kertovat, että suurin osa ulkosuomalaisvarusmiehistä pitää itseään jollakin tavoin suomalaisena (n=53, 72,6 prosenttia) ja heistäkin suuri osa pitää itseään yksinomaan suomalaisena (n=34, 46,6 prosenttia). Osa (n=19) suomalaisena itseään pitävistä määritteli oman identiteettinsä kuitenkin selkeästi kaksoisidentiteetiksi *'Olen joskus suomalainen ja joskus...(jotain muuta).'* Kaksoisidentiteetissä toinen identiteetti on suomalainen ja toinen useimmiten toiseen valtiioon, useimmiten asuinmaahan, liittyvä. Muutama informanteista määritteli itsensä eurooppalaiseksi ja joku skandinaaviksi.

KUVIO 4. Koettu suomalaisuus (n=73)

Ei-suomalaisena voi pitää niitä informanteista (n=20, 27,3 prosenttia), jotka määrittelivät itsensä *'Olen jotain muuta...'* Asuinmaan näkökulmasta katsottuna heillä on enemmistöidentiteetti, joka saattoi kuitenkin olla määritelty suomalaisuuden kautta *'I am a Canadian Finn'*. Vastajille on ollut merkityksellisiä, että he ovat voineet aloittaa lauseensa *'Olen jotain muuta'* tai, kuten Jurva ja Jaya (2008) toteavat kanadansuomalaisista, niin suomalaisuus on osa heidän kanadalaisuuttaan. Lisäksi on myös mielenkiintoista havaita, että eurooppalaiseksi voi tulla lähtemällä pois Suomesta *'Olen eurooppalaistunut suomalainen'*. Näissä määrittelyissä kyse voi olla myös identiteettiristiriidan kokemisesta, jolloin nimeäminen ja määrittely nostavat identiteetin uudella tavalla näkyviin (Verkuyten & deWolf

2002; Weckström 2008, 179-180; Beck & Beck-Gernsheim 2009) ja identiteetti määrittyi tilanteen mukaan joustavasti.

Kaksoisidentiteettiä pidetään merkinä siirtolaisen hyvästä sopeutumisesta, mutta pitkäaikainen asuminen uudessa yhteisössä myös tukee kaksoisidentiteetin kehitystä (Berry ym. 2006, 113,156; Phinney ym. 2001, 502). Kaksoisidentiteetti voi tällöin näkyä vahvana vähemmistö- ja vahvana enemmistöidentiteettinä. Tutkimuksissa on lisäksi huomattu, että identiteettien välinen yhteys vaihtelee ja on riippuvainen hyvin monista tekijöistä kuten esimerkiksi siirtolaisen iästä, vähemmistöryhmän koosta ja vahvuudesta sekä kielenkäytöstä ja aktiivisuudesta (Phinney ym. 2001, 496-498; Myllyniemi 2010, 20-24; Verkuyten & deWolf 2002). Myös kulttuurisen monimuotoisuuden hyväksyminen voi lisätä siirtolaisnuorten suuntautumista oman vähemmistön pariin (Berry ym. 2006, 225; Jurva & Jaya 2008; Liebkind 2009, 19).

Identiteetillä asuinmaassa (kysymys 23) hain tarkempaa vastausta enemmistö- ja vähemmistöidentiteettitunteelle, sillä oma kokemus ja ympäristön odotukset voivat olla ristiriitaisia. Identiteetti asuinmaassa, identiteetti muille, näyttäytyy tutkimusaineistossa selkeästi kahtena eri vaihtoehtona. Puolet informanteista oli sitä mieltä, että heitä pidetään nykyisessä asuinmaassaan suomalaisena ja puolet ei koe asiaa näin. Ei-suomalaiseksi asuinmaassa määrittely liittyy usein siihen, että informantit puhuvat asuinmaansa kieltä täydellisesti eivätkä poikenneet ulkonäöltään kantaväestöstä, joten heitä pidetään maan perusasukkaina, 'normaalina italialaisena' kuten yksi informanteista oli kirjoittanut. On kuitenkin mielenkiintoista huomata, että kaksi kolmasosaa heistä (n=26), jotka pitivät itseään suomalaisena 'Olen suomalainen' (n=34) koki, että asuinmaassaan heitä ei pidetä suomalaisena.

Identiteetin pysyvyyttä ja vahvuutta (kysymys 24) selvitin lisäksi kysymällä, miten informantit kokevat itsensä *joissain muualla kuin Suomessa tai asuinmassa*. Lähtökohtana oli ajatus siitä, että vieras ympäristö voi horjuttaa käsitystä itsestä, sillä se ei välttämättä anna kielellistä tai kulttuurista tukea yhteenkuuluvuudelle, jolloin identiteettikin voi olla paljaampi, vankempi tai läheisempi. Tähän kyselylomakkeen kysymykseen tosin eivät voineet vastata sellaiset henkilöt (n= 4), joilla ei ollut kokemuksia kolmannessa maassa olemisesta. Lähes puolet (n=33, 45,2 prosenttia) informanteista piti itseään kolmannessakin maassa suomalaisena. Kuitenkin, vain kaksi kolmasosaa minäidentiteetiltään suomalaisista kokee ole-

vansa kolmannessakin maassa suomalainen. Tutkimustulos tukeekin lähtöajatustani, tosin tuloksista ei voi päätellä, miksi näin on. Identiteetinpysyvyyden näkökulmasta voi sanoa, että suomalaisuus on muuttuvaa tai häilyvää ja omaa identiteettiä joutuu pohtimaan, kun itseä tarkastelee erilaisissa ympäristöissä kuten Verkuyten ja de Wolf (2002) ovat todenneet.

Suomalaisidentiteetin moninaisuutta voi kuvata myös niiden määrittelyjen kautta, mitä kahdeksan useissa maissa asunutta informanttia antoivat. Muutamat heistä olivat eläneet liikkuvaa elämää, johon oli kuulunut asuminen muutaman vuoden pätkissä useissa maissa ja koulunkäynti eri kielillä. Yhteenkuulumista osoitetaan ja määritellään passilla, mutta itsemäärittely ei ole itsestään selvää, ongelmattonta tai pysyvää (Verkiuyten & deWolf 2002, 378). Eräs heistä kuvaakin identiteetin monimutkaista määrittymistä sivuuttamalla kansallisuuden tai kansalaisuuden ja yhdistämällä nämä kaksi kansalaisidentiteetiksi ja puhuu passimaasta identiteetin osoittajana.

Olen kansainvälistynyt Suomen kansalainen. Ulkomailla olen oppinut, että kansalaisidentiteetillä ei ole mitään väliä. Ei ainakaan kaveriporukassa maasta puhuta ja jos puhutaan niin aina passimaan mukaan tai muuten tulee sekavaa esim. yhdellä kaverilla on jenkki passi mutta asunut elämänsä Euroopassa mutta vanhemmat ovat molemmat kiinalaisia. (V32).

Vastakohtana edelliselle on itsensä määrittely neljän identiteetin kautta, joista ainakin yksi identiteetti on tullut yksinomaan maassa asumisen myötä, tai kahden identiteetin kautta, joista kumpikaan ei liittynyt asuinmaahan vaan identiteetit määrittyivät vanhempien edustamien identiteetin kautta.

Tarkempaa käsitystä informanttien suomalaisuudesta hain selvittämällä suhtautumista erilaisiin asioihin kuten esimerkiksi toiseen sukupuoleen tai iäkkäisiin ihmisiin, joiden vaihtelut voivat eri kulttuureissa olla suuriakin. Selvitin aihetta kyselylomakkeessa yhdellä kysymyksellä (kysymys 26), jossa vaihtoehtoina olivat tunnen olevani erilainen, en tunne olevani erilainen tai en osaa sanoa. Informantit eivät useinkaan osanneet arvioida asiaa (esim. auktoriteetteihin suhtautuminen 33 prosenttia, iäkkäisiin suhtautuminen 26 prosenttia, Suomen suurempi arvostaminen 15 prosenttia) tai eivät kokeneet olevansa erilaisia (esim. iäkkäisiin suhtautuminen 37 prosenttia, Suomen suurempi arvostaminen 45 prosenttia). Tuloksista voi kuitenkin päätellä, että informantit tuntevat suhtautuvansa asioihin jonkin verran eri tavoin kuin Suomessa koko ikänsä asuneet nuoret. Varusmiespalveluksen näkökulmasta erityisesti auktoriteetteihin suhtautuminen on merkityksellistä, vaikka tuloksista

ei voikaan päätellä, mitä se tässä tapauksessa tarkoittaa.

TAULUKKO 4. Kokemukset erilaisesta suhtautumisesta

<i>Tunnen olevani erilainen</i>	<i>N</i>	<i>%</i>
lökkäisiin suhtautuminen	9	12,3 *
Perheen merkitys	10	13,7 *
Suomen suurempi arvostaminen	12	16,4
Suomen näkeminen osana koko maailmaa	15	20,5 **
Auktoriteetteihin suhtautuminen	18	24,7 **

*yksi puuttuva tieto, ** kaksi puuttuvaa tietoa

Syntymämaa ja kansallinen identiteetti

Hypoteettinen lähtöajatus tutkimuksessa oli syntymämaan merkittävyys keskeisenä kansallisen identiteetin syntyyn, pysyvyyteen ja merkittävyyteen vaikuttavan tekijänä. Suomessa syntyneillä voisi olla kiinteämmät suhteet Suomeen ja sen vuoksi myös vahvempi suomalainen identiteetti (vrt. Levä 2008; Myllyniemi 2010, 23; Verkuyten & de Wolf 2002). Aineisto antaa viitteitä siitä, että Ruotsissa ja Suomessa syntyneillä olisi vankempi suomalaisidentiteetti kuin muualla syntyneillä. Syynä voi tuki olla syntymämaa, mutta myös maantieteellinen läheisyys. Perheen ja nuoren on Ruotsista helpompi liikkua Suomeen ja näin ylläpitää suomalaisuuttaan kuin joistakin kaukaisemmista maista. Myös suomalaissiirtolaisten suuri määrä Ruotsissa, mikä mahdollistaa perhepiiriä laajemman arkipäiväisen suomen kielen käyttämisen ja esimerkiksi Suomen television seuraamisen, tukee vankemman suomalaisidentiteettiin syntyä ja vahvistumista.

TAULUKKO 5. Koettu suomalaisuus syntymäpaikan mukaisesti

<i>Syntymäpaikka</i>	<i>Koettu identiteetti</i>			
	Olen suomalainen	Olen joskus suomalainen ja joskus...	Olen jotain muuta	Yhteensä
Suomi	14	4	8	26
Ruotsi	17	7	5	29
Muut maat	3	8	7	18
Yhteensä	34	19	20	73

Identiteetin rakentumiseen ja ylläpitämiseen liittyy yleensä tunne siitä, että identiteetti on merkityksellinen, arvostettava ja siitä voi olla ylpeä. Häpeily voi ehkäistä samastumista. Suuri osa informanteista (n=47, 64,4 prosenttia) tuntee aina ylpeyttä suomalaisuudesta ja ei-koskaan häpeää tuntevia on myös paljon (n=54, 74,0 prosenttia). Ei-koskaan ylpeyttä tuntevia on muutama (n=4) samoin kuin usein häpeää tuntevia (n=2).

Kyselylomakeaineistossa mainittiin kuitenkin niukasti esimerkkejä tapahtumista tai asioista, joista voi tuntea ylpeyttä eivätkä ne olleet historiaan tai tieteellis-teknisiin saavutuksiin liittyviä, mistä Suomessa asuvat nuoret tuntevat eniten ylpeyttä (Oinonen 2005, 13). Tieteellis-teknisten mainintojen puuttumista voi pitää yllättävänä, sillä Suomea mainostetaan korkean teknologian maana ja Nokia näkyy joka puolella maailmaa. Korkea teknologia voi tosin olla ulkosuomalaisnuorille tuntematonta ja Nokia niin arkipäiväistä, ettei sitä edes tarvitse mainita. Ulkosuomalaisvarusmiehetkin ovat voineet tuntea ylpeyttä suomalaisuudesta itsestään, kun on voinut todeta olevansa kaksoiskansalainen tai kaukaisen Suomen kansalainen kuten Suomessakin asuvien nuorten on todettu suhtautuvan suomalaisuuteen (Myllyniemi 2009, 82). Yksittäisenä ylpeyttä herättävä asia mainittiin Eurovision laulukilpailun voitto. Useat ylpeyden, mutta myös häpeän tunteet liittyvät suomalaisten urheilumenestykseen kuten Lukkarinen-Kvistkin (2006, 154-155, 234) on todennut. Häpeää ovat aiheuttaneet esimerkiksi suomalaisten sekoilut dopingasioissa Lahdessa hiihdon MM-kisoissa tai jääkiekon kultamitaliottelun häviäminen, erityisesti Ruotsille (vrt. Weckströmin 2008, 97-98). Urheiluun liittyvien häpeäntunteiden lisäksi aineistossa oli muutama maininta suomalaisten kohelluksesta ja huonosta viinapäätä, erityisesti Ruotsissa kuten Weckströmin (2008) tutkimuksessa toisen polven suomalaissiirtolaiset ovat todenneet. Anttila (2007, 301) toteaa kuitenkin, että urheilukilpailujen tyyppiset asetelmat synnyttävät ja vahvistavat meidän ja muiden välistä kategorisointia, mutta eivät kuitenkaan kytke suomalaisuutta syvällisemmin arvoihin tai velvoitteisiin.

Haastatteluaineisto – kokemukset suomalaisuudesta

Anttilan (2007, 305) mukaan nuorempi sukupolvi määrittää suomalaisuuden siksi, mitä olemme suhteessa toisiin. Haastatteluaineiston perusteella ei voi sanoa, että ulkosuomalaiset varusmiehet määrittäisivät suomalaisuuttaan vähemmistöidentiteetin kautta vaan he pikemminkin jäsensivät olemassa olevia tosiasioita. Haastateltujen elämä on kahdessa kulttuurissa ja kahdessa eri valtiossa elämistä.

Kaunismaan (1997) mukaan kansallisen identiteetin henkilökohtaisuutta on tuetettava koko ajan pohtimalla ryhmää ja ryhmässäolemisen tunnetta ja kysymällä Kuka minä olen? ja Ketä me olemme?. Haastateltujen puheessa ryhmään kuulumisen vaihtelikin, kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu (Verkuyten & de Wolf 2002; Weckström 2008). Karisto (2008, 423-427) toteaa, että jälkimoderniin suomalaisuuteen kuuluu peilaaminen, jossa suomalaisuus on muuttuvaa ja kyseenalaistavaa. Tällöin oma itse nähdään tilanteen mukaan uudella tavalla. Haastatteluissa pohdittiin toisaalta ketä 'me' (=suomalaiset) ja 'ne toiset' ovat ja toisaalta nousi esille myös se, ketä ulkosuomalaiset ovat ja miten haastateltava voi identifioitua ulkosuomalaisten ryhmään. Edustavatko ulkosuomalaiset suomalaisuutta vai jotain muuta? Joskus 'toiset' olivat asuinmaan asukkaat, mutta heihin myös otettiin etäisyyttä (kts. Jannen haastattelu s. 53). Koko ikänsä ulkomailla asunut Kerkko on kyselylomakkeessa määritellyt itsensä kahden identiteetin kautta. Haastattelussa Kerkko puhui voimakkaasti 'meistä', kun hän puhui asuinmaansa ihmisistä. Kerkko tunsikin kuuluvansa siihen 'meidän' ryhmään, mutta hän on 'jollakin tavoin myös suomalainen. 'My heart is in X but I like this country, if I find my place here and good friends I will stay here'. Kerkon voimakas yhteenkuuluminen oli ymmärrettävää, sillä hän oli ollut Suomessa vain kerran 2-vuotiaan, ei puhunut Suomea eikä kohdannut Suomen kieltä ja kulttuuria Suomesta katsoen lähes toisella puolella maapalloa olevassa asuinmaassaankaan juuri muuten kuin satunnaisesti kotona.

Ryhmään kuulumisen vaihtelua voi miettiä myös sen perustella, miten ympäristö antaa identiteetille tilaa ja miten ympäristö hyväksyy erilaisen, mutta myös jollakin tavalla meidän kanssa samanlaisen identiteetin tai miten voi kuulua sisäryhmään ja ulkoryhmää (Baumann 1997). Aiemmissa tutkimuksissa (Järvinen-Tassopoulos 2005, Ågren 2006) on tullut esille nimen merkitys kuulumisen tai toiseuden osoittamisessa ja kokemisessa. Haastattelupuheissa teemaa ei sivuttu, mutta useiden informanttien nimet 'paljastivat' heidät. Haastattelussa Janne kertoo yleisesti, miten hänestä kerrotaan armeijakavereille ja todetaan 'Ai se on se, amerikkalainen'. Jannea ei pidetä henkilönä, jolla on nimi, vaan hän edustaa ryhmää ja on vastuussa maansa tai edustamansa ryhmän teoista. Tämä on toistuneet useinkin ja se kiusaa Jannea. Hän vertaa kokemustaan tilanteeseen, missä tummaihoisesta ihmisestä todettaisiin 'Ai se on se tummaihoisen', eikä puhuteltaisi tai kerrottaisi ihmisestä hänen nimellään. Myös Juha on joutunut pohtimaan omaa identiteettiään ja ottamaan kantaa myös siihen, miten häntä määrittellään muualla ja mihin ryhmään hänen kat-

sotaan kuuluvan.

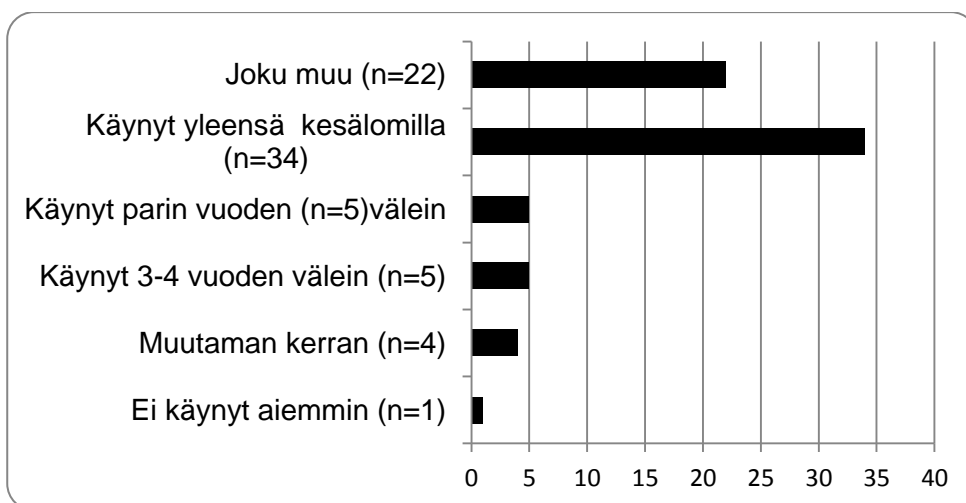
Kun mä aloitin mä tiesin ett mä oon enemmän amerikkalainen. Sitten siellä mua pidetään suomalaisena, täällä pidetään amerikkalaisena. (Juha)

Identiteetin määrittely on jatkuva prosessi, joten haastatteluaineistossa nousi esille myös kysymys siitä, milloin ihminen lakkaa olemasta jotakin tai voiko identiteetti muuttua niin paljon ettei enää tunnista itseään alkuperäisen identiteetin mukaan. Janne esimerkiksi jäi pohtimaan, mikä oikeus hänellä on määrittellä kuka on suomalainen ja kuka ei. Tosin hän myös totesi, että ikänsä ulkomailla asuneet suomalaiset, jotka eivät osaa puhua suomea ovat erilaisia kuin hän itse, sillä hän hallitsee suomen kielen.

7.2 Suomalaisuuden ylläpitäminen

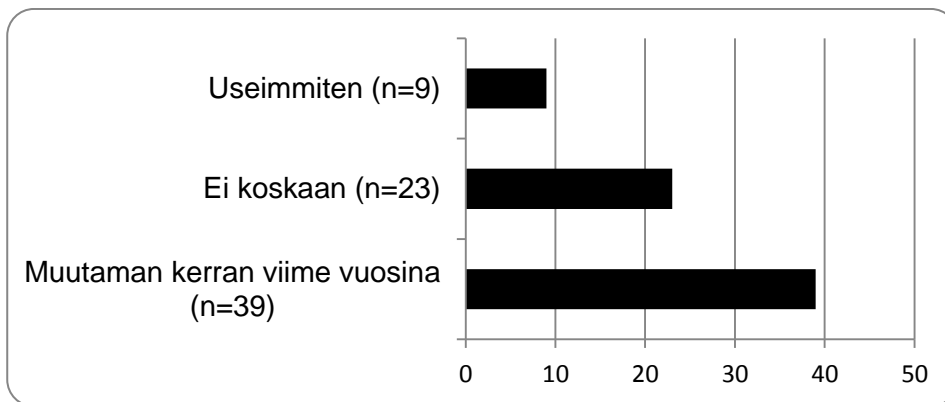
7.2.1 Yhteydenpito Suomeen ja yhteydenpidon kiinteys

Kyselylomakeaineiston perusteella näyttää siltä, että ulkosuomalaisvarusmiesten yhteydenpito Suomeen on ollut tiivistä. Informanteille Suomi on lomamaa (vrt. King & Christou 2008, 10-11; Lukkarinen-Kvist 2006; Weckström 2008, 58), sillä Suomessa on oltu pääasiassa koulujen kesälomien aikana, joskus kesällä jopa koko loman ajan. Ruotsissa asuvien joukossa on myös sellaisia, jotka käyvät Suomessa useita kertoja vuodessa. Kuviossa 6 tämäntyyppiset vastaajat ovat 'Joku muu' kohdassa samoin kuin sellaiset vastaajat, jotka ovat asuneet Suomessa useita vuosia. Mikäli ulkomaille on muutettu silloin, kun nuori on ollut alakoululainen, niin Suomessa ei ole käyty kovin usein.

KUVIO 5. Suomessa oleskelun useus ennen varusmiespalvelusta (n=71)

Suomessa vierailaan säännöllisesti, mutta vierailujen luonne ja määrä muuttuvat ulkomaila asutun ajan lisääntyessä (Lukkarinen-Kvist 2006, 172-194; Mikkola 2001, 79) ja nuoren kasvaessa (Jurva & Jaya 2008; King & Christou 2008; Weckström 2008, 160). Kun lapset ovat nuoria, niin matkoja Suomeen tehdään useammin ja todennäköisemmin perheen tai suomalaisen vanhemman kanssa, mutta nuorisoikäiset voivat matkustaa jo yksinkin. Kaksi kolmannesta informanteista olikin ollut joskus, useimmiten viime vuosina, yksin Suomessa. Pieni joukko (n=9) oli ollut useimmiten yksin Suomessa. Yllättävänä voi ehkä pitää sitä, että heistä puolet asui valtameren takana. Ruotsissa asuvista vain 4 mainitsi olleensa useimmiten yksin Suomessa. Valtameren takana asuvien yksin matkustelua ja Suomessa oleskelua saattavat selittää vanhempien työesteet, mutta oletettavasti myös taloudelliset seikat.

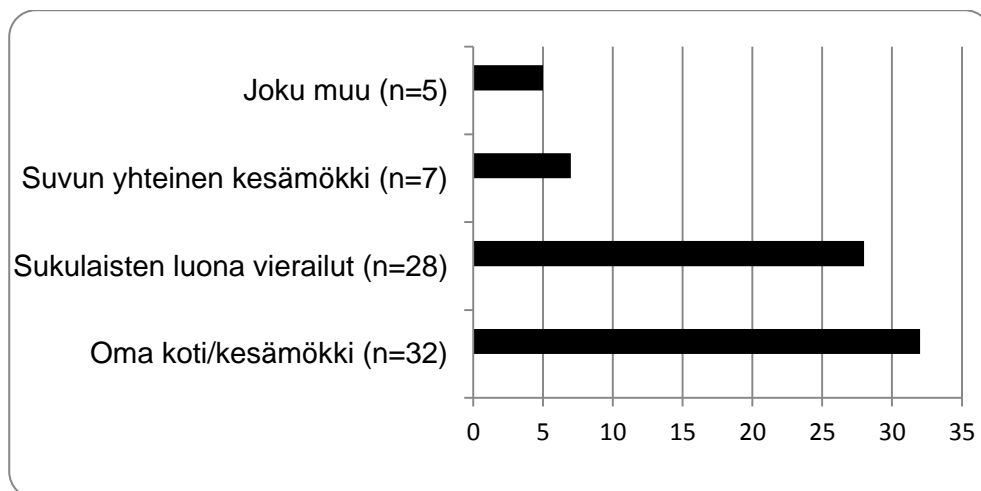

KUVIO 6. Oleskelu Suomessa yksin (n=71)

Kolmannes (n=23, 32,3 prosenttia) tähän kysymykseen vastanneista ei ole ollut koskaan yksin Suomessa. On mahdollista, että tässä joukossa on sellaisia, jotka ovat kaikenkaikkiaan matkustaneet vähän tai olleet vähän poissa kotoa. On myös mahdollista, että tässä joukossa on niitä, joiden aikuistumisprosessi on alkuvaiheessa, vaikka iältään 'ei koskaan yksin Suomessa' olleet jakautuvatkin tasaisesti koko vastaajajoukkoon eikä eroja ole asuinmaittainkaan. Voi myös olettaa, että tämä joukko tarvitsee varusmiespalveluksessa eniten tukea ainakin Suomeen liittyvien käytännön asioiden hoitamisessa.

Ensimmäisen sukupolven siirtolaisten on todettu olevan kiinnostuneita omaisuuden, maa-alueen tai asunnon, hankkimisesta alkuperäisestä kotimaastaan, jolla toinenkin sukupolvi kiinnittyy tiiviisti vanhempiensa alkuperäiseen maahan (Christou 2002, 17). Kesämökin tai

asunnon omistamista Suomessa voi pitää merkkinä kiinteistä siteistä Suomeen, sillä kuu-
luuhan perisuomalaiseen lomaviettoon kesämökkeily (Lukkarinen-Kvist 2006; Pitkänen
2008). Runsas kolmannes informanteista mainitsikin Suomessa oleskelun paikaksi oman
kodin, kesämökin tai oman veneen.

KUVIO 7. Suomessa oleskelun paikka (n=72)

Kyselylomakkeessa kysyttiin kesämökin sijaintia Suomessa. Harvoista vastauksista, suku-
laisten luona vierailujen useudesta ja jatkuvan yhteydenpidon tärkeydestä Suomessa asu-
viin sukulaisiin (n=31, 42,5 prosenttia vastaajista) voi päätellä, että kesämökki on lähellä
sukulaisia kuten Pitkänenkin (2008) on todennut. Sukulaisten keskinäinen yhteydenpito ja
laajennetun perheen Suomessa asuvat sukulaiset ovat tärkeitä suomalaisuuden rakenta-
misessa ja ylläpitämisessä (Jurva & Jaya 2008; Takala 2004, 76; Weckström 2008, 159).

Paikallisuus ja yhteenkuuluminen

Suomalaisnuoret mieltävät kotiseutunsa yleisimmin kuntatason paikaksi, mutta myös kun-
tatasoa suuremmaksi paikaksi, ja sitoutuvat kotiseutuaankin enemmän valtioon (Kaivola &
Rikkinen 2003, 145-147, 152). Anttilan (2007, 181) mukaan kotiseutuun identifioituminen
liittyy mm. seudun rakennettuun ja rakentamattomaan luontoon, seudun historiaan ja sen
merkitykseen sekä sosiaaliseen ympäristöön. Haastattelujen perusteella näyttää siltä, että
ulkosuomalaiset varusmiehet poikkeavat tästä, sillä he eivät tunne kuuluvansa erityisesti
millekään paikkakunnalle Suomessa. He pikemminkin vain tuntevat joitakin paikkakuntia.
Näin totesi haastattelussa jopa Janne, joka on syntynyt ja asunut ulkomailla koko ikänsä,
mutta viettänyt paljon aikaa Suomessa ja käynyt Suomessa myös rippikoulun.

Tässä voi toki näkyä yhteenkuulumisentunteeseen liittyvä sukupolvien välinen ero, nuoruuteen kuuluva irrallisuus ja oman elämän etsintä. Voi myös miettiä, onko kyse kuvitteelliseen (Anderson 2007) suomalaiseen yhteisöön identifioitumisesta, kun esimerkiksi Bond (2006, 621) toteaa syntymäpaikan olevan tärkeä itsensä identifioimisessa. Kotiseutu ja siihen liittyvät muistot ja yhteenkuuluminen voivat merkitä perheen suomalaisvanhemmalle jatkuvuutta identiteettityöskentelyssä (Lukkarinen-Kvist 2006, 187), mutta ulkomailla syntyneelle tilapäiselle vierailijalle suomalainen yhteisö ei konkretisoidu. Vierailijalle tila on pelkästään fyysinen ympäristö eikä se pääse muokkautumaan paikaksi, jossa aktiivinen kansalaisena osallistuminen (Ong 2007) tai sosiaalinen yhteisö olisi tärkeää. Tutkimuksissa (Pitkänen 2008, 182) on tosin myös huomattu, että suomalaiset eivät pidäkään vapaa-ajan asunnon sosiaalista tilaa erityisen tärkeänä. Lähisukulaisia ja perhetuttavia lukuun ottamatta sosiaalista tilaa hallitsevat ne, jotka asuvat paikkakunnalla pysyvästi. Suomen vierailujen aikana nuorella ei välttämättä ole ollut muita ikäisiään kavereita kuin serkut ja muut sukulaistuoret. Toisaalta voi olla myös niin, että ulkomailta nuoren voi vaikea pitää yllä kiinteitä suhteita kavereihin, joita tapaa korkeintaan muutaman kerran vuodessa. Nuori liikkuu tutussa ympäristössä kuin turisti (Bauman 1997). Myöskään varusmiespalvelus ei tuo tähän muutosta, sillä perheen lomaviettopaikkaan voi olla vaikea mennä yksin.

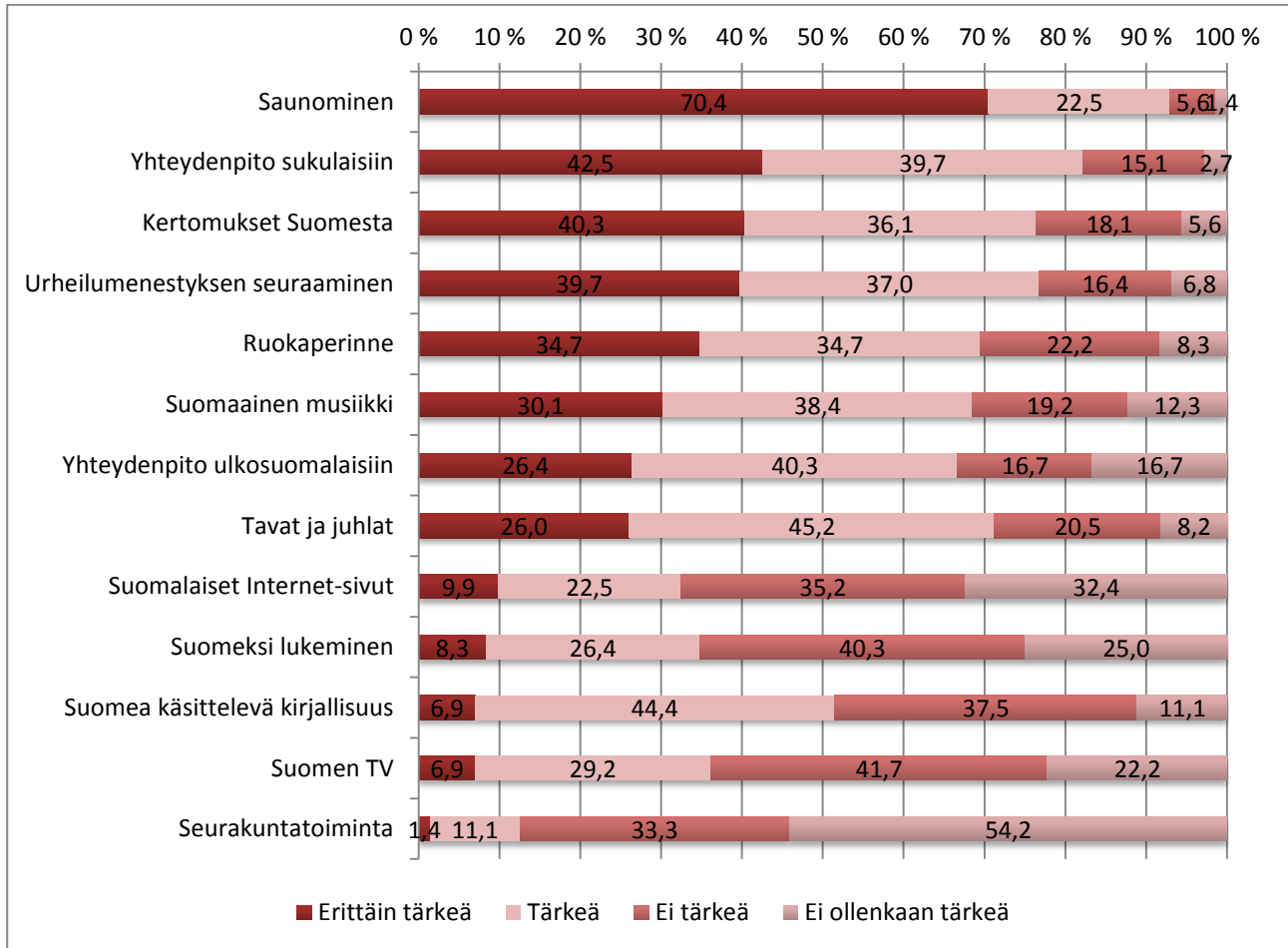
Paikalliseen yhteisöön identifioitumista voi tarkastella myös kotimaahan ja isänmaahan liittyvien merkitysten kautta. Kotiin ja kotimaahan liittyy intiimimpiä ja läheisempiä tunteita kuin isänmaahan (vrt. Takala 2004, 60). Varusmiehen vanhempi voi tuntea, että koti on aina Suomessa ja ulkomaille on vain luotu koti (Lukkarinen-Kvist 2006, 261). Nuoren koti sen sijaan on muualla ja Suomesta ilmaistaan vain tunnettavan paikkakuntia. Kaivola ja Rikkinen (2003, 141) pohtivat kotiseutukäsitteen muuttumista moninaiseksi ja irtautumista maantieteellisestä paikasta. Kaupungistuneella ihmisellä voi olla monenlaisia kotiseutuja samoin kuin monenlaisia identiteettejäkin ja ehkä jonkinlainen kotiseutu tietoverkoissakin. Hiukan samantyyppisesti toteaa myös Takala (2004, 60) kuvatessaan Suomeen palavien lähetystyössä olleiden perheiden lasten sopeutumista ja suhteita Suomeen. Koteja voi myös olla useita ja niiden paikka voi vaihdella muuttojen myötä kuten Huttunenkin (2002) toteaa.

7.2.2 Symbolinen suomalaisuus

Symboleja pidetään kulttuurin ja identiteetin tiivistymänä ja ne yhdistävät samaan kulttuuriin kuuluvia (Halonen & Aho 2005, 8). Österlund-Pötzch (2003, 111) puhuu performatiivisista areenoista. Symbolien 'oikeanlaisella' käytöllä voi toisaalta tuntea olevansa suomalainen, mutta voi myös osoittaa olevansa suomalainen. Kyselylomakkeessa suomalaisiin symboleihin liittyviä asioita selvitettiin Likert-asteikollisella kysymyksellä (kysymys 16) sekä muutamalla historiaan tai nykykulttuurin ilmiöihin liittyvällä kysymyksellä. Toisaalta on kyse siitä, miten perheet ovat ylläpitäneet suomalaisuutta erilaisilla kasvatustavoilla, mutta toisaalta myös siitä, miten aikuistuva nuori on kokenut nämä asiat itselleen tärkeiksi ja merkityksellisiksi.

Saunominen (n=50, 68,5 prosenttia) mainittiin useimmin tärkeänä tai hyvin tärkeänä suomalaisuuden ylläpitämisessä. Eräs informanteista oli kirjoittanut kyselylomakkeeseen, että saunan rakentaminen oli ollut ensimmäisiä asioita, mitä perheen isä oli ulkomaille asettaessa tehnyt. Saunomiseen liittyy julkisuus, yleisyys ja yksityisyys, kun puhutaan esimerkiksi ulkomailta saunan rakentamisesta kotiin tai uimahallissa saunomisesta. Ågrenin (2006, 160-162) mukaan saunomiseen liittyvillä asioilla voi myös tehdä rajanvetoa suomalaisuuden ja ei-suomalaisuuden välillä, sillä esimerkiksi suomalaiset ja ruotsalaiset saunomistavat poikkeavat toisistaan. Yhteydenpito sukulaisiin osoittautui myös tärkeäksi samoin kuin erilaisiin juhliin liittyvät tavat kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu (Härnsten 2000, 162-169; Jurva & Jaya 2008; Takala 2004). Suomalaisten urheilumenestyksen seuraaminen ja musiikin kuuntelu ovat myös tärkeitä, mutta myös odotettuja, kun ottaa huomioon informanttien sukupuolen. Yli puolet (66,7 prosenttia) informanteista pitää erityisen tärkeänä tai tärkeänä yhteydenpitoa muiden ulkosuomalaisten. Suomalaissiirtolaisten keskuudessa erityisesti miesten onkin todettu pitävän tärkeänä omakielisten juhlien viettämistä (Karisto 2008, 418-419). Kun Jurva ja Jaya (2008) toteavat, että kanadansuomalaiset nuoret eivät koe tärkeäksi osallistua ulkosuomalaistoimintaan, niin ehkä tässäkin aineistossa on osittain kyse perhekeskeisestä toiminnasta eikä nuorten omista aktiviteeteista. Nuorten omaa toimintaa voisi olla Internetissä surffailu, joka koettiin tosin yllättävän vähämerkityksellisenä. Yhtenä syynä voi olla puutteellinen kielitaito. Suomalaisen seurakunnan toiminnan vähämerkityksellisyys lienee yhteydessä siihen, että uskonnollinen toiminta ei ole suomalaisille erityisen merkityksellistä (Oinonen 2005), mutta on myös muistettava, että suomalaista seurakuntaa ei ole kaikissa informanttien asuinmaissa tai sen

toimintaan osallistuminen voi olla vaikeaa maantieteellisen etäisyyden vuoksi. Tosin kaikki neljä Espanjassa asuvaa pitivät suomalaisen seurakunnan toimintaan osallistumista tärkeänä. Espanjan Aurinkorannikolla suomalaisseurakunta onkin tärkeä yhteisöllinen toimija. Uskontoa ei pidetä merkittävänä suomalaisuuden ylläpitämisessä, mutta informanttien asuinmaassa paikallisseurakunnalliseen elämään osallistumisella saattaa olla suurikin yhteisöllinen merkitys (Ahola 2008,3-4).

KUVIO 8. Suomalaisuuden ylläpitäminen (n=73)

Kyselylomakkeessa kysyttiin myös Suomen historian, suomalaisten poliitikkojen ja suomalaisen musiikin tuntemista, sillä oman historian ja kulttuurintuntemus lisäävät itseymmärrystä ja luovat yhteisön identiteettiä (Anttila 2007, 320; Keltikangas-Järvinen 2008, 21), vaikka ulkomailla koko ikänsä eläneelle nuorelle historia onkin enemmän kerrottua kuin koulussa opiskeltua tai elettyä. Kysymykset herättivät kummastusta, sillä jotkut informantit kokivat kysymyksissä viitteitä koulun kokeisiin. Tästä huolimatta historiakysymykseen vastasi 94,5 prosenttia informanteista.

Suomalaisuuden perinteiset rakennusaineokset näkyvät ulkosuomalaisvarusmiestenkin

keskuudessa, sillä historiallisesti merkittävät tapahtumat liittyvät sotaan ja urheiluun. Toiseen maailmansotaan liittyvien mainintojen lisäksi muita historiallisia tapahtumia olivat vuosi 1809, Ruotsista erkaantuminen ja Tampereen tapahtumat. Ahosen (1998, 171) mukaan sota-aika on nuorille yhdistävä symboli ja kansallisen itseluottamuksen lähde, missä maa ja kansa suomalaisuutena korostuvat. Sotaan liittyvät kokemukset liittävät ulkosuomalaisnuoret kollektiivisen muistin kautta yhteiseen kansalliseen kokemukseen, vaikka heillä on jo sukupolvien ero sotasukupolveen. Salasuon (2010, 193) mukaan nykynuoret antavatkin sotien suurelle kertomukselle jo uusia merkityksiä. Sodan representaatiot ovat rakentuneet median kautta ja perhemuistoissa kuten tässäkin tutkimuksessa myöhemmin tulee esille. Ulkosuomalaiset sen sijaan ovat antaneet sotakokemuksille vaihtelevia merkityksiä. Ågrenin (2006) mukaan toisen polven ruotsinsuomalaisille sotakokemukset ovat tärkeitä identiteetin rakennusaineiksi. Weckströmin (2008, 168-169) mukaan ruotsinsuomalaiset nostavat sotaan liittyvät asiat vain satunnaisesti esille, mutta tällöin suomalaisuus voidaan kytkeä sankaruuteen. Sankaruus on yhteisön luomista ja sen alueellista puolustamista, sillä sankareiden tekojen vuoksi on olemassa rajallinen yhteisö (Anttonen 1997, 54). Tämän tutkimuksen aineistosta sotaan liittyvät muistot eivät konkretisoidu erityiseksi sankaruudeksi, ellei sankaruutena pidetä suvussa kerrottuja sotamuistoja tai sitä, että nykyistä presidenttiä (n=25, 58,1 prosenttia kysymykseen vastanneista) lukuun ottamatta tärkeinä pidetyt poliittiset henkilöt edustivat menneitä poliitikkoja (Kekkonen n=7, Mannerheim n=5). Urheilussa esiintyy myös sankareita. Urheilusankarit tuovat Suomea esille, he edustavat sisukkuutta, rehellisyyttä ja puolustavat Suomea. Urheilusankarit lisäävät ylpeyttä kansakuntaan kuulumisesta. Anttonen (1997, 56) mukaan näitä voi pitää esimerkkinä siitä, miten Suomessa kulttuurinen identiteetti (lisäisin myös kansallinen identiteetti) ja puolustusmentaliteetti yhdistyvät, kun urheilusankarit tai artistit Eurovision laulukilpailuissa pitävät Suomea esillä ja ovat myös jollakin tavalla maanpuolustajia. Tätä voi pitää myös kansallisen identiteetin sukupolvierona (Hannulan 2007), sillä nuorelle perinteinen sankaruus ei ehkä ole sankaruutta.

7.3 Kansallisuus ja yhteenkuuluminen

7.3.1 Kansalaisuus ja kansalaisuuden merkitys

Suurin osa (n=45, 61,5 prosenttia) ulkosuomalaisvarusmiehistä oli yksinomaan Suomen kansalaisia. Kaksoiskansalaisia oli runsas kolmannes (n=28, 38,4 prosenttia), joista ainostaan yhdellä oli useamman kuin kahden valtion kansalaisuus. Kyselomakkeissa oli lisäksi muutamia mainintoja siitä, että vastaaja oli miettinyt kaksoiskansalaisuuden hankkimista tai nykyinen asuinmaa ei hyväksy kaksoiskansalaisuutta, joten vastaaja on yksinomaan Suomen kansalainen. Kesän 2007 saapumiserän ulkosuomalaisista kaksoiskansalaisista 36 suoritti varusmiespalveluksen (Pääesikunta 2009), joten tutkimusaineisto edustaa hyvin mainitun ajankohdan ulkosuomalaisia kaksoiskansalaisia varusmiehiä. Yhdellä informanteista oli kolmen eri valtion kansalaisuus. Hänet on merkitty taulukkoon 4 jokaisen kansalaisuuden mukaan, koska näin aineiston kansalaisuuksien kirjo näkyy paremmin.

TAULUKKO 6. Toisen kansalaisuuden jakautuminen alueittain

<i>Kansalaisuus</i>	<i>N</i>
Pohjoismaat	7
Keski-Eurooppa	8
Etelä-Eurooppa ja Lähi-itä	4
Pohjois-Amerikka ja Kanada	6
Latinalainen-Amerikka	1
Australia ja lähialueet	1
Kiina ja Kaukoitä	2
Venäjä	1
Yhteensä	30

(Keski-Eurooppa: Belgia, Iso-Britannia, Alankomaat, Itävalta, Lichtenstein, Ranska, Saksa, Sveitsi; Etelä-Eurooppaa: Espanja, Italia, Kreikka, Malta, Lähi-Idän valtiot)

Kesällä 2007 varusmiespalveluksen aloitti kaikkiaan 234 Suomessa tai ulkomailla vakituisesti asuvaa kaksoiskansalaista (Pääesikunta 2009). Kummassakin kaksoiskansalaisten ryhmässä esiintyvät pääosin samat valtiot, mutta Venäjän kaksoiskansalaisten kohdalla ero on kuitenkin huomattava. Suomessa asuvista kaksoiskansalaisista oli Venäjän ja Suomen kaksoiskansalaisia neljännes, mutta ulkosuomalaisista vain yksi. Ulkosuomalais-

ten varusmiesten toinen kansalaisuus on useimmiten eurooppalaisen länsimaisen valtion kansalaisuus. Vajaa puolet ulkosuomalaisvarusmiehistä asui Ruotsissa, mutta ehkä yllättävästikin ainoastaan 7 heistä oli Ruotsin ja Suomen kaksoiskansalaisia. Tutkimusaineisto ei suoraan kerro, kuinka kauan ulkosuomalaisvarusmiehillä on ollut kaksoiskansalaisuus. Voi kuitenkin olettaa, että useimmat ovat kaksoiskansalaisia syntymästään saakka, sillä vastasyntynyt saa useimmissa informanttien asuinmaissa valtiokansalaisuuden. Lisäksi haastatteluaineisto tukee tätä näkemystä. Mikäli kaksoiskansalaisuus on hankittu myöhemmin, niin se ei välttämättä ole pitkään harkittu ja perusteltu valinta, vaan se voi olla olosuhteiden aikaansaama esimerkiksi, kun on tarvittu passi pikaisesti.

Kaksoiskansalaisuuden merkitys – haastatteluaineisto

Ronkaisen (2009, 181) mukaan asevelvollisuus useampaan valtioon nousi Suomessa asuvien kaksoiskansalaisten keskuudessa useimmin kaksoiskansalaisuuden negatiivisena asiana esille. Yleinen kansainvälinen käytäntö on kuitenkin se, että yhdessä valtiossa suoritettu asevelvollisuus korvaa toisen valtion asevelvollisuuden (Legomsky 2000, 30) ja lisäksi useilla valtioilla, kuten Suomellakin, on kahdenvälisiä sopimuksia käytäntöjen selkiyttämiseksi. Kaksoiskansalaisilla ja maahanmuuttajataustaisilla nuorilla onkin usein virheellisiä käsityksiä asevelvollisuuden suorittamisesta (Ronkainen 2009, 35-136; Attitydunder-sökning 2005, 4). Tämän tutkimuksen aineistossa ainoastaan yksi haastatelluista mainitsi Suomen pakollisen asevelvollisuuden ja kyselylomakkeissa asiasta oli muutama toteavan neutraali maininta, joten asevelvollisuutta ei koettu kaksoiskansalaisuuteen liittyvänä negatiivisena asiana.

Haastatellut suhtautuivat kaksoiskansalaisuuteen positiivisesti sitä arvostaen eikä siitä koettu olevan erityisesti haittaa kuten aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu (Harinen & Ronkainen 2003, 338; Pitkänen & Kalekin-Fishman 2007, 1, 89; Preston ym. 2007, 219; Ronkainen 2009). Positiivinen ja luontevaa suhtautuminen kaksoiskansalaisuuteen voi olla yhteydessä myös vastaajien ikään (Kalev & Ruutsoo 2007,160).

Äänioikeuden käyttämistä ja äänestämällä vaikuttamista pidetään Suomessa kunnon kansalaisen kriteerinä (Oinonen 2005, 25-26) ja Suomessa asuvat kaksoiskansalaisetkin kokevat äänestämällä vaikuttamisen tärkeäksi (Harinen & Ronkainen 2003, 326). Haastatellut pitivät myös äänestämistä tärkeänä, vaikka muutamat totesivatkin, että ulkomailla on

vaikea seurata Suomen politiikkaan tai ikänsä puolesta he ovat olleet liian nuoria äänestämään. Kaksoiskansalaisuuden etuna nähtiin myös se, että voi oleskella ja mahdollisesti työskennellä kahdessa maassa tasapuolisesti. Euroopassa asuvat kaksoiskansalaiset tosin kokivat, kuten aiemmassakin tutkimuksessa on huomattu (Harinen 2000; Schröder & Reinhold 2007), ettei kahden EU maan kaksoiskansalaisuudella ole käytännössä mitään erityistä merkitystä. Haastatellut eivät maininneet lainkaan kielitaitoa kaksoiskansalaisuuden etuna toisin kuin Suomessa asuvien kaksoiskansalaisia käsittelevissä tutkimuksissa on todettu (Harinen 2000, 138-143; Harinen & Ronkainen 2003, 314; Ronkainen 2009,180). Syynä voi olla se, että sitä ei erikseen kysytty haastattelussa, mutta myös se, että haastatellut eivät kokeneet kielitaitoa mitenkään erityisenä asiana, sillä haastateltujen arkielämä on luontevasti monikielinen.

Aiemmissa tutkimuksissa on huomattu, että juridisen yhteenkuulumisen tai identiteetin valinnan mahdollisuus on myös yksi kaksoiskansalaisuuteen liittyvä positiivinen asia (Harinen 2000, 188-194; Preston ym. 2007, 214-218). Kaikki Amerikoissa asuvat nostivat selkeästi esille turvallisuuteen liittyvät asiat, sillä Euroopassa on turvallisempaa matkustaa Suomen passilla. Kansalaisuuden ja sen myötä identiteetin voi valita tilanteen ja tarpeen mukaan. Haastatteluajankohtana Yhdysvallat kävi sotaa Irakissa. Janne totesikin, että kaksoiskansalaisuus voisi 'pelastaa' hänet, mikäli Yhdysvalloissa alettaisiin kutsua väkeä sotarintamalle.

JK: Mitä merkitsee se, että sulla on Suomen kansalaisuus?

Janne: Se merkitsee sitä, että mulla on aina turvapaikka täällä. Että ... mä enemmän matkustan Suomen passilla kun jenkkipassilla.

JK: Miksi?

Janne: Koska amerikkalaisena mulla ei oo sellasta turvallista tunnetta. (kertoo: silloin kun menee jenkkeihin käyttää jenkkipassia) Suomen passi on mulle älyttömän tärkeä. Mitä se merkitsee, ett mulla on kaksoiskansalaisuus, niin se tekee musta aina erikoisen, ihmiset on aina kiinnostuneita siitä, että Ai jaa sull on kaksoiskansalaisuus. (Janne)

Jannen puheesta kuuluu kaksoiskansalaisuuteen liittyvä positiivinen erilaisuus samantapaisesti mitä Österlund-Pötzch (2003) kuvaa käsitteellä 'America Plus' tai Ronkainen (2009, 200) 'positiivisena erottumisena'. Positiivinen erilaisuus on kokemuksellista, mutta myös juridisen kansalaisuuden kautta näkyvää. Yhteisöllisyyden kokeminen asuinmaassa on tärkeää, mutta yhtä tärkeää on tuntea olevansa jotain enemmän, jotain mitä toisilla ei ole tai se on erilaista.

Because it makes you different than most other people and people are usually

interested in the fact that you are a Finn'. (V 27)

Kerkko toi positiivista erilaisuutta esille kertoessaan ystävistään, joiden sukujuuret ovat muualla. Kerkko itse on tuttavapiirissä harvoja kaksoiskansalaisia ja hän on siitä ylpeä. Kerkko kertoo isovanhempiensa muuttaneen pois Suomesta sodan aikoihin ja äitinsä syntyneen ulkomailla. Pitkästä maantieteellisestä etäisyydestä ja vähäisistä Suomen kontakteista huolimatta kaksoiskansalaisuus liittyy Kerkkon sukupolvien ketjuun ja äitinsä perheeseen ja maahan. Suomen kansalaisuutta voikin pitää äidin ja lapsen vahvana yhteenkuuluvuuden symbolina kuten Järvinen-Tassopoulos (2005, 206) toteaa.

It means something, I know really good because there is not many people who have double citizenship. My friends in X they are all X:nians [nationality of the country]. They have grandparents from another country but they don't have double citizenship. So I am very proud about that, that I have double citizenship and Finland also. I know that it is the family of my mothers. Always I am very proud about it. (Kerkko)

Ruotsissa asuva Seppo puhuu virallisesta kansalaisuudesta, mutta samalla myös suomalaisuuden tunteesta ja kansallisesta identiteetistään Ruotsissa. Sepolle kansalaisuus luo yhteenkuuluvuutta ja me – tunnetta.

Seppo: Svårt att säga, vad ska jag säga. Det betyder att man ingår i något slags gemenskap här i Finland. Just i Sverige är jag annorlunda, jag tycker om mellanöl, det finns inte i Sverige. Nå det ska... det är... Finska medborgarskap, jag fick den när jag föddes so jag har haft det alltid.

JK: Hur är det med svenska medborgarskap, vad betyder det för dig?

Seppo: Jag är egentligen inte alls så svensk man skulle tro. Jag är mera finländare än svensk. Det där... hemma har vi alltid ätit finska maträtter och vi har följt finska seder och jag har vant mig vid det. (Seppo)

Kaksoiskansalaisuus, minäidentiteetti ja lojaliteetti

Kaksoiskansalaisuuden tärkeyden ja merkityksen on todettu olevan yhteydessä voimakkaaseen kaksoisidentiteettiin (Schröder & Reinhold 2007, 73-74). Kaksoiskansalaisuuden ja itsemääritely minäidentiteetin ristiintaulukointi kertoo, että kaksoiskansalaisen joukossa on enemmän sellaisia, joilla on kaksoisidentiteetti tai jotka pitävät itseään ei-suomalaisena.

TAULUKKO 7. Kaksoiskansalaisten jakautuminen koetun identiteetin mukaan

<i>Kaksoiskansalaisuus</i>	<i>Koettu identiteetti</i>			
	Olen suomalainen	Olen joskus suomalainen ja joskus...	Olen jotain muuta	Yhteensä N (%)
Ei	28 (62,2)	9 (20,0)	8 (17,8)	45 (100)
Kyllä	6 (21,4)	10 (35,7)	12 (42,9)	28 (100)
Yhteensä	34 (46,6)	19 (26,0)	20 (27,4)	73 (100)

Kaksoiskansalaisuuden kritiikkinä on esitetty lojaliteettiongelmia. Haastatteluissa lojaliteetti ja tasavertainen kahden valtionkansalaisuus herättivätkin monenlaisia pohdintoja. Tosin ymmärsin haastateltujen puheen siten, että he pohtivat useimmiten kansallista identiteettiään tai yhteenkuulumista eivätkä juridista kansalaisuuttaan tai kansalaisuus ja kansallisuus olivat heille synonyymejä. Lisäksi jotkut haastatelluista totesivat, että he joutuivat ensimmäistä kertaa pohtimaan tämän tyyppisiä asioita, joten asian pohtiminen oli vaikeaa ja näkyi haastattelupuheen keskeneräisyytenä. Haastateltujen mielestä tasavertainen kansalaisuus riippuu toisaalta ihmisestä itsestään ja toisaalta se on yhteydessä maassa asuttuun aikaan. Vastatessaan kysymykseen mahdollisesta tasavertaisesta kaksoiskansalaisuudesta Kerkko nostaa asumisen ja tunteet esille.

No, I don't think so... Depends I don't know if you are used to life a period in a country and then another time you live a period another country and you are living in a place. Maybe you can have the same feeling. Maybe, I don't know. It is very difficult... The paper means nothing. Depends what do you feel. Which feeling you have about the life here. (Kerkko)

Verkuyteniin ja de Wolfiin (2002) viitaten Kerkon, kuten seuraavassa Antinkin, puhetta voisi ymmärtää niin, että tunne kuulumisesta tai tunne identiteetin tärkeydestä on lojaliteettikysymyksissä keskeistä, 'feeling Finnish'. Antti toteaa, että kahden valtion tasavertainen kansalaisuus on mahdollista, kun on asunut yhtä kauan kummankin kansalaisuuden maassa. Yhteisö ei näin ollen ole pelkästään kuviteltu, vaan se on todentunut asumisen kautta. Haastattelun edetessä Antti jää kuitenkin epäilemään mahdollisuutta. Käytännössä useimmiten kuitenkin toisen valtion kansalaisuus dominoi eli toisen valtion kansallisuuden on voimakkaampi tunneside ja sen edustama kulttuuri tuntuu läheisemmältä (Harinen 2000).

Antti: Möjligen... men om personen är bosatt konstant i två olika länder tror jag att man, man kan ju inte vara helt två, ett land dominerar och det andra har mindre betydelse. Man kan ju inte vara helt dubbelmedborgare.

JK: Kan man har lojalitetsproblem?

Antti: Om man har gjort milin i båda länderna. Ja, det kunde vara svårt att avgöra till vilketdera [landet] man rycker in, exempelvis i en krissituation, om båda länderna dessutom är på samma sida.

JK: Vad betyder dubbelmedborgarskap i vardagen?

Antti: Det ger mera trygghet när man har två medborgarskap. Det är inget negativt. (Antti)

Antin puheessa kuului, että kriisitilanteissa joutuisi selkeästi ottamaan kantaa siihen, kumpi valtio on tärkeämpi ja kaksoiskansalaisuus voisi aiheuttaa lojaliteettiongelmia (vrt. Schröder & Reinhold 2007, 57). Asuinmaahan ja syntymämaahan liittyvät lojaliteettiasiat voisivat myös olla erilaisia (Ramos ym. 2007, 62) ja säilyä, vaikka kansalaisuudesta luopuisikin (Sen 2009, 52). Iso-Britanniassa tehtyyn tutkimukseen pohjautuen Smith ja Verma (2007,17–18) mainitsevat lojaliteettikysymyksissä merkittävinä myös uskonnolliset liikkeet ja uskonnon sekä rasismia, mutta haastatteluissa tämäntyyppiset teemat eivät nousseet lainkaan esille.

Kansalaisuudesta luopuminen

Useat ulkosuomalaisvarusmiehistä olivat tulleet armeijaan kyetäkseen säilyttämään Suomen kansalaisuuden, joten on hiukan yllättävää, että kyselylomakeaineiston perusteella Suomen kansalaisuudesta saattaisi luopua neljännes (n=19, 26 prosenttia) informanteista (vrt. Harinen & Ronkainen 2003, 332). Puolet (n=10) heistä on identiteetiltään Ei suomalainen –ryhmässä. Suomalaiseksi itsensä tuntevista vain 3 henkilöä saattaisi luopua Suomen kansalaisuudestaan.

Kansalaisuudesta luopuminen voisi toteutua teoreettisena vaihtoehtona sellaisessa tilanteessa, missä siitä olisi enemmän hyötyä kuin haittaa. Tämän vaihtoehdon voi ymmärtää myös nuoruuden itsenäistymiseen ja oman elämän rakentamiseen liittyvänä, mitä esimerkiksi Ågren (2006, 240-241) on kuvannut ruotsinsuomalaisten kertomuksissa nuoruuden identiteettikamppailuista. Koko ikänsä Ruotsissa kasvaneelle nuorelle kansalaisuudesta luopuminen on tuntunut luonnolliselta vaihtoehdolta, millä on voinut osoittaa yhteenkuulumista kasvuympäristönsä yhteisöön. Samanaikaisesti se on tosin myös voinut aiheuttaa perheessä kriisin ja vanhemmat olivat saattaneet kokea sen loukkauksena suomalaisuutta kohtaan.

Om jag finner att jag får fördelar med annat. Pension, jobb, ekonomi. Bara det är I Eu så jag kan resa fritt. (V50)

Suomen kansalaisuudesta voisi olla haittaa. (V19).

In order to live somewhere else I might give it up. If I could not keep it and live in the new country. (V 68)
 Aina on mahdollista. Jos tulisi oma elämä ja perhe. (V71)

Kansalaisuudesta luopumisen vaihtoehto liittyy myös varusmiespalveluksen suorittamiseen ja sen mukanaan tuomiin mahdollisuus velvoitteisiin. Armeijakoulutuksen alkuviikkojen tavoitteena on alokkaiden talon tavoille opettaminen (Salo 2004). Alkuvaiheeseen kuuluu myös kulttuurisokki, normiristiriita tai pelkoja tai vääriä ennako-oletuksia, mikä saattaa vaikuttaa sopeutumiseen. (Halonen 2007,41; Hoikkala 2009, 224.) Tällöin kansalaisuudesta luopuminen voisi olla ratkaisu tilanteeseen.

... för att slipa milin, jag mår inte bra här. (V59)

Trodde att det skulle vara roligt här, men jag hade fel. 'Det betyder inte mycket för mig med borgarskapet'. (V53)

If they call me back to Finland in a time of crisis as a military reservist while I'm in another country, I can not see myself coming back, and therefore I would lose my citizenship. (V66)

Haastatellut eivät kokeneet mielekkääksi luopua Suomen kansalaisuudesta. Haastatelluista ainoastaan Antti on hakemassa Ruotsin kansalaisuutta, sillä sitä edellytetään hänen haaveilemassaan ammatissa. Antti toteaa kuitenkin, ettei hän halua yksinomaan Ruotsin kansalaiseksi vaan haluaa säilyttää kaksoiskansalaisuuden. Anttikin näkee kansoiskansalaisuudessa positiivisia mahdollisuuksia. Ruotsin kansalaisuuden hän hakee ainoastaan koulun takia 'Inte för landets bästa'.

7.3.2 Kielitaito ja kielellinen identiteetti

Useimpien ihmisten on helppo sanoa, mikä heidän äidinkieliensä on, vaikka äidinkielestä onkin erilaisia käsityksiä. Kyselylomakkeessa (kysymys 3) pyysinkin informanteja merkitsemään äidinkieliensä sekä arvioimaan, mitä kieltä he puhuvat, ymmärtävät ja kirjoittavat parhaiten. Suurin osa ulkosuomalaisvarusmiehistä (n=63, 86,3 prosenttia) on maininnut äidinkielekseen ainoastaan yhden kielen. Lähes neljännes (24,3 prosenttia) informanteista on sellaisia, joiden äidinkieli on joku muu kuin Suomen kansalliskielet suomi tai ruotsi. Seuraavassa taulukossa kahden kielen yhdistelmä voi tarkoittaa jonkinlaista arvoasetelmaa, jolloin ensin mainittu saattaa olla vahvempi, mutta järjestys voi olla myös syntynyt sattumalta.

TAULUKKO 8. Ulkosuomalaisten varusmiesten äidinkieli

Kieli	N	%
Suomi	31	43,2
Ruotsi	13	17,8
Englanti	9	12,3
Ruotsi-suomi/suomi-ruotsi	5	6,8
Saksa	5	6,8
Espanja	3	4,1
Englanti-suomi/suomi-englanti	2	2,8
Italia	1	1,4
Ranska	1	1,4
Ruotsi-englanti	1	1,4
Saksa-suomi	1	1,4
Suomi-heprea	1	1,4
Yhteensä	73	100

Äidinkielestä saa toisenlaisen käsityksen, kun tarkastelee vastauksia sen perusteella, miten moni informanteista on maininnut jokaiseen kyselylomakkeen vaihtoehtoon saman kielen. Tämän perusteella yksikielisten määrä on huomattavasti pienempi (n=34, 46,5 prosenttia). Suomen (n=11) ja ruotsinkielisiä (n=10) yksikielisiä on lähes yhtä paljon ja englanninkielisiä hiukan vähemmän (n=8). Saksan kieli sai kolme mainintaa ja italia ja ranska kumpikin yhden. Näin tarkasteltuna yksikielisyys suomen kieltä lukuun ottamatta on lähes aina asuinmaa kieli, joka on ollut myös pääasiallinen koulukieli.

Äidinkielen variaatioon on varmasti yhtenä selityksenä se, että vastaajat ovat ymmärtäneet äidinkielen merkityksen eri tavoin. Kyselylomake on saatettu täyttää englanniksi ja kielitaitoon liittyvässä kysymyksessä englanti on kaikissa muissa vaihtoehdoissa paitsi äidinkielen kohdalla. Mikäli perheen äiti on suomalainen, niin tällaisissa tapauksissa on saatettu ymmärtää äidinkieli äidin käyttämäksi kieleksi. Toisaalta kyse voi olla myös äidinkielen erilaisista määritelmistä (Skuttnabb-Kangas 1988), jolloin äidinkieleksi on mainittu tunteiden kieli ja itselle kaikkein läheisin kieli. Tällöin voikin miettiä miten paljon vastaajat kokevat äidinkielen ja identiteettinsä liittyvän yhteen. Tätä kuvastaa esimerkiksi Paavon määrittely äidinkielestä, kun hän toteaa haastattelussa: 'Mun mielestä just se kieli, mitä puhutaan kotona. Ihan sama missä maassa asutaan. Se kieli, mitä on lapsuudesta tai syntymästä asti puhuttu'.

Ulkosuomalaisvarusmiesten perheissä kielten käyttö on moninaista, kuten on huomattu ulkomailla asuvien suomalaisten perheissä (Leinonen 2003, 7-8; Ågren 2006) ja Suomessa asuvissa monikulttuurisissa perheissä (Harinen & Ronkainen 2003, 314-315; Pietikäinen ym. 2010; Ronkainen 2009, 89-93). Perheissä vanhempien yhteinen kieli oli useimmiten suomi (n=32, 43,8 prosenttia). Ruotsia käyttää vajaa viidennes (n=13, 17,8 prosenttia) vanhemmista, vaikka yli puolet informanteista asuu Ruotsissa. Arkielämän kielenkäyttö on useimmiten kuitenkin monikielistä, sillä lähes puolet (n=35, 47,9 prosenttia) informanteista elää perheessä, jossa käytetään kahta tai useampaa kieltä. Voikin sanoa, äidinkielen ja kielellisen identiteetin määrittelytavasta riippuen, että yli puolella ulkosuomalaisvarusmiehistä on kielellinen kaksoisidentiteetti, monikielinen identiteetti tai heillä on useita äidinkieliä. Aiemmin on todettu, että ulkosuomalaisvarusmiehillä on vahva suomalainen identiteetti. Berry ym. (2006, 111-112) ovatkin todenneet, että vähemmistökielen (tässä tutkimuksessa useimmiten suomen) ylläpito voikin selittää vahvaa kansallista identiteettiä.

Suomen kieltä on perheissä tuettu säännöllisten Suomenvierailujen kautta, mutta myös suomenkielisen lastenhoitajan (n=17, 23,3 prosenttia) tai Suomi-koulujen (n=12, 16,4 prosenttia) avulla. Mikäli jollakin alueella on paljon suomalaissiirtolaisia, niin Suomi-kouluja voi olla useita ja niihin osallistuminen on helppoa. Usein kuitenkin toimintaan osallistuminen voi tarkoittaa viikonloppuisin pitkiä ajomatkoja ja koko perheen ajanviettoa poissa kotoa. Suomi-koulut toimivat useimmiten vanhempien vapaaehtoisvoimin viikonloppuisin, joten perheen on täytynyt sitoutua syvästi Suomi-koulujen toimintaa. Tässä tutkimuksessa ei kysytty, miten yhteydet Suomi-kouluun ovat syntyneet tai onko näin syntyneitä ystävyys-suhteita ylläpidetty myöhemmin, vaikka siirtolaisten onkin todettu pitävän tiiviisti yhteyttä oman ryhmän sisällä (Berry ym. 2006, 80). Voisi kuitenkin olettaa, että jollakin tavoilla yhteydenpito on säilynyt ja mahdollistanut suomen kielen ylläpitoa, koska yhteydenpito muiden ulkosuomalaisen kanssa on koettu tärkeäksi.

Kielitaito, kokemukset ja identiteetti

Haastatelluista Aki, Paavo, Juha ja Janne ovat niin kaksikielisiä, että haastattelukieli oli suomi. Mielestäni kielenkäyttö vaihteli kuitenkin jonkin verran. Yhtä lukuun ottamatta muut haastattelut tehtiin ruotsiksi. Haastatteluissa tosin selvisi, että joku ruotsinkielinen olisi kyennyt suomenkieliseenkin haastatteluun, vaikka useimmiten ruotsinkielisten suomen kielen taito oli rajallinen.

Kaikki haastatellut toivat esille kieleen liittyviä vaikeuksia armeijassa ja Suomessa ollessaan. Kielestä riippumatta kaikki totesivat, että armeijan alussa oli täysin mahdotonta ymmärtää armeijan slangia (esimerkiksi punkka=sänky) ja erityissanastoa. Aki totesi, ettei hän alussa ymmärtänyt edes, mitä tarkoittavat perussanat asento ja lepo. Armeijan slangisanasto voi toki olla outoa Suomessakin koko ikänsä asuneille, mutta haastateltujen kieleen liittyvä rekisterivarasto voi olla sen verran rajallinen, etteivät he myöskään pysty omaksumaan kieltä helposti (Kangasaho 2007, 193). Sanakirjanmukainen merkitys on varmasti selvinnyt helposti, mutta kielellä on merkitystä ryhmähengen luomisessa ja yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisessä ja kieli muokkaa ajattelutapoja ja suuntaa tarkkaavaisuutta. Armeijaelämään lähtee hitaasti liikkeelle kieliongelmiensa vuoksi. Kaikissa haastatteluissa pohdittiin lisäksi toisaalta kielenkäyttöön liittyviä arkipäiväisiä tilanteita ja esimerkiksi sitä, miten kielenkäyttö vaihtelee tai muuttuu henkilöiden, maan tai asiayhteyden vuoksi, mutta toisaalta pohdittiin myös kielen ja kansallisen identiteetin yhteyttä. Haastatelluaineiston perusteella vahvistuu näkemys kielen ja kielten merkitysten vivahteikkoudesta (Dufva 2002; Pietikäinen ym. 2010).

Kyselylomakeaineiston perusteella kielitaidon parantaminen on yksi syy armeijan suorittamiselle. Seppokin toteaa, että yksi syy tulla armeijaa oli suomen kielen säilyttämisen tärkeys, sillä muuten hänen suomen kielensä häviää kokonaan. Omasta mielestään Seppo puhui 'turistisuomea'. Seppo toteaa haastattelussa, ettei hän koe kieltä tai kielitaitoa mitenkään erikoisena tai merkittävänä, sillä hänelle kieli on pikemminkin arkipäiväinen työkalu eikä asia, johon hän suhtautuisi jotenkin tunteellisesti. Kysymykseeni ruotsin, suomenruotsin ja suomen käyttämisestä sekä koulukielen yhteydestä identiteettiin Seppo vastaa monisanaisesti ja tuo esille omia asenteitaan kielen ja valtion suhteesta.

Alltså, jag har aldrig insett språket som so där emotionell, det är liksom...jag har alltid använt det där språket mer som ett verktyg för mig. Jag pratar som så att bli förstådd. Jag har alltså... i bland måste man prata finlandssvenska för att förstå dig och annanstans så pratar vi finska. [...] Det är helt klart...Jag har ju...Det var ju en anledning till att jag kom hit, för det första. Det var att jag skulle få behålla min finska innan den försvann helt och hållet. Liksom att, jag har ara nå få släktingar som kan prata svenska. Då måste man prata finska, då måste man utveckla sitt språk. Det har ju litet det där, att jag vill behålla det. Jag känner det liksom att... jag har faktisk lite svårt med det här, som dom som bor i Närpes till exempel, att dom inte kan finska. [...] Men det är liksom det där att det känns inte riktigt att bo i ett land för at liksom tillhöra samma nation och inte kunna prata nationspråket. Även om ett land är tvåspråkigt så måste du ju kunna båda språken kunde man tycka. (Seppo)

Ruotsinkielisillä ei suoranaisesti ollut ymmärtämisvaikeuksia vaan he pohtivat enemmänkin ruotsin kieleen liittyviä eroja ja yhtäläisyyksiä. Kieleen liittyvät vaikeudet olivat olleet yhteisiä heille ja Suomessa asuneille heikosti suomen kieltä osaaville, koska vapaa-aikana käytettiin paljon suomea. Lisäksi suomenruotsin ja ruotsinruotsin väliset erot olivat aiheuttaneet toisaalta hauskoja tilanteita, mutta myös hankaluuksia. Hauskat tilanteet liittyivät lähinnä siihen, että suomenruotsi kuulostaa ikänsä Ruotsissa asuneen korvissa vanhahtavalta ja siinä käytetään erilaisia sanoja kuin ruotsinruotsissa. Yksi haastateltu totesikin, ehkä puoliksi leikillään, että ruotsinkielisessä varuskunnassa pitäisi olla suomen kielen ja suomenruotsin alkeiskurssi ulkosuomalaisille.

Kieli on keskeinen vähemmistöidentiteetin synnyttäjän (Verkuyten & de Wolf 2002, 386), mutta kieleen liittyy monenlaisia herkkiä tai yllättäviäkin tilanteita. Jossakin tapauksessa ei ole kyse pelkästään kielestä, vaan myös kielen aksentista tai puhetyylistä (Dufva 2002; Uusi-Hallila 2006), jolloin itsemääritelty identiteetti ja kielellinen identiteetti voivat olla muuta kuin ympäristön henkilölle antama identiteetti. Haastattelussa Janne esimerkiksi kertoo, kuinka häntä on puheen ja puhetyylin perusteella pidetty amerikkalaisena, mikä hänestä on tuntunut kiusalliselta. Jannen suomalaisuutta on kyseenalaistettu. Jannen puheessa kuuluu mielenkiintoisesti myös Suomessa oleskelun paikka, kun hän puhuu itsestään välillä 'mä" ja välillä 'mie' (kts. s.90). Huumorin käyttö, vitsit ja voimasanojen käyttö ovat selkeitä arkipuheeseen liittyviä tärkeitä asioita, mutta myös keskeisiä kulttuuriin ja kansallisiin tapoihin liittyviä keinoja (Knuuttila 2005), jotka eivät kuitenkaan käänny kielestä toiseen. Antin arkipäivät sujuvat ruotsiksi, mutta voimasanat on sanottava suomeksi. Antin mukaan suomeksi kiroileminen merkitse enemmän kuin ruotsiksi kiroileminen, koska ruotsalaiset ovat aina niin neutraaleja.

Seuraavassa Paavo ja Janne pohtivat, miten kielenkäyttö on yhteydessä persoonallisuuteen, miten eri henkilöiden kanssa puhutaan eri kielillä, miten erilaiset asiat hoidetaan eri kielellä tai miten äidinkieli vaikuttaa kielenkäyttöön ja siihen liittyviin tunteisiin (vrt. Harinen 2000, 138-143; Pitkänen ym. 2010).

TAULUKKO 9. Kielenkäytön merkityserot Paavon ja Jannen puheissa

<i>Paavo</i>	<i>Janne</i>
JK: Miltä tuntuu kun puhut suomea tai saksaa. Oletko sama ihminen?	JK: Mikä sinussa on suomalaista, mikä amerikkalaista?
Paavo: Olenhan minä. Kerran mä mietin millä kiellä mä ajattelen oikeestaan. Mun mielestä Suomessa mä mietin pelkästään suomeksi mun mielestä ja muutenkin puhun vaan suomee koko ajan. Sitten Saksassa jos mä oon töissä kyll se on hyvin mahdollista, ett mä mietin saksaksi jopa välillä Saksassa, taikka englanniksi. Kyll mä luulen ett se vaihtelee vähän. Vaikee sanoa millä mielellä miettii.	Janne: Olen eri persoona kun puhun suomee ja englantia.
JK: Entäs päässä laskut?	JK: Millä tavalla?
Paavo: Suomessa suomeksi, Saksassa saksaksi mä luulen.	Janne:....ääh, monella tavalla, mulla on muokkautunut, äääh. Silloin kun mä puhun suomee niin mä puhun suomee... tiettyjen ihmisten seurassa. Kun mä oon muuttanut jenkkeihin ja puhunut englantia amerikkalaisten seurassa, niin ehkä se persona, englanninkielinen persona, on muokkautunu eri suuntaan kun suomenkielinen. Huumorintaju ja muut...muissa merkeissä. [Kertoo muiden kaksikielisten samanlaisia kokemuksia] Ne on vähän niinku skitsofreenikkoja. Niillä on kaksi luonnetta mutt ne ei esitä kumpaakaan se tulee ihan luonnotaan niillä. Se riippuu siitä että missä tilanteessa puhunu suomee ja missä englantia ja kenen ihmisten kanssa. Nyt ainakin mun suomenkielinen persoona on muokkautunu kun mä oon ollu inttityyppien kanss tekemisissä.
JK: Kumpi on tunteiden kieli?	
Paavo: Puhun suomea, luen suomea, pystyn lukemaan. Mä en oon koskaan niin hirveesti treenannut kirjoittamista.	
JK: Kumpi kieli on läheisempi?	
Paavo: Riippuu ihan tilanteesta, kummassa maassa on.	

Paavo ei koe kahden kielen käyttöä ongelmallisena, mutta Janne kokee olevansa eri persoona eri kieliä käyttäessään. Lähtökohdat kahden kielen käytölle ovat erilaiset, jolloin eri kieliin ja niiden käyttötilanteisiin on muodostunut erilainen suhde. Koko ikänsä ulkomailla asunut Paavo on käyttänyt kahta kieltä lapsuudestaan lähtien siten, että suomen kieli on ollut lähinnä kotikieli. Äidinkielestään Paavo toteaa vain, että 'puhutaan kotona suomea'. Jannen äidinkieli on vaihtunut ulkomaille muuton seurauksena ja nykyisin hän pitää englantia äidinkielenään.

Ågrenin mukaan (2006, 169-170) ruotsinsuomalaisten keskuudessa suomen kielen menettämistä surraan. Kielen menettäminen on saattanut aiheuttaa suuriakin ristiriitoja silloin, kun suomalaisperheen lapset ovat nuoruudessaan siirtyneet käyttämään ruotsia kotikieleenään. Weckström (2008, 119) toteaa, että kieli on ainoa, mikä tekee suomalaisista Ruotsissa erilaisia. Haastateltujen ulkosuomalaisvarusmiesten kielelle antamat merkitykset eivät tue näitä näkemyksiä. Tähän saattaa syynä olla se, että useat haastatelluista puhuivat parempaa suomea kuin em. tutkimuksissa sekä se, että haastattelut on tehty Suomessa, jolloin kielen ja valtion välinen asetelma on erilainen. Pikemminkin voi sanoa, että haastateltujen kielelle antamat merkitykset tukevat Lammervon (2007, 267, 274) tutkimustulosta siitä, että (australiansuomalaisiksi voi tuntea itsensä, vaikkei osaisikaan kieltä. Syynä voi

olla myös se, että haastatelluilla on monikielinen identiteetti, vaikka he muuten saattaisivatkin pitää itseään suomalaisena.

Haastateltujen suhde kieleen on kuitenkin moninainen ja siinä näkyy ristiriitaisuuttakin kuten Österlund-Pötzchkin (2003, 200) on kuvannut. Kansallisen identiteetin ja yhteenkuulumisen näkökulmasta haastateltujen puheessa voi lisäksi kuulla, että yleinen, ulospäin puheena kuultava ja yksityinen, ei toisille näkyvä ja kuuluva, taso poikkeavat. Ruotsissa asuvat Harri ja Antti toteavat yleisellä tasolla selkeästi, ettei suomalaisuus ole kielitaidosta kiinni. Antin suomalainen identiteetti on vahvistunut armeijassa, mutta hänen suomen kielen taitonsa on heikohko 'jag talar en del av ett språk'. Antin mukaan suomalaisuus tai itsensä suomalaiseksi tunteminen ei periaatteessa ole kiinni kielitaidosta, mutta kieli luo kuitenkin yhteenkuulumisen tunnetta (Verkiuyten & deWolf 2002, 382) 'I språket känner jag mig fortfarande svensk'. Ruotsin kieli suomalaisuuden määrittelyssä näkyy tässä kaksijakoisuutena. Antti on ollut ruotsinkielisessä varuskunnassa, mutta suomen kieli liittyy suomalaisuuden kokemiseen. Haastatelluista Kerkko poikkesi selkeästi muista, sillä hän ei osannut suomea tai ruotsia. Kerkko ei haastattelun aikana ota kantaa kielitaidon ja kansallisen identiteetin yhteyteen, mutta hänkin pitää suomen kielen taitoa tärkeänä pohtiessaan isänmaata ja yhteenkuulumista Suomeen (Oinonen 2005,11): 'It is only I can speak Finnish then Ok I can say: now I feel more Finnish, real more Finnish'.

7.4 Varusmiespalveluksen suorittaminen ja kansallinen identiteetti

7.4.1 Syyt asevelvollisuuden suorittamiselle Suomessa

Kyselylomakkeessa asevelvollisuuden suorittamisen syitä selvitettiin yhdellä strukturoidulla kysymyksellä (kysymys 27). Vastausvaihtoehtoina oli yleisiä 'haluan puolustaa Suomea, se on kansalaisvelvollisuus', mutta myös selkeästi omaan elämäntilanteeseen liittyviä vaihtoehtoja kuten 'haluan mahdollisesti muuttaa pysyvästi Suomeen, armeijan suorittamisesta voi olla hyötyä'. Vastausten jakauma näkyy seuraavassa taulukossa, missä vastaajien määrä on enemmän kuin tutkimukseen osallistuneiden määrä, sillä informantit saattoivat merkitä niin monta syytä kuin halusivat tai kokivat tärkeänä. Keskimäärin jokainen vastaaja merkitsi kolme eri syytä.

TAULUKKO 10. Armeijaan tulon syyt

<i>Armeijaan tulon syyt</i>	<i>Vastaajien määrä</i>	<i>% vastaajista</i>
Kansalaisvelvollisuus	44	60,3
Hyöty	44	60,3
Voi puolustaa Suomea	34	46,6
Halu tutustua Suomeen	33	45,2
Jokin muu syy	28	38,4
Pysyvä muutto Suomeen mahdollista	20	27,4
Vanhempien vaikutus	16	21,9
Ei halunnut hakea vapautusta	16	21,9
Isovanhempien vaikutus	12	16,4

Aineiston perusteella näyttää siltä, että varusmiehillä on hyvin monenlaisia syitä tulla armeijaan Suomeen. Aineistosta voi myös päätellä, että syynä on tuskin mikään yksittäinen asia tai, kuten Salasuo (2009a, 225) toteaa, niin palvelusmotivaatio on pirstaloitunut ja nuoret toteuttavat omia yksilöllisiä tarpeitaan varusmiespalveluksessa. (Kts. palvelusmotivaatiosta kattavasti Määttä 1999).

Yleisimmin (60,3 prosenttia vastaajista) armeijaan tulon syyksi mainittiin kansalaisvelvollisuuden suorittaminen. Kaksoiskansalaisista runsas kolmannes (n=11, 39,3 prosenttia) piti varusmiespalvelusta kansalaisvelvollisuutena, mutta yksinomaan Suomen kansalaisista 73,3 prosenttia. Itseään suomalaisina pitävät olivat nostaneet varusmiespalveluksen syyksi useammin kansalaisvelvollisuuden kuin muut informantit.

TAULUKKO 11. Varusmiespalvelus kansalaisvelvollisuutena ja koettu identiteetti

<i>Varusmiespalvelus kansalaisvelvollisuutena</i>	<i>Koettu identiteetti</i>			
	<i>Olen suomalainen</i>	<i>Olen joskus suomalainen ja joskus...</i>	<i>Olen jotain muuta</i>	<i>Yhteensä N (%)</i>
Ei	7 (20,6)	10 (52,6)	12 (60,0)	29 (39,7)
Kyllä	27 (79,4)	9 (47,4)	8 (40,0)	44 (60,3)
Yhteensä	34 (100)	19 (100)	20 (100)	73 (100)

Kansalaisvelvollisuuden voi tulkita niin, että armeijaan tullaan koska sinne pitää tulla ja armeijan suorittamisen kautta ulkosuomalainen kykenee säilyttämään kansalaisuutensa. Armeijaan tulon ei liity suuria arvopohdiskeluita, muttei myöskään suuria odotuksia ja armeijasta selviää tahdon voimalla (Salasuo 2009a, 210-214).³ Ulkosuomalaiset nuoret pitävät armeijan suorittaminen kansalaisvelvollisuutena useammin kuin Suomessa asuvat kaksoiskansalaiset (Harinen & Ronkainen 2003, 329-331; Ronkainen 2009, 135-137). Ronkaisen (2009) tutkimuksessa ainoastaan 9,7 prosenttia vastaajista piti kansalaisvelvollisuutta tärkeänä. Ero voi johtua aineiston keruutavasta, mutta todennäköisemmin kuitenkin siitä, että Suomessa asuvat kaksoiskansalaiset ovat eläneet ja kasvaneet selkeämmin sen ajatuksen kanssa, että armeijaan mennään joka tapauksessa. Harisen ja Ronkaisen (2003) ja Ronkaisen (2009) tutkimuksissa asevelvollisuuden pakollisuuteen tuntui liittyvän paljon epätietoisuutta ja vääriäkin tietoja, joiden perusteella tutkimukseen osallistuneet kuvailivat armeijaan liittyviä asioita. Kaksoiskansalaisilla tuntui olevan käsitys, että Suomessa asuvat kaksoiskansalaiset saavat vapautuksen asevelvollisuuden suorittamisesta, mutta käytäntöhän ei toimi näin.

Vaikka kansalaisvelvollisuuden suorittamiseen voi liittyä myös syvempi kansakuntaan identifioituminen, niin siihen ei automaattisesti kuulu maanpuolustuksen tärkeys. Informanteista vajaa puolet (n=34, 46,6 prosenttia) oli maininnut maanpuolustuksen armeijaan tulon syyksi. Yli puolet (n=22, 64,7 prosenttia) heistä kuuluu itseään suomalaisena pitävien joukkoon. Vain neljännes heistä, jotka olivat määritelleet selkeästi olevansa jotain muuta kuin suomalainen, oli maininnut tämän syyn armeijaan tulon syyksi. Maanpuolustus nähdään yleensä osana jokaisen suomalaisen oikeutta ja velvollisuutta, mutta se on käsitteenä epämääräinen, sanakin ehkä nuoren ihmisen terminologiaan vieras ja usein sotiin liittyvä, joten nuoremmalla sukupolvella on siihen jo etäisyyttä (Salasuo 2009a, 192-193; Vuorisjärvi 2008, 69-72).

Armeijan hyödyllisyys nähtiin myös tärkeänä syynä varusmiespalveluksen suorittamiselle (60,3 prosenttia vastaajista) kuten aiemmissakin tutkimuksissa on todettu (Vuorisjärvi 2008, 38-44), vaikkei kyselylomakkeessa määriteltäkään, mitä hyödyllä tarkoitetaan. Eisuomalaiset pitivät useammin (n=14, 70,0 prosenttia) armeijaan hyödyllisenä kuin suoma-

³ Tämä näkyy myös vuoden 2010 Nuorisobarometrissä. Paljon tai jonkin verran tärkeänä varusmiespalveluksen tulon syynä piti vastaajista 66 % isänmaallisuutta ja 57 % velvollisuudentuntoa. (Myllyniemi 2010, 40-41).

laiseksi itsensä tuntevat (n=20, 58,8 prosenttia). Kielitaidon karttumista voi pitää hyötynä, kuten Suomessa asuvat kaksoiskansalaisetkin ovat todenneet (Ronkainen 2009, 136). Armeijan käymisestä saattaisi olla hyötyä myös työnhakutilanteissa, sillä onhan armeijan johtajakoulutuksella selkeästi yhteys työelämässä menestymiseen ja sosiaalisten taitojen oppimiseen (Laaksonen 2004, 30, 41). Armeija nähdään myös hyvänä mahdollisuutena tutustua Suomeen. Kyselylomakkeessa tämän oli maininnut lähes puolet vastaajista. Lisäksi tämä nousee esille avoimissa vastauksissa ja haastatteluissa. Suomalaisiirtolaisten halukkuus paluumuuttoon vaihtelee, mutta melko kauankin ulkomailla asuneet ulkosuomalaiset miettivät mahdollista paluutaan yhtenä realistisena vaihtoehtonaan (Wikman 2005, 64-65), vaikkakin nuorison keskuudessa asenne on kriittisempi (Karjalainen 2005). Suomessa asuvien nuorten kaksoiskansalaisten joukossa onkin nuoria miehiä, jotka ovat muuttaneet Suomeen asevelvollisuutta suorittamaan ja sen jälkeen löytäneet opiskelupaikan Suomesta (Ronkainen 2009, 137). Pysyvää muuttoa voi vaikeuttaa tai ehkäistä se, ettei tunne Suomea tai osaa kieltä riittävästi, mutta armeija-aika voi olla hyödyllistä kielitaidon kohentamiseksi kuten haastatteluissakin mainittiin.

Henkilökohtaiset syyt mainittiin useammin armeijaan tulon syynä verrattuna Suomessa asuviin kaksoiskansalaisiin (Ronkainen 2009, 136). Henkilökohtaiset syyt liittyvät nuoruuden kasvuvaiheen keskeisiin kehitystehtäviin (Turunen 1996) kuten elämänkokemusten hankkimiseen, kodista irtautumiseen, tunnenälän tyydyttämiseen, orastavaan parisuhteeseen tai etäisyyden ottamiseen lapsuudenympäristöstä. Nykyisin, kun varusmiesten fyysisestä kunnosta kannetaan huolta, niin muutama vastaaja oli maininnut syyksi juuri kunnan kohentamisen tarpeen (vrt. Kiuru & Riipinen 2007).

Lujittamaan suomen kielen taitoani ennen kun menen takaisin Yhdysvaltoihin opiskelemaan. (V4)

To get in contact with new people. (V13)

I haven't played sports so actively in college and need to excersize heavily to get back into good routine. It is a side benefit of military service. (V 9)

Armen i Finland lär en något till skillnad från Sveriges mesarme. (V 56)

Didn't want to stay in X any longer. (V 6).

Armeijaan tulon syyt, identiteetti ja kansalaisuus – haastatteluaineisto

Haastatteluaineiston perusteella armeijaan tulon syyksi tiivistyy kolme näkemystä: on 'luonnollista' tulla armeijaan, sillä voi lunastaa oman suomalaisuutensa sekä mahdollisuuden saaminen. Näin ollen haastatteluaineisto tukee osittain kyselylomakkeella saatua tulosta varusmiespalveluksen tulon syistä.

Luonnollisestikin inttiin

Yksi tutkimusta innoittava näkökulma on ollut mieltä sukupolvien ketjussa siirtyvän arvo- maailman tärkeyttä ja merkittävyyttä ulkosuomalaiselle varusmiehelle. Kyselylomakeaineiston perusteella isovanhemmilla tai vanhemmilla ei näyttäisi olevan kovin suurta merkitystä varusmiespalveluksen suorittamisessa kuten Salasuokin (2010) toteaa. Tulosta voi pitää oletettunakin, kun muistaa nuoruuteen liittyvät kehitykselliset tehtävät. Lisäksi täytyy muistaa, että valmiita vaihtoehtoja sisältävä kyselylomake rajoittaa ilmaisunvapautta. Haastatteluaineiston perusteella voi kuitenkin sanoa, että traditionaalinen ajattelu armeijan suorittamisesta on vahva malli, jonka nuori on omaksunut perheessään ja suvussa.

Tuntuu siltä, että periaatteessa se on velvollisuus. Ja Suomen puoleisessa perheessä on kaikki mieshenkilöt, kaksi serkkua mennyt, ja vähän tuntu siltä, että mun pitäisi myös... Ja sitten isovanhemmat kans olisi ollut aika surullisia. (Juha)

Armeijan suorittamisen tarpeellisuutta, mielekkyyttä tai armeijaan menemistä ei välttämättä erityisemmin mietitä tai kyseenalaisteta (Hoikkala 2009, 224; Lahelma 2002). Varusmiespalveluksen suorittaminen nähdään kuuluvan 'luonnollisesti' miehelle, suomalaiselle tai suomalaiselle miehelle. Koko ikänsä Ruotsissa asunut Antti toteaaakin armeijaan tulonsa syitä pohtiessaan, että 'Man är ju inbildad så'.

Suomalaisnuorten on todettu olevan hartaita aikuisten suullisten kertomusten kuuntelijoita (Ahonen 1998, 170) ja vanhempien Suomesta kertomia tarinoita informantitkin pitävät tärkeinä. Nuorilla on kuitenkin monenlaisia vivahteikkaita tapoja kuvata merkittävien ihmisten vaikutusta heidän päätöksentekoonsa. Juha kuvailee, kuinka hänen isoisänsä on ainaertonut Suomen historiasta ja sitkeästi sotien aikana taistelevasta Suomen armeijasta. Isoisä on todennut, että 'yksi suomalainen pystyy voittamaan kymmenen venäläistä'. Juha ei kuitenkaan koe, että nämä tarinat olisivat syynä hänen armeijaan tulolleen. Voi kuitenkin pitää todennäköisenä, että vanhempi sukupolvi on ollut kuuntelijana, taustatukena ja arvojen välittäjänä (Suihkonen 2007, 51). Lisäksi sotaan liittyviin muistoihin ja armeijapuheisiin kuuluu elämyksellisyys, jolloin tunteisiin vetoavat asiat siirtyvät sukupolvelta toiselle. Varusmiespalveluksen suorittamisella voi lunastaa paikkansa symbolisesti armeijan vihkimässä miesyhteisössä jopa yli sukupolvirajojen (Hoikkala 2009, 224; Lahelma 2005, 199-202). Kollektiivisen identiteetin lisäksi näin muokataan myös kansalaisuutta (Ronkainen 2009, 142-143).

Mun mielestä se kuuluu ihan jokaisen, ihan sama minkä kansalainen. Miehen on pakko puolustaa omaa kotimaataan ja kuuluu vähän siihen. (Paavo)
Sitten jos puhut suomalaisuudesta, niin silloin pitää mennä armeijaan. Se on terveen nuoren miehen homma. Se on perinne sanoisin. Se on jotain mikä on tyypillistä suomalaista. (Seppo)

Suomalaisuuden lunastus

Haastatteluaineiston perusteella armeijaan tulon syynä on myös suomalaisuuden lunastus. Suomalaisuudella tarkoitetaan tällöin sosiaaliseen ryhmään, suomalaisten joukkoon, kuulumista. Yksilö voi sanoa 'olen suomalainen', kun hän osaa ja voi toimia kuten kuuluukin toimia ja tuntee siitä myös ylpeyttä (vrt. Oinonen ym. 2005, 17-18). Yhteenkuuluvuus on jotain muuta kuin suomalainen passi. Armeijan käyminen oikeuttaa suomalaiseksi, antaa luvan asua ja olla Suomessa ja lisää yhteenkuuluvuutta suomalaisten kanssa. Maanpuolustusvelvollisuuden suorittamisella ulkosuomalainen nuori voi vahvistaa tai realisoida kansalaissiteensä ja suorittaa siihen liittyvät sopimukset ja velvollisuudet itseään ja muita yhteisön jäseniä kohtaan (Selbourne 2005, 170-187; Thomas 2002, 332-335) sekä aktualisoida oman kansallisen identiteettinsä (Shalom & Horenczyk 2005, 475) ja saada kokemuksen kansallisesta kelpoisuudesta ja vertaisuudesta (Rönholm 1999, 289). Sotakokemuksissa on havaittu myös samantyyppisiä piirteitä (Nordberg 2006, 529-530). Kansallisen identiteetin voi ymmärtää myös lojaliteetin kautta, jolloin lojaliteettia tunnetaan käytäntöihin (Gibson 2005; Gibson & Condor 2009). Armeijaan mennään, koska sinne kuuluu mennä ja se on osa suomalaista järjestelmää ja käytäntöjä. Suomalaisuuden lunastus vahvistaa myös näkemystä siitä, että aikuistuva nuori omien valintojen kautta rakentaa identiteettiään. Tämä asettaakin haasteita nuorten alokkaiden kouluttajille, sillä kokemukset siitä, miten sitoumuksiin suhtaudutaan, ovat tärkeitä identiteetin rakentumisessa (Fadjukoff 2009, 181).

Seuraavassa kaksoiskansalainen Janne pohtii kotiutumista edeltävänä iltana pitkään armeijakokemuksiaan. Vaikka ulkosuomalaisten varusmiespalveluksessa voi nähdä vapaaehtoisuuden piirteitä, niin haastatelluista ainoastaan Janne nosti vapaaehtoisuuden esille. Jannelle liikkuminen kahden kotimaansa välillä voi olla tulevaisuudessa totta, joten armeijan käyminen ei enää olekaan täysin vapaaehtoista vaan liittyy myös asumiseen. Myöhemmin haastattelussa Janne tosin jää miettimään ja kyseenalaistamankin vapaaehtoisuutta, vaikka hänen armeijakokemuksena olivatkin positiivisia. Mitä vapaaehtoisuutta on

se, että palvelus kestää vuoden! Jannen puheessa nousevat esille oikeus olla suomalainen yhteisten kokemusten ja velvollisuuden suorittamisen kautta, yhteenkuuluvuuden tunne suomalaisten kanssa sekä oikeus asua Suomessa.

Janne: Tulin siis vapaaehtoisena...vähä erikoinen tilanne kun useimmat nää ulkomailta palvelukseen tulevat, tulee pakosta. [Puhuu kahden asuinmaansa välisestä sopimuksesta saada vapautus.] Se nyt tosta vapaaehtoisuudesta. Mä tulin tänne koska ei sitä tiedä minne muutan niinkun jossain vaiheessa. Mä lähen opiskelee jenkkeihin ja jos vaikka opiskelun jälkeen muuttasin tänne, niin mulla olis semmonen niinku (huokaus)...Lujitan mun suomen kielen taitoo täällä ja sitten mulla on sitten semmonen fiilis, että no mä oon käynyt tän intin, ett mulla ois yhtä lailla oikeus asuu täällä kun kaikilla muillakin suomalaisilla.

JK: Oikeuttaako intin käyminen asumiseen?

Janne: No en mä tiedä, se on suomalainen juttu, se on aika erikoinen. Monissa maissa ei oo tällästä varusmiespalvelusta. Se kokemus se oli hieno. En mie oo ennen inttiä ampunut aseella enkä...nähty leffoista, mulla ei ollut minkäläistä niinku hajuu minkäläistä tää toiminta ois ollu ja sitt se vähän kiehto. Se ois ollu ihan uutta ja erilaista ja eikä ollut mitään niinku mitä odottaisi tästä.

JK: Toisaalta halusit nähdä mitä intissä on, mutta toisaalta sanoit myös, että se kuuluu. Liittyykö se jotenkin Suomen kansalaisuuteen?

Janne: Joo. Se kuuluu. En tuntis itteeni niin suomalaisena, jos mä en ois käynyt, käynyt inttiä. Ja sitt mä otin tän koko paketin [=vuoden varusmiespalvelus]. Ei voi väittää, ett en ois tuota ansainnut sitä. Ei se kyll oo, ett sen ansaitsee, mutt se on suomalainen juttu. [myöhemmin] Ett kaikki on käynyt sen. Se on hieno, että voi käydä asevelvollisuuden. Kun mä oon tullu tänne mä oon yks niistä. (Janne)

Kerkko edustaa niitä ulkosuomalaisvarusmiehiä, joka tarvitsevat kielitaidon rajallisuuden vuoksi jatkuvasti apua. Armeijan näkökulmasta tämä porukka aiheuttanee kaikkein eniten koulutusohjelman muokkausta, sillä varusmiesten yksilöllinen ohjaaminen vie kouluttajien aikaa. Kerkko on ylpeä siitä, että on kyennyt suorittamaan armeijan huolimatta kielellisistä ongelmista ja siitä, että hänen siteensä Suomeen ovat olleet löyhät tai lähes olemattomat. Kerkko pohtii myös oikeuttaan olla suomalainen verratessaan itseään muihin armeijan suorittaneisiin tai niihin, jotka ovat saaneet B-paperit. Kerkon puheessa voi kuulla ylpeyttä armeijan suorittamisesta - ja sen kytkeytymisestä suomalaisuuteen.

I am proud of being Finnish soldier and at the same time proud of being X (the nationality of the other country). Because I was thinking, ok, I am surviving here. There are a lot of Finnish guys who get B-paper. I come from another country, I don't speak the language... and still I am surviving, I am very glad. (Kerkko)

Mahdollisuuksien paikka

Haastattelupuheessa yhdeksi armeijaankin tulon syyksi tiivistyy mahdollisuus: mahdollisuus kokea uutta ja jotain erityistä tai mahdollisuus saada toteuttaa omia unelmiaan. Armeija-aika mahdollistaa jotain uutta kuten yöpymisen suomalaisessa 'oikeassa' metsässä, aseenkäsittelyn ja ampumisen, fyysiseen rasituksen kokemisen ja siitä toipumisen sekä voimakkaan yhteenkuulumisen tunteen. Metsäkeikoilla väsyneenä suomalainen sisukin on konkretisoitunut, kun on 'huudettu perkele ja painettu eteenpäin' kuten eräs haastatelluista kuvasi. Voimakas yhteenkuulumisen tunne onkin usein hyvin positiivinen armeijamuisto (Lahelma 2005; Määttä 2007). Armeija-aika tarjoaa lisäksi mahdollisuuden äärikokemuksiin, jolloin palvelusmotivaatio nousee ensisijaisesti omien rajojen hakemisen kautta (Salasuo 2009a, 208). Kerkolle varusmiespalveluksen suorittaminen tarjoaa mahdollisuuden toteuttaa nuoruuden unelmiaan ja päästä näkemään, mitä sotilaana oleminen tarkoittaa. Kuitenkin, kuten Kerkko totesi, haaveet ja todellisuus ovat kaksi eri asiaa. Armeijan suorittaminen ei ole samaa kuin olla ammattisotilaana. Odotusten ja pettymysten ristiriita voisi olla syynä siihen, että nuori keskeyttää palveluksensa (Salasuo 2009a, 221). Kerkon kohdalla näin ei kuitenkaan käynyt. Alkuvaikeuksista huolimatta yhteenkuuluvuuden tunne on ollut voimakas ja lisännyt hänen motivaatiotaan. Haastattelussa Kerkko toteaa armeijan merkityksestä, että se on ollut 'almost like my family'.

Akilla on kummassakin kansalaisuutensa valtiossa asevelvollisuus, mutta hän on nimenomaan halunnut tulla Suomeen armeijaan.

Se oli mulla päässä, mielessä, se kun mä tiesin, että mulla olis mahdollisuus tulla Suomeen armeijaan. Ja sit mä tiesin tulla kun mä olin 18. Ne oli lähettänyt kaikki paperit. Se oli aina mun päässä, et kun mul on toi mahdollisuus just.... Mut katotaan. [myöhemmin haastattelussa] Siis pakko mun oli käydä armeijan jossain, X:ssä tai Suomessa. Tai se oli päässä niinkun mahdollisuutena. (Aki)

Aki toteuttaa kahdenlaista mahdollisuutta: mahdollisuutta suorittaa asevelvollisuus Suomessa ja mahdollisuutta olla Suomessa pidempi aika kuin mitä hän koskaan aiemmin on ollut. Aki toteaaakin haastattelussa, että tämä on ollut ensimmäinen kerta, kun hän on oikeasti asunut ja ollut Suomessa, vaikka hän onkin viettänyt lapsuudessa ja nuoruudessa lähes kaikki lomansa Suomessa. Nyt hän on nähnyt Suomea aikuisen ihmisen silmin. Armeijan käyneet kokevat sen yleensä positiivisena (Laitinen 2010, 184) ja erityisen positiivinen vaikutus armeijalla on nuoren itsenäistymiseen ja itsetuntemukseen (Määttä 2007,109).

Ulkosuomalaisen varusmiespalvelusaika auttaa nuorta rakentamaan identiteettiään ja kenties saavuttamaan sellaisen suomalaisen identiteetin, joka voi olla kypsä, pysyvä ja vahva (Fadjukoff 2009,182).

7.4.2 Armeija-ajan merkitys kansalliselle identiteetille

Mitä sotilasvalassa vannotaan ja mitä se merkitsee?

Tutkimuksen yhtenä lähtöoletuksena oli se, että kahdeksan viikon peruskoulutuskauden päättävällä sotilasvalan vannomisella voisi olla erityistä merkitystä ulkosuomalaisvarusmiesten suomalaisuustunteelle (Tilander 2005, 172-174), sillä valatilaisuuteen liittyy runsaasti suomalaisuutta ja isänmaallisuutta korostavia elementtejä. Sotilasvalan tekstissä on muun muassa lupaus siitä, että valan vanhoja on luotettava ja uskollinen Suomen kansalainen, joka haluaa kaikissa tilanteissa puolustaa isänmaata. Lisäksi valatilaisuus sijoittuu ajankohtaan, jolloin varusmiespalveluksen alkuaikojen hankaluudet ovat vähentyneet ja siirtyään alokkaasta sotilaaksi.

Haastattelujen perusteella voi sanoa, että sotilasvalan vannominen on tärkeä ja juhlallinen hetki, mutta se on vain yksi armeijan pakollisista suorituksista eikä sillä ole erityistä merkitystä kansalliselle identiteetille. Valatilaisuus on kuitenkin juhlana tärkeä ja juhlan tärkeyttä korostaa sukulaisten läsnäolo. Valatilaisuutta voi pitää myös sukupolvien ketjuun kuuluvana miehisenä riittinä, sillä valanvannomista voivat olla todistamassa myös Suomessa asuvat sukulaiset, jotka eivät normaalisti ole voineet osallistua ulkosuomalaisen nuoren tärkeisiin juhlatilaisuuksiin.

Aki: No, oli joo. Kaikki ne puheet kun ne tekee ja marssi siel. Ne liput ja kaikki nää jutut. Se oli niinku juhla...niinku Suomen juhla. Se on aika iso juttu täällä, ei se X:ssä (=Akin asuinmaa) oo niin iso juttu kun täällä. Kaikki melkein tietää että se on silloin kun ihmiset tulee...siellä on iso paikka kun kaikki työntäytyy sinne. Ei se X:ssä oo näin iso juttu.

JK: Oliko se sun mielestä hyvä näin?

Aki: Näyttää et ihmisillä...et näkee mitä me tehdään, arvostaa sitä. Sill on merkitys. Tota mun puolesta.

JK: Oliko sulla sukulaisia paikalla?

AKI: Tuli X:stä viikko tai jotain täällä. Se ainoa oli isä. Ihan hyvä se oli. (Aki)

Sotilasvalan vannomisen merkitys näyttää korostuvan siinä vaiheessa, kun varusmies siir-

tyy kouluttajaksi, sillä vastuu kasvaa (Hurtig & Vähäheikkilä 2009), mutta valan merkitys voi olla yhteydessä myös oman identiteetin pohdintaan. Vuoden mittaisen varusmiespalveluksensa aikana Janne toimi alokkaiden kouluttajana. Kouluttajalla on vastuu alokkaista, joten Jannen identiteettipohdintoja voisi tulkita armeijaidentiteetin tai sotilasidentiteettiin kautta (Gibson & Condor 2009). Haastattelussa Janne on ensi pohtinut kansalliseen lojaliteettiin liittyviä asioita ja isänmaallisuutta ja jatkaa siitä isänmaallisuuden ja sotilasvalan merkityksen pohtimiseen.

JK: Oliko sotilasvalan vannomisella joku tämmönen isänmaallinen merkitys sulle?

Janne: Ei, ei mun mielestä. Se oli muodollisuus ja ei siitä puhuttu varusmiesten kesken isänmaallisuudesta, mutta...ei siinä oikein tuu sellasta fiilistä että ois puolustamassa isänmaata tai mitään, se on niin kaukana siitä sodasta ja tällaisesta tilanteesta. Ei sitä tuu mietitty tarkkaan. Enemmän mä oon miettinyt sitä, näin jälkeinpäin, kun mä meen kouluttaa alokkaita, niin on tullu alaisia. Siitä valasta, sitä kohtaa kun lupaan olla reilu alaisille.

JK: Se asettaa sulle vaatimuksia?

Janne: Niin, mä oon vannonu sen valan ja mä pyrin sitä noudattamaan siinä mielessä. Mä en oo miettiny sitä isänmaallisuuskohtaa. (Janne)

Identiteetin selvittelyä

Toisen polven siirtolaisilla, joilla on vahvat siteet vanhempiansa alkuperäiseen kotimaahan, oleminen ja yhteenkuuluminen voivat vahvasti perustua jatkuviin kahden maan välisiin yhteyksiin (Wessendorf 2007, 1087-1091), jolloin Suomi on voinut ulkosuomalaistenkin nuorten perheissä muuttua muistoista ja tunteista koostuvaksi nostopiaksi (Järvinen-Tassopoulos 2005, 182-185). Juridinen kansalaisuus liittää ulkosuomalaisnuoret Suomeen, mutta pelkkä kansalaisuus on identiteettinä keskentekoinen (Ronkainen 2009, 138).

Identiteettiä pidetään muuttuvana ja muokkautuvana, jolloin identiteetin etsintä voi kulkea erilaisten tasojen kautta. Selkiintymättömästä identiteetistä päästään omaksutun ja etsivän identiteetin kautta saavutettuun identiteettiin. Saavutettua identiteettiä pidetään kypsimpänä ja vahvimpana identiteettinä, joka tuo itsevarmuutta ja vahvuutta. (Fadjukoff 2009, 181-186.) Jälkinuoruutta tai varhaisaikuisuutta pidetään jäsentymisvaiheena tai seesteisyyden lisääntymisen vaiheena, jolloin nuori alkaa osata sijoittaa itsensä osaksi yhteiskuntaa eikä pelkästään osaksi lapsuuden perhettään. Jälkinuoruuteen liittyy voimakkaasti myös minuuden ja oman identiteetin pohdintaa. Nuori aikuinen on oman aikansa kansalainen, aika-

lainen (Turunen 1996, 135). Nuoruus elää tässä ja nyt. Ajanjaksoon kuuluu tunneherkkyys ja toisaalta myös tunteisiin vetoavien kokemusten hakeminen kuten toiseen maahan muuttaminen varusmiespalvelusta suorittamaan.

Haastatteluaineiston perusteella näyttääkin siltä, että armeija-aika on ollut hämmentävä ja ristiriitaisia tunteita herättävä. Käsitys omasta itsestä ja yhteenkuulumisesta on muuttunut ja armeija-aika on aiheuttanut identiteetikriisin. Ymmärsin myös joidenkin haastateltujen kiinnostuksen osallistua haastatteluun lähtevän tästä liikkeelle. 'Kuka minä olen' selvittely oli jatkunut armeija-ajan, mutta selkiytymisen sijaan pohdinta olikin monimutkaistunut. Ulkосуomalaisvarusmiehet eivät enää kyenneetkään selkeästi sanomaan, kuka on tai mihin kuuluu. Armeijakokemus oli koskettanut omaksuttua identiteettiä (Fadjukoff 2009, 182). Muuttoon ja siirtolaisuutteen liittyä herkkyys, jolloin identiteettipohdinnat ovat vääjäämättömiä. Ågren (2006, 158) toteaa, että suomalainen tausta, sen rajoitukset ja mahdollisuudet täytyy käydä läpi, selvittää ja ottaa omaksi. Identiteettimäärittelyä voi vaikeuttaa toisaalta se, että nuori kasvaa ja kehittyy armeijan aikana ja asiat vain alkavat näyttää erilaisilta, mutta myös se, että joutuu puolustelemaan tai selittelemään omaa identiteettiään.

Kahta haastateltua lukuun ottamatta kaikki haastatellut totesivat armeija-ajan muuttaneen heidän suomalaisuuttaan, yleensä sitä vahvistaen, kuten Zayatkin (2008, 84, 89) on todennut. Lahelma (2005, 207) puhuu armeijan ja isänmaallisuuden yhteydestä. Kaksi haastatelluista totesi aina olleensa suomalaisia, joten armeija-aika ei muuttanut suomalaisuutta mitenkään. Kotona ulkomailla kaksikulttuurisessa perheessä omaksuttu suomalaisuus voi osoittautua erilaiseksi tai puutteelliseksi verrattuna Suomessa asuvien nuorten suomalaisuuteen (vrt. Takala 2004) ja ulkосуomalaiset varusmiehet ovat kokeneet olevansa jollakin tavoin erilaisia kuin koko ikänsä Suomessa asuneet (esimerkiksi kielenkäyttö). Vertaisryhmän kautta he ovat päässeet lähelle suomalaisnuorten elämismaailmaa (vrt. Aslama ja Pantti 2007), mutta samanaikaisesti he ovat myös joutuneet synnyttämään omakohtaista suhdetta kansalliseen identiteettiin tunnistamalla ja muokkaamalla erilaisia kansallisia symboleja. Kokemus on voinut olla myönteinen, sillä kuten Seppo toteaa, niin nyt on saanut olla tekemisissä oikeiden suomalaisten kanssa 'riktiga finnar, som är inte influerad med svenskhet. Dom som bor här och har vuxit här'. Seuraavassa Aki pohtii, miten eri tasolla hän ja hänen suomalaiset ystävänsä ovat nykykulttuurin tuntemisessa. Akin identiteettipohdintoja ja aikuistumisprosessia voi tarkastella ajattelun jänteikkyyden kehittymisen kautta, kun ajattelua käytetään itsetietoisemmin omien kokemusten, elämysten ja tuntei-

den jäsentäjänä (Turunen 1996, 140-142).

Aki: ...En mä tunne olevani ihan tasan niitten kanssa suomalaisuuksissa, se on varma.

JK: Missä ero näkyy?

Aki: Se näkyy kaikenlaissa jutuissa. Voi olla ett ne kertoo, ett joku näyttelijä sanoi tai esimerkiksi konsertti numero ykkönen täällä Suomessa. En mä edes tiedä kuka se on, jokainen juttu, voi kertoa joku joukkue kun on pärjännyt hyvin...jääkiekossa sanotaan, en mä totakin tiedä varmaan. Ei me olla tasoissa. Mutt kyll mä oon oppinut ja nähnyt aika paljon. Mä luulen, ett sä voit sanoo ett sä olet aika lähellä niitten muitten tasoo ett pitää olla aika monta vuotta jossain maassa. Ja sitt sun ei tarte olla se kansalaisuus. [myöhemmin haastattelussa]

JK: Miten armeija-aika on muuttanut sinun suomalaisuuttasi?

Aki: Mä oon niinku eläny täällä. Mä en ollu koskaan eläny täällä, mä olin lomilla täällä. Ett sä sitt voit, ett sä näet tän kaikki. Ei kiinnosta ees ja mä olin nuorempi. Jos sä meet johonkin lomille ei sua kiinnosta...mitä sä teet tommosessa maassa ja verot on ja tommosia juttuja. Nyt kun mä elän täällä siks se tulee. (Aki)

Varhaisaikuisuuteen kuuluu minuuden etsintää, joka voi tarkoittaa erillisyyttä, yksinäisyyttä ja ahdistusta, mutta toisaalta myös oman ainutlaatuisuuden kokemusta. Erityisesti nuoruuden ja aikuisuuden siirtymävaiheessa nuoren ihmisen itsetuntemus ja itseluottamus eivät ole kovin vahvoja (Turunen 1996, 143-144). Kyselylomakkeessa Juha on määritellyt itsensä puoliksi suomalaiseksi ja puoliksi amerikkalaiseksi ja samanlaisena hänen mielestään häntä pidetään Yhdysvalloissa. Sen sijaan kolmannessa maassa Juha kokee olevansa suomalainen. Juhan suomalaisuutta kansallisena identiteettinä on ravistellut armeija-aika kokemuksena, mutta myös se, miten häntä on vertaisryhmässä määritelty.

JK: Sulla on semmonen tunne ettet kuulu kumpaankaan?

Juha: Se on vähän vaikeaa toi tuntee kuuluvansa johonkin paikkaan.

JK: Miten armeija vaikuttanut tähän, kun olet asunut täällä pidemmän aikaa?

Juha: Mun mielestä se on just tehny sen mulle, kun mä oon ollu täällä. Mä en oikein tiedä mihin mä kuulun enää.

JK: Se on nyt nimenomaan tullut?

Juha: Joo. Kun mä aloitin mä tiesin ett mä oon enemmän amerikkalainen. Sitten siellä mua pidetään suomalaisena, täällä pidetään amerikkalaisena. (Juha)

Armeijakokemusten ja Suomessa asumisen kautta Juhan itsetuntemus on kasvanut ja sitä kautta hän on joutunut pohtimaan omaa identiteettiäänkin selkeämmin tai uudelleen. Olemisen ja itsemäärittely voi olla arkipäivässä selkeää, mutta se on vaikeutunut, kun sille pitänyt antaa nimi tai sitä on joutunut puolustelemaan ja selittelemään kuten Weckströmin (2008, 146) on todennut. Identiteettipohdinnat ovat kuitenkin hyvin yksilöllistä ja moniin asioihin liittyviä kuten Ruotsissa koko ikänsä asuneen juuri 19 vuotta täyttäneen Antin esimerkki osoittaa. Antin koulussa on ollut ainoastaan muutama suomalainen, mikä on

tuntunut hankalalta. Antille armeija-aika on tuonut kansallisen identiteetin näkökulmasta itsevarmuutta. Antti toteaa puhuvansa itsestään suomalaisena ja olevansa samalla ylpeä siitä, toisin kuin kouluaikana. Antti oli alun perin suunnitellut armeijan suorittamista Ruotsissa, sillä se olisi voinut olla hyödyllistä hänen tulevan ammattinsa kannalta. Nyt hän on iloinen oltuaan Suomessa, sillä hän toteaa olleensa alun perin suomalainen, 'jag är ju finsk från början'.

Kyselylomakeaineistossa runsas neljännes tutkituista piti yhtenä armeijaan tulon motiivina mahdollista pysyvää muuttoa Suomeen. Armeijakokemus on realisoinut suomalaista elämänmuotoa ja elämisenmahdollisuuksia samoin kuin luonnonolosuhteita, jotka ovat voineet olla arveluttaviakin ulkosuomalaisen näkökulmasta. Identiteettipohdintoihin liittyvät myös elämäntilanteeseen liittyvien ratkaisujen miettiminen, mikä ulkosuomalaisvarusmiehelle voi tarkoittaa Suomeen jäämistä tai opiskelupaikan hankkimista Suomesta (vrt. Ronkainen 2009).

JK: Voisitko ajatella muuttavasi pysyvästi tänne?

Aki: Joo, voisin. [pontevasti] [Pohtii sitten, miten oma asennoituminen ja suhde pimeyteen ja talveen muuttui...] Toi oli parempi kun mä uskoin et vois olla. Ja toinen oli se kylmä. Mä luulin että mulla olis vaikeuksia. Mutt se tosissaan, en mä oo nähny se koko juttu. Nää oli ennen suuria ongelmia. Ei ne ole enää mikään suuria ongelmia. Muuten mä oisin muuttanut tänne ihan hyvin. Elämä oli mulla hyvä. Kyllä mä ihan helposti voisin muuttaa tänne. Voi olla et mä teen sen. (Aki)

8 TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTOJA

8.1 Identiteetti, suomalaisiksi samastuminen ja suomalaisuuden ylläpitäminen

Identiteetistä puhutaan eri tieteenaloilla ja sillä saatetaan hakea määrittelyä tai paikannusta sellaisille asioille, jotka aikaisemmin saattoivat liittyä yhteiskuntaluokkaan, sukupuoleen tai yleensäkin ryhmään kuulumiseen. Etninen identiteetti kytketään usein siirtolaisten uuteen maahan sopeutumiseen (esim. Anthias 2009; Liebkind 2009) ja sillä tarkoitetaan vähemmistön identiteettiä. Kansallinen identiteetti liittyy tällöin enemmistön identiteettiin. Ulkосуomaistenvarusmiesten suomalaisuutta voisi kuvata etnisenä identiteettinä, mutta varusmiespalveluksen kansallisen erityisyyden ja kansalaisuuteen liittyvän velvoittavuuden vuoksi olen halunnut tarkastella sitä kansallisena identiteettinä. Olen kuitenkin pitänyt mielessä 'globaaliin sukupolveen' (Beck & Beck-Gernsheim 2009; Levitt 2009) sekä etnisyyteen ja vähemmistöidentiteettiin liittyvät näkökulmat. Olen rajannut tutkimuksen ulkopuolelle informanttien perheiden ulkomaille muuttamiseen ja ulkomaille sopeutumiseen liittyvät asiat, mitkä usein liittyvät vähemmistö- ja enemmistöidentiteettien tarkasteluun ja tarjoavat usein myös selityksiä tai ymmärrystä vähemmistö- ja enemmistöidentiteetille. Tutkimukseeni on liittynyt siihen tilanteeseen, missä ulkосуomalaisvarusmiehet ovat suorittaessaan varusmiespalvelustaan Suomessa.

Ulkосуomalaisvarusmiehet pitivät itseään suomalaisina, osa heistä voimakkaastikin, mutta heidän kansallinen identiteettinsä ei ole yksinomaan suomalainen. Vähemmistöidentiteettinä suomalaisuus voi olla häilyvä, muuttuva tai jopa epävarman, mutta myös vahva ja merkityksellinen, kun siihen liittyy jotain positiivista kuten myös mm. Österlund-Pötzch (2003) ja Ågren (2006, 176-180) ovat todenneet. Tutkimusaineisto tukee lähtöoletusta ulkосуomalaisvarusmiesten vahvasta suomalaisesta identiteetistä, mutta vahvistaa näkemystä myös siitä, että siirtolaisten identiteetti on monimutkainen ja jatkuvia neuvotteluja kaipaava yhdistelmä kahdesta tai useammasta identiteetistä. Ihmisten ylitajainen liikkuvuus lisääntyy jatkuvasti ja yhteydenpito alkuperäiseen maahan muuttuu, joten tulevaisuudessa lienee yhä todennäköisempää, että siirtolaisten tai siirtolaistaustaisten identiteetti onkin kaksoisidentiteetti. Kaksoisidentiteetti on tällöin vahva vähemmistöidentiteetti ja vahva enemmistöidentiteetti (Berry ym. 2006; Phinney ym. 2001). Täytyy toki myös muistaa, että monenlaiset yhteiskunnalliset seikat kuten asuinmaa, perheen yhteiskunnallinen ase-

ma, koulutustaustat tai yllirajainen yhteydenpito vaikuttavat vähemmistöidentiteetin ylläpitämisen mahdollisuuksiin (Levitt 2009) tai sen näkyväksi tekemiseen (Sussmann 2000). Erityisesti nuorten tunne omasta kansallisesta identiteetistä voi lisäksi olla ajassa ja paikassa määritelty sekä nuoren kasvuun liittyen muuttuva ja joustava, mikä näkyi tämänkin tutkimuksen aineistossa. Muutamat haastatelluista totesivat olevansa suomalaisia, koska heidän vanhempansa ovat suomalaisia ja he olivat saaneet suomalaisen kasvatuksen. Joku taas totesi, ettei hänen isänsä ole enää suomalainen, koska ei puhu enää suomea kotona. Tällöin omakin suomalaisuus kyseenalaistuu. Haastatteluissa puhuttiin myös avioeroista ja uusperheistä, jolloin identiteettipohdinnatkin olivat monimutkaistuneet. Uusperheiden ja yksinhuoltajien näkökulma olisikin mielenkiintoinen näkökulma siirtolaislasten identiteettikysymyksiin.

Ulkosuomalaisvarusmiehet kuvaavat Suomea ja suomalaisuutta melko perinteisten asioiden kautta ja tuntevat suomalaisuudesta itsessään ylpeyttä. Samantyyppisiä asioita korostavat myös koko ikänsä Suomessa asuneet nuoret (vrt. Myllymäki 2010, 113-114) ja erityisesti nuorten miesten on todettu arvostavan hyvin perinteisiä asioita (Sinkko & Nurmela 2011,). Ulkosuomalaisvarusmiehet ovat noukkineet suomalaisuudesta itselleen tärkeät ilmiöt ja tapahtumat kuten luontosuomalaisuuden, suomalaisten urheilumenestyksen tai Eurovision laulukilpailuissa pärjäämisen. Kokonaisuudessaan tulokset heijastavat mielestäni nuorten kokemuksia sellaisesta arkipäivän suomalaisuudesta, mihin he ovat kasvaneet keski-ikäisten vanhempiansa kautta kodissaan ja lyhyillä, vanhempien kotipaikkakunnalle suuntautuneilla, Suomenvierailuillaan. Urheilun merkitys lienee luonnollista, koska informatit ovat nuoria miehiä. Kyse voi olla myös siitä, että suomalaisuus elää kahden perinteen, kulttuurin ja luonnon, välimaastossa. Haastattelussa esimerkiksi Antti nosti esille suomalaisuuden puunhakkaajakansana, joka tuntui kaupungistuneesta ruotsinsuomalaisesta nykynuoresta oudolta suomalaisuudelta. Ulkosuomalaisvarusmiesten esille nostamat ylpeyden tunnetta herättävät asiat ovatkin muuttuneita suomalaisuuden merkkejä (vrt. Weckström 2008, 188).

Tärkeimpien suomalaisuutta kuvaavien sanojen perusteella Suomi on 'vapaus'. Tulkitsen vapauden liittyvät toisaalta vastaajien henkilökohtaisiin vapauden tunteeseen viittaaviin kokemuksiin Suomenvierailujen aikana lapsuudessa ja nyt itsenäisenä nuorena aikuisena, mutta vapaus voi liittyä myös käsityksiin Suomen yhteiskunnallisesta asemasta ja yhteiskuntajärjestyksestä. Sanalista nosti lisäksi esille pohdinnat isänmaasta ja kotimaasta.

Vaikka suhde Suomeen on tiivis ja Suomi, suomalaiset ja Suomen asiat ovat tärkeitä, niin koti ei ole Suomessa eikä Suomi ole kotimaa. Tämä kuvastanee maasta toiseen muuttaneiden kokemuksia vaihtelevista ja muuttuvista kodeista (Huttunen 2002; King & Christou 2008), mutta myös nykynuorten käsityksiä, jolloin kotiseutu ei ole tietty maantieteellinen paikka (Kaivola & Rikkinen 2003). Voi myös kysyä, alkaako postmodernin erilaisten rajojen yli liikkuvan ihmisen koti ollakin konkreetin tilan tai paikan sijasta mielentila tai tunne yhteenkuulumisesta?

Miksi ulkosuomalaisvarusmiehet sitten tuntevat itsensä suomalaisiksi tai, kuten Sen (2009) toteaa, mikä voima nostaa yksilön eri identiteetit toista tärkeämmiksi? Olen yrittänyt hakea ymmärrystä vahvalle suomalaisidentiteetille tarkastelemalla perheen ja kasvatuksen merkitystä, juridista kansalaisuutta ja sen merkitystä, yhteenkuulumisen tunnetta sekä erilaisia suomalaisuuteen liittyviä representaatioita, joiden kautta sosiaalista identiteettiä voi tehdä ja osoittaa. Jokainen tarkastelunäkökulma auttaa osaltaan ymmärtämään ulkosuomalaisvarusmiesten suomalaisuutta. Uskon kuitenkin, että siirtolaisten uuteen maahan sopeutuminen, enemmistö- ja vähemmistöidentiteetin rakentuminen ja hyvinvointi ovat erilaisia erilaisissa yhteisöissä kuten Phinney ym. (2001) laajassa tutkimuksessaan toteavat, joten tämänkään tutkimuksen aineisosta ei voi tehdä suuria yleistyksiä koskettamaan ulkosuomalaisia yleisemmin. Pohdin seuraavassa lyhyesti em. tarkastelunäkökulmia, tosin välillä on vaikeaa sanoa, mikä on ollut syy ja mikä seuraus. Onko esimerkiksi perheissä ylläpidetty suomen kielen taitoa sen vuoksi, että ollaan vahvasti suomalaisia vai onko vahva kieli-taito luonut informanteille tunteen suomalaisuudesta?

Ulkosuomalaisvarusmiehet ovat perinteisen sukupolvien määrittelyn mukaan yleensä toisen polven siirtolaisia, vaikka sukupolvimäärittelyyn (Martikainen & Haikkola 2010) ja eri siirtolaissukupolvien vähemmistöidentiteetin pysyvyyteen (Liebkind 2009, 17) liittyykin monenlaisia näkökulmia. Siirtolaistutkimuksissa on huomattu, että perhe on tärkeä nuorten sopeutumisessa uuteen maahan, mutta perhe on oleellinen primaarisosialisaatiossa ja kulttuurisen pääoman siirtäjänä. Ulkosuomalaisvarusmiesten perheissä suomalaisuutta on tehty ja ylläpidetty monin eri tavoin. Yhdessäolo ja perhe-elämään liittyvät perinteet, kuten erilaisiin juhlien viettämiseen liittyvät tavat, ruokaperinne ja saunominen, ovat keskeisiä suomalaisuuden ylläpitämisessä. Joulun kuuluu aina porkkanalaatikko, kuten eräs haastelluista totesi. Symbolien oikeanlaisella käytöllä voi toisaalta osoittaa, mutta myös tuntea, olevansa suomalainen. Usein kaksi- tai monikulttuurisissa ulkosuomalaisperheissä lapset

ja nuoret kokevat ja omaksuvat suomalaisuuden suomalaisäidin tekemänä (vrt. Ahola 2008; Levä 2008; Lukkarinen-Kvist 2006; Stoller & Haapanen 2002, 149-150), jolloin kansallinen identiteetti on jatkuvasti elävä ja arkipäiväisiin pieniinkin asioihin liittyvä. Karisto (2008, 418-419) puhuu ritualistisesta suomalaisuudesta. Rituaaleista ja rutineista kiinnipitäminen luovat tuttuutta, ennustettavuutta ja turvallisuutta sekä lisäävät aikaperspektiiviä ja auttavat kiinnittymään historiallisesti sukupolvien ketjuun. Tekemisen kautta syntyy tunne suomalaisuudesta. Kun toisen polven siirtolaiset elävät sellaisessa yhteisössä, missä näkevät jatkuvasti vanhempiansa alkuperäisen kulttuurin edustajia, niin he sosiaalistuvat lisäksi siihen arvomaailmaan laajemmin. Vaikka toisen polven siirtolaiset eivät pitäisikään vanhempiansa alkuperäistä kulttuuria enää tärkeänä, niin uskon, että he ovat kuitenkin omaksuneet siinä yhteisössä elämiseen liittyviä sosiaalisia taitoja. Elämäkulusta riippuen he voivat hyödyntää niitä myöhemmin elämässään. Jurvan ja Jayan (2008) mukaan he todennäköisesti palaavat vanhempiansa alkuperäiseen yhteisöön sitten, kun heillä itsellään on lapsia. Tunne yhteenkuulumisesta on merkittävä, vaikka se ei aina elämäkulussa tekojen tasolla näkyisikään.

Perheen merkitys ulkosuomalaisvarusmiesten perheissä näkyy myös siten, että Suomessa on vierailtu säännöllisesti, jolloin vanhempien alkuperäinen kotimaa on koko ajan läsnä siirtolaiskokemuksessa. Teini-ikäisinä useat informanteista olivat olleet Suomessa yksinkin. Matkat Suomeen ovat olleet tärkeitä, sillä ainoastaan eletyn ja koetun fyysisen ympäristön kautta ulkosuomalainen lapsi on voinut luoda henkilökohtaista suhdetta suomalaisvanhempiansa kollektiiviseen yhteisöön laajemmin. Ajan myötä suomalaissyntyisen vanhemman yhteydenpito Suomeen harvenee kuten esimerkiksi Lukkarinen-Kvist (2006) on todennut. Väitän kuitenkin, että nuoren on vaikea synnyttää itsenäisiä kokemuksia ja yhteyksiä vanhempiansa alkuperäiseen maahan ilman lapsuudenaikaisia kokemuksia (vrt. Jurva & Jaya 2008; Wessendorf 2007).

Bondin (2006) mukaan asuminen, syntymäpaikka ja perimä kaikki yhdessä ovat merkityksellisiä yksilön kansalliselle yhteenkuulumiselle. Tutkimusaineiston mukaan Suomessa ja Ruotsissa syntyneet ovat suomalaisempia kuin muualla syntyneet. Ruotsissa syntyneiden vahvaa suomalaisuutta voi Bondin esittämien kriteerien perusteella pitää yllättävänä. Tulosta voi väaristää se, että muualla syntyneiden joukko on pienempi ja hajanaisempi kuin Suomessa tai Ruotsissa syntyneiden joukko. Toisaalta Ruotsissa asuvien joukossa oli joi-takin sellaisia varusmiehiä, joiden rajat ylittävä liikkuminen oli lähes päivittäistä ja suoma-

laisuus siten arkipäivässä jatkuvasti läsnä. Oletan, että Suomen ja Ruotsin maantieteellinen ja kulttuurinen läheisyys sekä suomalaisten suuri määrä Ruotsissa vahvistavat suomalaisidentiteettiä verrattuna ympäristöön, missä suomalaissiirtolaisten määrä on vähäinen. Pitkäaikainen asuminen Ruotsissa on myös voinut luoda rauhallisen tilan, jossa informantit eivät ole jatkuvasti joutuneet selittämään tai puolustelemaan itseään, vaan ovat voineet rauhassa luoda suhdetta asuinmaahansa ja vanhempiensa kotimaahan.

Perheen merkitys kaksi- tai monikielisyyden synnyttäjäksi ja ylläpitäjäksi on tärkeää, sillä onhan todettu, että elävä kaksikielisyys on väylä siirtolaistaustaisen lapsen kaksikulttuuriseen identiteettiin (Porter & Hao 2002). Toisaalta perheessä kohtaavat myös kieleen liittyvät yhteisölliset ja yksilölliset toiveet ja mahdollisuudet, kun esimerkiksi sovitaan perheen yhteisestä kielestä tai perheen ulkopuolisen kielimaailman kuten joukkotiedotuksen, kirjallisuuden ja ystäväpiiriin osuudesta perheen arkielämässä. Taramaa (2007) ja Weckström (2008) ovat todenneet, että kulttuuriset mallit säilyvät suomalaissukupolvelta toiselle uudessa kulttuurissa, vaikka kieli muuttuisikin. Ronkainen (2009, 126) sen sijaan toteaa, että äidinkieli ja kielitaito ovat yhteydessä siihen, kumpi kansalaisuus on Suomessa asuville kaksoiskansalaisille läheisempi. Ulkosuomalaisvarusmiesten kielitaito on moninainen, mutta lähes puolet informanteista pitää itseään yksinomaan suomenkielisinä ja vajaa viides yksinomaan ruotsinkielisinä. Haastatteluaineiston perusteella näyttää siltä, että yleisellä tasolla suomalaisuuden kokeminen ei ole kielitaidosta kiinni, mutta yksityisellä tasolla tunne suomalaisuudesta liittyy kieleen ja kielitaitoon. Tutkimushaastattelut on tehty siinä tilanteessa, jolloin informanteilla on yli puolen vuoden kokemus aktiivisesta suomen kielen käyttämisestä, joten kielitaidolle asetetut vaatimuksetkin voivat olla suuremmat kuin em. tutkimuksissa. Kielen liittyvät asiat voivat olla yhteydessä myös niihin ristiriitaisiin hetkiin, jolloin informantit ovat joutuneet pohtimaan valtiokansalaisuuteen liittyvää yhteenkuulumisentunnettaan ja määrittämään identiteettiään itselle ja identiteettinä muille (Anttila 2007) eikä itselle läheisimmän kielen käyttö ei ole saanut tukea lähipiiristä. Näitä kieleen ja kielelliseen identiteettiin liittyviä näkökulmia olisikin tarpeellista selvittää laajemmin ulkosuomalaisperheissä.

Erityisesti Ruotsiin ja ruotsin kieleen liittyy monia huomionarvoisia näkökulmia. Ruotsinkielisessä varuskunnassa suorittaa useampi ulkosuomalainen varusmiespalveluksensa kuin äidinkielen perusteella voisi olettaa. On vaikea ymmärtää, että heikosti ruotsia taitava ulkosuomalainen lähtisi ruotsinkieliseen varuskuntaan vaan ruotsia on osattava melko hyvin, vaikkei sitä pitäisikään äidinkielenään. Tämä voi toki liittyä erilaisiin äidinkielen määritel-

miin. Todennäköisempää lienee kuitenkin se, että ruotsi on ollut koulukieli, joten ruotsiksi on helpompi suorittaa varusmiespalvelus kuin täysin suomeksi. Esimerkiksi Seppo suoritti varusmiespalveluksensa ruotsinkielisessä varuskunnassa, vaikka yksi syy varusmiespalveluksen suorittamiselle oli tarve kohentaa suomen kielen taitoa. Pidän yllättävänä, että useimpien Ruotsissa asuvien varusmiesten elämä on kaksikielistä ja he ovat suorittaneet kansalaisuuteen liittyvän varusmiespalveluksensa ruotsiksi, mutta suomen kieli on suomalaisiksi samastumisen väylä. Ruotsissa asuvat varusmiehet voivat toki olla alunperin suomenkielisiä eivätkä voi samastua suomalaiseksi ruotsin kielen kautta, vaikka suomalaisuus Suomessakin on kaksikielinen. Heille ruotsin kieli oletettavasti tarkoittaa kansallisvaltion liittyvää kielenkäyttöä. Kyselylomakkeessa ei selvitetty, kuinka moni varusmiehistä on alun perin Suomen ruotsinkielisiä. Tällöinhän ruotsin kieli voi olla alkuperäinen äidinkieli ja sen vuoksi väylä suomalaisuuteen.

Kielitaitokysymys asettaa kaikille varuskunnille suuria koulutuksellisia haasteita. Ulkosuomalaisvarusmiesten kotona käytetty arkinen suomen kieli ei riitä varusmiespalveluksen aikaiseen oppimiseen ja vaikeuttaa varusmiespalveluksen suorittamista. Varusmiesten kouluttajilla pitäisikin olla kulttuurista herkkyyttä varusmiespalveluksen aikaisten ongelmien tunnistamiseen ja ratkaisuvaihtoehtojen etsimiseen. Haastatellut kertoivat, että esimerkiksi suomen kielen taitamattomuus oli yhdistetty varusmiehen heikkoon kykyynsä ymmärtää asioita eikä nähty kielellistä ongelmaa ensisijaisena. Ulkosuomalaisvarusmiesten pitäisikin saada varusmiespalveluksensa aikana tukea kielitaitonsa kohentamiseksi. Kielitaitokysymys tulevat varmasti esille myös kasvavan maahanmuuttajataustaisen varusmiesjoukon kautta.

Kansalaisuus, lojaliteetti ja kansallinen identiteetti

Lähes kaksi kolmasosaa ulkosuomalaisvarusmiehistä oli yksinomaan Suomen kansalaisia. Kyselylomakeaineiston perusteella neljännes heistä saattaisi kuitenkin luopua Suomen kansalaisuudesta. Kansalaisuuden säilyttäminen on saattanut olla armeijaan tulon syy, joten tulosta voi pitää yllättävänä. Mikäli olisi kysytty halukkuutta hankkia kaksoiskansalaisuus, niin tulos saattaisi olla toisenlainen. Osittain lienee kyse siitä, että informantit ovat vastanneet tunnollisesti kyselylomakkeen kysymyksiin. Tulkitsen mahdollisuuden luopua Suomen kansalaisuudesta liittyvän myös niihin tunteisiin, jotka ovat olleet pinnalla armeijan alkuviikkojen aikana. Totaalilaitokseen tullut alokas kokee vapaudenrajoituksia ja miet-

tii muutoksen mahdollisuuksia. Tällöin kansalaisuudesta luopuminen voisi olla yksi keino. Ulkosuomalaisvarusmiehille palveluksen aloittaminen on haasteellisempaa kuin muille, joten voi olettaa, että tarvitsevat muihinkin kuin käytännön asioihin erityistukea palveluksen alussa.

Jag förstår inte vad jag har skrivit. Kanske det är det att jag ville bort, bort från milin. Början här var så svårt. Jag kan inte tänka mig att ge upp finska medborjaskap. (Harri)

Mahdollinen kansalaisuudesta luopuminen voi lisäksi kuvastaa myös sitä, että EU:n alueella valtiokansalaisuudella ei ole kovin suurta merkitystä tai (kaksois)kansalaisuus on hyvin dynaaminen käsite, joka muuttuu henkilön elämänkulun ja elämäkokemusten myötä (Berry, ym. 2006; Harinen & Ronkainen 2003; Johnson 2007; Schröder & Reinhold 2007; Wessendorf 2007). Toisaalta kuitenkin esimerkiksi Westin (2003) on esittänyt, ettei kansalaisuuden vaihtaminen ole yksinkertaista, vaan siihen liittyy tunteellisuus, kaiho ja luopuminen.

Runas kolmannes informanteista oli kaksoiskansalaisia. Suomalaisuus kansalaisuutena tai kansallisuutena koettiin positiivisena, kuten aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu. Suomalaisuus on jotain, mikä erottaa tai minkä avulla voi erottautua toisista positiivisella tavalla. Ulkosuomalaisvarusmiesten voi ajatella osoittavan lojaliteettia Suomea kohtaan suorittamalla asevelvollisuuden Suomessa. Haastateltujen puheissa kahden kansalaisuuden ja lojaliteetin pohdinnat herättivät monenlaisia tunteita ja nostivat esille ristiriitaisia tai keskeneräisiä näkemyksiä kuten aikaisemmissakin tutkimuksissa on huomattu (vrt. Ramos ym. 2007, 57-58; Schröder & Reinhold 2007, 81). Haastateltujen mukaan kahden valtion tasavertainen kansalaisuus on periaatteessa mahdollinen, mutta se riippuu toisaalta ihmisestä itsestään ja toisaalta maassa asutun ajan pituudesta. Asumisen kautta yhteisö voi todellistua ja näin vahvistaa kansalaisuuden tunnetta ja lojaliteettia (vrt. Bond 2006). Kaksoiskansalaisten joukossa on suhteellisesti enemmän niitä, jotka pitävät itseään ei-suomalaisena. Kaksoiskansalaisten joukko on niin pieni, että suuria johtopäätöksiä tästä ei voi tehdä. Hiukan yleistäen voisi sanoa, että todennäköisemmin ulkosuomalainen varusmies tuntee itsensä ei-suomalaiseksi, mikäli hän on kaksoiskansalainen ja asuu kaukana Suomesta.

Useat kaksoiskansalaiset voisivat saada vapautuksen varusmiespalveluksen suorittamisesta ulkomailla asumisen ja eräiden valtioiden kaksoiskansalaisuuden perusteella. Tämä

nostaakin esille kysymykset palvelusmotivaatiosta ja palvelukseen astumisen syistä.⁴ Onko varusmiespalveluksen suorittamisen syynä maanpuolustustahto, kansalaisvelvollisuuden suorittaminen vai kenties erityisen voimakas tunne suomalaisuudesta?

8.2 Kansallinen identiteetti ja varusmiespalveluksen suorittaminen

Tutkimuksen lähtökohtana oli ajatus ulkosuomalaisvarusmiesten vahvasta suomalaisuudesta, koska he ovat valmiita 'uhraamaan jopa vuoden elämästään' (kuten Antti totesi haastattelussa) varusmiespalveluksen suorittamiseen. Tutkimusaineisto tukeekin tätä oletusta. Myös eri sukupolvien kohtaamiseen liittyvien näkökulmien pohdinta ja kasvatuksen merkitys ovat olleet tutkimukseni innoittajia. Ymmärrän kasvatuksen tällöin laajasti kansalaisuuteen tai ihmiseksi kasvamisena.

Kyselylomakeaineiston perusteella näyttää siltä, että isovanhemmilla tai vanhemmilla ei ole erityisen suurta merkitystä varusmiespalveluksen suorittamisessa. Samantyyppisiä tuloksia on nähtävissä myös vuoden 2010 Nuorisobarometrin tuloksissa (Myllyniemi 2010, 40-45). Jälkinuoruuden itsenäistymiseen liittyvät kehityksellisten tehtävien näkökulmasta tulosta voi pitää jokseenkin odotettuna. Väitän kuitenkin, että vanhemmilla ja vanhempien arvomaailmalla sekä suvussa ja perheessä saadulla kasvatuksella on yhteys varusmiespalveluksen suorittamiseen. Vanhemmilta ja isovanhemmilta omaksuttuun arvomaailmaan kuuluu se, että armeija koetaan sellaiseksi, minkä kaikki suvun miehet suorittavat. Kollektiivinen identiteetti luo perustan sille, että toimitaan kollektiivin edellyttämällä tavalla. Varusmiespalveluksen suorittamista, tarpeellisuutta tai mielekkyyttä ei välttämättä erityisemmin mietitä tai kyseenalaisteta (Hoikkala 2009, 224; Lahelma 2002). Yleisesti voisi sanoa, että armeija on ollut esillä ulkosuomalaisen nuoren suvun perinteessä samantyyppisesti kuin se on esillä Suomessakin koko ikänsä asuneen nuoren elämässä. Varusmiespalveluksen suorittamisen ajatukseen on vain kasvanut luonnollisesti, kuten Ruotsissa asunut Antti toteaa. 'Man är ju inbildad så'. Globaalissa maailmassa kasvaneen nuoren on kuitenkin itse luotava suhde omaksumaansa kodin ja kollektiivisen yhteisön arvomaailmaan, omaan kansalliseen identiteettiinsä ja näiden edellyttämiin kollektiiviisiin käytäntöihin (David

⁴Vrt. Väittämä: Olisin suorittanut asepalveluksen, vaikka se suorittaminen olisi ollut vapaaehtoista. Nuorisobarometriin 2010 vastanneista nuorista 68 % oli täysin/jokseenkin samaa mieltä tai ei osannut sanoa. Varusmiespalveluksen suorittaneista vastaavasti 61 %. Varusmiespalveluksen suorittaneissa oli huomattavasti enemmän 'en osaa sanoa' -vastauksia (Myllyniemi 2010, 48).

& Bar-Tal 2009, 373; Levitt 2009, 24-25).

Kyselylomakeaineisto tuo esille monenlaisia syitä varusmiespalveluksen suorittamiselle. Merkittävimmit (kummassakin 60,3 prosenttia vastaajista) syiksi nousevat varusmiespalvelus kansalaisvelvollisuutena sekä erilaiset hyötynäkökohdat.

Varusmiespalveluksen suorittaminen kansalaisvelvollisuutena voi liittyä siihen, että ulkosuomalaisvarusmies pitää itseään suomalaisena ja armeijan suorittaminen on perheen arvojen mukaista, mutta myös siihen, että hän pitää puolustusvoimia arvokkaana (Lahelma 2002), tuntee kiintymystä tai lojaliteettia paikkoihin, instituutioihin tai käytäntöihin (Gibson 2005, Gibson & Condor 2009), mutta myös siihen, että hän noudattaa kansalaisen ja valtion välistä sopimusta (Thomas 2002). Myös haastatteluaineisto vahvistaa näitä näkemyksiä.

Armeijan suorittaminen nähdään luonnollisena asiana, jota ei kyseenalaisteta. Velvollisuuden periaatetta (Selbourne 2005) noudattamalla kansalaisside vahvistuu, sillä silloin yksilö ilmaisee tukevansa oman yhteisönsä eettistä ohjenuoraa ja käytäntöjä. Se antaa myös tuntee kelpoisuudesta ja vertaisuudesta (Rönholm 1999, 289). Suorittamalla varusmiespalveluksen Suomessa ulkosuomalainen nuori voi osallistua yhteiskunnalliseen toimintaan ja sosiaalisen integraation kautta lunastaa suomalaisuutensa ja kansalaisuutensa. Kyselylomakeaineisto ei tuo vivahteita esille, mutta olisi mielenkiintoista vertailla Suomessa asuneiden ja ulkosuomalaisten käsityksiä velvollisuuden periaatteesta, sillä suomalaisnuoretkin pitävät velvollisuudentuntoa tärkeänä armeijaan tulon syynä (Myllyniemi 2010, 41). Samoin eri siirtolaissukupolviin kuuluvat nuoret saattavat suhtautua armeijan suorittamiseen hyvin eri tavoin (Attityundersökning 2005, 7-11). Kansallisessa identiteetissä on kyse 'jonakin olemisesta', mutta aivan yhtä paljon 'joksikin tulemisesta' (Hall 1999, 227). Institutionalisoitun kansalaiskasvatuksen näkökulmasta armeijakoulutusta voi pitää valtion kansalaisuuden sopimukseen liittyvänä velvollisuutena. Varusmiespalveluksen aikana valtio tukee ulkosuomalaisten Suomen kansalaiseksi kasvamista.

Ehdotettu ulkosuomalaisten vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta (Suomalainen asevelvollisuus 2010) nostaa kansalaisuuteen liittyvät oikeudet ja velvollisuudet uuteen valoon. Vapauttamalla ulkosuomalaiset varusmiespalveluksesta höllennettäisiin valtiokansalaisuuteen liittyviä velvollisuuksia. Lisäksi valtion olisi määriteltävä kriteerit vapaut-

tamiselle, joten valtio ottaisi silloin kantaa myös ulkomailla asuvien kansalaisuuden vahvuuteen. Voisiko esimerkiksi asevelvollisuuden suosittamisesta saada vapautuksen pelkästään sen perusteella, että on asunut koko ikänsä ulkomailla vaikka yhteydenpito Suomeen on ollut jatkuvaa ja tiivistä? Toki aiemmin esille tullut ulkosuomalaisvarusmiesten mahdollinen luopuminen Suomen kansalaisuudesta sekä yhteenkuulumisen tunteen ylläpitäminen syntymisen, perimän tai asuinmaan perustella tuovat omat näkökulmansa varusmiespalveluksesta luopumiseen.

Tutkimusaineiston perusteella armeijan suorittaminen kansalaisvelvollisuutena on tärkeä, mutta siihen ei välttämättä liity maanpuolustuksen tärkeyttä. Maanpuolustuksen tärkeys armeijan suorittamisen syynä on merkittävä (46,6 prosenttia vastaajista) ja samantyyppisesti myös Suomessa koko ikänsä asuneiden nuorten maanmaapuolustustahdon on todettu olevan myönteinen (Sinkko & Nurmela 2011, 107, 110; Terho 2010). Ulkosuomalaisvarusmiesten kohdalla tuloksia voinee pitää yllättävänä, sillä heitä ei yleensä kutsuta kertausharjoituksiin eikä mahdolliseen maanpuolustustilanteeseen. Ehkä ulkosuomalaisvarusmiehet eivät ole tienneet asiaa varusmiespalveluksensa alussa ja he mieltävät Suomen puolustamisen periaatteellisella tasolla. Olisikin mielenkiintoista nähdä, millainen ulkosuomalaisnuorten maanpuolustustahto tai suhtautuminen kollektiiviseen voimankäyttöön olisi varusmiespalveluksen jälkeen, sillä näiden on todettu olevan yhteydessä palveluksen suorittamiseen (Laitinen 2010, 183; Sinkko & Nurmela 2011, 110-114). Jos kansa on keskeinen suomalaisuudessa, kuten Harri toteaa haastattelussa, niin olisi myös mielenkiintoista pohtia ulkosuomalaisnuorten kanssa, mitä puolustettaisiin (valtiollisia rajoja, hallituksen politiikkaa vai kansaa) tai miten ulkosuomalaisia puolustettaisiin. Herää myös kysymys, olisiko ulkosuomalainen nuori tosipaikan tullen valmis tulemaan Suomeen maanpuolustustehtäviin?

Hyötynäkökulma korostuu perinteisissä armeijapuheissa, kun perustellaan armeijan ylläpitämistä (Salo 2004, 59-60) tai koulutuksellisia ratkaisuja (Laitinen 2010, 185-186). Ulkosuomalaisvarusmiehet nostivat hyötynäkökulmat esille henkilökohtaiseen elämään liittyvinä asioina. Varusmiespalveluksen suorittamisen aikana pääsisi itsenäistymään, kielitaito kohentuisi sekä olisi mahdollisuus tutustua Suomeen ja sukulaisiin. Nuoruuden ja varhaisaikuisuuden kehitystehtävien näkökulmasta katsottuna ei olekaan hämmästyttävää, että armeijaan tullaan, koska siitä koetaan olevan henkilökohtaisesti hyötyä. Armeijakoulutuksen sisällöllisestä näkökulmasta hyöty sen sijaan lienee rajallinen, sillä ulkosuomalaiset

eivät useinkaan pääse johtajakoulutukseen. Samoin armeijakoulutuksen hyödynnettävyys ulkomaisilla työmarkkinoilla lienee heikko. Ulkosuomalaisten varusmiespalveluksen kehittämiseksi olisikin tutkittava tarkemmin, miten palveluksen suorittaneet kokevat hyötynensä siitä esim. työmarkkinoilla.

Tutkimusta aloittaessani kuulin kriittisiä kommentteja siitä, että ulkosuomalaiset tulevat armeijaan vain turistimatalle. Jälkinuoruuteen kuuluu tunneherkkyys ja toisaalta myös tunteisiin vetoavien kokemusten hakeminen, nuoruuden tunnenälkä (Turunen 1996). 'Turistimatkaan' liittyy aina omien henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttäminen, seikkailunhalu ja uuden kokeminen. Voi ajatella, että palvelusmotivaatio on syntynyt omaan elämään läheisesti liittyvistä asioista. Varusmiespalveluksen aika ja vertaisryhmässä toimiminen tarjoavat nuorelle mahdollisuuden asua ja olla Suomessa, tutustua suomalaisuuteen, kokeilla omia siipiään ja hankkia uusia kokemuksia. Vertaisryhmä on merkittävä sekundaarisosialisatiossa.

Ulkosuomalaisvarusmiehet olivatkin viihtyneet armeijassa hyvin ja kokivat sen mielekkääksi samoin kuin Suomessa pysyvästikin asuneet nuoret miehet ovat todenneet (Francke 2006; Laitinen 2010, 184; Määttä 2007). Noin kaksi kolmannesta informanteista oli vastannut kyselylomakkeessa, ettei heitä etukäteen jännittänyt lainkaan yksinäisyys, leirielämään tai varuskuntaan sopeutuminen tai suomalaisiin varusmiehiin tutustuminen. Varusmiespalveluksen suorittamisen näkökulmasta mielenkiintoista on, että lähes neljännes (n=18, 24,7 prosenttia) tunsu erilaisuutta auktoriteetteihin suhtautumisessa verrattuna itseään Suomessa koko ikänsä asuneisiin. Useille armeijan suorittaminen on ollut vapaaehtoinen päätös, jonka toteutumista he olivat odottaneet ja asennoituneetkin kestävästi turhautumista. Ulkosuomalaisten voimakkaasta suomalaisuudesta, ylipäätään halukkuudesta suorittaa varusmiespalvelus sekä pienestä keskeyttäneiden joukosta päätellen voin yhtyä Shalomin ja Horenczykin (2005) toteamukseen siitä, että vahva kansallinen identiteetti on yhteydessä sopeutumisen ja armeijassa viihtymisen, vaikka Israelin tilannetta ei täysin voikaan rinnastaa Suomeen. Voin myös yhtyä Salasuon (2009b, 336) näkemyksiin siitä, että armeijakoulutuksen mielekkyyden kokeminen on vahvasti yhteydessä omaan motivaatioon, palvelusmotivaatioon ja palveluyksikköön. Turistimatallakin oma motivaatio ja asennoituminen ovat yhteydessä myös Suomessa viihtymiseen ja kulttuuristen ristiriitojen ja epäselvyyksien kohtaamiseen kestämiseen (vrt. Zayat 2008, 96-97).

Varusmiespalvelus ja kansallisen identiteetin muutokset

Tutkimustuloksista mielenkiintoisimpana pidän armeija-ajan merkitystä kansalliselle identiteetille. Armeija-aika ja varusmiespalveluksen suorittaminen ovat vahvistaneet ulkosuomalaisnuorten suomalaisuutta, mutta ajanjakso on samalla ollut myös hämmentävä ja ristiriitaisia tunteita herättävä. Sussmanin (2000) mukaan siirtolaisten paluumuuttoon liitty monenlaisia asuinmaanhan ja (tässä tutkimuksessa: vanhempien) alkuperäiseen kulttuuriin liittyviä ja palaajan henkilökohtaisiin ominaisuuksiin liittyviä tekijöitä, jotka vaikuttavat paluumuuttajan kokemuksiin sekä palaajan kulttuuriseen ja kansalliseen identiteettiin. Kingin ja Christoun (2008, 21) mukaan paluumuutto voi lisätä siirtolaisen moninaiseen identiteettiin täysin uuden ja yllättävän kerroksen. Ymmärsin muutamien informanttien kiinnostuksen haastatteluosallistumiseen olevan yhteydessä oman identiteetin pohdintaan, mutta yllätyin myös muutamien haastateltujen syvistä identiteettipohdinnoista. Joillekin haastatelluista suomalaisuus on ollut osa elämää, mutta kulttuurinen tai kansallinen identiteetti ehkä hiljainen tai näkymätön (Sussman 2000). Armeija-aikana suomalaisuuden kohtaaminen omana kansallisena identiteettinä olikin aiheuttanut identiteettikriisin. Salakka (2006) on kuvannut Suomeen palaavien lähetystyöntekijöiden kokemusta paluukriisinä, mutta hän tuo kriisin esille myös myönteisenä. Kriisiin liittyy omien arvojen ja päämäärien pohdintaa ja selkiyttämistä. Kriisi voi auttaa selkiyttämään kahteen kulttuuriin liittyviä kokemuksia sekä kahdessa kulttuurissa kasvaneen ja eläneen henkilön kaksikulttuurista identiteettiä.

Siirtolaisten elämä ja yhteenkuuluminen voivat vahvasti perustua jatkuviin kahden maan välisiin yhteyksiin ja kaipaus voi olla tärkeä osa toisen polven siirtolaisten identiteettiä. Ulkosuomalaisten varusmiespalvelusta voikin tarkastella omien juurten etsimisen kautta, mitä Wessendorf (2007) kuvaa termillä 'root migration'.⁵ Ulkosuomalaisvarusmiehet eivät ole paluumuuttajia eivätkä suoranaisesti palaa mihinkään, mutta heidän oleskelussaan Suomessa voi olla palaamisen tuntua, koska heillä on pysyviä ja pitkäaikaisia kokemuksia Suomesta. Ulkosuomalainen varusmieskin on saattanut kokea kasvaneensa suomalaiseksi ja olevansa suomalainen, mutta armeijassa hän kohtasikin tilanteen, jossa kielitaito, ympäristön antama tila tai mahdollisuus toteuttaa kansalaisuutta ja kansallista yhteenkuulu-

⁵ Root (engl)= juuri, alkujuuuri, alkuperä, pohja tai perusta sekä (suvun) kantaisä. (Hurme, Pesonen & Syväoja 2000). Turismissa käytetään myös termiä 'roots tourism', millä tarkoitetaan vanhempien ja/tai isovanhempien alkuperäiseen lähtömaahan kohdistuvaa matkustamista, jonka tarkoituksena on omien sukujuurten etsiminen.

vuotta olivat aiheuttaneet kaksoisidentiteetin kriisin. Kolmannes informanteista ei ollut koskaan aikaisemmin ollut yksin Suomessa. Ehkä yksinäisyyden tunne oli konkretisoitunut tai tuntunut jopa voimakkaalta, mikä osaltaan oli nostanut omaan elämään liittyvät pohdinnat pintaan. Varusmiespalveluksen jälkeen nuorella on joka tapauksessa kaksi toisistaan erottuvaa aikaa: aika ennen ja jälkeen Suomessa vietetyn armeija-ajan. Aika Suomessa on tarjonnut kaksi peiliä, joiden kautta on voinut peilata kumpaakin kulttuuriaan ja näin ehkä selkiyttää niitä. Esimerkiksi Etelä-Euroopassa koko ikänsä asunut Aki on viettänyt koululaisena lomansa säännöllisesti Suomessa, mutta siitä huolimatta hän kokee, ettei pärjää suomalaisuudessa. Aki nostaa esille omat havaintonsa ja kokemuksensa ja kokee oppineensa paljon ja vahvistaneensa omaa suomalaisuuttaan.

Voi olla ett ne kertoo, ett joku näyttelijä sanoi tai esimerkiksi konsertti numero ykkönen täällä Suomessa. En mä edes tiedä kuka se on, jokainen juttu, voi kertoa joku joukkue kun on pärjännyt hyvin...jääkiekossa sanotaan, en mä tohtakin tiedä varmaan. Ei me olla tasoissa. Mutt kyll mä oon oppinut ja nähnyt aika paljon. (Aki)

Jos postmoderni identiteetti nähdään henkilökohtaisesti konstruoituna, ristiriitaisena ja muuttavana, niin suomalaisuuden lunastus varusmiespalveluksen suorittamisella vahvistaa näkemystä siitä, että aikuistuva nuori voi omien valintojensa kautta rakentaa identiteettiään (Levitt 2009). Suomalaisen identiteetin kannalta on tärkeää myös se, että saa olla Suomessa ilman omia vanhempia. Varusmiespalvelus oikeuttaa suomalaiseksi, antaa luvan asua ja olla Suomessa ja lisää yhteenkuuluvuutta suomalaisten kanssa. Persoonallisuuden rakentuminen yhteiskunnallisten yhteyksien kautta on nuoruudessa ja varhaisaikuisuudessa tärkeää (Turunen 1996,132).

Varusmieskoulutuksen sisällöllä on vaikutusta suomalaisuuteen, vaikka varusmieskoulutuksen mielekkyyttä kansalaiskasvatuksena onkin kyseenalaistettu. Lahelma (2005) kyseenalaistaa varusmieskoulutuksen tarpeellisuuden poikien kansalaiskasvatuksen puutteiden korvaamisessa. Salasuo (2009b, 409-413) kritisoi kouluttajien sisällöllistä osaamista, sillä kansalaiskasvatuksen kirjo on laaja kattaen asioita päihdekysymyksistä sodankäyntiin ja suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen. Ulkosuomalaisten lähtökohta on toki erilainen, mutta ulkosuomalaisvarusmiehetkin ovat armeijassa miesten koulussa, jossa he saavat kuvan uudenlaisesta suomalaismiehestä ja miesihanteesta (Jokinen 2000, 197-198). Tutkimustulokset haastavat varuskunnat kulttuurisen moninaisuuden herkkyyden lisäämisen. Ulkosuomalaiset samoin kuin Suomessa asuvat toisen polven maahanmuuttajat omaksu-

vat toisenlaisen kulttuurin kuin ensimmäisen polven maahanmuuttajat, jolloin tärkeintä voi olla tunne yhteenkuulumisesta. Varuskunnissa kulttuurisen moninaisuuden tunnistaminen voisi toisaalta tarkoittaa erityistuen antamista, jolloin opetustilanteissa vaikkapa Suomen historiaan liittyvät asiat avattaisiin ulkosuomalaisvarusmiehille syvemmin. Salakka (2006, 216) puhuu rakentavasta sivullisuudesta. Jollain tavoin tuttu, mutta samanaikaisesti vieras kulttuuri voi näyttäytyä vieraana ja palaaja pysyttelee sen vuoksi sivussa. Palaajat pyrkivät sopeutumaan, mutta joutuvat joissakin olosuhteissa myös muuttamaan paluukulttuuria itselleen sopivaksi. Kulttuurista moninaisuutta lisäisi myös ulkosuomalaisten kokemusten pitäminen rikkauten lähteenä varuskunnissa. Kulttuurisen moninaisuuden tunnistaminen tarkoittaisi myös sitä, että otettaisiin huomioon myös se tosiasia, että kauan tai koko ikänsä ulkomailla asuneiden sopeutumista edistää kokemusten jakaminen samassa elämäntilanteissa olleiden kanssa (Sussman 2000, 368; Takala 2004).

Identiteettipohdintoihin liittyvät myös elämäntilanteeseen liittyvien ratkaisujen pohdinta, mikä ulkosuomalaisvarusmiehelle voi tarkoittaa myös Suomeen jäämistä tai opiskelupaikan hankkimista Suomesta (Ronkainen 2009; Wessendorf 2007). Suomeen asettautumista on voinut estää toisaalta epärealistiset käsitykset mahdollisuuksista, mutta myös luonnonolosuhteet (vrt. Lukkarinen-Kvist 2006). Kyselylomakeaineistossa runsas neljännes informanteista pitikin yhtenä armeijaan tulon motiivina mahdollista pysyvää muuttoa Suomeen. Varusmiespalvelus sitoo nuoren miehen niin voimakkaasti totaalityöhön, ettei hänellä useinkaan ole voimia etsiä koulutus- tai työmahdollisuuksia Suomessa. Kun Suomessa puhutaan työvoimavajeesta, niin ulkosuomalaisten asevelvollisten ja varusmiesten ohjaamiseen ja neuvontaan voisi panostaa myös tästä näkökulmasta. Puolustusvoimien ja/tai työvoimaviranomaisten ennakkoluulottomuutta osoittaisi myös se, että ulkosuomalaisille naisille kohdistettaisiin vapaaehtoisen asevelvollisuuden mahdollisuutta esittelevä informaatiokampanja, missä tähdennettäisiin myös työllistymisen mahdollisuuksia Suomessa. Kiinnostus toisen polven siirtolaisten paluumuuttoa kohtaan osoittaa lisääntymisen merkkejä, sillä vuoden 2011 alussa on Turun yliopistossa aloitettu Takaisin Suomeen – tutkimushanke, jossa erityisen huomion kohteena ovat tähän saakka tutkimuksen ulkopuolelle jääneet toisen tai kolmannen polven Euroopassa asuvat ulkosuomalaiset.

Tämä tutkimus ei kerro sitä, millaisia suomalaisia olisivat olleet tai mitä olisivat sanoneet ne, jotka ovat hakeneet vapautusta tai luopuneet Suomen kansalaisuudesta välttääkseen

varusmiespalveluksen suorittamisen. Vastausta näihin kysymyksiin voi vain arvailla. Mikäli vapautusta hakeneita tai kansalaisuudesta luopuneita haastateltaisiin heidän asuinmaassaan, niin näkökulma olisi toisenlainen. Informanttien asuinmaiden ja asuinkulttuurien kirjo voisi olla laajempi, mikä voisi tuoda esille monipuolisempia näkemyksiä suomalaisuudesta. Vapautuksen saaneilla ei olisi samaa kokemuspohjaa kuin tutkimukseen osallistuneilla. He saattaisivat suhtautua armeijaan kielteisesti, mutta kansalliselta identiteetiltään he saattaisivat olla yhtä vähän tai yhtä paljon suomalaisia kuin useat informanteista varusmiespalveluksen alussa. Tämä tarjoaisi haastavan uuden tutkimusaiheen. Nyt haastattelut tehtiin juuri ennen kotiutumista, joten se toi esiin sentimentaalisuutta (Hannula 2007, 219), nostalgiaa ja herkkiä tunteita. Sentimentaalisuus liittyi voimakkaasti varusmiespalvelukseen merkittävänä kokemuksena. Myös varusmiespalvelusta suorittamattomien joukossa suomalaisuudesta puhuminen saattaisi nostaa tunteita pintaan. Muistelu, menneisyyden uudelleen rakentaminen, on sosiaalista neuvottelua suomalaisuuden merkityksistä ja on erilaista erilaisessa ympäristössä muisteltaessa.

LÄHTEET

- Aalto, Minna 2007. Suomeksi Brysselissä – suomalaislasten koulukieli. Teoksessa Maria, Läh-
teenmäki & Minna, Aalto (toim.) Identiteetit liikkeellä. Suomalaisten kokemuksia Bel-
giassa. Siirtolaisuusinstituutti. Vammalan Kirjapaino, 74-92.
- Ahola, Jonna 2008. Suomalaisuutta, kreikkalaisuutta vai molempia? Toisen polven kreikkalais-
suomalaisten kulttuuri-identiteetti. Turun yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta, opet-
tajankoulutuslaitos. Pro gradu verkkojulkaisuna
<http://www.edu.utu.fi/laitokset/tokl/tutkimus/julkaisut/AholaJonna.pdf>. Luettu 30.4.
2011.
- Ahonen, Sirkka 1998. Historiaton sukupolvi. Historian vastaanotto ja historiallisen identiteetin ra-
kentuminen 1990-luvun nuorison keskuudessa. Suomen Historiallinen Seura tutki-
muksia 202. Helsinki: Hakapaino.
- Alho, Kari & Kaitila, Ville 2003. Puolustusmenojen kansainvälinen vertailu. Elinkeinoelämän tutki-
muslaitos Sarja B 196. Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos: Taloustieto Oy. Yhteenveto.
- Anderson, Benedict 2007. Kuvitellut yhteisöt. Nationalismi alkuperän ja leviämisen tarkastelua.
Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus.
- Anthias, Floya 2009. Translocational Belonging, Identity and Generation: Questions and Problems
in Migration and Ethnic Studies. Finnish Journal of Ethnic and Migration, 4, 1, 6-15.
- Anttila, Jorma 1993. Käsitukset suomalaisuudesta – traditionaalinen ja modernius. Teoksessa
Teppo Korhonen (toim.) Mitä on suomalaisuus? Suomen Antropologinen Seura. Jy-
väskylä: Gummerus, 108-134.
- Anttila, Jorma 2007. Kansallinen identiteetti ja suomalaiseksi samastuminen. Sosiaalipsykologisia
tutkimuksia 14. Helsingin yliopisto sosiaalipsykologian laitos. Väitöskirja. Helsinki:
Yliopistopaino.
- Anttonen, Pertti 1997. Monikulttuurisuus ja suomalainen identiteetti. Teoksessa Pirkko Pitkänen
(toim.) Monikulttuuriseen Suomeen. Helsinki: Edita, 52-67.
- Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438.
- Attityundersökning 2005. Attityundersökning – Ungdomars kunskaper i försvarsfrågor. Sam-
manfattning 2005. CMA – Centrum för Marknadsanalys AB.
www.pliktverket.se/upload/141/sammanfattningnollmatning2005.pdf. Luettu
15.8.2010.
- Bauman, Zygmunt 1997. Sosiologinen ajattelu. Tampere: Vastapaino.
- Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth 2009. Global Generations and the Trap of Methodologi-
cal Nationalism For a Cosmopolitan Turn in the Sociology of Youth and Generation.
European Sociological Review, 25, 1, 25–36.
- Berry, John W, Phinney, Jean S., Sam, David L. & Vedder, Paul 2006. Immigrant youth in cultural

- transition. Acculturation, identity and adaptation across national contexts. Lawrence Erlbaum Associates Publishers: Mahwah, New Jersey.
- Bevelander, Pieter & Veenman, Justus 2008. Naturalization and socioeconomic integration: The case of The Netherlands. Teoksessa Pieter Bevelander & Don J. DeVoretz (eds.) *The Economics of Citizenship*. Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare. Malmö: Holmbergs, 63-88.
- Björklund, Krister 1998. *Suomalaiset Sveitsissä 1944-1996*. Turku: Siistolaisuusinstituutti.
- Bloemraad, Irene 2007. Much ado about nothing? The contours of dual citizenship in the United States and Canada. Teoksessa Thomas Faist & Peter Kivisto *Dual citizenship in global perspective. From unitarity to multiple citizenship*. Palgrave MacMillan, 159-186.
- Bloemraad, Irene 2008. Introduction. Teoksessa Pieter Bevelander & Don J. DeVoretz (eds.) *The Economics of Citizenship*. Malmö Institute for Studies of Migration, Diversity and Welfare. Malmö: Holmbergs, 13-20.
- Bond, Ross 2006. Belonging and Becoming: National Identity and exclusion. *Sociology*, 40, 4, 609-629.
- Bonsdorf von, Pauline 2005. Eletty ja mielletty maisema. Teoksessa Tero Halonen & Laura Aro (toim.) *Suomalaisten symbolit*. Atena-kustannus. Jyväskylä: Gummerus, 44-48.
- Christou, Anastasia 2002. Geographies of place, culture and identity in the narrative of second-generation Greek-Americans return 'home'. *Sussex Migration Working Paper no. 6*. Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex
<http://www.sussex.ac.uk/migration/documents/mwp6.pdf>. Luettu 15.10.2010.
- Condor, Susan 2006. Temporality and collectivity: Diversity, history And the rhetorical construction of national entitativity. *British Journal of Social Psychology*, 45, 657–682.
- Cronberg, Tarja 2006. Maanpuolustustahto, kansallinen identiteetti ja Euroopan puolustusulottuvuus. Teoksessa Sanna Rummakko (toim.) *TAHDON ASIA. Suomalainen maanpuolustus murroksessa*. Sadankomitea. Like-kustannus. Keuruu: Otava, 57-80.
- Cruz, Vanessa 2009. Educational attainment of first and second generation immigrant youth. New findings from national longitudinal data. Urban institute, Summer academy for public policy analysis and research, Class 2008, Research brief No. 5, www.urban.org/uisa/upload/UISA-Brief-5.pdf. Luettu 30.1.2010.
- David, Ohad & Bar-Tal, Daniel 2009. A Sociopsychological Conception of Collective Identity: The Case of National Identity as an Example. *Personality and Social Psychology Review*, 13, 4, 354-379.

- Dufva, Hannele 2002. Dialogia suomalaisuudesta. Teoksessa S Laihiala-Kankainen, S Pietikäinen & S Dufva, S (toim.) Moniääninen suomi: kieli, kulttuuri, identiteetti. Jyväskylän yliopisto. Soveltavan kielentutkimuksen keskus, 21-38.
- Eder, Klaus 2005. Remembering National Memories Together: The Formation of a Transnational Identity in Europe. Teoksessa Klaus Eder & Willfried Spohn (toim.) Collective Memory and European Identity: The Effects Of Integration And Enlargement. Ashgate Publishing, 197-220.
- Fadjukoff, Päivi 2009. Identiteetti persoonallisuuden kokoavana rakenteena. Teoksessa Riitta-Leena Metsäpelto & Taru Feld (toim.) Meitä on moneksi. Persoonallisuuden psykologiset perusteet. Juva: PS- kustannus, 179-193.
- Faist, Thomas 2007. Introduction: The shifting boundaries of the political. Teoksessa Thomas Faist & Peter Kivisto Dual citizenship in global perspective. From unitary to multiple citizenship. Palgrave: MacMillan, 1-23.
- Faist, Thomas & Gerdes, Jurgen 2008. Dual Citizenship in an Age of Mobility. Migration Policy Institute Bielefeld University. <http://www.migrationpolicy.org/transatlantic/docs/Faist-FINAL.pdf>. Luettu 1.9.2009.
- Francke, Patric 2006. Merivoimat osana Suomen suurinta kuntokoulua. Liikuntatieteiden laitos, Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikka, pro gradu-tutkielma.
- Gibson, Stephen 2005. The limits of Social Identity: Military Service, national identity and institution of state. Lancasterin yliopisto. Psykologia väitöskirja. Saatu tekijältä 30.10.2007.
- Gibson, Stephen & Condor, Susan 2009. State institutions and social identity: National representation in soldiers' and civilians' interview talk concerning military service. *British Journal of Social Psychology*, 48, 313–336.
- Gordon, Tuula, Komulainen, Katri & Lempiäinen, Kirsti (toim.) 2002. Suomineito hei! Kansallisuuden sukupuoli. Jyväskylä: Gummerus.
- Haavio-Mannila Elina, Majamaa Karoliina, Tanskanen Antti, Hämäläinen Hans, Karisto Antti, Rotkirch Anna & Roos JP 2009. Sukupolvien ketju. Suuret ikäluokat ja sukupolvien välinen vuorovaikutus Suomessa. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 107. Sastamala: Vammalan Kirjapaino.
- Hakulinen, Auli, Kalliokoski, Jyrki; Kankaanpää, Salli, Kanner, Antti; Koskenniemi, Kimmo; Laitinen, Lea; Maamies, Sari & Nuolijärvi, Pirkko 2009. Suomen kielen tulevaisuus. Kielipoliittinen toimintaohjelma. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkojulkaisuja 7. http://scripta.kotus.fi/www/verkkojulkaisut/julk7/suomen_kielen_tulevaisuus_kotus_verkkojulkaisuja_7.pdf. Luettu 24.10.2009.
- Hall, Stuart 1999. Identiteetti. Tampere: Vastapaino.
- Halonen, Pekka 2007. Puolustusvoimien koulutuskulttuurin rakentuminen. Koulutustaidon laitos, Julkaisusarja 2, N:o 18. Maanpuolustuskorkeakoulu.

- Halonen, Tero & Aro, Laura 2005. Lukijalle. Teoksessa Tero Halonen & Laura Aro (toim.) Suomalaisen symbolit. Atena-kustannus. Jyväskylä: Gummerus, 7-10.
- Hannula, Mika 1997. Suomi, suomalaisuus, olla suomalainen. Helsinki: Like.
- Hannula, Mika 2007. Suomalaisuudesta – erään sukupolven tarina. Eurooppalaisen filosofian seura ry. Tampere: Juvenes Print.
- Harinen, Päivi 2000. Valmiiseen tulleet. Tutkimus nuoruudesta, kansallisuudesta ja kansalaisuudesta. Nuorisotutkimusverkosto. Helsinki: Hakapaino.
- Harinen, Päivi & Ronkainen, Jussi 2003. Matkalaukku ja pari kolme passia. Kaksoiskansalaisuus yhteiskunnallisen jäsenyyden muotona. Teoksessa Päivi Harinen (toim.) Kamppailuja jäsenyyksistä. Etnisyys, kulttuuri ja kansalaisuus nuorten arjessa. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisotutkimusseura, julkaisuja 38. Helsinki: Hakapaino.
- Hassinen, Sirje 2004. Simultaaniin kaksikielisyyteen kasvaminen. Virittäjä 2, 241-262.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2004. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hoikkala, Tommi 2009. Armeija suomalaisuuden instituutiona? Teoksessa Tommi Hoikkala, Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Nuorisotutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus, 224.
- Hoikkala, Tommi; Salasuo, Mikko & Ojajärvi, Anni 2009. Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Nuorisotutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus.
- Horsti, Karina 2005. Kuka medialle kelpaa kansalaiseksi? Teoksessa Satu Seppä (toim.) Media kansalaisuuden rakentajana. Journalismin tutkimusyksikkö, Tampereen yliopisto, Tampere, 34-36. www.uta.fi/laitokset/tiedotus/jouritutkimus/MEDIASEMINAARI.pdf. Luettu 1.9.2009.
- Huhtinen, Aki-Mauri & Keinänen, Matti 2009. Yleisen asevelvollisuuden merkitys miehen kehityspsykologialle. Tiedepolitiikka 1, 13-20.
- Hurme, Raija, Pesonen, Maritta & Syväoja, Olli 2000. Englanti-Suomi Suursanakirja. Juva: WSOY.
- Hurtig, Topi & Vähäheikkilä, Matti 2009. Vala sykähdyttää johtajaakin. Ruotuväki 4/2009, ilmestymispäivä 26.2.2009.
- Huttunen, Laura 2002. Kotona, maanpaossa, matkalla. Kodin merkitykset maahanmuuttajien omaelämänkerroissa. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura Toimituksia 861. Hakapaino: Helsinki.
- Häggman, Johan 2010. Monet vähemmistökielet elävät nousukautta. Me puhumme ruotsia 5/10. Helsingin Sanomat 22.7.2010.
- Iskanius, Sanna 2006. Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti. Jyväskylä Studies on Humanities 51. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.
- Jokinen, Arto 2000. Panssaroitu maskuliinisuus. Mies, väkivalta ja kulttuuri. Tampere: Yliopistopaino.
- Jokisipilä, Markku 2005. Suomalainen historiallinen myytti. Tieteessä tapahtuu 2, 16-22.

- Johnson R. Burke & Onwuegbuzie Anthony J 2004. Mixed Methods Research: A Research Paradigm Whose Time Has Come. *Educational Researcher* 33, 7, 14-26.
- Johnson, Seija 2007. Etnisyys, identiteetti ja siirtolaisidentiteetti. Teoksessa *Lähde 2007: Vierasmaalaisuus, siirtolaisuus*. Historiatieteellinen aikakauskirja 2007, julkaisija Labyrintti ry, 175-187.
- Jones, Frank L. & Smith, Philip 2001. Diversity and commonality in national identities: an exploratory analysis of cross-national patterns. *Journal of Sociology*, 37, 1, 45-63.
- Joppke, Christian 2007. Transformation of Citizenship: Status, Rights, Identity. *Citizenship Studies* 11, 1, 37-48.
- Jukarainen, Pirjo & Terävä, Sirkku 2010. Tasa-arvoinen turvallisuus. Sukupuolten yhdenvertaisuus suomalaisessa maanpuolustuksessa ja kriisihallinnassa. Helsinki:Minerva Kustannus.
- Junila, Marianne & Westin, Charles 2007. Kahden puolen pohjanlahtea. 2, Enemmistöjen ja vähemmistöjen kesken. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden Seura.
- Jurva, Katrina & Jaya, Peruvemba S. 2008. Ethnic Identity among Second-Generation Finnish Immigrant Youth in Canada: Some Voices and Perspectives. *Canadian Ethnic Studies*, 40, 2, 109-128.
- Järvinen, Annikki & Järvinen, Pertti 2000. Tutkimustyön metodeista. Tampere: Opinpaja.
- Järvinen-Tassopoulos, Johanna 2005. Muukalaisuuden labyrintissä. Kreikansuomalaisten naisten matka jälkimoderniin arkeen. Yhteiskuntapolitiikan laitoksen tutkimuksia 3. Väitöskirja. Helsinki: Yliopistopaino.
- Kaikkonen, Pauli 2004. Vierauden, monikulttuurisuuden ja kulttuurienvälisen kasvatuksen aineksia. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, opettajankoulutuslaitos.
- Kaivola, Taina & Rikkinen, Hannele 2003. Nuoret ympäristössään. Lasten ja nuorten kokemusmaailma ja ympäristömielikuvat. *Tietolipas* 199. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kalekin-Fishman, Devorah, Tsitselikis, Konstantin & Pitkänen, Pirkko 2007. Theorizing multiple citizenship. Teoksessa Devorah Kalekin-Fishman & Pirkko Pitkänen (toim.) *Multiple Citizenship as a Challenge to European Nation-States*. Rotterdam:Sense Publishers, 1-38.
- Kalev, Leif & Ruutsoo, Rein 2007. Marginal Stories? The Perspective on Citizenship of Multicultural Citizens and Multicultural Persons in Estonia. Teoksessa Devorah Kalekin-Fishman & Pirkko Pitkänen (toim.) *Multiple Citizenship as a Challenge to European Nation-States*. Rotterdam:Sense Publishers, 137-162.
- Kangasaho, Raija 2004. Toisen polven ruotsinsuomea. Havaintoja ruotsinsuomen sanaston ja syntaksin kehityksestä. Teoksessa Sirkku Latomaa (toim.) *Äidinkieli ja toiset kielet*. Tampere Studies in Language, Translation and Culture. Series B 1. Tampere: Tampere University Press, 43–55. www.pampub.uta.fi/tup/951-44-5999-7.pdf. Luettu 24.10.2010.

- Kangasaho, Raija 2007. Quo vadis? Pohdintoja ruotsinsuomen menneisyydestä, nykyisyydestä ja tulevaisuudesta. Teoksessa Harri Mantila, Merja Karjalainen & Jari Sivonen (toim.) Merkityksenongelmasta vähemmistökielen oikeuksiin. Humanoia sarja B79, Oulun yliopiston julkaisu, 185-200.
- Kansalaisuuslaki 16.5.2003/359.
- Karisto, Antti 2008. Satumaa. Suomalaiseläkeläiset Espanjan Aurinkorannikolla. Suomalaisuuden Kirjallisuuden Seura. Helsinki: Hakapaino.
- Karjalainen, Jarmo 2005. Suomalaisnuorten kokemuksia perheen mukana muuttamisesta Benelux-maihin. Suomen Merimieskirkko Ry.
- Kaunismaa, Pekka 1997. Keitä me olemme? Kollektiivisen identiteetin käsitteellisistä lähtökohdista. Sosiologia 3, 220-230.
- Keltikangas-Järvinen, Liisa 2008. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.
- Kielilaki 6.6.2003/423.
- King, Russell & Christou, Anastasia 2008. Cultural Geographies of Counter-Diasporic Migration: The Second Generation Returns 'Home' .Sussex Migration Working Paper No 45. Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex. www.sussex.ac.uk/migration/documents/mwp45.pdf. Luettu 14.12.2008.
- King, Russell, Christou, Anastasia & Teerling, Janine 2009. Idyllic Times and Spaces? Memories of Childhood Visits to the Parental Homeland by Second-Generation Greeks and Cypriots. Working Paper No 56. Sussex Centre for Migration Research, University of Sussex. www.sussex.ac.uk/migration/documents/mwp56.pdf. Luettu 15.1.2011.
- Kiuru, Pertti & Riipinen, Toni 2007. Asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisen vaikuttavuuden arviointi kansantalouden näkökulmasta. Teoksessa Asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisia vaikutuksia - kansantalous • aluetalous • opinnot ja työelämä. Puolustusministeriön julkaisu. www.defmin.fi/files/1053/Asevelvollisuusjarjestelman_yhteiskunnallisia_vaikutuksia.pdf, 1-42. Luettu 20.9.2010.
- Kivisto, Peter 2007. Conclusion: The Boundaries of Citizenship in a Transnational Age. Teoksessa Thomas Faist & Peter Kivisto (toim.) Dual citizenship in global perspective. From unitary to multiple citizenship. Palgrave: MacMillan, 272-287.
- Knuuttila, Seppo 2005. Kolme mentaliteetin säiettä. Teoksessa Tero Halonen & Laura Aro (toim.) Suomalaisen symbolit. Atena-kustannus. Jyväskylä: Gummerus, 22- 26.
- Korkiasaari, Jouni 2003. Maastamuuttomaasta maahanmuuttomaaksi? Suomen siirtolaisuuden kehityspiirteistä viime vuosikymmeninä. Siirtolaisuusinstituutti. http://www.migrationinstitute.fi/articles/037_Korkiasaari.pdf. Luettu 15.11.2010.
- Korkiasaari, Jouni 2004. Finnish North Americans today. Presented at FinnForum VII University of Minnesota, October 28–30, 2004.

- http://www.migrationinstitute.fi/articles/071_Korkiasaari_Finnforum_2004.pdf. Luettu 15.11.2010.
- Kovacs, Magdolina 2004. Australiansuomalaiset kielenvaihdon kynnyksellä. *Virittäjä* 2, 200-223.
- Kuula, Arja 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus.
- Laaksonen, Elina 2004. Varusmiehestä opiskelijaksi. Selvitys varusmiespalveluksen vaikutuksista korkeakouluopintojen aloittamiseen ja jatkamiseen. Opetusministeriön julkaisuja 28.
- Lahelma, Elina 2002. Isänmaa, armeija ja tasa-arvo. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen & Kirsi Lempiäinen Kirsi (toim.) *Suomi-neito hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere: Vastapaino, 197-210.
- Lahelma, Elina 2005. Yhteisöllisyyden rakentamista ja erontekoja: nuoret miehet puhuvat armeijasta. Teoksessa Reetta Mietola, Elina, Lahelma, Sirpa Lappalainen, Sirpa & Tarja Palmu (toim.) *Kohtaamisia kasvatuksen ja koulutuksen kentillä: erontekoja ja yhdessä tekemistä*. Suomen kasvatustieteellinen seura, Kasvatusalan tutkimuksia 22. Turku: Painosalama, 195-210.
- Laitinen, Kari 2005. Suomalainen asevelvollisuus. Historiallinen kaari, kehitys ja kansallinen olemus. Teoksessa Kari Laitinen & Arto Nokkala, *Arto Suomalainen asevelvollisuus: historiaa, haasteita ja tulevaisuutta*. Puolustusministeriön julkaisuja 1/2005, 3-118.
- Laitinen, Kari 2006. Suomalaisen asevelvollisuuden tarina. Teoksessa Sanna Rummakko (toim.) *TAHDON ASIA. Suomalainen maanpuolustus murroksessa*. Sadankomitea. Like-kustannus. Keuruu: Otava, 23-56.
- Laitinen, Kari J. 2010. Ohi on, havaintoja varusmiesten loppukyselystä ja nuorisobarometristä. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisuja 43. Helsinki: Yliopistopaino, 180-190.
- Lammervo, Tiina 2007. Language and culture contact and attitudes among first generation Australian Finns. PhD-thesis. School of Languages and Comparative Cultural Studies, The University of Queensland. Julkaistu Web reports N.0 26. Institute of Migration. <http://www.migrationinstitute.fi/pdf/webreports26.pdf>. Luettu 8.1.2009.
- Lasonen, Kari 1981. Siirtolaisoppilas Ruotsin kouluyhteisössä. Sosiometrinen tutkimus Ruotsin peruskoulun ruotsalaisista, suomalaisista ja muunmaalaisista oppilaista koostuvien luokkien sosiaalisesta rakenteesta. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 44. Jyväskylä: Jyväskylän yliopistopaino.
- Legomsky, Stephen H. 2000. Dual nationality and military service: strategy number two. Washington University School of Law. Working papers. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=276989. Luettu 27.11.2008.
- Leinonen, Johanna 2003. Avioelämää Amerikan Mantereella. Pohjois-Amerikassa avioituneiden suomalaisnaisten sopeutumisesta. *Siirtolaisuus – Migration*, 1, 3-13.

- Levitt, Peggy 2009. Roots and Routes: Understanding the Lives of the Second Generation Transnationally. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Volume 35, 7, 1225 – 1242.
- Levä, Maria 2008. Ruotsinsuomalaisen suomalaisen identiteetin ulottuvuudet 2000-luvun alussa. Turun yliopisto sosiologia, pro gradu tutkielma. Julkaistu Siirtolaisuusinstituutti, Web Reports 33. <http://www.migrationinstitute.fi/pdf/webreports33.pdf>. Luettu 8.1.2009.
- Liebkind, Karmela 2009. Ethnic identity and acculturation. Teoksessa Inga Jasinskaja-Lahti & Anna-Tuuli Mähönen (toim.) *Identities, Intergroup Relations and Acculturation*. Gaudemus. Helsinki: Hakapaino, 13-38.
- Lukkarinen-Kvist, Mirjaliisa 2006. Tiden har haft sin gång. Hem och tillhörighet bland sverigefinnar i Mälardalen. *Linköping Studies in Arts and Science No. 372*. Linköping: Linköpings universitet, Institutionen för samhälls- och välfärdsstudier.
- Lähteenmäki, Maria 2007. Kotona maailmankylässä – Brysselin suomalainen yhteisö. Teoksessa Maria Lähteenmäki & Minna Aalto (toim.) *Identiteetit liikkeellä. Suomalaisten kokemuksia Belgiassa*. Siirtolaisuusinstituutti. Vammalan Kirjapaino, 28-50.
- Martikainen, Tuomas & Haikkola, Lotta 2010. Sukupolvet maahanmuuttotutkimuksessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Lotta Haikkola (toim.) 2010. *Maahanmuutto ja sukupolvet*. Tietolipas 233. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura/Nuorisotutkimusverkosto.
- McCrae, Robert R. & Terracciano, Antonio 2006. National Character and Personality. *Current Directions in Psychological Science* 15, 4, 156-161.
- Metsämäki, Mikko 2006. Suomen PR-voimat. Teoksessa Sanna Rummakko (toim.) *TAHDON ASIA. Suomalainen maanpuolustus murroksessa*. Sadankomitea. Like-kustannus. Otava: Keuruu, 174-184.
- Mikkola, Juha 2001. Siirtolaisia ja vierailijoita. Suomalaisten siirtolaisten akkulturaatio ja identiteetti Espanjassa, Isossa-Britanniassa, Kreikassa, Ranskassa ja Saksassa. Turun yliopisto, sosiologia, pro gradu-tutkielma.
- MTS 2010. Maanpuolustustiedotuksen suunnittelukunta MTS/mielipidetutkimukset. Suomalaisten mielipiteitä ulko- ja turvallisuuspolitiikasta, maanpuolustuksesta ja turvallisuudesta. http://www.defmin.fi/files/1681/Mielipidetutkimusraportti_2010.pdf. Luettu 15.2.2011.
- Myllyniemi Sami 2010. Tilasto-osio. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) *Puolustuskannalla. Nuorisobarometri 2010*. Nuorisosiain neuvottelukunta, julkaisu 43. Helsinki: Yliopistopaino, 10-146.
- Mäki, Kirsi 2005. Feministit ja nationalismitutkimus. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukko (toim.) *Nationalismit*. Helsinki: WSOY, 124-147.
- Mälkki, Juha 2009. Herrat, jätkät ja sotataito: Kansalaisyhteiskunnan ja ammattisotilasarmeijan rakentuminen 1920- ja 1930-luvulla. Suomalaisen kirjallisuuden seura. Helsinki: Hakapaino.
- Määttä, Jukka 2007. Asepalvelus nuorten naisten ja miesten opinto- ja työuralla. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 305. Jyväskylä: Jyväskylä University

Printing House.

- Nevala, Seija-Leena 2007. *Lottatyöt ja sotilaspojat*. Minerva Kustannus. Jyväskylä: Gummerus.
- Nokkala, Arto 2006. Asevelvollisuusarmeija vai jotain muuta? Muutokset Euroopassa kylmän sodan jälkeen. Esitelmä Asevelvollisuus – Miesten juttu vai yhteinen asia? – seminaarissa 11.10.2006, <http://www.defmin.fi/index.phtml?s=331>.
- Nordberg, Camilla 2006. Claiming Citizenship: Marginalised Voices on Identity and Belonging. *Citizenship Studies*, 10, 5, 523–539.
- Nurmiainen, Jouko 2007. Esipuhe. Teoksessa Anderson, Benedict (2007) *Kuvitellut yhteisöt. Nationalismi alkuperän ja leviämisen tarkastelua*. Vastapaino. Jyväskylä: Gummerus, 1-12.
- Oinonen, Eriikka & Blom, Raimo & Melin, Harri 2005. Onni olla suomalainen? Kansallinen identiteetti ja kansalaisuus. Yhteiskuntatieteellisen tietoarkiston julkaisuja 1/2005. Helsinki: Yliopistopaino.
- Ollila, Anne 1998. Perspectives to Finnish Identity, *Scandinavian Journal of History* 3-4, 127-137.
- Ong, Aihwa 2006. Mutations in citizenship. *Theory, Culture and Society* 22, 2-3, 499-505.
- Peltonen, Matti 1998. Omakuvamme murroskohdat. Maisema ja kieli suomalaisuuskäsitysten perusaineiksina. Teoksessa Petti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa: muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 19-39.
- Perttula, Juha 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula & Timo Latomaa (toim.) *Kokemuksen tutkimus. Merkitys-tulkinta-ymmärtäminen*. Lapin yliopistokustannus. Tampere: Juvenes Print, 115-162.
- Phinney, Jean S., Horenczyk, Gabriel, Liebkind, Karmela & Vedder, Paul 2001. Ethnic Identity, Immigration, and Well-Being: An Interactional Perspective. *Journal of Social Issues*, 57, 3, 493-510.
- Piattoeva, Nelli 2010. Citizenship education policies and the state. Russia and Finland in comparative perspective. *Acta Universitatis Tamperensis* 1561. Tampere University Press. Tampere: Juneves Print.
- Pietikäinen, Sirpa, Dufva, Hannele & Mäntylä, Katja 2010. Monikielisyys liikkeessä: monikielisen perheen kielelliset resurssit. Teoksessa M. Garant & M. Kinnunen (toim.) 2010. *AFinLA-e Soveltavan kielitieteen tutkimuksia* 2010/2, 17–30. <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/3873/3655>. Luettu 25.4.2011.
- Piri, Riitta 2001. Suomen kielipolitiikka. Kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö. *Soveltavan kielentutkimuksen keskus*. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopistopaino.
- Pitkänen, Kati 2008. Second-home Landscape: The Meaning(s) of Landscape for Second-home Tourism in Finnish Lakeland. *Tourism Geographies* 10, 2, 169–192.
- Pitkänen, Pirkko & Kalekin-Fishman, Devorah 2007. Postcript. Teoksessa Pirkko Pitkänen & Devo-

- rah Kalekin-Fishman (toim.) Multiple State Membership and Citizenship on the Era of Transnational Migration. Sence Publishers, 181-192.
- Porter, Alejandro & Hao, Lingxin 2002. The price of uniformity: language, family and personality adjustment in the immigrant second generation. *Ethnic and Racial Studies* 25, 6, 889-912.
- Poutvaara, Panu 2008. Asevelvollisuus tulee kalliimmaksi kuin palkka-armeija. *Helsingin Sanomat*. Sunnuntaidebatti 5.10.2008.
- Preston, Valerie, Semiatycki, Myer & Kobayashi, Audrey 2007. Dual Citizenship among Hong Kong Canadians: Convenience or Commitment? Teoksessa Thomas Faist & Peter Kivisto (toim.) *Dual citizenship in global perspective. From unitarity to multiple citizenship*. Palgrave MacMillan, 203-223.
- Raitis, Paula 2007. Merimieskirkkosiirtokunnan tukena. Teoksessa Maria Lähteenmäki & Minna Aalto (toim.) *Identiteetit liikkeellä. Suomalaisten kokemuksia Belgiassa. Siirtolaisuusinstituutti*. Vammalan Kirjapaino, 118- 128.
- Rainio-Niemi, Johanna 2005. Kansallinen identiteetti – menneisyys, nykyisyys, tulevaisuus. Alustus Veteraaniperinteen seminaarissa Helsinki 3.11.2005. [www.tammenlehvä.fi/ tiedostot/page_id_137/Seminaari.Rainio.alustus.pdf](http://www.tammenlehvä.fi/tiedostot/page_id_137/Seminaari.Rainio.alustus.pdf). Luettu 20.10.2009.
- Ramos, Maria, Teixeira, Ana, Pereira Michael & Concalves Maria 2007. Multiple Citizenship and Participation: the Finnish Case. Teoksessa Pirkko Pitkänen & Devorah Kalekin-Fishman (toim.) *Multiple State Membership and Citizenship on the Era of Transnational Migration*. Rotterdam: Sence Publishers, 41-67.
- Reicher, Stephen & Hopkins, Nick 2001. *Self and Nation: Gategorization, Contestation and Mobilization*. Sage publications. Gateshead: Athenaeum Press.
- Roinila, Mika 2000. Finland-Swedes in Canada. Migration, settlement and ethnic relations. *Migration Studies C 14*. Institute of Migration, Turku.
- Ronkainen, Jussi, Pitkänen, Pirkko & Harinen, Päivi 2007. Multiple Citizenship and Participation: the Finnish Case. Teoksessa Pirkko Pitkänen & Devorah Kalekin-Fishman (toim.) *Multiple State Membership and Citizenship on the Era of Transnational Migration*. Sence Publishers, 91-115.
- Ronkainen, Jussi 2009. Väliiviivakansalaiset. Monikansalaisuus asemana ja käytäntönä. *Yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja nro 103*. Joensuun yliopisto, yhteiskunta- ja aluetieteiden tiedekunta. Väitöskirja. Joensuu: Joensuun Yliopistopaino.
- Ruuska, Petri 1998. Mennyt tulevaisuutena. Teoksessa Pertti Alasuutari & Petri Ruuska (toim.) *Elävänä Euroopassa: muuttuva suomalainen identiteetti*. Tampere: Vastapaino, 281-311.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Johanna Ruusuvuori & Liisa Tiittula (toim.) *Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampe-

re: Vastapaino, 22- 56.

- Rönholm, Raimo 1999. Identiteetin lähteillä. Kulttuurijuuret minuuden ja opiskelun osana. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja C, osa 152. Väitöskirja. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Saastamoinen, Salla 2007. Suomi-klubi yhdistää. Teoksessa Maria Lähteenmäki & Minna Aalto (toim.) Identiteetit liikkeellä. Suomalaisten kokemuksia Belgiassa. Siirtolaisuusinstituutti. Vammalan Kirjapaino, 129-144.
- Saastamoinen, Mikko & Kuusela, Jussi 2006 (toim.) Kansalaisuuden ääriviivoja: hallinta ja muodonmuutokset myöhäismodernilla ajalla. Helsinki: Yliopistopaino.
- Saastamoinen, Mikko (2006) Minuus ja identiteetti tutkimuksen haasteina. Teoksessa Pertti Rautio & Mikko Saastamoinen (toim.) Minuus ja identiteetti. Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampere: Tampereen Yliopistopaino, 170-180.
- Salakka, Markku 2006. Suomeen palaavien lähetystyöntekijöiden paluuta koskevat puhutavat. Paluushokki ja identiteetin monikulttuuriset jännitteet. Väitöskirja. Kasvatustieteiden tiedekunta, Kasvatustieteiden ja opettajankoulutuksen yksikkö. Oulu: Oulu University Press.
- Salasuo, Mikko 2009a. Miksi armeijaan tullaan ja millaisin odotuksin? Teoksessa Tommi Hoikkala, Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Nuorisotutkimusverkosto. Jyväskylä: Gummerus, 189-226.
- Salasuo, Mikko 2009b. Mitä opit armeijassa siilipää ja koit kentällä tutkija? Teoksessa Tommi Hoikkala, Mikko Salasuo & Anni Ojajärvi Tunnetut sotilaat. Varusmiehen kokemus ja terveystaju. Nuorisotutkimusverkosto. Jyväskylä: Gummerus, 402-436.
- Salasuo, Mikko 2010. Nuorten suhde sotiemme suureen kertomukseen. Teoksessa Sami Myllyniemi (toim.) Puolustuskannalla. Nuorisobarometri, Nuorisoasioin neuvottelukunta, julkaisuja 43. Helsinki: Yliopistopaino, 191-196.
- Sallinen-Gimpl, Pirkko 1993. Karjalaisuus suomalaisuuden osana. Teoksessa Teppo Korhonen (toim.) Mitä on suomalaisuus? Suomen Antropologinen Seura. Jyväskylä: Gummerus, 135-160.
- Salo, Mikael 2004. Alokkaat talon tavoille. Etnografinen tapaustutkimus Bourdieun sosiologian näkökulmasta. Koulutustaidon laitos, Maanpuolustuskorkeakoulu. Julkaisusarja 2 No 14/2004.
- Salmen, Leif 2008. Alas Akropolilta. Helsinki: Teos.
- Saukkonen, Pasi 2005. Kansallinen identiteetti. Teoksessa Jussi Pakkasvirta & Pasi Saukkonen (toim.) Nationalismit. Helsinki: WSOY, 90-105.
- Schröder, Yvonne & Reinhold, Jäger S. 2007. "We are Children of Europe" – Multiple Citizenship in Germany. Teoksessa Pirkko Pitkänen & Devorah Kalekin (toim.) Multiple State membership in the Era of Transnational Migration. Rotterdam: Sense Publications, 67-90.
- Selbourne, David 2005. Velvollisuuden periaate. Helsinki: Yliopistopaino.

- Sen, Amartya 2009. Identiteetti ja väkivalta. Basam Books. Riika: PainoInPrint.
- Shalom, Uzi Ben & Horenczyk, Gabriel 2005. Cultural identity and adaptation in an assimilative setting: Immigrant soldiers from the former Soviet Union in Israel. *International Journal of Intercultural Relations*, 28, 6, 461-479.
- Simola, Roosa (toim.) 2007. Asevelvollisuusjärjestelmän vaikutukset varusmiespalveluksen suorittaneiden opintoihin ja työmarkkina-asemaan. Teoksessa Asevelvollisuusjärjestelmän yhteiskunnallisia vaikutuksia -kansantalous • aluetalous • opinnot ja työelämä. Puolustusministeriön julkaisu. www.defmin.fi/files/1053/Asevelvollisuusjärjestelmän_yhteiskunnallisia_vaikutuksia.pdf, 1- 2, Luettu 20.10.2009.
- Sinkko, Risto 2005. Vapaaehtoisia – onko heitä. Tutkimustuloksia suomalaisten asevelvollisten vapaaehtoisuudesta, identiteetistä ja maanpuolustustahdosta. Teoksessa Risto Sinkko 2005. Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos: Artikkelikokoelmat, 136-168.
- Sinkko, Risto & Nurmela, Sakari 2011. Nuorten suhtautuminen väkivaltaan ja kollektiiviseen voimankäyttöön. Teoksessa Juha Tuominen (toim.). Nuoret, arvot ja maanpuolustus. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja pedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat 6/2011, 97-118.
- Sintonen, Teppo 1999. Etninen identiteetti ja narratiivisuus: Kanadan suomalaiset miehet elämässä kertojina. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Siviilipalveluslaki 28.12.2007/1446.
- Skutnabb-Kangas, Tove 1988. Vähemmistö, kieli ja rasismi. Helsinki: Gaudeamus.
- Smith, Liz & Verma, Gajendra K 2007. Perceptions of multiple state membership and citizenship by individuals in Britain. Teoksessa Pirkko Pitkänen & Devorah Kalekin-Fishman (toim.) Multiple State Membership and Citizenship on the Era of Transnational Migration. Rotterdam: Sense Publishers, 11-24.
- Stoller, Eleanor Palo & Haapanen, Beatrice 2002. Doing gender: expressions of ethnicity among Finnish Americans. Teoksessa Olavi Koivukangas (toim.) Entering multiculturalism: Finnish experience abroad. Migration Studies C15. Saarijärvi: Gummerus.
- Suihkonen, Sini 2007. Vanhempien osallistuminen nuoren ammatinvalintaan kolmen sukupolven kokemana Teoksessa Päivi-Katriina Juutilainen (toim.) Suhteita ja suunnanottoa. Näkökulmia nuorten ohjaukseen. Joensuu: Joensuun yliopistopaino, 33-56.
- Suojanen, Päivikki & Suojanen, Matti K 2000. Retulaatissa Miamissa. Kasvokkain amerikkansuomalaisten kanssa. Siirtolaisuustutkimuksia A 23. Vammala: Vammalan Kirjapaino.
- Suomalainen asevelvollisuus 2010. Puolustusministeriön julkaisu. Painoyhtymä Oy.
- Suomen perustuslaki 11.6.1999/731
- Susag, Chris 1999. Finnish American ethnicity as measured by collective self esteem. Joensuun yliopisto, yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 37.

- Sussman, Nan M. 2000. The dynamic nature of cultural identity throughout cultural transition: Why home is not so sweet? *Personality and Social Psychology Review*, 4, 4, 355-373.
- Suvanto, Marja-Leena 2005. Kelpaako pakolainen medialle kansalaisena? Teoksessa Satu Seppä (toim.) *Media kansalaisuuden rakentajana*. Journalismin tutkimusyksikkö. Tampereen yliopisto, 37-39.
- Takala, Miika 2004. Lähetyslasterien sopeutuminen Suomeen. Näkökulmina sosiaalinen pääoma, identiteetti, muokaluaisuus ja yhteisö. Jyväskylän yliopisto, yhteiskuntapolitiikan laitos, pro gradu tutkielma.
- Taramaa, Raija 2007. Stubborn and silent Finns with 'sisu' in Finnish-American literature. An Imagological Study of Finnishness in the Literary Production of Finnish-American Authors. *Acta Universitatis Ouluensis, B Humaniora* 76, Oulu: Oulu University Press.
- Taskutietoa Puolustusvoimista 2005. Pääesikunnan viestintäosaston julkaisu. Edita: Prima. Saatavana myös www.mil.fi/perustietoa/julkaisut.
- Terho, Sampo (toim.) 2010. Näkökulmia maanpuolustustahtoon. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja pedagogiikan laitos. Julkaisusarja 2: Artikkelikokoelmat No5.
- Tervo, Mervi 2002. Sports, 'race' and the Finnish national identity in Helsingin Sanomat in the early twentieth century. *Nations and Nationalism* 8, 3, 335-356.
- Thomas, Elaine R. 2002. Who Belongs? Competing Conceptions of political Membership. *European Journal of Social Theory*, 5 (3), 323-349.
- Tilander, Heikki 2005. Sotilasvala, kadettilupaus sekä arvot tänään ja huomenna. Teoksessa Risto Sinkko (toim.) *Arvot ja velvollisuudet isänmaan puolustuksessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen laitos: Artikkelikokoelmat, 171- 179.
- Tilastokeskus 2011. Muuttoliike 2010. http://tilastokeskus.fi/til/muutl/2010/muutl_2010_2011-04-29_fi.pdf. Luettu 15.10. 2011.
- Turner, Brian S. 2001. The erosion of Citizenship. *British Journal of Sociology* 52, 2, 189-209.
- Turunen, Kari E. 1996. Elämänkaari ja "kriisit". Atena Kustannus. Jyväskylä: Gummerus.
- Uusi-Hallila, Tuula 2006. Kieli ja identiteetti. SKS verkko-oppimateriaalit. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. www.finlit.fi/oppimateriaali/kielijaidentiteetti/. Luettu 20.2.2010.
- Varusmies 2007. Opas varusmiespalvelukseen valmistautuvalle. Edita: Helsinki.
- Vasama, Jaana 2003. Virolaislasten kansallinen identiteetti. Väitöskirja. Turun yliopisto: Turku.
- Verkuyten, Maykel & de Wolf, Angela 2002. Being, Feeling and Doing: Discourses and Ethnic Self-definitions among Minority Group Members. *Culture Psychology*, 8, 371-399.
- Vuorisjärvi, Laura 2008. Suomalainen identiteetti maanpuolustuskirjoituksissa. Helsingin yliopisto, kulttuurien tutkimuksen laitos, pro gradu-tutkielma.
- Weckström, Lotta Linnea 2008. Representations of Finnishness in Sweden. Soveltavan Kielentutkimuksen Keskus, Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja.

- Westin, Charles 2003. Citizenship and Identity. Teoksessa A. Kondo and C. Westin (toim.) *New Concepts of Citizenship. Residential/ Regional Citizenship and Dual Nationality/Identity*. CEIFO:Tukholma, 171-204.
- Wessendorf, Susanne 2007. 'Root Migration': Transnationalism and 'Return' among Second-generation Italians in Switzerland. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 33, 7, 1083-1102.
- Wikman, Sirkku 2005. Siirtolaiset Suomen voimavarana maailmalla. Suomalaisten siirtolaisuus Saksaan ja Yhdysvaltoihin 2000-luvulla., Turun kauppakorkeakoulu, talousmaantieteen pro gradu tutkielma. Web reports No. 9
<http://www.migrationinstitute.fi/db/articles/pdf/webreports9.pdf>. Luettu 5.1.2009.
- Yuval-Davis, Nira 1997. *Gender and Nation*. London: Sage-publications.
- Zayat, Nili Maria 2008. Half-Arab, half-Finnish exceptional third culture kids - adapting to life in Finland. Jyväskylän yliopisto, kielten laitos, pro gradu-tutkielma.
- Ågren, Marja 2006. Är du finsk, eller...? En etnologisk studie om att växa upp och leva med finska bakgrund i Sverige. Göteborg: Argipelag.
- Österlund-Pötzch, Susanne 2003. *American Plus. Etnisk identitet hos finlanssvenskarna ättlingar I Nordamerika*. Skrifter utgivna av litteratursällskapet I Finland nr 658. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet.

Muu aineisto

Pääesikunta 2009. Asevelvollisrekisteristä tehty kysely 16.3.2009, atk-päällikkö Ritva Saari-Uusitalo.

www.suomikoulut.fi

LIITE 1. Kyselylomake (tiivistämisen vuoksi asetteluja on muokattu alkuperäiseen verrattuna)

Hyvä varusmies

Teen tutkimusta suomalaisten kansallisesta identiteetistä. Haluan selvittää millaista suomalaisuutta edustavat Suomeen varusmiespalvelukseen saapuvat ulkosuomalaisnuoret. Suurin osa heinäkuussa 2007 Suomeen saapuvista ulkosuomalaista varusmiehistä saa tämän kyselylomakkeen. Haastattelen lisäksi joitakin kyselyyn vastanneista myöhemmin varusmiespalveluksen aikana. Kyselylomake on suomeksi ja englanniksi. Ajatus on se, että englanninkielinen versio voi olla apunasi, mikäli sinun on vaikea ymmärtää suomea. Osassa kysymyksiä on valmiita vaihtoehtoja, joista voit valita itsellesi sopivat. Osa kysymyksistä on avoimia, joihin voit kirjoittaa vastauksen. Toivon että voit vastata kyselylomakkeeseen avoimesti. Sinulla on paljon arvokkaita tietoja ja kokemuksia. Kukaan muu ei voi korvata sinua tutkimushenkilönä. Kaikki tiedot ovat luottamuksellisia ja tulevat ainoastaan minun käyttöni. Kyselyn pohjalta ilmestyvässä tutkimusraportissakaan vastaajia ei voi tunnistaa.

Kiitän sinua suuresti avustasi tutkimuksessani.

Jaana Kenola-Krusberg
Kasvatustieteen opiskelija
Tampereen yliopisto

Dear conscript,

I am doing a study of expatriate Finns who are fulfilling their military service in Finland. The goal of the research is to find out what Finnishness means to you. Most of the expatriate conscripts in July 2007 will receive this questionnaire. I will be carrying out interviews with some conscripts at a later date.

The questionnaire is in both Finnish and English. The English version is meant to help you if you have difficulties to understand Finnish. Some of the questions have many alternatives where you can choose the suitable answer. Some of the questions are open and can be answered in short sentences.

I hope that you will fill out the questionnaire as honestly as possible. The information and experiences that you have are unique and, therefore, nobody can replace you in this research. All the information I receive is confidential and will be used only in connection with this research project. No person will be identified by name in the final research report.

Many thanks for your assistance in my research.

Jaana Kenola-Krusberg
Master of Science (Ped.) and post graduate student at University of Tampere

1. Taustatietoja

In the beginning there are questions about your background.

Syntymävuosi ja –paikka (maa/paikkakunta)?

Year of birth and place (city/country)

Missä maassa asut pysyvästi? _____

In what country do you live permanently?

Kuinka kauan olet asunut siellä? _____

How long have you been living there?

Missä maassa olet asunut pisimmän aikaa? _____

In which country/countries you have lived the longest time?

2. Oletko jonkin muun maan kuin Suomen kansalainen?

Do you have any citizenship other than Finnish?

_____ Kyllä. Minkä maan/maiden? _____

Yes. Which country/countries?

_____ En / No

3. Kielitaitosi

Your language skills

Mitä kieltä ymmärrät parhaiten? _____

Which language do you understand best?

Mitä kieltä puhut parhaiten? _____

Which language do you speak best?

Mitä kieltä kirjoitat parhaiten? _____

Which language do you write best?

Mikä on äidinkielenesi? _____

What is your mother tongue?

4. Kuka perheessäsi on suomalainen?

Who in your family is Finnish-born?

_____ Äitini / Mother

_____ Isäni / Father

_____ Äidinäiti / Mother's mother

_____ Äidinisä / Mother's father

_____ Isääiti / Father's mother

_____ Isänäiti / Father's father

5. Tämä kysymys liittyy perheessäsi käytettyihin kieliin

These questions are about the languages used in your family

Mitä kieltä vanhempasi puhuvat keskenään?/ _____

What language do your parents speak together?

Mitä kieltä sinä ja sisaruksesi puhutte keskenänne? _____

What language do you and your siblings speak together?

Mitä kieltä äitisi puhuu perheen lapsille? _____

What language does your mother speak to the children in your family?

Mitä kieltä isäsi puhuu perheen lapsille? _____

What language does your father speak to the children in your family?

Mikä on perheen yhteinen kieli? _____

What is the common language in your family?

6. Onko sinulla Suomessa sukulaisia?

Do you have relatives in Finland?

_____ Kyllä / Yes

_____ Ei / No

7. Kuinka usein olet ollut Suomessa ennen varusmiespalvelukseen tuloasi? (Valitse yksi vaihtoehto)

How often have you visited Finland before your military service? (choose one alternative)

_____ En ole käynyt Suomessa aiemmin. *Jos valitsit tämän, siirry kysymykseen 11.*

_____ I have not visited Finland before. *If you have chosen this alternative, jump to the question 11.*

_____ Yleensä aina kesälomilla / Normally during the summer holidays

_____ Parin vuoden välein / About every second year

_____ Noin 3-4 vuoden välein / About every 3-4 years

_____ Olen käynyt Suomessa vain muutaman kerran aiemmin / I have been to Finland only a few times before.

_____ Joku muu, mikä / Some other alternative: what? _____

8. Kun olet Suomessa, niin missä olet yleensä silloin?

When visiting Finland, where do you normally stay?

_____ Omassa kodissamme/kesämökillämme?

I stay at our own home/summer cottage.

_____ Suvun yhteisellä kesämökillä). Paikkakunta? _____

I stay at the summer cottage that belongs to some of our relatives. Where, city?

_____ Vierailemme sukulaisten luona.

We visit relatives in different places

_____ Jokin muu vaihtoehto, mikä? _____

Some other alternative, what?

9. Oletko ollut Suomessa yksin ilman vanhempiasi?

Have you ever been in Finland without your parents?

_____ Muutaman kerran viime vuosina. / A couple of times during the last years

_____ Useimmiten / Mostly

_____ En koskaan / Never

10. Mitkä ovat sinulle tärkeimpiä muistoja, kun olet ollut Suomessa lapsena? (esim. mitä olet tehnyt, mitä on tapahtunut, missä olet vierailut)

Which are the most important childhood memories of Finland? (e.g. what did you do, what happened) _____

11. Oletko ollut suomenkielisessä päivähoitossa alle kouluikäisenä? (esim. päiväkot, kerhot) / *Were you in a Finnish daycare before school age?*

_____ Kyllä. Kuinka monta vuotta? _____

Yes. How many years? _____

_____ En ole/ No

12. Onko kotonasi ollut suomenkielinen lastenhoitaja tai Au pair?
Did you ever have a Finnish nanny or Au pair in your home?

___ Kyllä. Kuinka monta vuotta? _____
Yes. How many years? _____
___ Ei / No

13. Millä kielellä olet käynyt koulusi? _____
What was your school language?
Missä maassa/eri maissa olet käynyt koulusi? _____
In which country or countries did you go to school?

14. Oletko ollut Suomi-koulussa?
(Suomi-koulut toimivat ulkomailla viikonloppuisin/koulujen loma-aikoina. Siellä on mahdollisuus oppia suomen kieltä ja kulttuuria ja tavata toisia ulkosuomalaisia).
Have you gone to Suomi-koulu? (In Suomischools, Finnish children can meet other Finns and learn the Finnish language and Finnish traditions. Suomi-schools operate during the weekends and holidays)

___ Vain alle kouluikäisenä / Only before school age
___ Olen ollut noin 10-vuotiaaksi saakka / I went until the age of 10
___ Olen ollut noin 15-vuotiaaksi saakka / I went until the age of 15
___ Hyvin satunnaisesti eri-ikäisenä / Occasionally at different ages
___ En ole koskaan ollut / I have never gone
___ En muista/En tiedä / I don't remember/I don't know

Seuraavissa kysymyksissä käsitellään Suomea ja suomalaisuutta

The following questions deal with Finland and Finnishness.

15. Onko suomalaisuus ollut tärkeää kotonasi
Has Finnishness been important in your home?

___ Ei / No
___ Kyllä / Yes

Kerro joitakin esimerkkeä, miten se on näkynyt.

Give some examples of how it can be seen _____

16. Miten tärkeitä seuraavat asiat ovat sinulle? / Rate the following (1-4) according to how important they are to you as a Finn living abroad?

1 = Hyvin tärkeää / Very important
2 = Tärkeää / Important
3 = Ei tärkeää / Not important
4 = Ei lainkaan tärkeää / Not at all important

	1	2	3	4
Suomenkieliset kirjat ja niiden lukeminen Having and reading books in Finnish				
Suomea käsittelevät kirjat Reading books which tell about Finland				
Suomalaisen musiikin kuuntelu Listening to Finnish music				
Suomalaisten urheilumenestyksen seuraaminen				

Following how Finnish athletes succeed				
Vanhempieni kertomat tarinat Suomesta Stories that my parents told me about Finland				
Suomalainen ruokaperinne Traditional Finnish food				
Suomalaiset tavat ja juhlapäivät Finnish habits and festivals				
Suomalaisen seurakunnan/kirkon toiminta Finnish churches in the country you live in				
Yhteydenpito muiden ulkosuomalaisten kanssa Contact with other Finns abroad				
Saunominen Going to sauna				
Suomalaisilla Internet-sivuilla surffailu Surfing Finnish Internet-pages				
Jatkuva yhteydenpito Suomessa asuviin sukulaisiin Continuous contact with your relatives in Finland				
Suomen TV:n katselu Watching Finnish TV				
Joku muu, mikä Something else, what?				

17. Mainitse mielestäsi 3 tärkeintä tapahtumaa Suomen historiasta
In your mind, what are the three most important events in Finnish history?

18. Mainitse mielestäsi 3 tärkeintä suomalaista poliitikkoa
In your mind, who are the three most important Finnish politicians?

19. Mainitse mielestäsi 3 tärkeintä suomalaista muusikkoa
In your mind, who are the three most important Finnish musicians?

20. Oletko ulkomailla ollut ylpeä suomalaisuudestasi?
Have you been proud of being a Finn when you have been abroad?

_____ En koskaan / Never

_____ Joskus. Kerro esimerkkejä / Sometimes. Give examples _____

_____ Usein / Often. Give examples _____

_____ Aina / Always

21. Oletko hävennyt suomalaisuuttasi ulkomailla ollessasi? / Have you ever been ashamed of being a Finn when you have been abroad?

_____ En koskaan / Never

_____ Joskus. Kerro esimerkkejä / Sometimes. Give examples _____

_____ Usein. Kerro esimerkkejä / Often. Give examples _____

22. Miten määrittelet itsesi? / How do you define yourself?

_____ Olen suomalainen / I am a Finn

_____ Olen joskus suomalainen ja joskus (mitä?) Sometimes I am a Finn but sometimes I am (what?) _____

Olen / I am _____

23. Kun olet siinä maassa, missä asut pysyvästi, niin miten sinut määritellään siellä?

When you are in the country where you live permanently how do other people define you?

_____ Minua pidetään suomalaisena / I am considered as a Finn
 _____ Joku muu vaihtoehto (mikä?) / Some other alternative, what? _____

24. Kun olet jossain kolmannessa maassa (et Suomessa etkä siinä maassa, missä asut pysyvästi) niin miten määrittelet itsesi silloin?

When visiting a third country (not Finland the country where you live permanently), how do you define yourself?

Olen / I am _____

25. Voisitko luopua Suomen kansalaisuudesta jossakin tilanteessa?

Is there some situation in which you could see yourself giving up your Finnish citizenship?

_____ En/No

_____ Kyllä. Kerro esimerkkejä?/Yes, give examples _____

26. Vertaa itseäsi ikänsä Suomessa asuneisiin nuoriin. Tunnetko olevasi erilainen kuin he? Arvioi sitä seuraavassa

Compare yourself to those young people who have lived all their lives in Finland? Do you feel that you are different from them? Rate the following areas (1-3) according to how you might feel different

1. En tunne olevani erilainen / I do not feel different at all
2. En osaa sanoa / I cannot say
3. Tunnen olevani erilainen / I feel difference

	1	2	3
Huumorintaju Sense of humour			
Auktoriteetteihin suhtautuminen Attitudes towards authority			
Toiseen sukupuoleen suhtautuminen Attitudes towards the opposite sex			
lääkäisiin ihmisiin suhtautuminen Attitudes towards older people			
Perheen merkitys The meaning of family			
Kaveripiirin merkitys The meaning of friends/friendship			
Suomen arvostaminen Respect for Finland			
Suomen näkeminen osana koko maailmaa Seeing Finland as a part of the world			

Seuraavat kysymykset liittyvät varusmiespalvelukseesi

The following questions deal with your military service.

27. Miksi tulit Suomeen suorittamaan varusmiespalvelustasi? (Voit merkitä niin monta kohtaa kuin haluat) Why did you come to Finland to do your military service? (You can mark as many alternatives as you want)

_____ Varusmiespalvelus on kansalaisvelvollisuus / Military service is a duty of all citizens

_____ Voin puolustaa Suomea tarvittaessa / I can defend Finland if needed

_____ Haluan tutustua Suomeen / I want to learn to know and understand Finland

- _____ Haluan muuttaa pysyvästi Suomeen myöhemmin / I want to settle permanently to Finland later in life
- _____ Suomessa suoritetusta varusmiespalveluksesta voi olla hyötyä myöhemmin / Doing military service in Finland could be useful later in life
- _____ Suomalainen vanhempani innosti minua / My Finnish mother/father inspired me to do it
- _____ Suomalaiset isovanhempani innostivat minua / My Finnish grandparents inspired me to do it
- _____ En halunnut hakea vapautusta / I did not want to apply for exemption
- _____ Jokin muu syy. Mikä? / Some other reasons, what _____

28. Joudutko suorittamaan varusmiespalveluksen myös siinä maassa, missä asut vakituisesti?

Do you also have to do military service in the country where you live permanently?

- _____ Kyllä. Kuinka pitkä palvelusaika on? / Yes. How long is the service? _____
- _____ En/No
- _____ En. Suomessa suoritettu varusmiespalvelus korvaa sen./ No, because I am performing my military service in Finland.

29. Miten paljon sinua jännittivät seuraavat asiat kun suunnittelit Suomeen tuloasi? Rate the following areas (1-4) according to how nervous you were while planning to come to Finland for your military service:

- 1 Jännitti erittäin paljon / I was very nervous
- 2 Jännitti paljon / I was nervous
- 3 Jännitti hiukan / I was a bit nervous
- 4 Ei jännittänyt lainkaan / I was not at all nervous

	1	2	3	4
Suomen kielen puhuminen / Speaking Finnish				
Suomen kielen ymmärtäminen / Understanding Finnish				
Yksinäisyys / Loneliness				
Sopeutuminen varuskuntaan ja sen sisältöihin / Adapting to garrison life and the military regulations				
Varusmiespalveluksen fyysiset suoritukset / Physical activities during the military service				
Leirielämä / Camp life				
Leirielämä talvisissa olosuhteissa / Camp life in winter				
Tutustuminen suomalaisiin varusmiehiin / Getting to know the "Finnish" conscripts				

30. Haluaisin haastatella sinua myöhemmin. Kirjoita tähän nimesi, perusyksikkösi ja mahdollinen sähköpostiosoitteesi, jos olet halukas osallistumaan haastatteluun.

I would like to interview you in person at a later date. If you are willing to participate in the interview, please write down your name, basic unit and e-mail address:

Suuri kiitos vastauksistasi ja tutkimukseen osallistumisesta.

Many thanks for your information and active participation in this research

LIITE 2. Haastatteluteemat

Armeija-aika ja siihen liittyvät teemat

Peruskoulutuskausi ja sen kokemukset

Muistele lähtöäsi Suomeen. Mitä ajattelit, miltä tuntui lähteä Suomeen?

Miksi päätit tulla Suomeen armeijaan? Mikä siihen on ollut syynä?

Miten ansimmäiset päivät ja viikot sujuivat?

Peruskoulutuskauden aikana on tavoitteena kouluttaa suomalainen sotilas.

Miltä suomalaisuus tuntui silloin?

Mitä uutta opit suomalaisuudesta.

Miten se liittyi omaan suomalaisuuden kokemukseesi

Sotilasvalan vannominen

Mitä vakuutit?

Miltä tuntui suomalaisuuden kannalta?

Mikä merkitys suomalaisuudella oli silloin?

Mitä sinulle merkitsee Suomen itsenäisyyspäivä? (Itsenäisyyspäivä osui lähelle haastattelu-aikaa)

Kotilomat.

Kerro siitä hetkestä, kun olet palannut takaisin Suomeen. Miltä se on tuntunut?

Miten suhtautumisesi Suomeen ja asuinmaahasi ovat muuttuneet lomien aikana?

Viihtyminen armeijassa

Miten tämä on yhteydessä suomalaisuuden kokemiseen

Miten armeija-aika on tukenut sinun suomalaisuuttasi?

Onko armeija-aika jollakin tavalla ehkäissyt/vähentänyt sinun suomalaisuuttasi?

Armeija ja ulkosuomalaiset varusmiehet

Miten armeija on kohdellut ulkosuomalaisia varusmiehiä?

Miten teidän erityistarpeenne on otettu huomioon? Olisiko pitänyt ottaa huomioon?

Miten armeija voisi kohdella ulkosuomalaisia varusmiehiä toisin? Mitä kehittämistarpeita olisi?

Kansallinen identiteetti ja sen kokeminen

Kansalaisuus

Mitä kansalaisuus sinulle merkitsee?

Mitä sinulle merkitsee se, että olet Suomen kansalainen?

Oletko suomalainen vai X (joku paikkakunta, missä olet viettänyt lomiasi, kotoisilta joltakin paikkakunnalta)?

Kaksoiskansalaisuus ja lojaliteetti

Olet kahden maan kansalainen. Mitä sinulle merkitsee se, että olet X:n kansalainen?

Voiko ihminen olla tasavertaisesti kahden maan kansalainen?

Jos sinun pitäisi valita, niin kumman valitsisit?

TAI Mitä ajattelet siitä, että asuinmaasi ei hyväksy kaksoiskansalaisuutta

Suomalaiset

Ketkä sinulle ovat suomalaisia? Ovatko ulkomailla asuvat suomalaisia vai ruotsin-suomalaisia/amerikansuomalaisia?

Oletko sinä erilainen suomalainen kuin suomalainen vanhempasi?

Miten sinun suomalaisuutesi näkyy?

Mikä sinussa on suomalaista?

Voiko olla suomalainen olematta Suomen kansalainen?

Kielitaito ja siihen liittyvät asiat

Kieleen liittyvät erot

Kansa, kansakunta, valtio

Pohdi omaa kielenkäyttöäsi:

Kaksikielisyys tai ei-kaksikielisyys.

Kielten käyttöön liittyvät kokemukset; erot ja yhtäläisyydet?

Koulukieli: Usein sanotaan, että koulutus eli se millä kielellä on käynyt koulunsa vaikuttaa siihen, miten mieltää kuuluvansa johonkin kansaan tai valtioon. Olet käynyt koulusi X:ssä ja X kielellä. Mitä sinä ajattelet tästä väittämästä?

Miten kielet ovat yhteydessä suomalaisuuden kokemiseen?

Voiko ulkosuomalainen kasvaa suomalaiseksi ilman että osaa ruotsia/suomea?

Suomalaisuuden symbolit

- 1) Kuvittele, että esittelet Suomea jollekin, joka ei tunne Suomea lainkaan. Saisit ottaa esille 5 tärkeintä asiaa. Mitkä ne olisivat? Miksi juuri nämä?
- 2) Jorma Anttila niminen henkilö on tutkinut suomalaisten suomalaisuutta. Hän on käyttänyt sanalistoja, joilla suomalaiset voivat kuvata suomalaisuutta. Tässä on siitä tutkimuksesta 20 enimmäistä sanaa. Pyydän sinua laittamaan nämä sanat sinun mielestäsi suomalaisuuden kannalta tärkeysjärjestykseen (lista erillisellä paperilla).

Itsenäisyys, kotimaa, vapaus, perustuslaki, koulu, työ, maanpuolustus, terveys, oikeus, elämä, demokratia, koulutus, työntekijä, teollisuus, kansalainen, ympäristö, elintaso, vastuu, kaupankäynti.

Haluaisitko lisätä jonkin sana?

LIITE 3. Suomalaisuutta parhaiten kuvaavat sanat

Kaksi vastaajista oli jättänyt merkitsemättä itsenäisyyden ja Juha oli antanut usealle sanalla saman sijaluvun.

Antti	Harri	Janne	Aki	Juha	Seppo	Paavo	Kerkko	Lasse
Isänmaa	Isänmaa	Itsenäisyys	Ympäristö	Vapaus, kansalais	Vapaus	Vapaus	Vapaus	Vapaus
Itsenäisyys	Maanpuolustus	Vapaus	Terveys	Kotimaa	Itsenäisyys	Itsenäisyys	Vastuu	Kansalaisuus
Koulutus	Kotimaa	Isänmaa	Vastuu	Koulu	Isänmaa	Kotimaa	Koulutus	Työ
Maanpuolustus	Vapaus	Maanpuolustus	Työ	Teollisuus	Kotimaa	Terveys	Elin-taso	Työntekijä
Terveys	Kansalaisuus	Perustuslaki	Kaupankäynti		Vastuu	Vastuu	Isänmaa	Teollisuus